

dfL

Department of Foreign Languages

**DEPARTMENT OF FOREIGN LANGUAGES
FACULTY OF HUMANITIES
UNIVERSITY OF VLORA "ISMAIL QEMALI"**

9th INTERNATIONAL CONFERENCE

**"NEW PERSPECTIVES ON LANGUAGES,
CULTURE AND TRANSLATION
STUDIES"**

Conference Proceedings

**A collection of research papers presented at
the international academic conference**

DECEMBER 18, 2024, VLORE, ALBANIA

9th International Conference
“New Perspectives on Languages, Culture and Translation Studies”

Conference Proceedings

DECEMBER 18, 2024

VLORE, ALBANIA

**A collection of research papers presented at
the international academic conference**

ISBN 9789928826497

Scientific Committee

Prof. Dr. Aurela SALIAJ, Rector, University of Vlora "Ismail Qemali", Albania

Prof. Dr. Roland ZISI, Dean of the Faculty of Humanities, University of Vlora "Ismail Qemali, Albania

Assoc. Prof. Kozeta HYSO, Head of Department of Foreign Languages University of Vlora "Ismail Qemali", Albania

Assoc. Prof. Frosina LONDO, University of Vlora "Ismail Qemali, Albania

Assoc. Prof. Paola Clara LEOTTA, University of Catania, Italy

Assoc. Prof. Meri GJOLEKA, University of Vlora "Ismail Qemali, Albania

Prof. John G. NEWMAN, University of Texas Rio Grande Valley

Assoc. Prof. Zamira ALIMEMAJ, University of Vlora "Ismail Qemali", Albania

Dr. Dorjana FLETT (KLOSI), University of Vlora "Ismail Qemali", Albania

Dr. Anila HIMA, University of Vlora "Ismail Qemali", Albania

Assoc. Prof. Mersiha ISMAJLOSKA, University of Information Science and Technology "St. Paul the Apostle" Ohrid, North Macedonia

Dr. Bukuroshe ISUFAJ, University of Vlora "Ismail Qemali", Albania

Ph.D. Vincenza TUTINO, University of Catania, Italy

Ph.D. Irena SKËNDO, University of Vlora "Ismail Qemali", Albania

Editors

Dr. Dorjana FLETT (KLOSI), University of Vlora "Ismail Qemali", Albania

Dr. Anila HIMA, University of Vlora "Ismail Qemali", Albania.

Assoc. Prof. Meri GJOLEKA, University of Vlora "Ismail Qemali", Albania

Dr. Bukuroshe ISUFAJ, University of Vlora "Ismail Qemali", Albania

Ph.D. Irena SKËNDO, University of Vlora "Ismail Qemali", Albania

© University of Vlora "Ismail Qemali", Albania

ISBN 9789928826497

Printed by Triptik, Vlora, Albania, 2025

Table of Contents

Introduction.....	7
English as a Lingua Franca in International Exchange Students' Online Communication ..	9
Paola Clara Leotta, Vincenza Tutino, Heidi Littunen	
Linguistic Discourse Analysis in the Natural Settings.....	18
Kozeta Hyso, Zamira Alimemaj	
The Translation Process: The Differences Between Translation and Interpretation	21
Meri Gjoleka	
Co-Teaching in Action: Bridging Challenges and Professional Development for Educator	26
Asmaa_Baghli	
Elements of Identity in the Works of Carmine Abate: The Case of "Germanesi"	33
Frosina Londo	
Ndikimi i Komunikimit Social midis Fëmijëve me Nevoja të Veçanta dhe Bashkëmoshatarëve të tyre në Klasë	37
Adriana Qafa, Arbana Zhapaj	
New Perspectives on Sociolinguistic Studies	42
Dorjana Flett, Adriana Gjika	
Loan-word phenomena in Albanian language	49
Zamira Alimemaj	
The Medieval Albanian Culture	53
Blerina Xhelaj, Anila Lula	
Continuity of Poetry Created under the Dictatorship	58
Edlira Çerkezi, Ana Çano	
Innovative Approaches in Teaching Italian as a Foreign Language: Nurturing Linguistic Proficiency and Cultural Fluency	63
Eliona Naqo	
Cross-disciplinarity: A Light-shedding practice on the interpretation of Hemingway's "Hills Like White Elephants"	67
Elonora Hodaj	
Translation and Interpretation: The Dilemma of Fidelity to Text and Context	72
Bukuroshe Isufaj, Anila Hima	
Comparative Analysis on Italianisms in Flutura Açka's Novels and their Contextual Semantics	76
Evis Hudhëra	
New Perspectives on Translation and Digital Humanities	80
Adriana Gjika, Dorjana Flett	
Disa veçori sintakso-stilistikore në veprën e Kasëm Trebeshinës	84
Fjora Dhimitri	

Problems surrounding the standardization and challenges of the Albanian language today	88
Gladiola Elezi Durmishaj	
Sfidat Albanologjike në Ditët e Sotme	95
Asime Feraj	
Lefter Çipa: Një Qasje e Re ndaj Trashëgimisë Muzikore dhe Letrare Shqiptare	102
Genita Hoxha	
Ekonomizmi Gjuhësor—Prirje e Varieteteve të Gjuhës	104
Helena Grillo Mukli	
Metadiscourse's Persuasive Power: Exploring Albanian Advertising Slogans	108
Irena Cani	
The Power of Travel Bloggers: Promoting Slow Tourism in the Vjosa River Valley	115
Xhuljeta Kasmollari	
Developing Strategies for University Language Learning	119
Lavdosh Malaj, Ledina Mancka	
The Language of Media Rhetoric	123
Silvana Koco	
Roli i Muzikës në Zhvillimin dhe Përforcimin e Aftësive Komunikativo-Verbale tek Fëmijët	128
Ardita Meni	
The Impact of English and Italian on Young Albanian Children	131
Martin Gjataj	
From Barriers to Bridges: Advancing Accessibility in Digital Education	135
Mirela Skendaj	
Psychological Insights Affecting Learning a Foreign Language	141
Rovena Vjeshta, Luljeta Shehaj, Eriselda Vallja	
Strategjitë, Sfidat dhe Përfitimet Kognitive dhe Sociale të Mësimit të Gjuhës së Huaj te Fëmijët me Çrregullime të Spektrit të Autizmit	147
Arbana Zhapaj, Adriana Qafa	
Përdorimi i Teknologjisë së Informacionit si Mjet Didaktik në Ndihmë të Fëmijëve Disleksikë	151
Sulltana Bilbilaj	
Cultural Tourism: The Case of Museums in Albania	161
Anila Lula	
Ndikimi i Lojërave Lëvizore dhe Elektronike tek Fëmijët me Çrregullime të Spektrit Autizëm Mosha 3-6 Vjeç	168
Sulltana Bilbilaj	
Language and Gender: The Intersection of Communication and Identity	176
Anila Hima, Bukuroshe Isufaj	

Introduction

No part of this book can be reproduced in any form or by any means without the prior written permission of the publisher. This edition can be exported from the website of the University of Vlore, "Ismail Qemali," Albania, as the only publisher.

Editorial

The main objective of this conference is to provide a platform for researchers, students, and academicians, as well as professionals in foreign language studies, which are versatile and interdisciplinary, ranging from literature through history to linguistics, from cultural studies to translation studies, and to the evolution of foreign language teaching. This conference provides opportunities for the delegates to exchange new ideas and experience face-to-face, to establish research relations, and to find partners for future collaboration. These proceedings collect the up-to-date, comprehensive, and worldwide state-of-the-art knowledge on demonstrating how much translation, intercultural communication, and sociolinguistic variables affect our daily communication, especially when we talk in a foreign language. How are linguistic elements represented and transferred from one language into another, whether it is spoken colloquial language or written texts? How are these elements reflected in literature, and what are the novelties or challenges faced today? What are the latest developments in teaching a foreign language?

All accepted papers were subjected to blind peer review by 2 expert reviewers. The papers have been selected for these proceedings because of their quality and their relevance to the conference. We hope these proceedings will not only provide the readers with a broad overview of the latest research results in the aforementioned fields but also provide the readers with a valuable summary and reference in these fields. We would like to take this opportunity to express our sincere gratitude and highest respect to all of our reviewers, who are professors in different universities around the world. They have worked very hard in reviewing papers and making valuable suggestions for the authors to improve their work. We also would like to express our gratitude to the authors for contributing their research results to the conference. We would like to thank the keynote and individual speakers and all participating authors for their hard work and time. We also sincerely appreciate the work by the technical program committee and organizing committee for their hard work.

**9th International Conference
“New Perspectives on Languages, Culture and Translation Studies”**

English as a Lingua Franca in International Exchange Students' Online Communication

Assoc. Prof. Paola Clara Leotta*

University of Catania, Italy
Department of Educational Sciences
E-mail: pcleotta@unict.it

Dr. Vincenza Tutino**

University of Catania, Italy
E-mail: vincenza.tutino@unict.it

Dr. Heidi Littunen***

University of Catania, Italy
E-mail: heidilittunen@gmail.com

* Author of Abstract, Introduction, and Conclusions; Co-author of Discussions.

** Author of Methods and Analysis.

*** Co-author of Discussions.

Abstract

This research focuses on a case study of Italian International Exchange students speaking English online. It aims to explore contemporary English communication in social media discourse communities (Instagram, TikTok, YouTube), the opportunities and challenges associated with the use of English as a Lingua Franca (ELF), its communicative role in every country, spoken by non-mother-tongue speakers, and its crossing of national borders and cultural boundaries (Crystal, 2003; Jenkins, 2009).

ELF allows students European integration and global perspectives, as well as an intercultural communicative potential that explains why most Italian students choose to communicate in English when producing a video about their experience with Erasmus. But what language do they use? The main objective of the research is to demonstrate how the pragmatics of their native Italian language influences their use of English (Tutino & Littunen, 2022).

In addition, the study will consider the pragmatic markedness (Guido, 2000) and vocabulary used in online discourse communities.

The research sample consists of 15 Erasmus students (enrolled at the University of Catania, with different achievement levels according to the CEFR), whose short videos are analyzed using a mixed-method approach.

The expected finding is that online discourse, which encourages cross-cultural exchanges and inclusiveness, is shaped by creative markedness based on the L1 influence and discourse-community use of the language, which leads to several deviations from the English spoken in more formal contexts. (Kecskes, 2019). English as a Lingua Franca typically involves reconciling these two factors: the intercultural intelligibility among its users and the cultural identity of

individual speakers (Pözl & Seidlhofer, 2006). The main implication is that the traditional emphasis on the English language native speakers is increasingly questioned.

Keywords: *English as a Lingua Franca, online communication, speech community, international students, code-mixing.*

Abstrakt

Studimi bazohet në analizimin e të folurit online të studentëve italianë të programit “Shkëmbimi Ndërkombëtar”. Ai synon të eksplorojë komunikimin bashkëkohor anglez në komunitetet e diskursit në rrjetet sociale (Instagram, TikTok, YouTube), mundësitë dhe sfidat që lidhen me përdorimin e anglishtes si një Lingua Franca (ELF), rolin e saj komunikues në çdo vend, të folur nga folësit jo-amtare dhe kalimin e kufijve kombëtarë dhe kufijve kulturorë (Crystal, 2003; Jenkins, 2009).

ELF u lejon studentëve integrimin evropian dhe perspektivat globale, si dhe një potencial komunikues ndërkulturor që shpjegon pse shumica e studentëve italianë zgjedhin të komunikojnë në anglisht ku krijojnë një video rreth përvojës së tyre në Erasmus. Por çfarë gjuhe përdorin ata? Qëllimi kryesor i studimit është të tregojë se si elementet gjuhës italiane ndikojnë në përdorimin e anglishtes të tyre (Tutino & Littunen, 2022). Përveç kësaj, studimi do të shqyrtojë shënjinim pragmatik (Guido, 2000) dhe fjalorin e përdorur në komunitetet e diskursit online. 15 studentë Erasmus (të regjistruar në Universitetin e Cataniës, me nivele të ndryshme arritjesh sipas CEFR), videot e shkurtër të cilëve analizohen duke përdorur një metodë me metoda të përziera. Pritshëria është se diskursi online, i cili inkurajon shkëmbimet ndër-kulturore dhe gjithëpërfshirjen, është formësuar nga krijimtaria bazuar në ndikimin L1 dhe përdorimin e gjuhës-bashkësi të diskursit, gjë që çon në disa

devijime nga anglishtja e folur në kontekste më formale. (Kecskes, 2019). Anglishtja si Lingua Franca zakonisht përfshin pajtimin e këtyre dy faktorëve: kuptueshmërinë ndërkulturore midis përdoruesve të saj dhe identitetin kulturor të folësve individualë (Pözl & Seidlhofer, 2006). Implikimi kryesor është se theksi tradicional mbi folësit e gjuhës angleze është gjithnjë e më shumë në pikëpyetje.

Fjalët Kyçe: Anglishtja si Lingua Franca, komunikimi online, komuniteti i të folurit, studentët ndërkombëtarë, përzjerja e kodeve.

Introduction

Researching the use of English by Italian students on mobility through some videos posted on social media gives scholars of English linguistics rich data about oral speech, a new research field that moves from the consideration that communication is more spoken than written in Electronically Mediated Communication (EMC).

This research focuses on a case study of Italian International Exchange students speaking English in online communication. It aims to explore contemporary English communication in social media discourse communities (Instagram, TikTok, YouTube), the opportunities and challenges associated with the use of English as a Lingua Franca (ELF), its communicative role in every country, spoken by nonmother-tongue speakers, and its crossing of national borders and cultural boundaries. ELF allows students to have European integration and global perspectives, as well as an intercultural communicative potential that explains why most Italian students choose to communicate in English when producing a video about their experience with Erasmus (Crystal, 2003).

As has already been assumed, ELF typically involves reconciling the intercultural intelligibility among its users and the cultural identity of individual speakers (Pözl and Seidlhofer, 2006). But what language is used? The objective of the research is twofold:

- to demonstrate how the pragmatics of the native Italian language influences students' use of English (Tutino and Littunen, 2022);
- to demonstrate that online discourse, encouraging cross-cultural exchanges and inclusiveness, is shaped by creative markedness (Guido, 2000) based on discourse-community language use, typical of international online communication, that leads to several deviations from the English spoken in more formal contexts.

The main implication is that the traditional emphasis on the English language native speaker is increasingly questioned, as a new innovative language variety has created a kind of semi-speech fluctuating between speaking and writing, that now emerges with its features (Jenkins, 2009).

Methods

The research sample includes 15 outgoing Erasmus students (enrolled at the University of Catania in the academic year 2024/2025), whose short videos are analyzed through a mixed-method approach.

A specifically created Python script has been used to extract audio from video files (about 5 minutes each). The script has been designed to combine audio extraction and speech-to-text processing. It uses the "ffmpeg" tool to extract the audio track which is then processed using OpenAI's pre-trained Whisper model, generating a text representation of the speech. To identify any mistakes, a structured Natural Language Processing (NLP) methodology was employed. The input text was firstly segmented into individual sentences using the "SpaCy" library. This segmentation allowed sentence-level mistake detection, enabling a targeted analysis of syntax and grammar that has been conducted using SpaCy's dependency parsing and part-of-speech (POS) tagging. The first has been used to detect the elements of the phrase as the subject or main verb. Their relations were examined to identify structural mistakes, including incorrect verb agreement, missing subjects, improper conjunctions, and grammatical inconsistencies. The automated lemmatization (reduction of each word in its base form) provided by SpaCy enabled the identification of incorrect word forms, and so the word choice and idiomatic expressions were evaluated for appropriateness within the context. Finally, spelling errors were reviewed using "TextBlob" and "SymSpell", two large datasets that enable the integration of automated Phonetic corrections. In addition, the sum of this analysis level makes it possible to detect redundant phrasing or awkward constructs. The mistakes detected were classified into three categories:

- grammar mistakes (issues in sentence structure or syntax);
- lexical mistakes (problems with word choice or usage);
- phonetic mistakes (and spelling ones). The International Phonetic Alphabet is not used on purpose, as many words are misspelt and impossible to transcribe.

As for the graphic, the Matplotlib and Seaborn libraries were used.

Analysis

Within the limits of this paper, only 4 videos are analyzed, posted on Instagram, to test a method that can be used for future larger analyses. Note that the following four transcripts contain mistakes that are not intentionally corrected.

Student 1

Hi guys, I'm G. and today I want to share with you my little journey from my life here in Lisbona. I'm so excited to talk about the experience because it was very meaningful for me. Let's start with where I live. I'm in awesome apartment with a standing view of the Fem Square. Where is the monument of the restores? I love waking up with the view

9th International Conference
"New Perspectives on Languages, Culture and Translation Studies"

because there is a giagantus square where I can see all the visitator and that got me such a motivation for start the day. My place is pretty cozy, perfect for studying or I'm in a way with my friend. Sometimes we just chill together and we see a movie. It's great to have a space where we can enjoy for after class. Speaking of classes, let's talk about my university. The Lisbon University of Medicine. I'm studying of course university and on this is a very beautiful experience. The professor encouraged us to think outside the box and we got a lot of labour and we often discuss topics that mix theory with real world application. One of the coolest part of being at this university is the university. I get to meet people from all over the world and we often mix the languages in our conversation which is very funny. I have a friend and her name is Clara. She's from Germany and she told me a little one of her languages, like stupid in German. I think it's very funny because I learn a lot of other countries, other languages of the country. In this case Germany and we can share about them. And let's not forget the food. I really enjoy this food here. I know some cafe near my apartment and with my friend we often went there and it was a really good experience for my stomach. So that's a little glimpse into my life here in Lisbon. I really enjoy the mix of study culture and friends. So, I'm also happy to share my experience with you.

Mistake Category	Source text	Our comment
Grammar + Vocabulary	"I'm in awesome apartment with a standing view of the Fem Square."	Lack of the indefinite article "an"; "standing view" instead of "stunning view."
Grammar	"Where is the monument of the restores?"	Misuse of preposition Of > to
Phonetics	"giagantus square"	Mispronunciation of "gigantic".
Grammar+ Vocabulary	"visitator"	Lack of plural -s (inflectional morphology); "visitators" is an influence of the Italian "visitatori". It should be "visitors".
Grammar	"that got me such a motivation for start the day"	"for start" instead of "to start" (influence of Italian sentence contruction)
Grammar	"or I'm in a way with my friend."	"in a way" is unclear; deletion of verb
Grammar	"enjoy for after class"	Preposition "for" is added. Non- standard language
Vocabulary	"The Lisbon University of Medicine."	It should be "School of Medicine". Unproper vocabulary choice.

Mistake Category	Source text	Our comment
Vocabulary + Grammar	"I'm studying of course university and on this is a very beautiful experience."	Informal use of the filler word "of course"; addition of preposition "on" that is meaningless.
Vocabulary	"we got a lot of labour"	Unproper lexical choice: "labour" instead of "lab work"
Phonetics	"real world application"	Lack of plural -s
Grammar	"One of the coolest part of being at this university is the university."	Deletion of pluralization (inflectional morphology)
Grammar + vocabulary	"she told me a little one of her languages."	Unclear sentence construction and vocabulary choice, probably meaning: "she taught me a little of her language."
Vocabulary	"other languages of the country."	Wrong preposition choice: "Of the" instead of "in the"
Vocabulary	"in this case Germany and we can share about them."	"Germany" instead of "German" + meaningless sentence, probably used as a filler.
Grammar	"Some café"	Deletion of pluralization (inflectional morphology)
Grammar	"we often went there"	Use of past simple instead of present simple

Tab.1 Student 1 speech

Student 2

Hello, I'm G. and I just finished my Erasmus in September. The 30th of September I finished my experience, it last six months and I'm so happy for it. Like I think I've seen a lot about it. Also, I met a lot of new people and from all different nationalities and I did a lot of new experiences and I improved my German for sure because I was in Germany, I studied languages. German and Russian. And yes, that's an experience that I would recommend to everyone because it's something that changed you forever. And yeah, what else can I say? I was in (...) a student common living flat. In fact, I shared my apartment with the other five people in which there was also my friend, some of my friends from the Erasmus group. So I was very lucky. I did my lessons with all the other German students and I felt really like a part of that city. And also, I gained my independency and yes, it was a really wonderful experience.

Mistake category	Source text	Our comment
Grammar	"it last six months"	Deletion of -ed suffix to refer to past simple
Vocabulary	"I'm so happy for it."	Improper choice of preposition

9th International Conference
“New Perspectives on Languages, Culture and Translation Studies”

Mistake category	Source text	Our comment
Vocabulary	"Like I think I've seen a lot about it."	Meaningless sentence to an inner circle English speaker
Grammar + Vocabulary	"from all different nationalities and I did a lot of new experiences."	"did" instead of "made", as in Italian there is just one lexical item to refer to "to" and "make". For an EFL speaker, this mistake is common; addition of "all", probably to emphasise meaning.
Grammar	"it's something that changed you forever."	Misuse of verb tense.
Grammar	"I shared my apartment with the other five people"	Addition of definite article "the"
Vocabulary	"I did my lessons with all the other German students."	"did" instead of "attended" is a literal translation from the Italian "fare lezione"
Phonetics	"I gained my independency"	"independency" instead of "independence."

Tab.2 Student 2 speech

Student 3

Hi guys, I'm F, I'm a student from Catania, I study computer science at University, and I just got back from my Erasmus experience in Madrid. Sorry, I'm a little, a little busy right now because I just got back like two days ago, and I got work to do for my degree, I'm working on my degree, and so I wanted to say a couple of things about the Erasmus, and one is that, yeah, it's you, you can, you can make the time valuable or less valuable, but overall I strongly advise to take that experience with you, to just go in a different place, just go in a different place where you're alone, and you have to start, like to insert yourself in a new environment, but doing that, doing that by sign up for Erasmus, it's, it like takes the good part about this and makes it easier, because you, yes, you are in a different environment, but you at the same time feels, feel in a community, feels, you feel part of something greater, like you are not alone in this adventure, you, you change yourself for the better, you, you know different point of, you get to know different point of view, but at the same time you are not alone, you are with other people, like you, other people, you can count on, you, I met a lot of people, I made a lot of friends from different parts of the world, from the other side of the world, so that can be like a little slow, that might like slow down a little your career, but that's, that point of particular is depends a lot of you, and what you use, and when you do Erasmus, because yeah, I like left something behind, some subject behind, but I'm, I'm like, I'm fixing, I'm fixing up this delay, I'm really working a little bit hard right now, but for what I've done, I, I'll do this again, for sure, like that's what to do, talking about experience for (...), my college was out there, it was well organized, really, really, pretty modern

building, people out, are awesome, are you really made a lot of friends. When, the amount, so I, like, I really enjoyed that, because I had fun, I had fun for sure, but I also grew up a lot, also my career, because despite what I said earlier, my English improved a lot, and I actually did some projects right there, I did some projects that really built, helped in built my curricula, and that will, will, to come back in the future, when I applied for a job here, but there I already, I already did participate to an internship with, with a local company, I helped develop an internal tool, these are computer science things, and yeah, that, I felt like, that was the best part, I felt like I was doing something, something real, something helpful, and I, I think, I think everyone should just go, and, and at least, going at different places, from their country.

Mistake category	Source text	Our comment
Grammar	"I study computer science at University"	Missing article before "University"; should be "at the university."
Vocabulary	"Sorry, I'm a little, a little busy right now because I just got back like two days ago"	Repetition of "a little" to emphasise irony + use of "like" as a filler word, typical of online speech
Grammar	"just go in a different place, just go in a different place where you're alone"	Misuse of prepositions: "Go in" instead of "go to."
Grammar	"you at the same time feels, feel in a community"	Inconsistent subject-verb agreement
Grammar	"you know different point of"	Deletion of plural -s (inflectional morphology)
Grammar	"depends a lot of you"	Misuse of prepositions: "of you" should be "on you."
Grammar	"my college was out there, it was well organized, really, really, pretty modern building"	Deletion of indefinite article before "building"; "really, really, pretty" is awkward and redundant typical of Italian.
Phonetics	"I did some projects that really built, helped in built my curricula"	"Curricula" instead of curriculum, probably due to similar pronunciation
Grammar	"at least, going at different places, from their country"	Misuse of preposition: ("at" instead of "to" is a typical Italian influence).

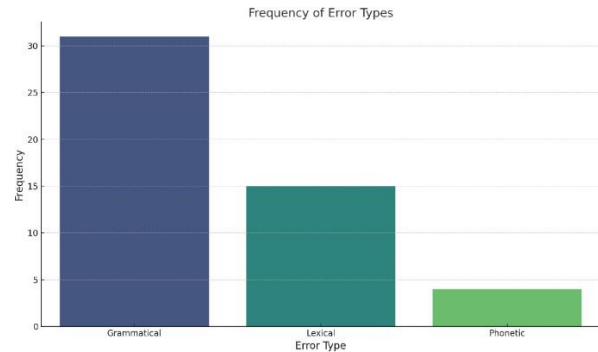
Tab.3 Student 3 speech

Student 4

Hello guys, I'm V. and today I want to talk to you about my experience here in Barcelona. So, my house is so big, so familiar, my roommates are so friendly and they made me know all the city of Barcelona. Its monuments, its food, its culture and everything about the city. The night time here is so beautiful, there is an interesting movement, movida, so many girls and boys, young people, they go all over the city on the night like my country Italy and I'm loving it, I'm loving Barcelona, I think I will come here to live in the future. Otherwise, I'm working in smart working from Barcelona while I manage my role in Italy and this is a nice way of working, I appreciate it because I have the chance to balance my commitments and my personal life. So, I hope you enjoyed my story here in Barcelona and I recommend you to come here just for visiting the city or to have a cultural exchange like I did.

Mistake category	Source text	Our comment
Grammar	"I recommend you to come here "	"I recommend you to" is incorrect; should be "I recommend that you."

Tab. 4 Student 4 speech

Graph. 1 - Error frequency distribution

Mistake category	Source text	Our comment
Grammar	"my house is so big, so familiar"	"so familiar" is an awkward description for a house; "familiar" typically refers to something known.
Vocabulary	"they made me know all the city of Barcelona"	"made me know" is incorrect; should be "helped me discover."
Vocabulary	"The night time here is so beautiful"	"night time" should be "nightlife" in this context.
Grammar + Vocabulary	"there is an interesting movement, movida, so many girls and boys, young people, they go all over the city on the night"	The first sentence is literally translated from popular Italian + Redundant phrasing (girls and boys, young people); misuse of preposition "on the night."
Grammar	"I'm loving it"	Use of present continuous with a stative verb
Vocabulary	"Otherwise, I'm working in smart working from Barcelona"	"in smart working" is non-standard English, in use in electronically-mediated communication. Standard English is "working from home."
Vocabulary	"this is a nice way of working"	"a nice way of working" is too informal; should be "a good work setup."
Vocabulary	"because I have the chance to balance my commitments and my personal life."	"have the chance to" is wordy; could be simplified to "can."

This bar chart shows the frequency of the three types of mistakes taken into account in the categories of grammar, vocabulary, and phonetics.

The first category is the most prevalent (26 comments) indicating significant issues in sentence structure, verb agreement, or tense usage. The second category, vocabulary (19 comments), is less frequent, even if noteworthy, reflecting word choice or vocabulary-related problems.

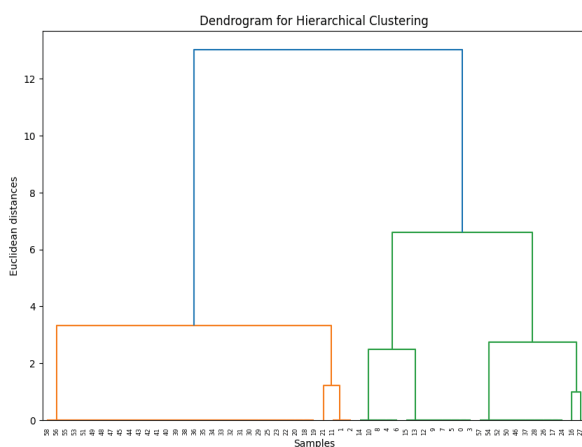
Phonetic mistakes (only 3), representing spelling or minor orthographic issues in the transcription, are the least common although it is important to point out that the tool used may be less sensitive to them in the transformation from oral speech into written text.

The hierarchical clustering used is a machine-learning technique to group data into clusters based on their similarity. It builds a hierarchy of clusters in a tree-like structure called a dendrogram, which visually represents the process of merging or splitting clusters. There are two main types of hierarchical clustering: agglomerative and divisive. The similarity between clusters is calculated using distance metrics such as the Euclidean distance or the Manhattan distance, and the merging process follows linkage criteria like Ward's method (Ward, 1963). Its interpretability and flexibility make it a valuable tool for exploratory data analysis (Murtagh and Contreras, 2012). The methodology applied for the hierarchical clustering, through a Python script, involved the use of the "pandas" library that was used, along with "LabelEncoder", to synthesize the qualitative data into a numerical format. The process encompassed the creation of a dendrogram, generated using "scipy.cluster.hierarchy", employing the Ward linkage method, which minimizes the variance within each cluster by plotting Euclidean distances between samples. This visual step helped to determine an appropriate number of clusters, set to three for further analysis. Subsequently, an agglomerative clustering model was applied. This clustering algorithm grouped similar error types based on their proximity in feature space. A scatterplot was

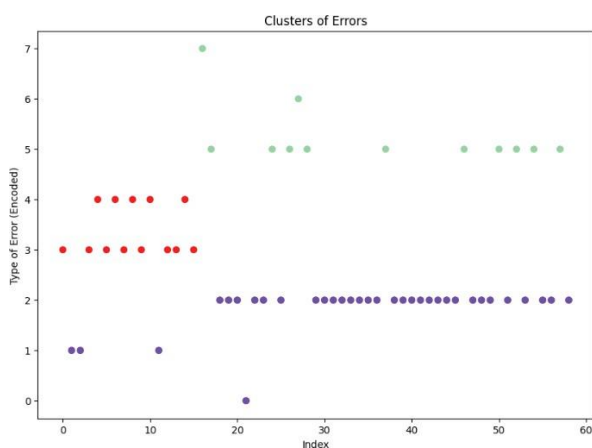
generated to visualize the clustering results allowing for an intuitive interpretation of the clustering structure and providing insights into the distribution and relationships among the different types of errors.

Using the above-described methodology, the hierarchical clustering analysis on the dataset has been conducted. It revealed distinct groupings of error types based on their characteristics. The following dendrogram highlights the presence of two main clusters at a high Euclidean distance. The dataset groups appear well-separated by their features. The first one (orange) represents mistakes that are closely related showing minimal variability and forming a compact group.

The second one (green) displays more diversity, splitting into several sub-clusters indicating a greater heterogeneity among the error types. Furthermore, the scatterplot deeply clarifies the above-presented clusters. Each color corresponds to a specific error type. The purple cluster (Types 0-2) represents grammar errors characterized by a high level of uniformity as visible in the proximity within the cluster, suggesting that they share similar underlying patterns or causes. The red cluster (Types 3-4) represents phonetic errors, presenting a dense and cohesive grouping, indicating a consistent behavior within this error category. The cyan cluster (Types 5-7) corresponds to lexical errors that display a greater dispersion, reflecting a broader variability in their attributes or underlying causes.

Graph. 2 Hierarchal clustering dendrogram

Graph. 3 Hierarchal clustering scatterplots

Following this analysis, we can conclude that the dataset presents many grammar and vocabulary mistakes, probably due to the influence of both Italian and the electronically mediated language of communication, as will be visible in the Discussion section.

Discussions

In considering the tools used for our analysis, sample we have investigated to discuss their language choices, common mistakes, mispronunciation, word/preposition omissions, and frequent inaccuracies.

Assuming that the quantitative collection and qualitative analysis of language data are highly specialized applied linguistic tasks, the mixed-method approach is significant in this study in that it has contributed to revealing tendencies to reach communicative goals in students' online communication.

From the point of view of inflectional morphology, one of the most salient phenomena is the dropping of the plural “S”. This is probably due to the structural pluralization systems' differences between the target language (TL) or English and Italian. In the latter, pluralization is obtained through a change of suffixes to nouns and adjectives, whereas in English, the final “S” is added to a word.

To illustrate this more clearly, “ragazzo” (boy) becomes “ragazzi” (boys) and “ragazza” (girl) becomes “ragazze” (girls).

This morphological distinction creates a subtle, but persistent influence on language production among Italian speakers learning or using English in international communication. The dropping of the plural “S” appears in numerous instances in our sample videos, such as:

- “I have made many friend during my stay abroad”.
- “Many professor tested our language level before starting the course”.
- “Many subject were difficult at the beginning”.

In fact, these examples are found throughout the fifteen videos analyzed, which would make any possible pattern not anecdotal, but rather systematic. This is further exacerbated by the influence of digital communication platforms, in which brevity commonly overrides grammar accuracy. Social media, messaging apps, and other forms of online communication often encourage users to be fast rather than accurate. It can be observed that it is exactly this informal, abbreviated style typical of these digital platforms that contributes to being so relaxed about the norms of the language, especially in contexts of informal communication where the efficiency of communication is the most valued (Gligorić et al,

2019)’. Moreover, the phonological structure of Italian also seems to play a role. The lack of plural “S” in Italian renders it less perceptually salient for Italian speakers. As a result, learners may not pay attention to this feature when speaking in English.

Broader Linguistic Implications:

The dropping of the plural “S” is one example of the structural influence of a speaker's mother tongue on their

production in the second language. As also predicted by the theory on the principles of language transfer, the patterns of an L1 are transferred onto a second language, L2. Transfers were more evident in a matter of morphosyntactic features where the two languages presented a greater divergence between themselves. For educators and linguists, this influence helps understand the design of more effective language instruction. Explicit teaching with emphasis on the importance of plural markers in English, together with targeted practice, may alleviate this problem (Gass and Selinker, 1992). Moreover, awareness for learners regarding the precise differences between Italian and English may promote greater attention to these linguistic details. On a larger cultural level, the effect of Italian on English usage represents the dynamic between language and identity. In multilingual environments, speakers often merge linguistic norms as a way to negotiate their cultural affiliations (Pérez Fernández, 2024). The tendency of the Italian speaker to drop the plural "S" might represent the unconscious retention of his/her linguistic heritage. Finally, this phenomenon underscores the constantly changing nature of language in today's world. As social media continues to blur boundaries between formal and informal use of language, the influence that native linguistic structures have on the usage of a second language is likely to become more pronounced (Greenhow and Lewin, 2019).

From the phonetic point of view, there is an immediate recognition of imported distinctive patterns of Italian. For example, its syllable-timed rhythm easily gives roughly equal emphasis to each syllable. This is opposed to the stress-timed rhythm of English, with only certain syllables usually being stressed, creating cadences that are unfamiliar to native Italian speakers. This aspect of rhythm often creates a notorious transfer effect when Italians pronounce English. For instance, our sample Italian students were heard to place stress on function words (e.g., "to", "the") rather than content words (e.g., "store", "book"), which resulted in unusual intonation patterns such as: "I went to the store", where the stress on "to the" disrupts the expected English rhythm. This phenomenon tallies with observations by Kachru

(1985) who identifies how non-native patterns may diverge substantially from those of inner-circle English speakers, such as those from the UK, US, or Australia. Further complicating this issue, Italian speakers may have difficulty with vowel reduction, which is typical in stress-timed languages such as English. In unstressed syllables, English speakers often reduce vowels to a schwa sound (ə), while Italian speakers, who are used to fully pronouncing all vowels, might maintain full vowel quality even in unstressed positions (Flemming, 2009). This can make their English speech sound less natural to native listeners. Implications for Pronunciation and Fluency This phonetic transfer affects overall fluency and intelligibility. In the case of Italian learners of English, for example, training in stress patterns and intonation might help bridge the gap. Structured pronunciation exercises,

such as practicing minimal pairs or stress drills, can improve their rhythmic alignment with English norms. From the point of view of sentence construction, Italian speakers also have their peculiarities determined by their mother tongue. Italian tends to long and syntactically complicated sentences, often comprising several subordinate clauses joined with conjunctions like "che" (that) or "e" (and). This yields English sentences which may appear too long or cumbersome. While English tends to use shorter sentences, even breaking up long, involved sentences into separate clauses, Italian often does not. The propensity for longer sentences is indicative of the stylistic concern in the language of elaboration and flux rather than brevity.

Sentence Construction Strategies:

Italian speakers learning English will benefit from explicit instruction in sentence simplification techniques that will help them be clearer and more readable. This involves breaking down ideas into shorter, independent clauses and reducing redundancy to make their writing and speaking more aligned with the norms of English. Moreover, awareness of differences in discourse markers and logical connectors between the two languages will help learners adapt their style to better suit English communication.

From the lexical point of view, two phenomena among the Erasmus students of our study are worth mentioning:

1. Code-mixing (Italian and English)
2. Frequent use of false Anglicisms, such as the denomination "Smart Working" when referring to working from home (Pulcini, 2023).

Code-mixing occurs when Italian speakers incorporate English words or phrases into their speech, often to appear more cosmopolitan or modern. This blending of languages is particularly common in professional and academic settings, where English terminology is often perceived as more prestigious or internationally recognized. However, this practice can lead to inconsistencies and inaccuracies when transitioning to standard English usage. A very good example of this involves the use of false Anglicisms, which are terms apparently English but non-standard or even nonexistent in native usage. One such example is "Smart Working", which has seen widespread use in Italian with the meaning of remote or teleworking. Native English speakers would instead use terms like "remote work", "working from home", or "teleworking", though "smart working" in this meaning is practically unknown outside Italy. The Italian Erasmus students may not consider "smart working" as a non-standard term because it is so integrated into Italian vocabulary when speaking English. Its usage is very broad in media, workplaces, and educational institutions, which further entrenches its legitimacy in the Italian context. It has become normalized and familiar and sounds like a modern expression; thus, it becomes appealing for the students to use, especially in international or cross-cultural conversations. Broader Context of False Anglicisms False Anglicisms like "smart working" are not isolated cases. Other examples commonly used in Italy include:

“Footing” (for jogging), “Smoking” (to describe a tuxedo), “Parking” (a car park or parking lot).

These terms often emerge as loan translations or linguistic innovations that align with Italian morphological and phonological rules. However, their use in English contexts can lead to misunderstandings or a perception of non-fluency.

The frequent use of false Anglicisms and code-mixing underlines the impact of globalization on Italian vocabulary. It also underlines the role that linguistic awareness plays in language education. For Italian students of English, it becomes crucial to identify these terms and replace them with their correct English counterparts. In this regard, teachers can play a decisive role by highlighting such lexical pitfalls and encouraging learners to check for the authenticity of English terms in their native setting. Moreover, the appeal of code-mixing reflects a broader cultural shift toward linguistic hybridity, where combining elements from multiple languages is seen as a marker of sophistication and global identity. However, striking a balance between authenticity and innovation remains crucial for effective communication.

Another noteworthy communicative role lies in the greeting formulas.

The formula “Hi, guys” in our sample appeared repeatedly to address international peers and to signal friendliness and informality. It is an easily accessible and colloquial way of addressing prospective mates, friends, or colleagues, and it emphasizes openness. This usage reflects an effort to bridge cultural and linguistic gaps in international communication, making interactions more relatable and approachable.

The popularity of “Hi, guys” among students can probably be explained by the all-encompassing influence of media discourse¹, especially in English-language films, TV series, and online content. In these mediums, “guys” is a versatile term used to address a group of people in a neutral, inclusive manner, regardless of gender. This is particularly significant in English, as it avoids more traditional, gender-specific alternatives like “ladies and gentlemen” or “boys and girls”, which may feel outdated

1 Media discourse refers to interactions that take place through a broadcast platform, whether spoken or written, in which the discourse is oriented to a non-present reader, listener or viewer. Though the discourse is oriented towards these recipients, they very often cannot make instantaneous responses to the producer(s) of the discourse, though increasingly this is changing with the advent of new media technology. Crucially, the written or spoken discourse itself is oriented to the readership or listening/viewing audience, respectively. In other words, media discourse is a public, manufactured, on-record, form of interaction. It is not ad hoc or spontaneous (in the same way as casual speaking or writing is); it is neither private nor off the record since content creators often greet their audiences with this term. This creates a feedback loop wherein learners encounter the term both in media and in real-life situations, making it firmly fixed in their active vocabulary.

or overly formal in informal contexts. As such, the term has become a hallmark of colloquial English, making it a choice for learners seeking to emulate native-like casualness.

In a broader cultural and linguistic perspective, “guys” has become a word in debates about being or not gender-neutral in some English-speaking communities, in the last years. This is despite the debates on whether it refers to all genders. Yet, it remains widely accepted and used in everyday language, particularly among younger generations and in informal settings. In this case, Italian Erasmus students borrowed the expression “Hi, guys” not only under the influence of media but also in the general context of globally shaping local communicative behaviours by English. In Italian, similar informal greetings such as “Ciao, ragazzi” or “Salve, ragazzi” have the same function of addressing a group in a friendly manner. However, the English phrase “Hi, guys” carries extra cultural connotations of internationalization and modernity, which make it particularly appealing for students who want to align themselves with global youth culture. The frequent use of “Hi, guys” points, however, to pragmatic competence, which is the understanding of the social and cultural norms associated with given linguistic expressions. The ubiquity of “Hi, guys” is also reinforced through the use of digital communication. Social media, online forums, and virtual meetings make the phrase ubiquitous. It is further normalized by platforms such as

YouTube, TikTok, and Instagram,

Conclusions

In the light of these considerations, and following Cogo (2012), five statements can be claimed and have been demonstrated by our analysis:

- Non-native English speakers, when communicating online, tend to create a “safe” environment where accuracy is not a priority, and understandable communication is the main goal. Very often, the sample students used “functional” English in an attempt to satisfy immediate communicational needs without striving for fluency or quasi-native performance.
- For most Italian Erasmus students, especially at an early stage of English language learning, Italian remains the primary “thought language” even when speaking English (Feinmann 2020). In the same year, a step forward in this discussion was traced by Valcea (2020) who showed that language transfer is a process which cannot be avoided.

Phrases such as “*I have 20 years*”, or “*I go to make shopping*” or “*I wait you*” are common because students are mentally mapping their sentences from Italian to English without realizing the differences in idiomatic expression.

- Online communication can be envisioned as a controversial hybrid genre, something that is also

the basis of its appeal in several aspects.

- The adaptiveness required by the social media environment strongly influences discourse style, especially when using English as the lingua franca of online communication (Strambi and Tudini 2020).

As we can infer from the outputs above, due to the wide range of potential applications, these findings may inspire pedagogical applications and directions for future work. Indeed, designing and integrating the study of online interactions into our teaching activities can provide students with the possibility of encountering linguistic diversity and variation that are fundamental to building “critical language awareness” (Fairclough, 2014), which is probably the main achievement of any scholar in linguistics.

Literature

A. Cogo, *English as a Lingua Franca: concepts, use, and implications*, in «ELT journal», 2012, pp. 97–105.

D. Crystal, *English as a Global Language*, Cambridge University Press, New York 2003.

N. Fairclough, *Critical language awareness*, Routledge, London 2014.

D. Feinmann, *Language and Thought in the Motion Domain: Methodological Considerations and New Empirical Evidence*, in «Journal of Psycholinguistic Research» ILIX (1), 2020, pp. 1-29.

E. Flemming, *The Phonetics of Schwa Vowels*, in «Phonological weakness in English» 493, 2009 pp. 78-95.

S.M. Gass & L. Selinker, *Language Transfer in Language Learning*, John Benjamins Pub., Amsterdam 1992.

K. A. Gligorić, Anderson & R. West, *Causal Effects of Brevity on Style and Success*, in «Social Media», 2019, Article 45.

Greenhow, C., & Lewin, C., *Social, media and education: Reconceptualizing the boundaries of formal and informal learning*. In *social media and education*, Routledge, London 2019, pp. 6-30.

M.G. Guido, *Marcatezza Pragmatica nella comunicazione interculturale: Un caso-studio*, ed. by A. Csillaghy e M. Gotti, *Le Lingue nell'università del Duemila*, Forum, Udine 2000.

J. Jenkins, *English as a Lingua Franca: interpretations and attitudes*, in «World Englishes» XXVIII, 2009, pp. 2007.

B. Kachru, *The Other Tongue - English across Cultures*, 2nd ed., University of Illinois Press, Champaign 1985.

I. Kecskes, *English as a lingua franca: The pragmatic perspective*. Cambridge University Press, 2019.

F. Murtagh & P. Contreras, *Algorithms for hierarchical clustering: an overview*, in «Wiley Interdisciplinary Reviews: Data Mining and Knowledge Discovery» II/1, 2012, pp. 86-97.

L.M. Pérez Fernández, *Translanguaging in Multicultural Societies, Beyond Borders*, Rio Grande Valley 2024.

U. Pölzl & B. Seidlhofer, *In and on their terms: The “habitat factor” in English as a lingua franca interactions*, in «International Journal of The Sociology of Language», 2006, pp. 151-76.

V. Pulcini, *The Influence of English on Italian*, The Gruyter

Mouton, Berlin 2023.

A. Strambi & V. Tudini, “I’ll say something about myself”: Questions and selfdisclosures in Italian L1-L2 online initial interactions, in «Journal of Pragmatics» 170, 2020, pp. 82-95.

V. Tutino & H. Littunen, *The Impact of the English Language on Italian Lexis. A study on students from the University of Catania in international exchanges*, ed. by

P.C. Leotta, *Language Change and the New Millennium*, *European Scientific Journal*, ESJ XVIII, 2022, pp. 50-61.

C.S. Vâlcea, *First language transfer in second language acquisition as a cause for error-making in translations*, in «Diacronia» XI, 2020, pp. 1-10.

J.H. Ward Jr, *Hierarchical grouping to optimize an objective function*, in «Journal of the American Statistical Association» LVIII/301, 1963, pp. 236-44.

Linguistic Discourse Analysis in the Natural Settings

Assoc. Prof. Kozeta Hyso
Assoc. Prof. Zamira Alimemaj
Department of Foreign Languages
Faculty of Humanities
University of Vlora "Ismail Qemali"
kozetahyso1@gmail.com
zamira.alimemaj@univlora.edu.al

Abstrakt

Ajo që shpesh quhet analizë bisedore brenda traditës së vendeve mund të përfshihet edhe nën titullin e përgjithshëm të analizës së ligjërimit. Në analizën bisedore, theksi nuk është në ndërtimin e modeleve strukturore, por në vëzhgimin nga afër të sjelljes së pjesëmarrësve në bisedë dhe në modelet që përsëriten në një gamë të gjerë të dhënash reale. Puna e Goffman (1976; 1979) dhe Sacks Schegloff e Jefferson (1974) është e rëndësishme në studimin e normave të bisedës, e marrjes së fjalës dhe e aspekteve të tjera të ndërveprimit të folur. Krahas analistëve të bisedës, të cilët punojnë në fushën e sociolinguistikës, studimet e Labovit mbi tregimin gojor kanë kontribuar edhe në një histori të gjatë të interesit në diskursin narrativ. Studiuesit amerikanë kanë prodhuar një sërë përshkrimesh të llojeve të ligjërimit, si dhe njohuri mbi kufizimet shoqërore të mirësjelljes dhe të fenomeneve të ruajtjes së imazhit në bisedë, të mbivendosura me punimet britanike në pragmatikë. Gjithashtu e rëndësishme për zhvillimin e analizës së ligjërimit në tërësi është puna e gramatikanëve të tekstit, të cilët punojnë kryesisht me gjuhën e shkruar. Gramatikanët e tekstit i shohin tekstet si elemente gjuhësore të lidhura së bashku në marrëdhënie me njëri-tjetrin që mund të përkufizohen. Analiza e ligjërimit amerikan është mbizotëruar nga puna brenda traditës etnometodologjike, e cila thekson metodën kërkimore të vëzhgimit nga afër të grupeve të njerëzve që komunikojnë në mjedise reale.

Fjalët kyçe: Ligjërimi gjuhësor, ndërveprimi shoqëror, vështrimi historik, mjediset shoqërore, strukturat e njësive të fjalive, shqiptimi i fjalive etj.

Abstract

What is often called conversation analysis within the countries tradition can also be included under the general heading of discourse analysis. In conversational analysis, the emphasis is not upon building structural models but on the close observation of the behavior of participants in talk and on patterns which recur over a wide range of natural data. The work of Goffman (1976; 1979), and Sacks Schegloff and Jefferson (1974) is important

in the study of conversational norms, turn-taking, and other aspects of spoken interaction. Alongside the conversation analysts, working within the sociolinguistic tradition, Labov's investigations of oral storytelling have also contributed to a long history of interest in narrative discourse. The American work has produced a large number of descriptions of discourse types as well as insights into the social constraints of politeness and face-preserving phenomena in talk, overlapping with British work in pragmatics. Also relevant to the development of discourse analysis as a whole is the work of text grammarians, working mostly with written language. Text grammarians see texts as language elements strung together in relationships with one another that can be defined. American discourse analysis has been dominated by work within the ethnomethodological tradition, which emphasizes the research method of close observation of groups of people communicating in natural settings.

Keywords: *Linguistics discourse, social interaction, historical view, social settings, sentences unit structures, sentence utterances, etc.*

Introduction and structure

Discourse is the creation and organization of the segments of a language above as well as below the sentence. It is segments of language that may be bigger or smaller than a single sentence, but the adduced meaning is always beyond the sentence. The term discourse applies to both spoken and written language, in fact to any sample of language used for any purpose.

Discourse cannot be confined to sentential boundaries. It is something that goes beyond the limits of sentence. In another words, discourse is 'any coherent succession of sentences, spoken or written' (Matthews, 2005:100). The links between sentences in connected discourse are as important as the links between clauses in a sentence. There are two paradigms in linguistics: formalist paradigm and the functionalist paradigm make different background assumptions about the goals of a linguistic theory, methods for studying language, and the nature of data and empirical evidence.

These differences in paradigm also influence definitions of discourse. A definition as derived from formalist assumptions in that discourse is 'language above the

sentence or above the clause' (Stubbs 1983:1). Another definition derived from the functionalist paradigm views discourse as 'language use.' A third definition of discourse attempts to bridge the formalist-functionalist dichotomy. The relationship between form (structure) and function is an important issue in discourse.

Defining discourse analysis

The study of naturally occurring connected sentences, spoken or written, is one of the most promising and rapidly developing areas of modern linguistics. Traditional linguistics has concentrated on sentence-centred analysis. Now, linguists are much more concerned with the way language is 'used' than what its components are. The first linguist to refer to discourse analysis was Zellig Harris. In 1952, he investigated the connectedness of sentences, naming his study 'discourse analysis.' Harris claimed explicitly that discourse is the next level in a hierarchy of morphemes, clauses and sentences. He viewed discourse analysis procedurally as a formal methodology, derived from structural methods of linguistic analysis: such a methodology could break a text down into relationships (such as equivalence, substitution etc Michael Stubbs says, 'Any study which is not dealing with (a) single sentences, (b) contrived by the linguist, (c) out of context, may be called discourse analysis.' (Stubbs 1983:131). In other words, there is a shift of focus from sentences in isolation to utterances in context: to study language in use is to study it as discourse.

The true meaning of a sentence can't be assigned by its only linguistic construction but it largely depends on reference (meaning in relation to exterior world), sense (meaning in relation to linguistic system) and force (meaning in relation to situational context).

Let's take an example: I love you. Clearly the assigned meaning is different in different situations if the speaker is one's lover or beloved as opposed to one's parent or child. As Chomsky states, 'To understand a sentence we must know more than the analysis of this sentence on each linguistic level

While defining discourse, three definitions have been discussed – one derived from formalist paradigm, other from functionalist paradigm and third that includes both formalist and functionalist paradigms. Discourse analysis is necessarily the analysis of language in use. The functionalist view of discourse analysis asserts that 'the study of discourse is the study of any aspect of language use' (Fasold 1990:65). Functional analyses of discourse rely less upon the strictly grammatical characteristics of utterances as sentences, than upon the way utterances are situated in contexts

The British work has principally followed structural-linguistic criteria, on the basis of the isolation of units, and sets of rules defining well-formed sequences of discourse. American discourse analysis has been dominated by work within the ethnomethodological tradition, which emphasizes the research method of close observation of groups of people communicating in natural settings.

In conversational analysis, the emphasis is not upon building structural models but on the close observation of the behavior of participants in talk and on patterns which recur over a wide range of natural data.

The scope of discourse analysis

Discourse analysis has grown in interest of contexts and cultural influences which affect language in use. For example A asks; 'why are you weeping?' B replies; 'shocked.' The reply of B is not a sentence according to the standard sentence pattern but the meaning is clear and it is context that leaves no doubt in the mind of A about the cause and effect of B's being shocked thus discourse is the creation and organization of language above as well as below the sentence. It is not only concerned with the description and analysis of spoken interaction but it deals with written discourse. People daily encounter hundreds of written and printed words: newspapers, recipes, stories, letters, comics, notices, instructions, leaflets pushed through the door, and so on. The knowledge one has of one's language can be expressed in the form of sentences since a grammar is defined as a description of the sentences of language. What the speaker of a language knows is sentences. This comes out clearly when Chomsky speaks of language acquisition; 'Clearly, a child who has learned a language has developed an internal representation of a system of rules that determine how sentences are formed, used, and understood.' (Chomsky 1965:25)

'Some linguists go so far as to say that speech is language, and that writing is simply a reflection of speech in a different medium' (Allen and Pit Corder 1980:26). Others can give less importance to speech, but most linguists accept the fact that speech is the primary medium as it is older and more widespread than writing, and a child always learns to speak before she/he learns to write. Discourse analysis has received ever-increasing attention from different disciplines. It includes taxonomy, speech act theory, interactional sociolinguistics, ethnographies of communication, pragmatics, conversation analysis, and variationist discourse analysis (one could also add critical discourse analysis, narrative analysis, discursive psychology, and more. Spoken and written discourse make somewhat different demands related to functions that they perform. Writing has the advantage of relative permanence, which allows for record-keeping (storage function) in a form independent of the memories of those who keep the records.

Features of spoken discourse such as rhythm, intonation and non-linguistic noises such as sighs and laughter are absent in written discourse. Spoken discourse can also be accompanied by non-verbal communication such as gestures and facial expressions because speech is typically used in a face-to-face situation. These features can not easily be conveyed by written discourse. Written discourse also has several features which spoken discourse lacks. In spoken discourse, people face the phenomena of hesitation that lead to non-fluency. Spoken discourse contains many incomplete sentences, often

9th International Conference
“New Perspectives on Languages, Culture and Translation Studies”

simply sequences of phrases. Written discourse, on the other hand, does not, naturally, face such phenomena and as a result it appears more fluent. Discourse can 'convey information, express feelings and persuade someone to do something' (Thornton 2008:17).

Conclusions

Discourse analysis helps not only a speaker/writer to select right choices of words, syntax and utterances according to particular situations but it supports also a hearer/reader to interpret and infer the right meaning of discourse. It provides access to what a speaker/author intends, or how sincerely he is behaving in the production of a discourse fragment. The application of discourse analysis to educational research will require nothing less than the development of a new sociology of educational discourse. It enables the teachers to make up their own minds as to whether their methods and techniques need rethinking in the light of what discourse analysts say. Shifting population, new social geographies, new

communities having the phenomenon of multiculturalism and new information technologies are altering social relations and how discourse is learned and used. The conditions have changed and are also changing, which provides the people with hybrid written and spoken discourse. Mastery of discourse is the principle educational process and outcome, and this mastery can be reshaped by introducing learners to a new phenomenon of discourse

Bibliography

University Press. Stubbs, M. (1983). Discourse analysis: The sociolinguistic analysis of natural language. Cichago: Cichago University Press.
Stubbs, M. (1983). Discourse analysis: The sociolinguistic analysis of natural language. Cichago: Cichago University Press.
Leech, G.N. (2008). Language in literature: Style and foregrounding. London: Pearson Longman.
Chomsky, Noam. (2002). Syntactic structures. New York: Mouton de Gruyter

The Translation Process: The Differences Between Translation and Interpretation

Assoc. Prof. Meri Gjoleka
Department of Foreign Languages
Faculty of Humanity
University of Vlora "Ismail Qemali"
merigjoleka19@gmail.com

Abstrakt

Të përkthesh në një gjuhë të huaj nuk është një proces i lehtë. Përkthimi në vetvete nënkupton dy procese relativisht të ndara: nga njëra anë është përkthimi me shkrim i veprave të ndryshme letrare, teknike, shkencore dhe nga ana tjetër është procesi i interpretimit ose i përkthimit me gojë, që përfshin përkthimin e konferencave, simpoziumeve dhe seminareve të ndryshme. Secili prej këtyre llojve përkthimesh nënkupton sfida dhe peripeci të ndryshme, të cilat kërkojnë përgatitje teorike cilësore, aftësi praktike multidisiplinare dhe këmbëngulje të vazhdueshme në fushën e njohjes dhe përdorimit të gjuhëve të huaja. Në dukje një proces jo fort i vështirë, në të vërtetë ai përmbledh jo pak peripeci, të cilat janë fort të qarta për të gjithë ata profesioniste që merren me këtë proces kompleks komunikim në një botë gjithnjë më shumë të hapur globale dhe multikulturore. **Fjalë kyçe:** *përkthim, interpretim, gjuhë e huaj, proces, multikulturalizëm*

Abstract

Translating into a foreign language is not an easy process. Translation itself implies two relatively separate processes: on the one hand, it is the written translation of various literary, technical, scientific works and on the other hand, it is the process of interpretation or oral translation, which includes the translation of conferences, symposiums and different seminars. Each of these types of translations implies different challenges and difficulties, which require qualitative and theoretical preparation, multidisciplinary practical skills and constant perseverance in the field of knowledge and use of foreign languages. It seems like not being a very difficult process, but in fact it contains quite a few challenges, which are very clear for all those professionals who deal with this complex process in an increasingly open global and multicultural world.

Keywords: *translation, interpretation, foreign language, process, multiculturalism*

1. Introduction

In the era of globalization, thanks to the great and rapid development of information technology, the need for translation services is increasing. Translators play a very important role in connecting languages and cultures, but they are often underestimated. Throughout the history of translation, they were often "hidden" figures, nameless people who paved the way for the dissemination of new ideas, knowledge and, most importantly, for enabling the communication between different nations. Translators were not mentioned as essential people in the translation process, but they contributed to making translation studies a real science. The demand for translation services has increased more and more over time and today they are essential for any type of work at an international level.

One of the reasons why the role of the translator was diminished in the past is that there was a tendency to place the texts at the center of attention and not to consider those who produced them. The situation began to change in the middle of the last century and the profession of translator began to emerge and be more appreciated so much that today the translator is considered an essential person in the connection between different languages and cultures.

2. The translator as communicator

The translation process is very complex and involves firstly the communication between the author and the translator and secondly the meta-communication, that is, the communication between the translator and the reader. This leads us to the term metalanguage, that is, the language used to talk about other languages and, more specifically, the language used to talk about translation (Osimo: 2004, 153). At this point we have revealed a new role of the translator, that of the communicator. This type of communication aims to convey the message expressed in the text and in the original language to a target audience through the translator. This target audience compares the text produced by the translator and it is assumed that the translated text reflects the original exactly, but this

is not always the case, because it would imply that “the translator should possess the same knowledge and skills as communicators in multiple languages” (cf. Bell 1991: 36).

Every person, including translators, follows a certain political ideology and sometimes this ideology could be reflected in the translation of works. The ideology dictates to the translator the strategy he will use and the solutions he will choose for the problems that concern the discourse between the proto-text and the meta-text. In such situation, there is a danger that the translator will fall into a trap and thus his role as a communicator will lose objectivity. Ideally, the translator should be neutral and carry out his role as a communicator between the author and the audience without being influenced by his own beliefs (Hatim Basil & Mason, 1997:145). It is well known that the translation process begins with reading and understanding the proto-text, followed by the interpretation of the message so that the translator can modify it appropriately in order to convey it to the recipients.

“Inevitably, the translated work will reflect the translator’s reading and this is a fact that defines the translator as a particular reader; while the ordinary reader can involve his beliefs and principles in the reading, the translator should be more cautious. The ideological nuances and cultural tendencies in the proto-text should be transmitted without involving the translator’s vision of reality”. (cf. Hatim, Mason, 1990:224).

The translator’s ability to interpret the proto-text is one of the most important aspects because, at that point, the translation ceases to be just the transcription of a text from a language and begins to imply manipulations. Therefore, the reasons can be revealed in the translator’s individual values, in his dominant culture, or in the social and political differences that can affect translation as a process. Manipulation of the work can represent, at the same time, a positive aspect because it favors the development of literature and society and the introduction of new concepts, ideas and points of view (Bassnett & Lefevere, 1990:27).

The translator is the key to enabling the communication and understanding between different people and cultures. A concept can be accepted in the proto-text, while in the meta-text it can be considered unacceptable or even offensive, or something witty in the source culture, does not necessarily have to be so in the target culture. One’s own culture influences considerably the way of thinking and understanding, therefore the same concept can be understood in different ways.

3. Tasks of the translator

The translator as an intercultural communication intermediary takes on a new task at the social, political, cultural, religious, etc. level. The translator, being the responsible person for the translation, must master both languages perfectly, but most of all, he must know perfectly the target language. His general culture must be at the appropriate level and of course, he must

know well the subject to be translated. The translator as a secondary author must respect the interests of the applicant and maintain professional secrecy. The science of translation as an intellectual craft aims to faithfully transpose the ideas and forms of the work from one language to another, so the translator’s work is not easy at all and it is important, to establish the terms with the applicant before starting the work (Translator’s Charter, 1994).

The problem of equivalence in translation: One of the biggest problems that a translator often faces during the translation process is the term equivalence. We often hear criticism aiming at translators that “his/her translation is not equivalent to the original”. Why should a translator translate a work in a way that is equivalent to the original and what does equivalence to the original actually mean? In the 1950s and 1960s, debates started on how to achieve equivalence in translation. At that time, equivalence could be defined in two ways, depending on whether one belongs to the Russian or French school. For the Russian school, equivalence meant that a concept in a foreign language could have only one acceptable translation (one-to-one equivalence), while in the French tradition equivalence had the same functional value as in the original (Halverson, 1996).

4. Translation Tools

Nowadays, translators have several tools at their disposal helping them to make translations more fluent. Let’s start with the traditional tool: the hard copy dictionary. In the past, dictionaries were quite simple, since only bilingual ones existed. Nowadays, however, we have a wide choice of dictionaries: monolingual, bilingual, thesaurus, specialized vocabulary, technical vocabulary and many more others. With the development of new technologies, it is possible to find various online dictionaries. Consequently, hard copy dictionaries are used less frequently. Although it is more practical to find information online, it is important to point out that a qualitative dictionary never loses its value.

In addition to dictionaries, we can use many other translation tools assisted by the computer, known as CAT tools, which facilitate the translation process. From the translators’ point of view, CAT tools are truly a useful assistance, but they represent a very complex topic. For those who do not have specific knowledge in the field of translation, it may seem that translation tools can replace the translator, because, in the end, they both do the same thing: they translate from one language to another. The reality is very different. Translators, actually, are people who can adapt to the situation and place a given work into a historical-cultural context to obtain a high-qualitative translation where not only the words are translated, but the entire context of the work as well. This is the main reason why a translator cannot be replaced by a tool, no matter how accurate it is.

5. Different types of translation

There is a very wide range of types of translation, such as:

Literary translation: It consists in the translation of texts or literary works while preserving in the target language all the meaning of the author of the work in the source language. Taking into the consideration the artistic meaning, it is one of the most complex areas of translation.

Technical translation: It concerns the content characterized by the specific terminology, for example to the engineering, aeronautics or IT sectors. This form of specialized translation requires an excellent knowledge of the subject matter and the associated vocabulary, in order to correctly render the meaning of the source text in the target language.

Legal translation: This refers to all legal texts, such as administrative documents, contracts or judgments and involves the use of specific legal terms.

Medical translation: This refers specifically to the medical or pharmaceutical field and requires great rigor on the part of the professional translator, who must have sector-specific expertise.

Financial translation: This requires excellent knowledge of the financial sector. It refers in particular to the translation of accounting documents, annual company reports or financial contracts.

Sworn translation: This is also called certified translation and is carried out by a translator sworn by a court or a notary, in the case of official legal and judicial documents.

Website translation: Many websites intended for an international audience must be translated into the respective languages of potential customers. This translation must be carried out taking into account the SEO constraints of the target market and the particularities of online writing.

6. Translation or interpretation?

For those who are not experts in the field of translation, this difference may seem insignificant, because in the end, translators and interpreters translate from one language to another. Thanks to the development of translation science, today there is a very clear distinction between these two terms. Both translators and interpreters possess a vast knowledge of languages and cultures and knowledge of the type of text they should translate. The translator is the person who is responsible of translating written texts into another language. On the other hand, an interpreter is responsible for orally transmitting a message from the source language to the target language. Most often, translation is done into the native language, rarely into the foreign language, but this is not a rule. After making the distinction between translation and interpretation, another question remains. We know that the interpreter is the person responsible for the oral translations, but what would be the right term for his profession?

It is easy to fall into a trap between translation and interpretation, but, in general, the use of interpretation dominates both the name of the profession and of the activity as well. Today, there are different types of interpretation that are used depending on the situation and that vary based on the number of participants, the size of the event, etc.

When we talk about the role of the translator, we often forget the amount of work that needs to be done to achieve a high-qualitative translation. You must have a good understanding of the subject, know what kind of language to use and understand who the translation is intended for. In order to grasp the concept of quality in the context of translation, it must be defined what constitutes the quality of a translation. When you begin translating, you need to know that translation does not simply mean rewriting the words from the source language into the target language, but it also means setting up a bridge between two different cultures and traditions.

7. Simultaneous interpretation

Simultaneous interpretation is used for large conferences when it is essential for the interpreter to translate the speaker's words in real time. Simultaneous interpreters stay in soundproof booths and listen to the speakers' speech through headphones and translate them simultaneously. The time of the simultaneous interpretation is limited so that the interpreters can concentrate and avoid possible mistakes, for example, one interpreter for a maximum of one hour and then switches. During the era of the League of Nations, simultaneous interpretation was improved thanks to the new technologies developed by the Americans. These technologies made it possible for the interpreter to speak simultaneously with the speaker. Simultaneous interpretation was of great importance after the Second World War, during the Nuremberg Trials, which was of great interest not only for the involved countries, but for the whole world as well.

It was translated into four languages: English, French, German and Russian and only two interpreters had previous experience, while the others were mostly students and professors from the University of Geneva. After the whole world witnessed the effectiveness of simultaneous interpretation, the United Nations Organization decided to start a training course for future simultaneous interpreters in New York (Delisle, Woodsworth, 1995: 251).

8. Consecutive Interpretation

Consecutive interpretation differs from simultaneous interpretation in that the interpreter is not in an isolated booth, but rather stay next to the speaker and takes notes to translate at regular intervals, usually five to ten minutes. Thanks to the intervals, the interpreter has a better chance of finding the correct translation and making the speech flow more smoothly. It is important for consecutive interpreters to listen actively and remain

focused the whole time in order to take useful notes, since they do not have much time to reformulate the speaker's sentences. Interpreters must listen carefully in order to be able to reproduce the speaker's words accurately and precisely in the other language. The consecutive interpreter must be able to manage stress and use short-term memory, also known as primary or active memory. Consecutive interpretation is mostly used in short conferences, interviews or events where there is only one speaker (Bonapace, 2019).

The bidule: The bidule is a type of simultaneous interpretation that is increasingly used in small groups because it allows for simultaneous interpretation without having to use booths. This system is much simpler because it only requires headphones and microphones that must be tuned to the same frequency. The possible obstacle that can be encountered with this interpretive technique is the fact that, since it involves a portable device with a radio frequency system, there may be interference and this leads to the possible loss of some words in the translation (Vona, 2020).

9. Conclusions

In conclusion, we have seen how much the role of the translator has changed. Today, a translator is seen as an essential figure in the connection of languages and cultures, and therefore it is required that he or she has an excellent command of at least two languages, that he or she has an in-depth knowledge of the customs and traditions and that he or she is able to think in another language.

Translation and interpretation, although both connected to interlingual communication, are two distinct processes. Translation focuses on the processing of written content, such as articles, books, contracts, websites or administrative documents. Unlike interpreters, translators have the advantage of being able to dedicate more time to their translation, for a very accurate translation. Therefore, they must ensure an exceptional command of both languages in terms of writing, but also a great accuracy and attention to details.

Interpretation focuses mainly on oral communication. Interpreters must process and render the speech quickly and accurately, which requires skills such as active listening, agility and an excellent memory. There are various forms of interpretation, including simultaneous oral interpretation (in real time), consecutive interpretation (interspersed/after the intervention), and also more specialized forms such as liaison interpreting (suitable for conversations in small groups).

In addition to linguistic and sociocultural skills, the modern translator should be able to use translation tools. The rapid expansion of information technology has had a great impact on the science of translation and today there are many computer-assisted translation tools that can speed up the work and save time, known as CAT Tools. In addition to CAT Tools, the translator can also use computer translation (google translate). It is thought that computer can replace the human translator,

but there are many shortcomings regarding this type of translation. However, we cannot deny that computer translation is very useful for specialized texts. It has been shown that CAT Tools and computer translation can be helpful and save time if used correctly, but we have seen that they cannot replace the translator.

Bibliography

- Baker, Mona ed. "Routledge Encyclopaedia Of Translation Studies" Routledge, London & New York, 1998.
- Bassnett, Susan e Lefevere André Translation, History and Culture. London: Printer Publishers, 1990
- Bell, Roger T., Translation and Translating Longman, London & New York, 1991.
- Bonapace, Federica, Interpretazione consecutiva: i contesti in cui la usiamo. Disponibile in: Interpretazione consecutiva, 2019.
- Carta del Traduttore, Testo adottato dal Congresso della FIT a Dubrovnik nel 1963 e modificato a Oslo il 9 luglio 1994).
- Commissione europea, Profilo del traduttore. Disponibile in: Commissione europea, 2020.
- Creative words, CW-ELAB: la piattaforma e-learning dei traduttori; corso per studenti. 2018.
- Delisle, Jean e Woodsworth, Judith, Translators through history, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam, 1995.
- Global Voices, L'interpretazione di trattativa: cos'è e come nasce. Disponibile in: Global Voices, 2020.
- Halverson, Sandra, The Concept of Equivalence in Translation Studies: Much Ado About Something in Target. International Journal of Translation Studies, a cura di Haidee Kruger e Douglas Robinson, John Benjamins, Vol.2, 1997, p.207-233.
- Hatim, Basil & Mason, Ian Discourse and the translator London & New York, Longman, 1990.
- Hatim, Basil & Mason, Ian The Translator as Communicator Routledge, London & New York, 1997.
- Ladmiral, Jean Rène, Traduire: Théorèmes pour la traduction, Paris, Payot, 1979 (coll. Petite Bibliothèque Payot, n° 366). Rééditions (avec une pagination identique), augmentées d'une préface (pp. V-XXI) : Paris, Gallimard, 1994.
- Lefevere, André, Translation Studies. The Goal of the Discipline, in J. S. Holmes, J. Lambert, R. Van den Broeck, Louvain. 1978.
- Leonardi, Vanessa, Equivalence in Translation: Between Myth and Reality, in «Translation Journal » Volume 4, 2000, 4.
- Maldussi, Danio, Alcune riflessioni su fortuna e attualità di Hans J. Vermeer: quando la teoria illumina la pratica in « Intralinea: Specialised Translation » I, 2009. Disponibile in: Skopostheorie
- Mazzara, Federica, Studi sulla traduzione, in Michele Cometa, Dizionario degli studi culturali, a cura di Roberta Coglitore e Federica Mazzara, Milano, 2004.
- Osimo, Bruno, Traduzione e qualità, Hoepli, Milano, 2004.
- Osimo B., "Traduzione e nuove tecnologie. Informatica e Internet per traduttori", Hoepli, Milano, 2001.

9th International Conference
“New Perspectives on Languages, Culture and Translation Studies”

SDL Trados, Che cos'è la traduzione automatica. Disponibile in: SDL Trados, 2020.

Tipologie di interpretazione. Disponibile in: Tipologie di interpretazione Treccani, Gherardo da Cremona, Volume 53, 2000. Disponibile in: Gherardo da Cremona

Terracini B., “Conflitti di lingue e di cultura”, Einaudi, Torino, 1996.

Vona, Claudia, Professione interprete: gli attrezzi del mestiere. Disponibile in: Professione interprete, 2020.

Zaniboni, Francesca, Chuchotage, questo (s)conosciuto. Disponibile in: Lo chuchotage, 2020.

Co-Teaching in Action: Bridging Challenges and Professional Development for Educator

Assoc. Prof. Dr. Asmaa Baghli

Higher School of Computer Engineering, Sidi Bel Abbes, Algeria

baghli_asmaa@yahoo.fr

Abstrakt

Kjo kërkim shqyrton potencialin e bashkë-mësimdhënies si një metodë efektive për të trajtuar vështirësitë e mësimdhënies dhe për të promovuar zhvillimin profesional ndërmjet mësuesve. Studimi trajton pyetjen: Në çfarë mënyrash ndihmon bashkë-mësimdhënia në përmirësimin e efikasitetit të mësuesve dhe në zbutjen e pengesave të mësimdhënies? Duke përdorur të dhëna cilësore të marra nga vëzhgimet e klasës brenda konteksteve të bashkë-mësimdhënies, rezultatet tregojnë se bashkë-mësimdhënia funksionon si një kornizë bashkëpunuese ku mësuesit mund të shpërndajnë përgjegjësi, të shkëmbejnë ide dhe të ofrojnë mbështetje të ndërsjellë në kohë reale. Rezultatet tregojnë se bashkë-mësimdhënia ndikon ndjeshëm në rritjen e besimit dhe efikasitetit të mësuesve, duke ofruar mundësi për të mësuar së bashku dhe për ushtrime reflektuese. Mësuesit theksuan se bashkëpunimi me një koleg u mundësoi të përvetësonin teknika të reja të mësimdhënies, të menaxhonin më mirë diversitetin e klasës dhe t'u përshtateshin më efektivisht nevojave të nxënësve. Për më tepër, bashkë-mësimdhënia ul ndjenjën e vetmisë, nxit një ndjenjë përgjegjësie të përbashkët dhe krijon një mjedis ku mësuesit mund të përfitojnë nga pikat e forta të njëri-tjetrit. Përveç zhvillimit profesional, bashkë-mësimdhënia adreson pengesat e zakonshme të mësimdhënies, si menaxhimi i grupeve të mëdha dhe përmbushja e metodave të ndryshme të të nxënësve. Bashkë-mësimdhënia shfaqet si një strategji dinamike dhe praktike për të përmirësuar performancën e mësuesve dhe për zhvillimin profesional. Ky studim thekson aftësinë e saj për të revolucionarizuar metodat e mësimdhënies dhe për të përmirësuar rezultatet arsimore.

Fjalë kyçe: Bashkë-Mësimdhënia, Efikasiteti i Mësuesve, Rritja Profesionale, Sfidat e Mësimdhënies.

Abstract

This research delves into the potential of co-teaching as an effective method to tackle teaching difficulties and promote professional development among teachers. The study delves into the query: In what ways does co-teaching aid in enhancing teacher efficacy and alleviating teaching obstacles? Utilizing qualitative information derived from a classroom observations within co-taught settings, the outcomes indicate that co-teaching

functions as a cooperative framework where educators can distribute responsibilities, exchange thoughts, and provide mutual support instantly. The outcomes show that co-teaching substantially boosts teachers' belief in themselves and efficacy by offering chances for shared learning and reflective exercises. Educators mentioned that collaborating with a peer enabled them to acquire fresh instructional techniques, better manage classroom diversity, and cater to student needs more effectively. Moreover, co-teaching diminishes solitude, fosters a feeling of shared responsibility, and establishes an environment where teachers can capitalize on each other's strong suits. Aside from professional growth, co-teaching addresses prevalent teaching hurdles like handling large groups and catering to diverse learning approaches. Co-teaching appears as a lively and pragmatic strategy for enhancing teacher performance and professional enhancement. This investigation underlines its capacity to revolutionize teaching methods and enhance educational results.

Keywords: Co-Teaching, Teacher Efficacy, Professional Growth, Teaching Challenges.

1. Background of the Study

Competency in teaching has always been the subject matter for many TEFL and psychology researchers. The improvement in the teaching skills can be the result of long hard work, constant learning, or sharing experiences. That is to say, teachers' progress reckons on their continuous efforts and personal desire for improvement. The fact which implies that their self-confidence in their skills and performance along with their personal perception has a tremendous role in their professional development.

As a matter of fact, teachers can take advantages of their colleagues' experiences, or experts' skills in order to enhance their teaching practices. It is also possible for them to work together, in the sense of course planification, students' evaluation, classroom lesson presentation or decision making as to improve each other's' teaching performances. This process is referred to in educational psychology as "team teaching".

Team-teaching (also called co-teaching) is the action undertaken by two teachers (or more) to plan and assess a class together. It is a good way to improve and innovate in teaching, and to strengthen relationships between, colleagues. Researches have proved that team-

teaching open the space for more classroom debates and discussions.

2. Statement of the Problem

Similar to other countries, Algeria's primary aim way always to improve the educational system. It tries to enhance the learning process throughout heightening the teaching quality. In fact, the belief is that good teaching upsurges the learning. Indeed, it underpins the significance of increasing the teaching methods and skills. Teachers need to know what, and how to teach, besides to properly delivering the message to students. Currently, teachers' competence improvement is the central issue. Many scholars believe that training courses, particularly in a foreign language, would help tutors upgrade their teaching abilities. Yet, it is still an extension question at the heart of the teaching quality improvement; that is, what can make a competent efficient teacher. Notwithstanding the fact that teachers' training can be efficient for practitioners to emerge their teaching skills, yet, it cannot be considered as the only way to improve their teaching capabilities. To put it in a different way, it is possible for teachers to upsurge their teaching skills from experts or from each other. This means to adopt team teaching as a strategy for rising teachers' self-efficacy .

Actually, teachers' self-efficacy and team teaching are two unseparated notions. It has always been believed that learning from each other's experiences can be helpful. Truly, most of teachers require their students' to listen well for their classmates, or to work together as to exchange ideas, and learn from one another. Most of them believe that students' group work can be beneficial, especially in learning a foreign language. The fact that can also be true in teaching.

To put it in plain words, group work can help students to improve their level, to gain friends' support, to be motivated, to develop their understanding of the world together, to enhance their personality...etc. This clarifies that "group work" is a common strategy and most of the time, adapted by many teachers in classroom. Despite its advantage for students' learning, still, little attempts are made for its adaptation.

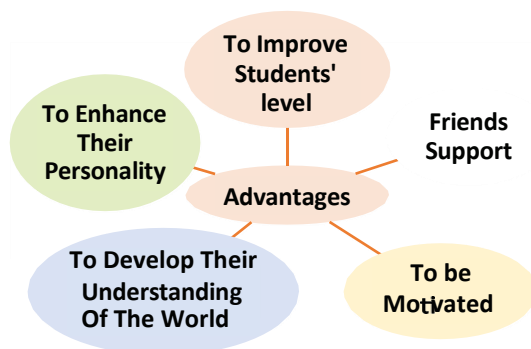

Figure. 1. Advantages of Group Work

From this point, many inquiries are highlighted such as

the reasons behind the ignorance of team teaching at the university level and why most of teachers believe and implement group work in classroom, while team teaching is also a kind of group work, which gains little attention. Thus, the problem is that team teaching is quite uncommon. Although studies nowadays are more concentrating on teachers than students, still, team teaching is not greatly emphasized.

As a matter of fact, some teachers believe in the significance of team teaching and the extent to which it can help them to improve their competence. Having an expert, specialized or an experienced teacher in classroom can help in refining students' attitude towards teaching. However, because every teacher has got his own personality, few of them make efforts in adapting themselves to others. In other words, the fear to be denied, misevaluated, under looked, and the lack of confidence represent some of the parameters that influence the adaptation of team teaching. That means that personality plays a vital role in team teaching.

For those reasons, the major problematic of this study is to investigate teachers conceptualization to self-efficacy and team teaching, and to explore further reasons behind the lack of its adaptation. It tries to examine teachers' personal view on team teaching, and to see the impact it has on learners while learning a language. It also tries to show the link existing between teachers' self-efficacy development and team teaching.

3. Purpose of The Study

The prominent purpose of this research is to stimulate the connection between team-teaching and self-efficacy development. It is, also, meant to pore over the teachers' perception, and attitude towards the appliance of team teaching in classroom; and how it can interact with the increase of teacher's self-efficacy.

4. Teachers' Attitudes to The English Language Teaching

Attitude has gained an enormous attention in second language learning. Many researchers had linked attitude to motivation. Indeed, scholars believe that both motivation and attitudes are frequently viewed as two coins of the same corn. That is to say, if the person possesses a positive attitude toward something, it would definitely increase his motivation to do it. Regarding teaching, if teachers have a positive attitude vis-à-vis teaching, then, they will be motivated to teach, and vice-versa.

As a matter of fact, most teachers (if not all) seem to like their teaching career and enjoy their teaching practices. The reasons behind their enjoyment diverge. Some of them enjoy their teaching career due to the advantages it offers such as: ability to seminar contribution, good salary, long/ or short training ... etc. These benefits lead to an auspicious attitude to teaching. However, others like teaching for the sake of teaching itself, i.e. imparting knowledge, exchanging ideas and helping, not only,

students but also colleagues upsurge their teaching self-satisfaction.

More to the point, the pleasure and the patience that teachers have for teaching could be seen in the extent of their teaching commitment. Teachers who possess a favourable attitude towards English language teaching tend to put at premium: responding to students' needs and preferences, helping colleagues, seeking and sharing knowledge as well as readiness to provide guidance and invest efforts.

Consequently, teachers who are intrinsically motivated to teach are interested in teaching for its own sake, for the enjoyment it provides, the knowledge it expands and the self-satisfaction it evokes. Whereas, teachers who are extrinsically motivated, they are interested in teaching either for its benefits, or they have not had another choice. Teachers' motivation (intrinsic / extrinsic) is what creates their attitudes to teaching.

5. Definition of Co-Teaching

Co-teaching is generally defined as the collaboration between a specialist and a general education teacher in planning, organizing courses and evaluating students in a specific learning setting. In other words, co-teaching is the fact of sharing the responsibility of teaching, i.e. planning, organizing, monitoring, and evaluating and assessing a whole class with another teacher. Then, because there are no two persons alike, co-teaching can be defined as a way to render teaching more fun and create certain variety in the teaching methods, thinking and behaviours. Thus, students may find it more enjoyable to learn from two teachers who possess different perceptions and backgrounds.

On the same line, other people believe that co-teaching leads to creativity in both teaching and learning, in addition, it helps teachers to improve by supporting each other. As such, the educational system and school can be fostered. Co-teachers are required to trust each other and to create chances for communication between them and celebrate successes. This way, teachers can be apt to overcome the unpredictable defies and cope with problems more effectively,

6. The Origins of the Word 'Co-Teaching' and Its Evolution

The origins of co-teaching dates back to the second half of the 20th century. It started in 1950s when educators in the United States, together with, several developed countries sought to question the traditional school structures and procedures besides to their efficacy (Hanslovsky, Moyer, & Wagner, 1969). The upshot was the growth of another archetype of teaching that was referred to as 'team-teaching'. Being implemented at all the levels (junior, middle or high schools), team teaching meant the presentation of a course by the most expertise teacher, among all the teachers, in the specific domain (Shaplin, 1964). Such understanding to team teaching led educators to work collaboratively as to divide teaching

responsibility.

Consequently, school workers started to believe in the efficacy of collaborative work. It was appreciated by students, teachers, parents and boards of education. As Thomas' study (1977) reported, collaborative work had impressive outcomes, i.e. academic improvement, students' positive attitudes towards learning, development of learners' self-concept, and positive peer relationship.

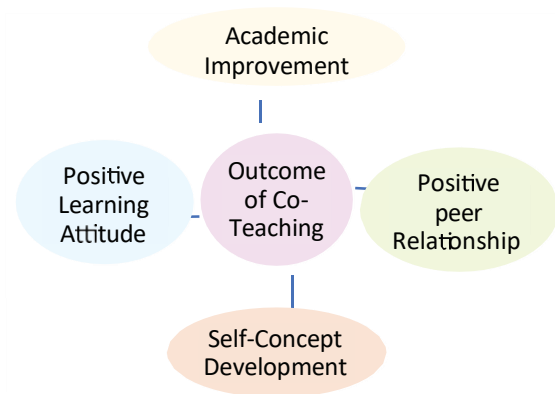

Figure 2. Outcome of Collaborative Work on Students' Learning

As far as teachers are concerned, they marked a professional development, personal support and communication growth. Then, varied type of team-teaching practices occurred at the elementary level in open schools. That is to say, four educators gathered to work together in planning and evaluating 100 children.

Figure 2. Outcome of Co-Teaching on Teachers

However, by time, the teaching practices had changed. It typically signifies the cooperation of two tutors in a big classroom in order to teach the same students. As far as high school team-teaching is concerned, it stands for, the collaboration of four interdisciplinary teachers (for instance) in one class, in which, each one teaches to a group a module that is not his expertise academic area, for example: a teacher of literature teaches history. Special education has witnessed a large growth as soon

as team-teaching has improved. Indeed, the 1960s, traditional separate special education was questioned (e.g., Dunn, 1968). The necessity for distinct resources called for the requirement of both special and general educators to work together at the same place (e.g., Warger & Aldinger, 1986). Such experience was the first to appear in the late 1980s and 1990s. Yet, students were not pleased with such teaching. Researches had shown that being taught by qualified and specialized teachers is better. As a result, further efforts were made for the sake of improving the quality of co-teaching and establishing appropriate team-teaching programmes. In addition to that, the elaboration of wider debates about co-teaching challenges (e.g., Cook & Friend, 1995; Friend, 2007; Scruggs, Mastropieri, & McDuffie, 2007).

7. The Application of Team-Teaching

The team teaching idea as a whole is a strange one. The perception towards the team teaching experience is very odd, as nearly all teachers prefer to work by themselves. In fact, the teachers' personality type, teaching perception and methodology, teacher-students' contact can be viewed as essential factors that impact the adaptation of the team-teaching approach. Henceforth, the programme designed in each module is not believed to influence the appliance of the team teaching method. Actually, it cannot be considered as a reason behind the omission of the proper attention toward making such practical acquaintance.

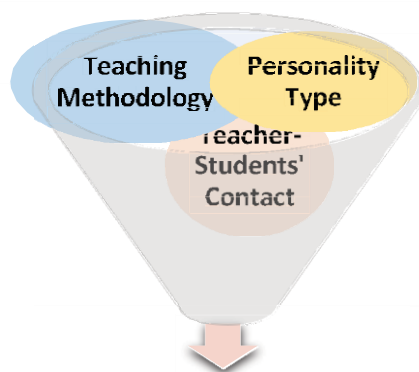

Figure 3. Factors Influencing Team-Teaching Application

Indeed, as avowed by some teachers, the program's axes suggested can all be approached by two teachers. In the case of sociolinguistics, both teachers can share the roles. This means that one teacher can provide the theoretical part while the other one can give some exact detail from the practical side. Similarly, in an ESP class, one of the teachers can present the background and historical view of ESP while the other one tries to afford real examples of what ESP teaching is, the syllabus and courses' design, besides to testes and evaluation. Therefore, in each module, there is great possibility for

teachers to work together, share their background and knowledge and to complement each other. In this sense, the appliance of team-teaching cannot be limited by the programme. Indeed, as mentioned earlier, the intention to try out the team-teaching experiment, can be broadly linked, to the teachers' motivation to the group work, acceptance towards others, their personality and sharing culture.

8. Team Teaching Applicability At The Current Department

The team-teaching approach is a nice and a creative experiment. Undeniably, having two teachers in class may give an impressive and exciting view to students towards the teaching practices and career. It is more likely to create an environment where students will have the chance to interact with two different teachers and better grasp the lesson thanks to two distinct explanations and more. However, still the adaptation of such an experiment is rare. At the level of the current department, few teachers team-teach a class. Notwithstanding the fact that they may agree on the programme, i.e. the global themes to discuss; yet, they possess distinct views on the lessons presentation, and the materials used.

As a matter of fact, a prompt was made by teachers who are responsible for each stream (1st, 2nd, and 3rd year license) as to unify the programme so that only one syllabus will be taught for the whole groups in each stream. Unfortunately, not all teachers joined such trial. Thus, if an administrative request towards the cooperative work and unification of the programme was neglected, the team-teaching application is more likely to be just a vague idea far from being performed on stage. Even though most teachers exhibit their readiness and welcoming to the idea of team-teaching, still, the reality shows the opposite.

9. Teachers Perception To Team Teaching

Team-teaching is believed to be a new but enjoyable experience that has several benefits. It is even considered as a new approach towards improving the teaching practices' quality. Despite the fact that the team-teaching experiment seems to be an interesting and a valuable step towards developing the teachers' competences, besides to creating a new and diverse learning environment, still; not all teachers do actually adapt it. To put it in a different way, most of teachers have shown their readiness and likeness to the idea, yet; not all of them would agree to part-teach with another tutor. This fact demonstrates that the whole team-teaching concept is a strange one at the current situation.

In a point of fact, on the real stage, most of classes (if not all) are taught by one single teacher. This fact connotes that teachers either neglect the importance of team teaching or are afraid to apply it. Indeed, teachers' fears can be justified by their worries about losing face in front of the second teacher, especially if s/he is an expert in his field or an experimented one. This fact is only a proof to

their lack of confidence. Therefore, these teachers tend to simply avoid it.

Another reason behind the absence of team teaching is the teachers' personality. That is to say, on the one hand, teachers who are extraverted, and open to new experiences would not mind to team-teach with their colleagues. They view it, not only, as a challenge to their teaching practices, but a way to improve professionally. On the other hand, teachers who are introverted would find it difficult to part-teach with another tutor. In fact, they like to be the only dominant in class. They also think that students will compare them with the other teacher. Thus, team-teaching for them is rather a soul crushing.

10. The Students' Perception Towards Team Teaching

Students' usually perceive the teaching process depending on what the teacher shows in classroom. That means, the students' idea about the teaching process is based first and foremost on teacher' classroom performances. To put it in a different way, if teachers demonstrate for their learners their readiness to work with another tutor in class, express their harmony together, and positive attitude towards such experience, they are more likely to be influenced in the sense that they will like the idea of team teaching, and be motivated to act similarly as their tutors.

Still, opposed to what is expected from practicing such approach, the real situation demonstrates the contrast. As most of classes (if not all) are single teaching class, students have not got a clear and definite idea about the team teaching approach or what it seems like. Although some teachers did try it once, still, it is not enough for students to be familiar with this idea. This means that they cannot know if a team teaching class can be advantageous for them or not. While others, prefer to be taught by one teacher as they fear confusion of ideas and explanation.

11. Challenges For Team Teaching Appliance

As mentioned earlier, at the current department of English, the team teaching concept is not used to apply. In fact, the thing that hinders the application of team-teaching is related to two prime factors: teachers' personality and teachers' methodology. That is to say, teachers' personality is regarded as a fundamental element that can play a vital role in the implementation of team-teaching. To put it clear, teachers who are flexible, extraverted, open to challenges and new experiences, accept different views and criticism are more likely to succeed at this experiment than the others.

More to the point, teachers distinct teaching methodology can also be challenging. In other words, the way teachers prepare their lessons, present their courses, and the principles they use to manage their classroom are all different from one to another. If two teachers can agree on these basics, that would help to team-teach a class and be fruitful. Whereas if they do not, it will be hard (if not impossible) to adapt this approach.

12. The Observation Analysis

The reflection was based on the association of two main types: the structured and the participant observation. The researcher was an active participant during the team teaching experiment. That means, a list of primary elements for the observation is already elaborated. Hitherto, while observing the two teachers' in the two distinct modules, clear amendment in teachers' behaviours and cooperation were noticed. That means, though both teachers share the same readiness to cooperate with their knowledge and experience; besides to welcoming the idea to engage in a team teaching experiment, their reactions on stage were dissimilar. This fact implies their personality genre.

On the one hand, teacher A worked simultaneously with the researcher. Their collaboration was noticeable, to the point that they could successfully communicate that cooperative feeling to their students. Indeed, their homogenous work created an exciting environment among their learners. These later enjoyed their teachers' union and could easily take part in the lesson. Teachers' collaborative work made the lesson look more like a debate than a simple provision of knowledge.

In addition, teacher A contact with the researcher was relaxant, at the meantime, formal. By definition, contact stands for the close formal or informal interaction. Then, classroom interaction was spontaneous, yet, formal. During the lesson explanation, both teachers intervene when necessary, allowing students to add any extra information, or to criticize any point. Their common objectives and attention on students have drawn them to follow students' centered approach via integrating students in the lecture.

As a matter of fact, working simultaneously and spontaneously with another teacher reflects on the type of person the teacher is. That is to say, teacher A seems to possess an extraverted personality. This latter is identified by its ability to be sociable, freely express oneself and assertiveness. Such character facilitates the cooperative work, and encourages both teachers to further team-teaching lessons. Furthermore, students' likeness to the idea of team work and the kind of lesson it resulted in were noticeable. Indeed, most of students (if not all) revealed their interest and impression to the cooperative work through asking questions to both teachers, adding information and even requesting more team-lesson sessions.

On the other hand, teacher B collaboration and willingness to team work were obvious. However, his/her reactions and teaching were quite distinct. Teacher B has to explain the theory while the researcher has to provide the practical side of the lecture. Although they both seem complementary, communication was limited and students' interaction was restricted. The whole lesson was a matter of knowledge provision, and few chances for debates were afforded.

Additionally, teachers' contact was formal. The researcher presented part of the lecture while teacher B, from time

to time, complemented by some theoretical background, added some comments or asked questions to students. Then, since the researcher is a novice teacher, the lesson presentation seemed like an exposition of knowledge in front of an expert of the field rather than a real team teaching class.

In point of fact, the created classroom environment reflected on the teachers' personality. To put it differently, teachers' formal treatments and behaviours with both the researcher and students reveal his/her introverted personality. This latter can hinder teamwork and reduces students' integration in the lecture. On the same line, students did not show a great interest to the lesson as the previous experiment. Most of them kept calm and waited for time to finish. Students asked few questions and were even less motivated. The incompatibility between the two teachers was so noticed that most students felt perplexed. Teachers' diverse experiences, age, personality and degrees could be assumed as the prime reasons behind such mismatching.

13. Strategies to Create A Good Team

There are sundry strategies to create successful teamwork, some of them are: confidence in the partner, openness, sharing culture, honesty in teaching, to accept differences and listen, avoiding destructive criticism and avoiding perfectionism.

13.1. Confidence In the Partner

Although teachers' confidence in themselves is necessary for improving teachers' classroom actions and behaviours, still, it is not enough. Teachers also need to have confidence in their colleague. In fact, confidence in this case stands for the absolute trust in the colleague's teaching skills, practices and even experiences. It is to believe in each other's teaching background and knowledge. It is, also, related to each one's conviction of the readiness to take and share the teaching responsibilities with no doubt or hesitation.

13.2. Openness

In general terms, openness signifies the acceptance of other people with all their culture and character. Similarly, to be open in team teaching means to accept and adapt to the colleagues' personality, behaviours, and feedback. Teachers need to moderate classroom domination and open the space for each other to act.

13.3. Sharing Culture

One of the primary elements of any successful team is the sharing culture. Teachers' willingness to share not only the teaching documents but also, their teaching experiences and pieces of advice that they learnt over the years is paramount. Partaking in the whole teaching process including the duties, responsibilities, and classroom decision consequences, helps in improving a homogenous teaching sense; besides to developing teachers' relationships.

13.4. Honesty in Teaching

To be honest, it is an essential part in teaching. Honesty in teaching means to be clear enough with both yourself and with students about the teaching career as well as their teaching objectives. It is also linked to teachers' readiness to assume their teaching practices, flaws, and consequences. On the same line, in team-teaching, honesty may refer to teachers' enthusiasm to work with colleagues and the full engagement in the co-teaching process. Thus, when both teachers are honest enough in their careers they are more likely to improve the teaching actions and foster the learning outcomes.

13.5. To Accept Differences and Listen

One of the essential steps in team-teaching is to accept each-other's differences. It is commonly known that there are no two teachers alike. That is to say, each teacher needs to accept the different character of the other, with no obligation to change his/her personality or behaviours unless they do not fit with classroom actions. By accepting each other, a willingness to listen develops. Both teachers carefully listen to each other's ideas and suggestions, then study them together. This way, good listening forces relationship.

13.6. Avoiding Destructive Criticism

It is common that in any team-work, members would exchange their standpoint about the subject matter. Similarly, in team-teaching, teachers altercate about the issue, criticize and provide feedback about the outcomes. However, criticism need to be constructive. For the purpose of realizing a successful team lesson, and to maintain a homogenous team work, it is preferable to avoid hard and destructive criticism. In case one of the teachers disapproves of the teaching method, material, or any teaching element, there ought to be some arguments. Still, the disapproval needs to be presented in a constructive way that would encourage the continuity of the teamwork and improve teachers' experiences and actions.

13.7. Avoiding Perfectionism

Trying to be a perfect teacher is twofold; that is, it can be good, and it may be a destructive desire. The need to excel can be exhausting as it takes too much time and effort. That means, in team-teaching, trying to be too perfect is to be avoided. In spite of the working team having the desire to bring about all the best they have, still making a balance between the two desires is needed. After all, both teachers would rather cooperate to attain a fruitful lesson than compete for whom is the best. Thus, the following are some techniques that may help to avoid perfectionism.

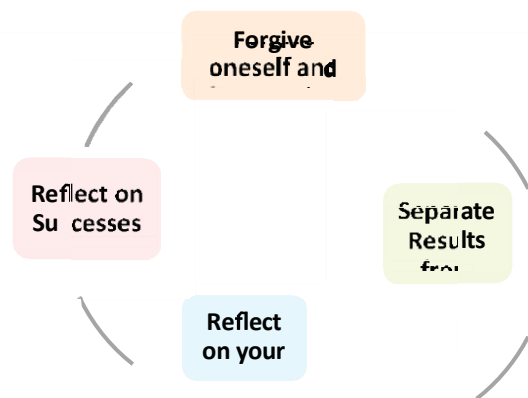

Figure 4 . Tips for Perfectionism Avoidance

13.8. Forgive oneself and Shortcomings

All people make have some weaknesses, and all make mistakes; teachers are of no difference. Mistakes are part of the learning process. In fact, it is thanks to mistakes that the learning improves. Then, as teachers are supposed to be continuous learners, they can learn from each other's mistakes. In fact, mistakes should not be a point of judgement or norms of evaluation as little mistakes can contribute to the tutors' growth.

13.9. Separate Results from Judgement

Self-confidence is significant for teachers. They need to believe that they are active producers. The initial step towards such belief is avoiding other's judgement. It is important to aim for the good results but not perfect ones. Perfectionism might be self-destructive as the perfectionist is concentrated more on what others say, i.e. others perceptions.

Bibliography

Friend, M., & Cook, L. (2016). *Interactions: Collaboration skills for school professionals* (7th ed.). Pearson.

Murawski, W. W., & Dieker, L. A. (2013). *Leading the co-teaching dance: Leadership strategies to enhance team outcomes*. Council for Exceptional Children.

Richards, J. C., & Farrell, T. S. C. (2005). *Professional development for language teachers: Strategies for teacher learning*. Cambridge University Press.

Salkind, N. J. (2008). *Educational psychology: Theories, strategies, and practices*. Pearson.

Bailey, K. M., & Nunan, D. (Eds.). (1996). *Voices from the language classroom: Qualitative research in second language education*. Cambridge University Press.

Johnson, D. W., Johnson, R. T., & Smith, K. A. (2014). *Cooperative learning: Improving university instruction by basing practice on validated theory*. *Journal on Excellence in College Teaching*, 25(3&4), 85-118.

Villa, R. A., Thousand, J. S., & Nevin, A. I. (2013). *A guide to co-teaching: New lessons and strategies to facilitate student learning* (3rd ed.). Corwin Press.

Richards, J. C., & Lockhart, C. (1996). *Reflective teaching in second language classrooms*. Cambridge University Press.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.

Gately, S. E., & Gately, F. J. (2001). *Understanding co-*

teaching components. *Teaching Exceptional Children*, 33(4), 40-47.

Dörnyei, Z. (2001). *Motivational strategies in the language classroom*. Cambridge University Press.

Gardner, R. C., & Lambert, W. E. (1972). *Attitudes and motivation in second language learning*. Newbury House.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. Springer.

Ushioda, E. (2011). *Why autonomy? Insights from motivation theory and research*. *Innovation in Language Learning and Teaching*, 5(2), 221-232.

Reeve, J. (2009). *Understanding motivation and emotion* (5th ed.). Wiley.

Harmer, J. (2007). *The practice of English language teaching* (4th ed.). Pearson Longman.

Vallerand, R. J., & Ratelle, C. F. (2002). *Intrinsic and extrinsic motivation: A hierarchical model*. In E. L. Deci & R. M. Ryan (Eds.), *Handbook of self-determination research* (pp. 37-63). University of Rochester Press.

Dörnyei, Z., & Ushioda, E. (2013). *Teaching and researching motivation* (2nd ed.). Routledge.

Brown, H. D. (2007). *Principles of language learning and teaching* (5th ed.). Pearson Education.

Gagne, M., & Deci, E. L. (2005). *Self-determination theory and work motivation*. *Journal of Organizational Behavior*, 26(4), 331-362.

Siegel, M. A., & McLuhan, R. (2009). *Transforming education through collaboration: The role of co-teaching in professional development*. *Educational Leadership*, 66(4), 63-67.

Christine Beckley et al. (2012). *Effective Co-Teaching Practices: A Simple Guide to Co-Teaching*. Towson University.

MARILYN, F. et al. (2010). *Co-Teaching: An Illustration of the Complexity of Collaboration in Special Education*. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 20:9-27. Taylor and Francis Group, LLC.

Cook, L., & Friend, M. (1995). *Co-teaching: Guidelines for creating effective practices*. *Focus on Exceptional Children*, 28(3), 1-16.

Warger, C. L., & Aldinger, J. M. (1986). *Team teaching: The promise and the challenge*. ERIC Clearinghouse on Handicapped and Gifted Children.

Bouck, C. E. (2007). *Co-Teaching ... Not Just a Textbook Term: Implications for Practice*. *Preventing School Failure Journal*, 51(2), 46-51.

Elements of Identity in the Works of Carmine Abate: The Case of “Germanesi”

Assoc. Prof. Frosina Londo

Department of Foreign Languages

Faculty of Humanities

University of Vlora “Ismail Qemali” Albania

Abstrakt

Studimet social-antropologjike të kryera në Gjermani dhe pjesërisht në Itali nga viti 1979 deri më 1982 nga shkrimtari modern dhe një prej intelektualëve më të shquar të komunitetit arbëresh, Carmine Abate, përbëjnë një pjesë të rëndësishme të punës së tij, duke u marrë intensivisht me shpërnguljen e kalabrezëve arbëreshë drejt vendeve të tjera evropiane.

Abate dhe sociologia Meike Behrmann i mbledhën keto studime në një vepër të vetme të titulluar “I Germanesi: storia e vita di una comunità calabrese e dei suoi emigranti”. Këtu Abate merret me migrimin e vazhdueshëm të komunitetit Carfizzi, duke na ndihmuar të kuptojmë dhe interpretojmë plotësisht transformimet ekonomike dhe sociale të fshatit Carfizzi, fshati i tij i origjinës, një simbol i Kalabrisë në lidhje me mërgimin. Në këtë punim do të fokusohemi në disa elementë që lidhen me disa aspekte të veprës së Abate-s “The Germanesi”, sepse besojmë se kërkime të tilla përbëjnë një bazë të shëndoshë për formimin e tij si një shkrimtar i letërsisë së mërgimit.

Fjalë kyçe: *kërkime social-antropologjike, mërgim, identitet.*

Abstract

Social-anthropological inquiries conducted in Germany and partly in Italy from 1979 to 1982 by the modern writer and one of the most prominent intellectuals of the Arbëresh community, Carmine Abate, make a significant part of his work, dealing intensively with the migration of the Arbëresh Calabrians to other European countries. Abate and the sociologist Meike Behrmann collected such inquiries in a single work entitled “I Germanesi: storia e vita di una comunità calabrese e dei suoi emigranti”¹. Here Abate deals with the constant migration of the Carfizzi

community, helping us to thoroughly understand and interpret the economic and social transformations of Carfizzi, his village of origin, a symbol of Calabria in terms of migration.

¹ Title in English “*The Germanesi, history and life of the Calabrian community and its migrants*”; Title in German *die Germanesi*

In this paper we will focus on several elements related to some aspects of Abate’s work “The Germanesi” because we believe that such inquiries constitute a sound basis for his formation as a writer of migration literature.

Keywords: *social-anthropological inquiries, migration, identity.*

The modern writer Carmine Abate² is presently one of the most powerful voices of Italian literature of migration. His literary work has always been in the eye of critical reviews.

Abate is an Arbëresh born in Carfizzi village in Calabria, where still lives a descendant community of Albanian migrants, who moved to Italy in the early sixteenth century. Abate was born

and grew up among the traditions of Arbëria, speaking Arbërishte as his mother language. At school he learned Italian language and culture, which would later become his literary language. In the essay “Due Mondi” (Two Worlds), Abate writes

“...When I went to school I was convinced of having to learn the Neapolitan, not Italian language, because I listened to my father in the morning shaving and humming Neapolitan songs; then, at that time, the “actors” came at the village and played theatrical and circus performances and they were, incidentally, always Neapolitans; the same traders who were selling their junk were always Neapolitans. I was also very happy about this fact, because the Neapolitan, as you know, is a very harmonious and musical language (it is no coincidence that the “Italian” best known songs abroad are Neapolitan songs, just to mention “O sole mio”).

I have lived my early school days as a foreign child forced to get rid of his mother tongue and to learn a language that somehow didn’t suit me, that is the Italian language. Then, ironically, I became a teacher of Italian”³.

Abate experienced migration at a very young age. He was only 16 years old when he started a part-time job at a factory in Hamburg, where his father worked and lived too. Following his graduation in Literature with

² Abate Carmine (1954) was born in Carfizzi (Crotone) in a family of Arbëresh origin. He is one of the most prominent writers of recent migration Italian literature, author of many novels and winner of some prestigious literary prizes in Italy.

³ Abate “Due Mondi” <http://digilander.libero.it/vocidalsilenzio/attiabate.htm>

University of Bari, Abate migrated to Germany, where he worked as a teacher of migrant children. In Germany he suffered the pain and injustice of migration, and got to know the migrants better, by working and living – as he mentions in some interviews – “with his feet North and his head South dreaming of his going back home”.

In the essay “In this land elsewhere”⁴, Carmine Abate wondered why just a few Italian authors had written so little about one of the most diffused and significant phenomena of Italian society of the time: migration. Some scholars would only provide data and abstract theories. They were concerned only with general causes and effects of migration. But Abate considered this an “injustice”. He felt he should write about people and their problems.

So, he came with the idea of writing a social-anthropological study about the migrants of Carfizzi. After four years of inquiries, his fruitful work and expertise in the traditions of his country resulted in the publication of the research study “*I Germanesi⁵, storia e vita di una comunità calabrese e dei suoi emigranti*” (1984), which study was edited by the German sociologist Meike Behrmann. This work constitutes a fundamental step for the authors. It is concerned with the social and psychological drama of the Calabrian community of migrants in Germany. Without being rhetoric, the work analyses the social micro-cosmos, the people of his village of origin, the impact of migration on social life. This is what Abate writes in this work:

“It was an important work, which allowed me to view my country of origin from a different perspective. I was able to combine my “internal” perspective with that of someone who looks from the “outside”. So, “a double perspective” was born inside me, which helped me write my subsequent novels.”

Abate, with a European perspective, observes the micro-cosmos of Carfizzi through histories of simple families. This new perspective of Abate results from his cooperation with the German sociologist. In this successful couple, Abate was the “internal” eye, while Meike Behrmann was the “external” one. So, thanks to the human stories collected by Abate and the objective judgment and analysis of the sociologist Meike Behrmann, they could publish such a dynamic work, which avoided emotional analyses, rhetoric and “victimization”.

The method of study consisted in detailed observations and direct interviews with the “*germanesi*”, an empirical method, which, nevertheless, has helped Abate even in his activity as a writer.

With an introduction to the feudal origin of Carfizzi, Abate reveals the Arbëresh history: The Arbëresh have entered the southern coastline of Italy for three centuries, starting from the fourteenth century, initially as soldiers to help the king of Naples, Alfonso of Aragon, against

the uprising feudals, and later as refugees migrating in different periods to escape from the Ottoman invasion. At first, the study focuses on the latifundist system of the feudal Carfizzi between two centuries. The farmer is indicated as “an independent figure standing among the peasant and the worker”⁶.

Afterwards Abate concentrates on the migration flows of Carfizzi people to other countries. The first migration flow from Carfizzi happened from 1905 to 1912. Those who migrated returned to the village (“the luckiest”) after 3-5 years bringing large parcels full of gifts not only to their relatives but also to their friends and acquaintances. This image may be commonly found in the future novels of the writer from Carfizzi. In 1926, the village went under the control of Pietro Fedele Ricotti, who bought almost all the land, thus constituting a feudal arrangement. This haughty character, who reminded of “Don Calogero of Lampedusian memory”⁷ finds place in the novels of Abate under various names. The tax system imposed by this new “Don”, who had also become the Mayor, had a heavy impact on the economic balance of the Carfizzi families, which, maltreated as they were by the fascist methods of Ricotti submitted a petition asking for his dismissal.

The work combines aspects of Carfizzi community evolution over the years. Following the Second World War, most Carfizzi people adhered to the communist party; indeed Carfizzi was dubbed “the little Moscow”. Although a previous bastion of the left wing, with the passing of time, even Carfizzi people changed their political viewpoint. Such a political shift brought significant changes to the local economy: public administration autonomy increased, the construction sector developed, whereas the handicraft industry declined.

Village planning developed with the construction of new houses by the new generation. In 1958, Carfizzi suffered another great migration flow. Unemployment made young men abandon their Italian land in search of economic stability. Those who fed such migration flow were men wishing to settle down and having a piece of land for their new family. The first destination were the coal mines in France, but the poor working conditions in addition to the highly poisoning mines, forced the Carfizzi men to choose another destination, the Federal Republic of Germany. The cities where they settled and still continue to live many co-citizens of Avate were Ludwigshafen, Remscheid, Villingen, Hamburg, Bielefeld and Hainburg. In the end of the sixties, work migration became one of the most important structural factors of Carfizzi, which will for long remain in the consciousness of its residents as “part of their life”

“The house of “*germanesi*” is a place where the figure of father is represented by his photo hanged in the kitchen, where women, in most cases, “are less educated than men, even within the same family” and where grandfathers and grandmothers, sharing the same roof, can’t leave their past behind, still keeping an eye on the rural traditions and the other on the Arbëresh journey”.

4 Title in Italian: Abate, C. “In questa terra altrove” (1987)

5 The figure of migrants in Germany took the name of “*Germanesi*”

6 Carmine Abate “*Gjermanezët*” p. 30.

7 Carmine Abate “*Gjermanezët*” p. 37

With the passing of time, migration took some cultural approaches and it was so much imposed as a primary choice to escape poverty that whoever was not willing to emigrate was regarded as a vagabond or an indolent. Migrating to other European countries was not only a reason to improve someone's economical situation, but also to have the respect and esteem of others, unlike those who decided to work in their own lands. Migrants to Germany were dubbed “the *germanesi*”.

A “*germanese*” embodies an interaction between three cultures: it represents the past, that is the Arbëresh history, the present, standing for Italy, and the future, the economic hope and prosperity speaking German.

“In his soul's geography, the “*germanese*” takes with him these lands, their landscapes, winds and languages. He mixes them up, loves them, hates them, calls them, collects their pieces and creates something new, with a new instinct nourished by a different breathing, and shaped by another meeting, by another journey”⁸

The economic power of the “*germanese*” in the Carfizzi community increased and, in terms of social rank, the “*germanese*” managed to reach the upper classes. The main goal of the “*germanesi*” was to build a home. Home meant safety, stability, family and future. This approach led to the construction boom of the sixties, thanks to which, employment with many local construction companies increased.

“The house owned in Carfizzi – the migrants’ main goal to work and save money – symbolizes how much the so-called “*germanesi*” were connected to the village. It testifies their willingness to return to the village and be present, at least symbolically, while physically absent. The house serves as a tangible manifestation to others (above all) of what they have achieved and of how they have improved their economical and social status.”⁹

In the fourth chapter, Abate focuses on the country life dynamics, which the writer recalls as follows:

“A village... is a unique social system, a specific configuration defined by a pronounced interdependence of its members that decisively influences the development of their personality and behavior.”

Domestic decisions are made by men. The man is “the greatest keeper of the family honor”. The woman, still unemancipated, performs the most humble, yet significant tasks such as the housework. If men are forced to migrate, women shall have to fully take care of their family, working occasionally in the fields, and collecting the grape and olive fruits.

There are some other characteristics, which make the village special: mutual aid, compassion, hospitality, but even curiosity, greed, disputes and rumors. Abate considers different habits of Carfizzi residents: neighborliness solidarity, referring to the close ties created between residents of the same street; socialization and hospitality, such as offering something to drink and to eat to a friend, who must in no way refuse

the invitation as it would be considered an indecent act; family relations, in which the strong figure of the man, to whom everyone obeys, dominates; flower exchange, a traditional gesture whereby, giving a carnation to a friend on the 24th of June, will make you a spouse officially and forever. Marriage is of such importance as unmarried individuals are ridiculed by the community.

Some centuries ago, Albanian communities settled down in Carfizzi. Being introduced to Italian culture, these communities created the Arbëresh culture, which is still present in the country, with its traditions, thanks to the real engagement aimed at preserving such culture.

The old Carfizzi men say that their grandparents, on the occasion of the traditional farming fair of *Ciro Marina*, stood by the coastline where their ancestors had landed. A symbolic kiss to the coast of the Ionian Sea and songs dedicated to the remote motherland make part of a ceremony, which embodies the strong feeling towards the lands their ancestors had been obliged to flee from so as to escape the Ottoman invasion.

The Arbëresh Language has undergone significant deviations over the time. All Carfizzi families spoke the Arbëresh language. Prior to TV introduction in Carfizzi children began to learn Italian only at six years of age when they started school.

This work has been of significant importance for the writer. It has allowed him to see things from a multiple perspective. Moreover, 100 interviews he has conducted are a good starting point and an inexhaustible source of characters. Interesting enough is an answer provided by an Arbëresh man when asked by Carmine Abate about his Albanian origin.

“The way we consider things, phenomena, relationships, is completely different from how Italians do. It is the way we regard friendship, regard a man with more respect and with more consideration than Italians do. It is typical of our tradition to appraise hospitality, which for us has a great and almost Homeric value. We have developed a feeling towards death, a religious feeling towards any phenomenon. There are some things we have in our blood; we don't think about them coldly, we just feel them. To us, a thunderbolt or a donkey falling into a precipice, are still dramatic and extraordinary events.”¹⁰

Shortly after the first experience with “the *Germanesi*” Abate began writing in Italian the Hore's cycle. He got inspired from Carfizzi and its people.

With “the *Germanesi*” Abate has laid the foundations of his entire work. Before narrating he felt the need to introduce the readers to his childhood lands, to the history and traditions of Carfizzi through a social-anthropological study of great educational values. After such introduction, he put his work at a narrative level. His novels have been evaluated by the critics and the readers. Modern migration is one of the major topics addressed by Abate in all his works. The migration phenomenon, in Abate's perception, occurs in two different conditions. Shadows arise from the past of a painful exodus of Arbëresh people, while, currently, migration is viewed as a source of cultural enrichment and economic prosperity

8 Interview of Abate

9 Abate “I *germanesi*” cit. pf. 182

10 Carmine Abate *Gjermanezët*. Pg. 56

of his fellow citizens in other European countries. Two different times and two different "journeys", one of a nation, the other of individuals (later groups of people), are distinguished in work of Carmine Abate, which tries on one hand to rediscover and preserve a culture that is almost extinguishing and on the other to testify a new migration conditioned by the need for new economic and cultural conditions.

Standing among languages and cultures, the Carfizzi writer has become the holder of diversity and the witness of a natural phenomenon for the Arbëresh people, thus becoming so important for the people of southern Italy. It should be noted that, although 22 years have passed, this study of Abate still remains current. From Calabria and southern Italy emigration to Germany and to other countries is still continuing. Villages like Carfizzi are becoming less populated. New immigrants are the same courageous men, bearers of their cultures in the multicultural reality of Europe today.

Bibliography references

- Abate, C. (1991). *Il ballo tondo*. Genova: Marietti.
- Abate, C. (1996). *La moto di Scanderbeg*. Milano: Mondadori.
- Abate, C. Behrmann Meike "I germanesi. Storia e vita di una comunità calabrese e dei suoi emigranti", Cosenza, pellegrini editore, Biblioteca Emigrazione, 1986.
- Abate, C. " In questa terra altrove" Testi letterari di emigranti italiani in Germania , from Tullio De Mauro, *Bibloteka e Emigracionit* (1987)
- Altimari, F (2016), *Urat e Arbërit*, Editor: "Naimi".
- Benedetta Mannino , " Per una inter-letteratura degli italiani in Germania (1964-2009)", 362
[http://www.frank-timme.de/verlag/verlagsprogramm/buch/verlagsprogramm/bd-1-benedetta-mannino-per-una-inter-letteratura-deg li-italiani-in-germania-1964-2009/backPID/sanssouci-forschungen-zur-romanistik.html](http://www.frank-timme.de/verlag/verlagsprogramm/buch/verlagsprogramm/bd-1-benedetta-mannino-per-una-inter-letteratura-deg-li-italiani-in-germania-1964-2009/backPID/sanssouci-forschungen-zur-romanistik.html)
- Ellero, E. (2010). *Letteratura migrante in Italia*. *Lingua nostra e oltre*, 2010, n. 3, 4–12.
- Eller Franca, *Una lingua multiculturale*, *Intervista a Carmine Abate*, «L'Adige», 23.01. 2001 <http://www.carmineabate.net/lingua.htm>.
- Gnisci, A. (2003). *Creolizzare l'Europa*. Roma: Meltemi.

Ndikimi i Komunikimit Social midis Fëmijëve me Nevoja të Veçanta dhe Bashkëmoshatarëve të tyre në Klasë

Dr. Adriana Qafa

Universiteti "Barleti", Tiranë

Email: diana.qafa@gmail.com

Dr. Arbana Zhapaj

"Universiteti Ismail Qemali"

arbana.zhapaj@univlora.edu.al

Abstrakt

Ky studim eksploron ndikimin e komunikimit social midis fëmijëve me nevoja të veçanta dhe bashkëmoshatarëve të tyre në mjedisin e klasës, duke analizuar efektet e tij si te fëmijët me nevoja të veçanta, ashtu edhe te bashkëmoshatarët e tyre. Qëllimi kryesor i këtij studimi është të identifikojë strategjitë që përmirësojnë ndërveprimet sociale dhe të zhvillojnë ndjenjën e përkatësisë dhe mirëkuptimit reciprok midis të gjithë fëmijëve në klasë. Pjesëmarrësit përfshijnë fëmijë të moshës 6-12 vjeç, ndërsa të dhënat janë mbledhur përmes vëzhgimeve të drejtpërdrejta, intervistave me mësues dhe pyetësorëve për prindërit dhe fëmijët.

Strategjitë e përdorura në këtë studim përfshijnë përfshirjen e fëmijëve në aktivitete të përbashkëta, trajnimin e aftësive sociale përmes modelimit dhe ndërmjetësimin nga mësuesit gjatë ndërveprimeve sociale. Rezultatet tregojnë se këto ndërhyrje janë të efektshme jo vetëm në përmirësimin e aftësive sociale të fëmijëve me nevoja të veçanta, por edhe në nxitjen e empatisë, tolerancës dhe aftësive bashkëpunuese te bashkëmoshatarët e tyre. Gjithashtu, studimi zbulon se bashkëveprimet sociale të strukturuar dhe të mbështetura në mënyrë të vazhdueshme ndihmojnë në zhvillimin e një ambienti pozitiv dhe të gjithëpërfshirës në klasë. Bashkëmoshatarët përfitojnë nga këto ndërveprime përmes përvojës së drejtpërdrejtë me diversitetin, që i ndihmon ata të ndërtojnë aftësi të rëndësishme sociale dhe emocionale siç janë ndjeshmëria dhe mbështetja e ndërsjellë. Në përfundim, ky studim thekson rëndësinë e qasjeve të strukturuar për përmirësimin e komunikimit social midis fëmijëve me nevoja të veçanta dhe bashkëmoshatarëve të tyre, duke ndikuar pozitivisht në zhvillimin social dhe emocional të të gjithë fëmijëve në klasë. Rezultatet sugjerojnë se një ambient klasor gjithëpërfshirës është jo vetëm i dobishëm për fëmijët me nevoja të veçanta, por gjithashtu forcon zhvillimin e kompetencave sociale dhe ndjenjës së përkatësisë për të gjithë fëmijët, duke krijuar kështu një komunitet të ndjeshëm dhe mbështetës brenda shkollës.

Fjalë kyçe: Fëmijë me nevoja të veçanta, komunikim social,

ndërveprim në klasë, ambient gjithëpërfshirës, zhvillim social dhe emocional, strategji ndërhyrjeje.

Abstract

This study explores the impact of social communication between children with special needs and their peers within the classroom environment, examining its effects not only on children with special needs but also on their classmates. The primary aim of this study is to identify strategies that enhance social interactions and foster a sense of belonging and mutual understanding among all children in the classroom. Participants include children aged 6-12, and data were collected through direct observations, teacher interviews, and questionnaires for parents and children. The strategies used in this study include engaging children in joint activities, training social skills through modeling, and teacher mediation during social interactions. Results indicate that these interventions are effective not only in improving the social skills of children with special needs but also in promoting empathy, tolerance, and cooperative skills among their peers. Furthermore, the study reveals that structured and continuous social interactions contribute to a positive and inclusive classroom environment. Peers benefit from these interactions through direct experience with diversity, which helps them build essential social and emotional skills, such as empathy and mutual support. In conclusion, this study emphasizes the importance of structured approaches to improve social communication between children with special needs and their peers, positively influencing the social and emotional development of all children in the classroom. The findings suggest that an inclusive classroom environment is not only beneficial for children with special needs but also strengthens social competencies and a sense of belonging for all students, thereby creating a compassionate and supportive school community.

Keywords: Children with special needs, social communication, classroom interaction, inclusive environment, social and emotional development, intervention strategies

Hyrje

Komunikimi social ka një rëndësi të jashtëzakonshme në zhvillimin e aftësive shoqërore dhe emocionale të fëmijëve, dhe kjo është veçanërisht e vërtetë për fëmijët me nevoja të veçanta. Këta fëmijë shpesh përballen me vështirësi në ndërlikohen dhe bashkëpunimin me bashkëmoshatarët, duke krijuar sfida për mësuesit dhe edukatorët që mund të përfshijnë këta individë në aktivitete sociale brenda klasës. Studimet e mëparshme kanë treguar se përmirësimi i komunikimit midis fëmijëve me nevoja të veçanta dhe bashkëmoshatarëve të tyre mund të kontribuojë në zhvillimin e aftësive sociale dhe në ndihmën e fëmijëve për të arritur një ndjenjë më të madhe përkatësie dhe mbështetjeje (Carter et al., 2015; Schwartz & Thorp, 2006).

Në këtë studim, do të shqyrtojmë ndikimin e ndërveprimeve sociale midis fëmijëve me nevoja të veçanta dhe bashkëmoshatarëve të tyre në klasë. Duke analizuar strategjitë e përdorura për të përmirësuar këto ndërveprime, si modelimi, trajnimi i aftësive sociale dhe mbështetje strukturore, synojmë të vlerësojmë efektivitetin e këtyre qasjeve në krijimin e një ambienti gjithëpërfshirës që inkurajon zhvillimin social dhe emocional të të gjithë fëmijëve. Ky studim ka për qëllim të kontribuojë në krijimin e një baze të re njohurish që mund të ndihmojnë mësuesit dhe edukatorët në menaxhimin e grupeve të fëmijëve dhe në promovimin e integritit social të fëmijëve me nevoja të veçanta.

Literatura

Studimet mbi ndikimin e komunikimit social midis fëmijëve me nevoja të veçanta dhe bashkëmoshatarëve të tyre kanë treguar se ndërveprimet e strukturuara mund të ndihmojnë në përmirësimin e aftësive sociale dhe zhvillimin e një ambienti gjithëpërfshirës në klasë. Një studim i Carter et al. (2015) thekson rëndësinë e ndërveprimeve mes fëmijëve me nevoja të veçanta dhe bashkëmoshatarëve të tyre për të përmirësuar aftësitë sociale dhe për të ndihmuar fëmijët të ndihen të përfshirë në grup. Ky hulumtim tregon se përdorimi i aktiviteteve sociale të përbashkëta mund të inkurajojë bashkëmoshatarët të zhvillojnë empati dhe ndjeshmëri ndaj nevojave të fëmijëve me nevoja të veçanta.

Gjithashtu, një studim nga Guralnick (2011) ka shqyrtuar ndikimin e përfshirjes së fëmijëve me nevoja të veçanta në aktivitete të përbashkëta dhe ka gjetur se kjo përfshirje ka një ndikim pozitiv në zhvillimin e aftësive sociale të të gjithë fëmijëve në klasë. Sipas këtij studimi, bashkëmoshatarët përfitojnë nga eksperiencia e drejtpërdrejtë me diversitetin dhe zhvillojnë aftësi të rëndësishme si mbështetja reciproke dhe ndihma në mësim.

Për më tepër, Schwartz & Thorp (2006) argumentojnë se ndërveprimet sociale janë një mundësi e shkëlqyer për të mësuar aftësi sociale dhe për të forcuar lidhjet emocionale midis fëmijëve me nevoja të veçanta dhe bashkëmoshatarëve të tyre. Ky studim thekson se

mësuesit dhe edukatorët kanë një rol kyç në krijimin e mundësive për bashkëmoshatarët dhe fëmijët me nevoja të veçanta të ndërveprojnë në mënyrë të natyrshme dhe të strukturuar.

Një studim i Lindsey et al. (2015) sugjeron që aktivitetet që inkurajojnë bashkëpunimin dhe ndërveprimet shoqërore midis fëmijëve me nevoja të veçanta dhe fëmijëve neurotipikë janë të dobishme për krijimin e një ambienti të mbështetës dhe të gjithëpërfshirës në shkollë.

Një studim i Hughes et al. (2015) eksploron ndikimin e aktiviteteve sociale në zhvillimin e aftësive komunikative të fëmijëve me nevoja të veçanta, duke treguar se ndërveprimet me bashkëmoshatarët mund të rrisin aftësitë sociale dhe të krijojnë mundësi për të mësuar nga njëri-tjetri. Fëmijët që janë të inkurajuar të angazhohen në aktivitete të përbashkëta, si lojërat ose diskutimet në grup, kanë më shumë mundësi të zhvillojnë aftësi sociale dhe të krijojnë miqësi afatgjata.

– Studimi i Simpson et al. (2004) thekson rëndësinë e ndërveprimeve të strukturuara për fëmijët me nevoja të veçanta, duke përfshirë përdorimin e mentorëve nga bashkëmoshatarët për të mbështetur fëmijët në zhvillimin e aftësive sociale dhe komunikative. Studiuesit sugjerojnë se ndërhyrjet që përfshijnë mentorimin e bashkëmoshatarëve mund të ndihmojnë në krijimin e një mjedisi të mbështetur dhe gjithëpërfshirës në klasë.

Sipas Klinger & Vaughn (2014) roli i mësuesve në krijimin e mundësive për bashkëmoshatarët dhe fëmijët me nevoja të veçanta të bashkëveprojnë në mënyrë të natyrshme dhe të sigurt. Përmes trajnimeve dhe mbështetjes nga mësuesit, fëmijët mund të zhvillojnë aftësi sociale dhe të kenë mundësinë të përmirësojnë komunikimin dhe bashkëpunimin me njëri-tjetrin.

Lachapelle et al. (2012) tregon se krijimi i mundësive të përbashkëta për fëmijët me nevoja të veçanta dhe bashkëmoshatarët e tyre mund të ndihmojë në rritjen e ndjeshmërisë dhe mbështetjes sociale. Ndërveprimet sociale dhe aktivitetet e përbashkëta ndihmojnë fëmijët të zhvillojnë një ndjenjë të fortë të përkatësisë dhe të ndihmojnë në krijimin e një ambienti të shëndetshëm dhe gjithëpërfshirës.

Goldstein (2002) argumenton se krijimi i mundësive për ndërveprimet sociale midis fëmijëve me nevoja të veçanta dhe fëmijëve të tjerë mund të jetë një faktor kyç për përmirësimin e performancës akademike dhe sociale të fëmijëve. Goldstein thekson se një qasje gjithëpërfshirëse mund të ndihmojë në forcimin e lidhjeve sociale dhe në mbështetje të zhvillimit të aftësive emocionale dhe kognitive.

Këto studime dhe të tjera ofrojnë një bazë të fortë për të kuptuar se si përfshirja sociale dhe mbështetja ndërmjet fëmijëve me nevoja të veçanta dhe bashkëmoshatarëve mund të kontribuojnë në zhvillimin e një ambienti më gjithëpërfshirës dhe mbështetës për të gjithë fëmijët në shkollë.

Metodologjia

Qëllimi i studimit:

Qëllimi është të analizohet ndikimi i ndërveprimeve sociale të fëmijëve me nevoja të veçanta me bashkëmoshatarët e tyre dhe efektet që kjo ka në zhvillimin social, emocional dhe akademik. Ky studim fokusohet në identifikimin e strategjive që ndihmojnë në përmirësimin e komunikimit dhe integritet në klasë.

Hipoteza 1: "Fëmijët me nevoja të veçanta, duke marrë pjesë në aktivitete të strukturuar dhe duke përdorur strategji të mbështetura si modelimi i sjelljes dhe ndërmjetësimi nga mësuesit, do të tregojnë përmirësime në aftësitë e tyre sociale dhe emocionale."

Hipoteza 2: "Bashkëmoshatarët e fëmijëve me nevoja të veçanta, përmes ndërveprimeve të drejtpërdrejta dhe aktiviteteve të përbashkëta, do të zhvillojnë më shumë ndjeshmëri, tolerancë dhe aftësi bashkëpunuese."

Hipoteza 3: "Një mjedis gjithëpërfshirës, ku fëmijët me nevoja të veçanta dhe bashkëmoshatarët e tyre ndërveprojnë në mënyrë të mbështetur, do të nxisë zhvillimin e një ndjenje të përkatësisë dhe do të përmirësojë komunikimin social dhe ndihmën reciproke midis të gjithë fëmijëve në klasë."

Pjesëmarrësit: Pjesëmarrësit janë fëmijë të moshës 6-12 vjeç, që përfshijnë fëmijë me nevoja të veçanta dhe bashkëmoshatarët e tyre, gjithashtu mësues dhe prindër. Grupi i fëmijëve ndahet në dy grupe: fëmijë me nevoja të veçanta dhe fëmijë pa nevoja të veçanta. Kjo ndarje mund të ndihmojë në krahasimin e efektivitetit të ndërhyrjeve.

Metodat e mbledhjes së të dhënave:

Vëzhgimi i drejtpërdrejtë: Përdorimi i vëzhgimit të drejtpërdrejtë në mjedisin e klasës për të monitoruar ndërveprimet sociale mes fëmijëve me nevoja të veçanta dhe bashkëmoshatarëve të tyre. Kjo metodë siguron të dhëna autentike dhe të natyrshme mbi mënyrën se si fëmijët angazhohen në aktivitete të përbashkëta.

Intervistat me mësuesit dhe prindërit: Intervistat ndihmojnë për të kuptuar perceptimet e mësuesve dhe prindërve në lidhje me ndryshimet në aftësitë sociale dhe emocionale të fëmijëve si pasojë e ndërveprimeve sociale në klasë.

Pyetësorët për fëmijët dhe prindërit: Pyetësorët janë përdorur për të mbledhur informacione të sakta dhe të drejtpërdrejta nga prindërit dhe fëmijët mbi përvojat dhe perceptimet e tyre.

Strategjitë e ndërhyrjes:

Aktivitetet të përbashkëta: Aktivitetet që përfshijnë të gjithë fëmijët, siç janë lojërat në grup, projektet e klasës dhe diskutimet, mund të krijojnë mundësi për bashkëmoshatarët të bashkëveprojnë me fëmijët me nevoja të veçanta. Modelimi dhe trajnimi i aftësive sociale: Mësuesit mund të përdorin modelimin e sjelljeve të dëshiruara dhe mund të ofrojnë mundësi për fëmijët që të praktikojnë aftësitë sociale në një mjedis të mbështetur. Ndërmjetësimi i mësuesve: Mësuesit mund të ndërhyjnë për të mbështetur komunikimin midis fëmijëve, duke ofruar udhëzime dhe mbështetje për të

menaxhuar situatat sociale.

Analiza është bërë përmes teknikave të analizës cilësore dhe sasore. Analiza cilësore përfshin studimin e temave të dalë nga intervistat dhe vëzhgimet, ndërsa analiza sasore mund të

përfshijë krahasimin e rezultateve të pyetësorëve për të identifikuar ndryshimet përpara dhe pas ndërhyrjeve.

Etika: Pjesëmarrësit duhet të japin pëlqimin e tyre të informuar për pjesëmarrjen në studim, dhe të dhënat duhet të mbrohen dhe të jenë anonime. Studimi duhet të sigurojë që fëmijët dhe prindërit të ndihen të sigurt dhe të respektohen në çdo hap të procesit.

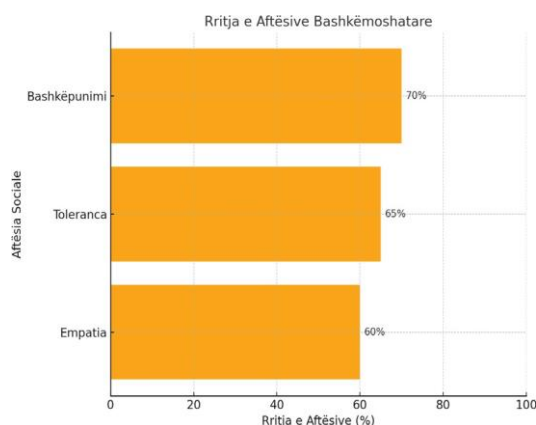
Kjo metodologji siguron një kuptim të thellë mbi mënyrën se si komunikimi social ndihmon në zhvillimin e aftësive sociale dhe emocionale të fëmijëve me nevoja të veçanta, si dhe ndihmon për të krijuar një mjedis gjithëpërfshirës dhe mbështetës në shkollë.

Analiza e të dhënave

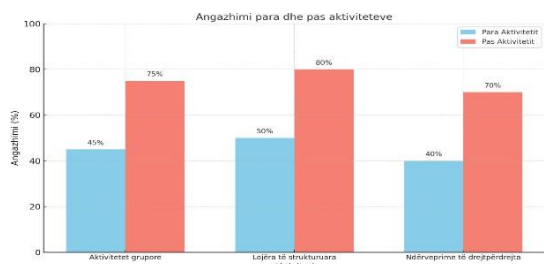
Ky studim ka shqyrtuar ndikimin e ndërveprimeve sociale midis fëmijëve me nevoja të veçanta dhe bashkëmoshatarëve të tyre në klasë. Të dhënat janë mbledhur nga vëzhgime të drejtpërdrejta, intervista me mësuesit dhe prindërit, si dhe pyetësorë të fëmijëve. Në këtë seksion, analiza e të dhënave do të theksojë rezultatet e mbledhura dhe do të ilustron me grafikë për të paraqitur qartë gjetjet më kryesore.

Vëzhgimet e drejtpërdrejta

Vëzhgimi i drejtpërdrejtë ka ofruar informacione të vlefshme për mënyrën se si fëmijët me nevoja të veçanta dhe bashkëmoshatarët e tyre bashkëveprojnë gjatë aktiviteteve të përbashkëta. *Grafik 1: Angazhimi i fëmijëve me nevoja të veçanta para dhe pas aktivitetit të përbashkët*

Gjatë periudhës së studimit, vërejtëm një përmirësim të dukshëm në angazhimin e fëmijëve me nevoja të veçanta në aktivitete sociale.

Grafik 2: Ndikimi i metodave të ndërhyrjes në aftësitë sociale

Rritje e angazhimit: Fëmijët me nevoja të veçanta kanë treguar një angazhim më të madh pas aktiviteteve të strukturuar si lojërat sociale dhe aktivitetet grupore. Ky përmirësim është më i dukshëm në aktivitete ku u përdorën metoda vizuale dhe modeli i sjelljes.

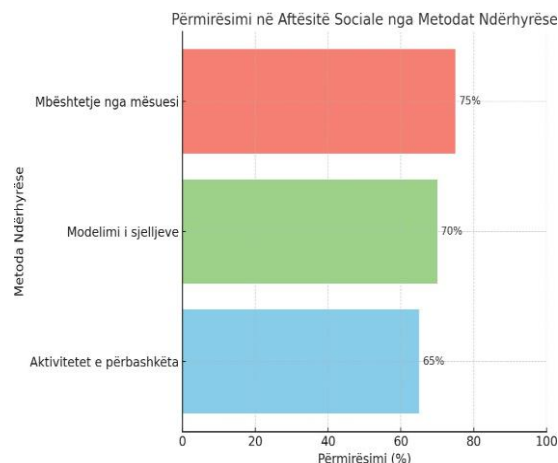
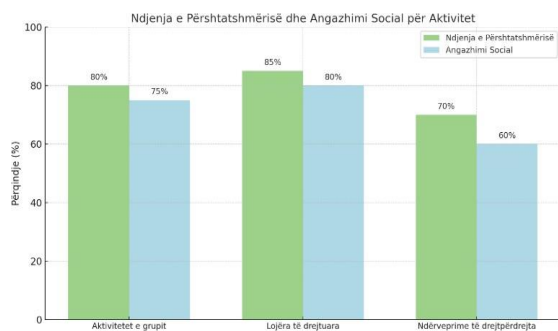
2. Intervistat me mësuesit dhe prindërit

Nga intervistat me mësuesit dhe prindërit, u arritën disa përfundime kryesore mbi ndikimin e strategjive të përdorura në përmirësimin e komunikimit social. Mësuesit raportuan se përdorimi i aktiviteteve të përbashkëta dhe modeli i sjelljeve pozitive ndihmuan fëmijët të përmirësojnë aftësitë e tyre sociale.

Në këtë grafik shfaqet përmirësimi i aftësive sociale të fëmijëve me nevoja të veçanta pas përdorimit të aktiviteteve të strukturuar dhe mbështetjes gjatë ndërveprimeve sociale.

Grafik 3: Ndjenja e përshtatshmërisë dhe angazhimi i fëmijëve pas aktivitetit

Grafik 4: Përfitimet për bashkëmoshatarët nga ndërveprimet sociale

Pyetësorët e fëmijëve

Pyetësorët për fëmijët treguan se ata filluan të shfaqin një ndjenjë më të madhe të përkatësisë dhe mirëkuptimit në klasë. Fëmijët shprehën më shumë angazhim për t'u përfshirë në aktivitete sociale dhe ndihmuan bashkëmoshatarët e tyre.

Ky grafik tregon si ndjenja e përkatësisë dhe angazhimi në aktivitetet shoqërore u rrit pas ndërhyrjes në aktivitete të përbashkëta.

4. Përfitimet për bashkëmoshatarët

Bashkëmoshatarët e fëmijëve me nevoja të veçanta gjithashtu përfituan nga këto ndërveprime. Ata zhvilluan aftësi sociale si empatia, toleranca dhe mbështetja për fëmijët me nevoja të veçanta. Përmes këtyre aktiviteteve, ata mësuan të respektojnë diversitetin dhe të angazhohen në bashkëpunim të ndërsjellë.

Ky grafik paraqet përfitimet që bashkëmoshatarët morën nga ndërveprimet sociale me fëmijët me nevoja të veçanta, duke u fokusuar në zhvillimin e empatisë dhe aftësive bashkëpunuese.

Përfundime

Ky studim thekson rëndësinë e komunikimit social midis fëmijëve me nevoja të veçanta dhe bashkëmoshatarëve të tyre në klasë, duke vënë në dukje përfitimet dhe sfidat që paraqiten gjatë procesit. Rezultatet e mbledhura nga vëzhgimet, intervistat dhe pyetësorët tregojnë se:

Përmirësimi i aftësive sociale: Aktivitetet e strukturuar dhe mbështetja e mësuesve kontribuojnë në përmirësimin e aftësive sociale të fëmijëve me nevoja të veçanta. Fëmijët kanë treguar një angazhim më të madh dhe një ndjenjë të përkatësisë pas ndërveprimeve të përbashkëta, veçanërisht kur aktivitetet janë mbështetur në modelim dhe mbikëqyrje të drejtpërdrejtë.

Përfitimet për bashkëmoshatarët: Fëmijët që nuk kanë nevoja të veçanta gjithashtu përfitojnë nga këto ndërveprime, duke zhvilluar aftësi të rëndësishme si empatia, toleranca dhe mbështetja bashkëpunuese. Përmes eksperiencës së drejtpërdrejtë me diversitetin, ata krijojnë një ndjenjë të fortë të solidaritetit dhe përgjegjësisë sociale.

Përmirësimi i ambjentit klasor: Bashkëpunimi i fëmijëve me nevoja të veçanta me bashkëmoshatarët e tyre ka krijuar një mjedis më gjithëpërfshirës dhe më të mbështetur. Fëmijët janë më të gatshëm të ndihmojnë dhe mbështesin njëri-tjetrin, duke krijuar një klasë ku diversiteti është i pranuar dhe vlerësuar.

Rekomandime

Përfshirja e aktivitetesh të strukturuar: Aktivitetet që inkurajojnë bashkëpunimin dhe ndihmën reciproke duhet të bëhen një pjesë e rëndësishme e mësimin të përditshëm. Këto mund të përfshijnë lojëra grupore, projekte të përbashkëta dhe aktivitete që përfshijnë të gjithë fëmijët në mënyrë të barabartë. Aktivitetet e përbashkëta ndihmojnë në zhvillimin e aftësive sociale

dhe në krijimin e lidhjeve pozitive midis fëmijëve.

Trajnimi i mësuesve dhe edukatorëve: Mësuesit duhet të trajnohen për të përdorur metoda specifike dhe mbështetje të përshtatur për fëmijët me nevoja të veçanta. Ky trajnimi mund të përfshijë përdorimin e strategji vizuale, modelimin e sjelljeve dhe ndihmën e vazhdueshme gjatë ndërveprimeve sociale.

Inkurajimi i bashkëmoshatarëve: Fëmijët pa nevoja të veçanta duhet të inkurajohen të angazhohen në aktivitete të ndihmës dhe mbështetjes për fëmijët me nevoja të veçanta. Mund të organizohen aktivitete të veçanta për të mësuar rreth diversitetit dhe rëndësisë së bashkëpunimit të ndërsjellë.

Krijimi i një ambienti tolerant dhe mbështetës: Shkollat duhet të krijojnë një kulturë të respektit dhe të pranimit të diversitetit, ku të gjithë fëmijët ndihen të përfshirë dhe të vlerësuar. Aktivitetet që nxisin bashkëpunimin dhe empatinë mund të ndihmojnë në arritjen e këtij objekti. Përfundimisht, ky studim vërteton se përfshirja e fëmijëve me nevoja të veçanta në aktivitete sociale dhe krijimi i një ambienti gjithëpërfshirës është thelbësor për zhvillimin e aftësive sociale dhe emocionale të të gjithë fëmijëve. Një mjedis klasor që vlerëson dhe respekton diversitetin do të ketë një ndikim pozitiv në përmirësimin e ndërveprimeve sociale dhe do të ndihmojë në formimin e një shoqërie më të hapur dhe mbështetëse.

Bibliografia

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall.

Dunn, W. (2001). *The sensations of everyday life: Empathy and sensory processing in children with autism*. *American Journal of Occupational Therapy*, 55(3), 285-293. <https://doi.org/10.5014/ajot.55.3.285>

Gardner, H. (1993). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. Basic Books.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.

Gray, C. (2011). *The new social story book*. Future Horizons.

Humphrey, N., & Lewis, S. (2008). 'Make me normal': The views and experiences of children with autism in mainstream secondary schools. *Autism*, 12(1), 23-46. <https://doi.org/10.1177/1362361307085267>

Gernsbacher, M. A., & Yergeau, M. (2019). Toward a broader view of autism and its language: The role of cognitive and social interaction. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 49(1), 1-8. <https://doi.org/10.1007/s10803-018-3792-4>

Solomon, M., & Chung, B. (2012). Social skills and autism: Teaching strategies that work. *Autism Spectrum Quarterly*, 3(4), 43-51.

Skinner, B. F. (1953). *Science and human behavior*. Free Press.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01

New Perspectives on Sociolinguistic Studies

Dr. Dorjana Flett (Klosi)

MSc. Adriana Gjika

Department of Foreign Languages

Faculty of Humanities

University “Ismail Qemali” Vlore

dorianaklosi@gmail.com

adigiika123@gmail.com

Abstrakt

Ky artikull shqyrton perspektiva të reja në studimet sociolinguistike, duke theksuar evolucionin e fushës në përgjigje të ndryshimit të dinamikës sociale dhe përparimeve teknologjike. Ajo fillon me një kontekst historik, duke gjurmuar rrënjët e sociolinguistikës dhe zhvendosjen drejt sociolinguistikës ndërveprimore, e cila thekson rolin e kontekstit në përdorimin e gjuhës. Artikulli diskuton mbi risitë metodologjike, duke përfshirë kombinimin e gjuhësisë corpus dhe qasjeve etnografike, të cilat rrisin kuptimin tonë të variacionit të gjuhës dhe kuptimit social. Ai gjithashtu shqyrton fushat në zhvillim të studimit si gjuha dhe identiteti, sociolinguistika dixhitale dhe kryqëzimi i sociolinguistikës me drejtësinë sociale. Duke trajtuar çështjet bashkëkohore që lidhen me pushtetin, pabarazinë dhe politikën gjuhësore, ky artikull thekson rëndësinë e sociolinguistikës në kuptimin e kompleksitetit të gjuhës në shoqërinë moderne. Duke trajtuar çështjet bashkëkohore që lidhen me pushtetin, pabarazinë dhe politikën gjuhësore, ky artikull thekson rëndësinë e sociolinguistikës në kuptimin e kompleksitetit të gjuhës në shoqërinë moderne. Në fund të fundit, ajo argumenton për një angazhim të vazhdueshëm ndaj përfshirjes dhe drejtësisë sociale në kuadër të kërkimit sociolinguistik, duke siguruar që fusha të mbetet jetike dhe e ndjeshme ndaj ndryshimeve shoqërore.

Fjalët kyçe: *Variacioni i gjuhës, sociolinguistika ndërveprimore, gjuhësia corpus, qasjet etnografike, gjuha dhe identiteti, sociolinguistika dixhitale, politika gjuhësore, inovacionet metodologjike.*

Abstract

This article explores new perspectives in sociolinguistic studies, highlighting the field's evolution in response to changing social dynamics and technological advancements. It begins with a historical context, tracing the roots of sociolinguistics and the shift towards interactional sociolinguistics, which emphasizes the role of context in language use. The article discusses methodological innovations, including combining corpus linguistics and ethnographic approaches, which enhance

our understanding of language variation and social meaning. It also examines emerging areas of study such as language and identity, digital sociolinguistics, and the intersection of sociolinguistics with social justice. By addressing contemporary issues related to power, inequality, and language policy, this article underscores the relevance of sociolinguistics in understanding the complexities of language in modern society. Ultimately, it argues for a continued commitment to inclusivity and social justice within sociolinguistic research, ensuring that the field remains vital and responsive to societal changes.

Keywords: *Language Variation, Interactional Sociolinguistics, Corpus Linguistics, Ethnographic Approaches, Language and Identity, Digital Sociolinguistics, Language Policy, Methodological Innovations.*

Introduction

Sociolinguistics, as a discipline, investigates the intricate relationship between language and society, examining how social factors such as class, ethnicity, gender, and context influence language use and variation. Over the past few decades, sociolinguistics has evolved from its traditional focus on dialectology and language variation to encompass a broader range of issues that reflect the complexities of contemporary society. Significant social changes, including globalization, technological advancements, and shifts in cultural dynamics have driven this evolution.

Historically, sociolinguistic research was heavily influenced by the pioneering work of scholars such as William Labov, who laid the groundwork for understanding how language varies across different social groups.

Labov's studies in urban settings revealed patterns of linguistic variation that correlated with social class and geographic location. This foundational work established sociolinguistics as a legitimate field of study within linguistics and set the stage for subsequent research that would expand its scope.

In recent years, however, sociolinguistics has undergone a transformation characterized by new theoretical

frameworks and methodological approaches. One notable shift is the increasing emphasis on interactional sociolinguistics, which focuses on how individuals use language in specific contexts to construct meaning and identity. This perspective recognizes that language is not merely a reflection of social structures but is actively involved in shaping social realities through everyday interactions.

Moreover, the advent of digital communication has introduced new dimensions to sociolinguistic inquiry. The rise of social media platforms and online communities has created unique linguistic environments where traditional norms of language use are challenged and redefined. Researchers are now investigating how these digital spaces influence language practices, leading to the emergence of new linguistic forms and styles.

Another significant development in the field is the growing awareness of issues related to social justice and linguistic inequality. Scholars are increasingly examining how language intersects with power dynamics, exploring how certain languages or dialects are marginalized while others are privileged. This focus on social justice reflects a broader commitment within sociolinguistics to address issues of inequality and advocate for linguistic diversity. As we delve into these new perspectives on sociolinguistic studies, this article will highlight recent advancements in methodologies and areas of inquiry that are reshaping our understanding of language in society. By examining the interplay between language and various social factors, we can gain valuable insights into the role of language as both a tool for communication and a means of expressing identity within an ever-changing world. Ultimately, this exploration aims to underscore the importance of sociolinguistic research in addressing contemporary challenges while promoting inclusivity and understanding in our increasingly diverse societies.

Historical Context

1. Historical Context of Sociolinguistics

Sociolinguistics, as a field of study, has undergone significant transformations since its inception, evolving in response to changing societal dynamics and advancements in linguistic theory. The historical context of sociolinguistics can be traced back to the early 20th century when the foundations of the discipline were laid by pioneering linguists who sought to understand the intricate relationship between language and society.

2. Early Developments

The roots of sociolinguistics can be found in the work of early linguists such as Ferdinand de Saussure, whose ideas about the social nature of language laid the groundwork for later sociolinguistic inquiry. Saussure's emphasis on the social context of language use and his concept of the linguistic sign as a social construct influenced subsequent scholars to consider how language functions within specific cultural and social frameworks.

In the 1960s, sociolinguistics began to emerge as a distinct field with the work of William Labov, who is often regarded as one of the founding figures of modern

sociolinguistics. Labov's groundbreaking studies in New York City examined how language varied across different social classes and ethnic groups. His research demonstrated that linguistic variation was not random but rather systematically related to social factors such as age, gender, and socioeconomic status. This marked a shift from earlier studies that focused primarily on dialectology to a more nuanced understanding of language as a social phenomenon.

3. The Influence of Variationist Sociolinguistics

The 1970s saw the rise of variationist sociolinguistics, which focused on quantifying language variation and change through statistical analysis. This approach was characterized by its emphasis on empirical data collection and analysis, leading to a more rigorous understanding of how language operates within society. Researchers began to develop methods for collecting and analyzing large datasets, enabling them to identify patterns of linguistic behaviour across different communities. Labov's seminal work, *Sociolinguistic Patterns* (1972), provided a systematic introduction to these ideas, outlining key concepts such as linguistic variables and social stratification. His research highlighted the importance of studying language in its social context and established a framework for understanding how language reflects and reinforces social structures.

4. Expansion Beyond Traditional Boundaries

As sociolinguistics continued to evolve, scholars began to explore new dimensions beyond traditional boundaries. The emergence of ethnographic methods in the 1980s allowed researchers to investigate language use in naturalistic settings, emphasizing the importance of context and interaction in shaping linguistic practices. This shift was influenced by anthropological approaches that prioritized understanding cultural norms and practices within specific communities.

The integration of interactional sociolinguistics further expanded the scope of sociolinguistic research by focusing on how individuals use language in real-time interactions. Scholars like Erving Goffman and Emanuel Schegloff emphasized the role of conversation analysis in understanding how social identities are constructed through discourse. This perspective underscored the dynamic nature of language use and its role in shaping social relationships.

5. Contemporary Developments

In recent years, sociolinguistic studies have increasingly addressed issues related to globalization, digital communication, and social justice. The rise of digital platforms has transformed how people communicate, leading researchers to explore new forms of linguistic expression within online environments. Digital sociolinguistics examines how language practices evolve in response to technological advancements, highlighting the impact of social media on linguistic variation.

Moreover, contemporary sociolinguistics has taken a critical turn by addressing issues of power, inequality,

and discrimination within linguistic contexts. Scholars are now examining how language policies affect marginalized communities and advocating for inclusive practices that recognize linguistic diversity as a valuable asset rather than a barrier.

6. The Shift Towards Interactional Sociolinguistics

The emergence of interactional sociolinguistics marks a significant shift in the field of sociolinguistics, moving from a focus on language as a static reflection of social structures to an understanding of language as a dynamic tool for social interaction. This approach, primarily developed by John J. Gumperz, emphasizes the importance of context in interpreting the meaning and highlights the role of social relationships in shaping linguistic behaviour.

7. Foundations of Interactional Sociolinguistics

Interactional sociolinguistics builds on the foundational work of earlier scholars in linguistics and anthropology, integrating insights from various disciplines to create a comprehensive framework for analyzing language use in social contexts. Gumperz's work in the 1980s laid the groundwork for this approach by demonstrating how language is not merely a vehicle for conveying information but is also a means through which individuals negotiate their identities and social relationships. His research focused on how speakers signal and interpret meaning through contextual cues, which are often culturally specific and may not be explicitly articulated in conversation.

One of the key concepts introduced by Gumperz is that of contextualization cues, which are linguistic and paralinguistic features that help listeners infer meaning beyond the literal words spoken. These cues can include prosody, intonation, pauses, and even gestures. Understanding these cues is essential for effective communication, especially in intercultural contexts where speakers may have different cultural backgrounds and expectations regarding conversational norms.

8. The Role of Social Context

A fundamental tenet of interactional sociolinguistics is that language cannot be fully understood without considering the social context in which it is used. This perspective aligns with the ethnography of communication, which emphasizes the importance of situational factors—such as the participants' social identities, the setting of the interaction, and the cultural norms governing communication—in shaping linguistic practices.

For instance, Gumperz (1982) argued that misunderstandings often arise in intercultural interactions when speakers fail to recognize each other's contextualization cues. This highlights the need for individuals to be aware not only of their communicative practices but also of those of their interlocutors. By examining how speakers navigate these complexities, interactional sociolinguists can uncover the underlying

social dynamics that influence communication.

9. Methodological Innovations

Interactional sociolinguistics employs various methodological approaches to analyze spoken discourse, including detailed transcription and analysis of audio or video recordings of interactions. This methodological rigour allows researchers to capture the nuances of conversational exchanges and identify patterns in how meaning is constructed through dialogue.

The use of conversation analysis (CA) techniques within interactional sociolinguistics further enhances this understanding by providing tools for examining turn-taking, pauses, overlaps, and other features that characterize natural speech. However, interactional sociolinguistics extends beyond CA by incorporating an interpretive framework that considers the broader social and cultural contexts influencing communication.

For example, researchers might analyze how specific linguistic forms are used strategically by speakers to assert authority or establish rapport within a conversation. This focus on agency highlights how individuals actively construct their social identities through language use.

10. Applications and Implications

The implications of interactional sociolinguistics are far-reaching, impacting various fields such as education, intercultural communication, and sociocultural studies. In educational settings, understanding how students from diverse linguistic backgrounds interact can inform teaching practices that promote inclusivity and effective communication.

Moreover, interactional sociolinguistics provides valuable insights into cross-cultural miscommunication, politeness strategies, and identity negotiation in multilingual contexts. By examining these phenomena through an interactional lens, researchers can develop strategies to enhance mutual understanding among speakers from different cultural backgrounds.

In conclusion, the shift towards interactional sociolinguistics represents a transformative development in sociolinguistic research. By emphasizing the importance of context and social relationships in language use, this approach offers a nuanced understanding of how meaning is constructed through interaction. As scholars continue to explore the complexities of language in social contexts, interactional sociolinguistics will remain a vital framework for addressing contemporary challenges in communication and fostering greater understanding across cultural divides.

Methodological Innovations in Sociolinguistic Studies

The field of sociolinguistics has seen significant methodological innovations that enhance the understanding of language use within social contexts. Two prominent approaches that have emerged are corpus linguistics and ethnographic methods. Each of these methodologies offers unique insights into the

complexities of language variation and social interaction, allowing researchers to analyze linguistic phenomena from different angles.

1. Corpus Linguistics

Recent advancements in corpus linguistics have transformed sociolinguistic research methodologies by providing researchers with access to large digital corpora. These corpora consist of extensive collections of written or spoken texts that can be analyzed quantitatively to reveal patterns of language use across diverse contexts and populations. The ability to analyze vast amounts of data has opened new avenues for investigating language variation related to factors such as gender, ethnicity, age, and social class.

2. Data-Driven Insights: The quantitative nature of corpus linguistics enables researchers to identify linguistic patterns that may not be immediately apparent through qualitative methods alone. For instance, studies utilizing corpora can reveal how language varies in different social contexts, highlighting the influence of social identity on linguistic choices. This data-driven approach complements traditional qualitative methods by providing a more comprehensive understanding of linguistic phenomena.

3. Applications in Language Variation Studies: Corpus linguistics has been particularly useful in examining language variation and change over time. By analyzing historical corpora, researchers can track shifts in language use and identify factors contributing to these changes. For example, studies have shown how societal changes, such as migration or shifts in cultural norms, can impact language practices within communities.

4. Tools and Techniques: Advances in computational tools have further enhanced corpus linguistics research. Software programs like AntConc and Sketch Engine allow researchers to conduct detailed analyses of linguistic features, such as frequency counts, collocations, and concordances. These tools facilitate the exploration of complex linguistic patterns and enable researchers to generate hypotheses based on empirical data.

5. Integration with Other Approaches: Corpus linguistics can be integrated with other sociolinguistic methodologies, such as ethnography or interactional sociolinguistics, to provide a more nuanced understanding of language use in context. For example, combining corpus analysis with ethnographic observations can help researchers contextualize linguistic patterns within specific social interactions, enriching their findings.

6. Ethnographic Approaches

In parallel with advancements in corpus linguistics, ethnographic methods have gained prominence in sociolinguistic studies. Ethnography involves immersive observation and participation within communities to understand how language is

used in natural settings. This approach aligns with the ethnography of communication framework, which examines how cultural norms influence communicative behaviour.

7. Immersive Observation: Ethnographic research emphasizes the importance of observing language use in real-life contexts rather than relying solely on experimental or survey-based methods. Researchers often spend extended periods within communities to gain insights into the social meanings attached to language practices. This immersion allows them to capture the nuances of communication that may be overlooked in more controlled settings.

8. Cultural Contexts: Ethnographic approaches recognize that language is deeply embedded in cultural practices and social relationships. By examining how individuals navigate their linguistic choices within specific cultural contexts, researchers can uncover how language reflects and shapes identities. For instance, studies may explore how bilingual speakers switch between languages based on their audience or setting, revealing the complexities of identity negotiation through language.

9. Frameworks for Analysis: The ethnography of communication provides a systematic framework for analyzing speech events by considering various factors such as setting, participants, message content, and social roles (Gumperz & Hymes). This framework encourages researchers to consider not only what is said but also how it is said and the implications for social interaction.

10. Critical Perspectives: Ethnographic methods also allow for critical examinations of power dynamics within communication. Researchers can investigate how societal inequalities are reflected in language use and explore the implications for marginalized communities. This focus on social justice aligns with contemporary sociolinguistic research that seeks to address issues related to linguistic discrimination and inequality.

11. Interdisciplinary Connections: Ethnographic approaches often draw on insights from anthropology, sociology, and cultural studies, creating interdisciplinary connections that enrich sociolinguistic research. By incorporating diverse theoretical perspectives, researchers can develop a more holistic understanding of language as a social practice.

12. New Areas of Study in Sociolinguistics

Contemporary sociolinguistic research has expanded significantly, reflecting the complexities of modern society and the diverse ways in which language interacts with identity, technology, and social justice. This section explores three emerging areas of study: language and identity, digital sociolinguistics, and the intersection of sociolinguistics and social justice. Each area highlights the evolving nature of sociolinguistic inquiry and its relevance to understanding contemporary linguistic

phenomena.

13. Language and Identity

The relationship between language and identity has become a focal point in contemporary sociolinguistic research. Scholars are increasingly interested in how individuals use language to construct their identities within various social contexts. This exploration encompasses several critical dimensions:

14. Multilingualism: In an increasingly globalized world, multilingualism is a common phenomenon. Researchers examine how individuals navigate multiple languages and dialects in their daily lives, often switching between them depending on context, audience, or social setting. This practice, known as code-switching, allows speakers to express different facets of their identities and negotiate their belonging within various cultural groups.

15. Cultural Identity Negotiation: In diasporic communities, language plays a crucial role in the negotiation of cultural identities. Members of these communities often find themselves balancing their heritage language with the dominant language of their new environment. Studies focus on how individuals use language to assert their cultural identity while also adapting to new linguistic norms. For example, research has shown that bilingual speakers may strategically choose which language to use based on their audience to signal affiliation with a particular cultural group or community.

16. Social Media and Identity Construction: The rise of digital communication platforms has further complicated the relationship between language and identity. Social media allows individuals to curate their online personas through selective language use, including the adoption of specific dialects, slang, or even emojis that resonate with particular communities. This digital identity construction reflects broader societal trends and can influence how individuals perceive themselves and are perceived by others.

17. Intersectionality: Contemporary research also emphasizes the intersectionality of identity, exploring how factors such as race, gender, class, and sexuality intersect to shape linguistic practices. For instance, studies have highlighted how women from different cultural backgrounds may employ distinct linguistic strategies to navigate societal expectations while asserting their identities.

18. Identity Performance: The concept of identity performance is crucial in understanding how individuals enact their identities through language. Scholars like Judith Butler have influenced this perspective by suggesting that identity is not fixed but rather performed through repeated behaviours and linguistic choices. This framework allows researchers to analyze how individuals use language strategically to navigate social expectations and assert agency in various contexts.

19. Digital Sociolinguistics

The advent of digital communication technologies has opened new avenues for sociolinguistic inquiry, leading to the emergence of digital sociolinguistics as a distinct area of study. This field examines how language is used in online environments, including social media platforms, gaming communities, and other digital spaces.

20. Language Use in Online Contexts: Digital sociolinguistics investigates how users adapt their language practices in response to the unique features of online communication. For example, researchers explore phenomena such as internet slang, abbreviations, and the use of emojis as new forms of expression that have emerged within digital contexts. These innovations reflect not only linguistic creativity but also shifts in social norms surrounding communication.

Emergence of New Linguistic Forms: The digital realm facilitates the rapid spread of linguistic innovations across different communities. Studies have documented how new words and phrases can gain popularity through viral social media posts or gaming interactions, leading to the creation of unique digital dialects that may differ significantly from traditional spoken or written forms.

21. Code-Switching in Digital Spaces: The online environment also encourages code-switching or code-mixing among multilingual speakers. Users often blend languages within a single interaction or message, reflecting their diverse linguistic resources and cultural backgrounds. This practice highlights the fluidity of language use in digital contexts and challenges traditional notions of linguistic boundaries.

22. Social Implications: Digital sociolinguistics also addresses the social implications of online communication practices. Researchers examine issues such as anonymity in online interactions, which can lead to both positive outcomes (e.g., increased self-expression) and negative consequences (e.g., hate speech or discrimination). Understanding these dynamics is crucial for fostering inclusive communication practices in digital spaces.

Influence on Language Norms: The rise of digital communication has also influenced established language norms by introducing new forms of grammar and syntax specific to online interactions. For instance, the use of hashtags or memes has created new conventions for organizing information and expressing sentiment in ways that differ from traditional written discourse.

23. Sociolinguistics and Social Justice

Another critical perspective emerging within sociolinguistic research is the focus on social justice. Scholars are increasingly examining how language intersects with issues of power, inequality, and discrimination.

24. Language Policies: Language policies play a crucial role in shaping linguistic landscapes within societies.

Recent studies have highlighted the impact of policy decisions on minority languages and dialects, often revealing how such policies can marginalize certain linguistic communities while privileging others. Researchers advocate for inclusive policies that recognize linguistic diversity as a valuable resource rather than a barrier to communication.

25. Linguistic Discrimination: Sociolinguists are also investigating instances of linguistic discrimination where individuals face prejudice based on their speech patterns or dialects. This includes exploring how accents or non-standard language varieties are stigmatized in various contexts, such as education or employment settings.

26. Celebrating Linguistic Diversity: In contrast to traditional views that often stigmatize non-standard varieties, contemporary sociolinguistic research emphasizes celebrating linguistic diversity as an asset rather than a liability. Scholars advocate for educational practices that promote awareness and appreciation of diverse linguistic backgrounds, fostering an inclusive environment where all voices are valued.

27. Activism Through Language: Language can serve as a powerful tool for activism and social change. Researchers are examining how marginalized communities use language strategically to advocate for their rights and challenge dominant narratives. This includes analyzing grassroots movements that leverage social media platforms to amplify their messages and mobilize support for linguistic justice.

28. Intersectionality in Social Justice: The intersectionality framework is increasingly applied within sociolinguistic studies focused on social justice issues, recognizing that language intersects with other forms of discrimination based on race, gender, class, sexuality, etc. This holistic approach allows researchers to understand how multiple identities interact with societal structures to create unique experiences of oppression or privilege.

29. Language Policy and Planning

Language policy plays a crucial role in shaping linguistic landscapes within societies. Recent sociolinguistic studies have highlighted the impact of policy decisions on minority languages and dialects.

30. Impact on Minority Languages: Research has shown that government policies can significantly affect the vitality of minority languages by either promoting or undermining their usage in public life—education systems being a primary battleground for such policies.

31. Advocacy for Inclusive Policies: Scholars advocate for inclusive policies that recognize linguistic diversity as a valuable resource rather than a barrier to communication. Such policies not only support minority languages but also contribute to broader societal goals

related to equity and inclusion.

32. Community Engagement: Effective language policy should involve community engagement processes where speakers' voices are heard in decision-making about their languages' status and rights—this participatory approach ensures that policies reflect the needs and desires of those directly affected by them.

33. Global Perspectives: As globalization continues to shape societies worldwide, researchers are examining how international frameworks influence national language policies—this includes looking at human rights laws that protect minority languages against discrimination.

Longitudinal Studies on Policy Effectiveness: Longitudinal studies assessing the effectiveness of various language policies over time are becoming increasingly important; these studies help identify best practices for supporting linguistic diversity while addressing issues related to assimilation pressures faced by minority groups.

Conclusions

The exploration of new perspectives in sociolinguistic studies underscores the discipline's adaptability and relevance in addressing the complexities of contemporary society. As we have seen, the relationship between language and identity has become a central theme, with researchers increasingly examining how individuals navigate their linguistic choices to construct and negotiate their identities in diverse social contexts. This focus on identity highlights the dynamic interplay between language, culture, and personal experience, revealing how multilingualism and code-switching serve as vital tools for individuals to express their multifaceted identities.

Moreover, the rise of digital sociolinguistics has opened new avenues for inquiry into how language is used in online environments. The impact of social media and digital communication platforms on linguistic practices cannot be overstated; these technologies have transformed traditional norms of interaction and given rise to new forms of expression. Researchers are now tasked with understanding how these digital interactions shape language use, influence linguistic innovation, and reflect broader societal changes driven by globalization and technological advancement.

Additionally, the increasing emphasis on social justice within sociolinguistic research reflects a critical awareness of how language intersects with issues of power, inequality, and discrimination. Scholars are actively investigating the implications of language policies that marginalize certain linguistic communities and advocating for inclusive practices that celebrate linguistic diversity. This focus on social justice is not merely an academic pursuit; it is a call to action for linguists to engage with real-world issues that affect marginalized groups. By highlighting the importance of linguistic rights and advocating for equitable language

9th International Conference
"New Perspectives on Languages, Culture and Translation Studies"

policies, sociolinguists can contribute meaningfully to efforts aimed at fostering inclusivity and understanding in diverse societies.

In conclusion, the ongoing evolution of sociolinguistics reflects its commitment to addressing contemporary challenges while promoting inclusivity and understanding. As the field continues to adapt to societal changes, researchers need to embrace innovative methodologies and interdisciplinary approaches that enrich our understanding of language as a social phenomenon. By doing so, sociolinguistics can remain a vital discipline that not only enhances our comprehension of language use but also actively contributes to social change and justice. The future of sociolinguistic research lies in its ability to bridge theoretical insights with practical applications, ensuring that the study of language remains relevant in an ever-changing world.

Bibliography

- Bergs, Alexander & Brinton, Laurel J., eds. (2012). *English Historical Linguistics: An International Handbook*. Berlin & Boston: De Gruyter Mouton.
- Goffman, Erving (1981). *Forms of Talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov, William (1972). *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Nevalainen, Terttu & Raumolin-Brunberg, Helena (2003). "Historical Sociolinguistics: A New Paradigm." In *Historical Sociolinguistics: A Handbook*.
- Schegloff, Emanuel (2007). "A Tutorial on Membership Categorization." *Journal of Pragmatics*, 39(3), 462-482.
- Tieken-Boon van Ostade, Ingrid (2005). "The Role of Sociolinguistics in Historical Linguistics." In *Historical Linguistics: Problems and Perspectives*.
- Gumperz, John J., & Hymes, Dell H., eds. (1986). *Directions in Sociolinguistics: Analyzing Language and Society*. New York: Wiley.
- Blommaert, Jan (2010). *The Sociolinguistics of Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thorne, Steven L., & Black, Roy W. (2011). "Language Socialization in Digital Contexts." In *Language Socialization in Bilingual and Multilingual Societies*.
- Kiesling, Scott F. (2008). "Style as a Key to Identity." In *Language and Identity*.

Loan-word phenomena in Albanian language

Assoc. Prof. Zamira Alimemaj

Department of Foreign Languages
Faculty of Humanities
University of Vlora “Ismail Qemali” Albania

Abstrakt

Një kahje e rëndësishme e zhvillimit të gjuhës është përballja me huazimet, ku ato herë kanë përfituar nga ky pasurim i ndërsjellë mes gjuhësh në kontakt, e herë janë mbivendosur fjalëve e pasojat janë të dukshme në rrjedhën e zhvillimit të gjuhës pritëse. Edhe gjuha shqipe ka një qasje të ngjashme. Marrëdhënia e saj me gjuhët fqinje e jo vetëm me to, kanë bërë që fytyra e saj të jetë rezultat dhe pasqyrë e kësaj dukurie.

Gjuha shqipe, për formësimin e saj të tashëm, është kushtëzuar nga faktorët historikë, shoqërorë, ekonomikë, politikë, po dhe nga faktorë të brendshëm. Sikurse edhe gjuhët e tjera, shqipja ka huazuar fjalë nga gjuhët e popujve me të cilët është takuar gjatë historisë së saj.

Qëllimi i punimit është të japë një trajtim sa më gjithëpërfshirës të huazimeve të sotme në gjuhën shqipe, duke bërë një përmbledhje sa më të plotë të huazimeve të viteve të fundit, por edhe një historik të shkurtër të huazimeve më të hershme.

Fjalët kyçe: *huazime, gjuha shqipe, kontakt gjuhësor, ballkanike.*

Abstract

Language is a symbol of cultural, national or state identity. For Albanians, language was and is the most important feature establishing their identity. It is a characteristic feature of the Albanian language to be open to loan-words from various sources. The Albanian language has received many foreign elements from the languages with which they have created contacts. Belonging to the family of the Indo-European languages, Albanian has primarily borrowed from languages within this family of languages. Concerning the reciprocal borrowing relationship with other languages, it is known that the Albanian language has received more than it has provided, due to the historical conditions in which the loan has taken place. After the year 1912, when Albania became an independent state, the Albanians created contacts with many European countries which influenced in different fields of life as well as language. The aim of this paper is to present the main sources of the borrowed words in Albanian language.

Key words: *Albanian, language, loan, borrowed, words, influence.*

Introduction

Albanian is an Indo-European language spoken mainly in the Balkan by about five million people. It is the principal and official language of Albania, the principal language of Kosovo, and the principal and co-official language of the Republic of the North Macedonia. Albanian is also spoken widely in some areas in Greece, southern Montenegro, southern Serbia, and in some towns in southern Italy and Sicily. Albanian forms a separate branch of Indo-European and cannot be closely connected with any other Indo-European language.

Albanian dialects are traditionally divided into two groups: Geg dialects in the north, and Tosk dialects in the south. Dialects spoken in Kosovo and Macedonia are Geg dialects, while those spoken in northwestern Greece are Tosk dialects. *Arbëresh* (spoken in southern Italy and Sicily) are also often considered major Albanian dialects; these dialects were brought to these areas after the Ottoman conquest of the western Balkans in the late 15th century, and they are maintained to this day.

Standard Albanian is based on Tosk dialect but does also have some Geg features. For example, the Standard Albanian 1st person singular present verb ending *-j* is a Geg feature; most Tosk dialects, on the other hand, have the ending *-nj*.

A Congress for the unification of the Albanian Standard language was held in Tirana in November 1972. It was The Albanian Orthography Congress (Albanian: Kongresi i Drejtshkrimit të Gjuhës Shqipe) which was a linguistics event.

The Albanian Spelling Congress, held in November 1972 in Tirana, is one of the most important events of the Albanian language. In this Congress, it was decided on a standard Albanian language which is used by all Albanian speakers. From then until today, the Albanian language has remained within the same definition and the same rules.

Language contacts

It has now been accepted by most of the scholars who have studied Balkan language that Albanian language has for centuries been related to a variety of languages such as Greek, Latin, Old Slavic, Turkish etc. Hundreds of years of Albanian language relations with these languages have been developed in various circumstances and in different fields of economic, cultural and political life. As it is known, the word is the language unit that is borrowed easier and faster. Borrowing from other languages is also

done in cases when for the concept that is borrowed, the language itself had its denomination, when a certain style of language needs a borrowing, as well as when the borrowing has entered into the language with the concept itself.

Words with a native source do not constitute the entire lexical richness of the Albanian language, because loans have also an important place. Albanian language during the various stages of its history centuries has had relationships with many other languages. Since the Balkan Peninsula, as a place where have had contact a number of peoples with their different languages from each other and where they ruled for many centuries different occupations, it is understood that the Albanian language has received many foreign elements from the languages with which they have created contacts. Concerning the reciprocal borrowing relationship with other languages, it is known that the Albanian language has received more than it has provided, due to the historical conditions in which the loan has taken place. (Omari, 1989: 57)

As with the other languages of the Balkans, the development of Albanian has been drastically affected by contact with speakers of other languages.

The Albanian language has received many foreign elements from the languages with which they have created contacts.

The Albanian language has indeed borrowed words from several languages throughout its history. Some of the primary sources of loanwords in Albanian include:

Greek influence

The oldest loan words in Albanian are those which are borrowed from Greek language. There are two main periods of the Greek influence:

Early Greek influence is limited to a small group of borrowings, e.g., Ancient

reek *makhana* > *mokërë* 'millstone', *lakhana* > *lakër* 'cabbage'.

Many Greek words have been adopted, particularly in fields like trade, religion, and philosophy.

Modern Greek influence: While the Ancient Greek influence on Albanian is minimal, the influence from Modern Greek has been much larger, e.g., Greek *kyverno* > *qeveris* 'to govern', *krevati* > *krevet* 'bed', *staphida* > *stafidhe* 'raisin'.

Some examples of loan words in Albanian borrowed from Greek language:

akoma (yet), *dhaskal* (teacher), *farmak* (poison), *gjiton* (neighbour), *psonis* (shopping), *langua* (hunting dog), *livadh*, *llahtaris* (frikësoj, tremb), *lolo* (budalla), *radhë* (rresht), *sinor* (kufi), *stafidhe* (rrush i thatë) etj. Sidoqoftë, Labëria ashtu si krejt pjesa skajore e Jugut të Shqipërisë ka më shumë huazime greke,¹ si p.sh.: *afendiko*, *adhjas* (pastroj), *allonar* (korrik), *avlli* (oborr), *bango*, *cimbis* (pickoj), *cimidh* (mashë), *dhogë* (dërrasë), *eftaristisa* (kënaqa), *faneps*, *farmakos*, *feks* (ndriçon), *fermeridhe* (grindavec), *gremis*, *kallamar* (enë për bojë), *kallogre* (murgeshë), *katandi* (pasuri), *katandis*, *kokalli*

(kockë) *ksodh* (vaki, vdekje), *kumbisem* (mbështetem), *kunup* (mushkonjë), *kuturis* (veproj), *kuvli* (kafaz), *lipset* (duhet), *llagariset* (kthjellohet), *mandate* (lajmi i vdekjes), *mballomë* (arnë), *mbodhis* (vonohet), *moleps*, *mollois* (tregoj), *nikoqire*, *nome* (kullotë), *ormis* (përgatit), *paparune* (lulëkuqe), *pataks* (tremb), *patomë* (shputa e këmbës), *podhe* (strehë), *potis* (ujis), *proftas*, *qeramidhe* (tjegull), *qir* (zotëri), *qivur* (arkivol), *rokanis*, *shastis* (humbas), *shpirtu* (shkrepse), *sikteris* (përzëskutinë (pelena), *shqepi* (pjesë e verandës), *taksidh* (udhëtim), *thiatro* (teatër), *toidhio* (njëlloj), *trapez*, *zali* (të fikët, vilani), *zileps* etj.

Slavic influence:

The influence of Slavic languages is significant, particularly from the South Slavic languages, due to historical interactions with Slavic peoples. Many terms related to agriculture, everyday life, and culture are derived from Slavic roots.

Lopatë (spade), *kopaç* (tree trunk), *kastravec* (cucumber), *kokosh* (cock), *kuç* (dog), *koskë* (bone), *kos* (yogurt), *breg* (shore), *jug* (south), *stan* (shepherd's hut), *pushkë* (rifle), *zakon* (habit), *zbraz* (empty), *nerënxë* (orange color), *portokall* (orange), *spinaq* (spinach).

Turkish influence

Dominated by the Ottomans for about 500 years, Albanian borrowed several hundred Turkish words.

alamet, *aksham*, *ashiqare*, *avash*, *baçe*, *bakllava*, *ballajdi*, *bashibozuk*, *bedena*, *bakshish*, *basma*, *batak*, *batakçi*, *batall*, *baxhanak*, *bejte*, *biçak*, *biçim*, *birinxhi*, *bina*, *bollëk*, *burani*, *çakmak*, *çanak*, *çatma*, *çati*, *çekiç*, *çibuk*, *çiççi* (bujk), *çitjane*, *çurek*, *çyryk*, *damkë*, *damlla*, *dava*, *davet*, *deli* (i mirë), *derhem* (njësi matëse), *derman*, *dert*, *dervish*, *dollap*, *dolli*, *dollibash*, *duvak*, *dyfek*, *dynym*, *dyshek*, *dysHEME*, *esnaf*, *evlat*, *ezmer*, *fajde*, *fakir*, *fall*, *fener*, *feste*, *fiqir*, *fitil*, *fustan*, *gafil*, *gajret*, *gajtan*, *gazep*, *gjerdek* (oda e nuses), *gjezdis*, *gurgule*, *hamall*, *haraç*, *harbi*, *havale* (bezdi), *helbete* (pa dyshim), *hise*, *hizmet*, *ilet*, *inxhi*, *jakë*, *kabull*, *kabuni*, *kadaif*, *kafaz*, *kafe*, *kallauz*, *kallëp*, *kallkan*, *kandil*, *kapsllek*, *katil*, *kazma*, *kërbaç*, *kismet*, *kurban*, *kurdis*, *kusar*, *lanet*, *llagap*, *marifet*, *marshalla*, *matuf*, *meazallah*, *mejdan*, *melhem*, *mesele*, *midë*, *muhabet*, *muhalebi*, *muhamedan*, *mukajet*, *mushama*, *muslluk*, *naze*, *nishan*, *nur*, *oxhak*, *pajë*, *parmak*, *patllake*, *pehriz*, *peshqir*, *pusullë*, *qafiri*, *qeder*, *qelepër*, *qoshe*, *qulaf*, *sahan*, *sahat*, *salltanet*, *satrap*, *sefte*, *sehir* (shikim), *selamet*, *sevda*, *shamata*, *sultiaç*, *taban*, *tabiat*, *takat* (fuqi), *taksirat*, *tavan*, *taze* (e freskët), *tepsi*, *terezi*, *turli*, *turshi*, *vaki*, *vakt*, *veresie*, *xhade*, *xhevahir*, *xhevap*, *xhevze*, *xhuma* (e premtë), *yryç* (sulm), *zagar*, *zengjin*, *zevzek*, *zili*, *zullum* etj.

Disi më të rralla dhe ndoshta më tipike për Labërinë dhe të folmet skajore të Jugut janë turqizma të tilla, si: *azat*, *boftan* (shpifje), *çivi*, *dedë* (gjyshe), *dehurdexhi* (roje), *futë* (përparëse),

Latin borrowed words

When it comes to the Italian influence on the Albanian language, we must be clear from a historical point of view. The Latin element must be distinguished from the

1 Totoni, M. *E folmja e Bregdetit të Poshtëm*, "SF".
2, Tiranë, 1964, f.12.

Italian element of Albanian, to separate where the first ends and where the influence of the second begins. This is one of the fundamental problems of the linguistic history of Albanian. Without being able to make a definite distinction, it can be said that Italian was formed from Latin in the seventh century AD. This is the time limit between these two languages, a goal that would be taken into account in the study of Albanian novels. The share of Latin borrowings in Albanian, in the general lexicon, is so large that the Albanian language has often been described as a "mixed semi-Romance language", where G. Mayer wrote: "It is beyond any doubt that the Albanian language has escaped for a hair the complete Romanization, just like the Celtic language in France. It came out of this period with severe damage to sounds, vocabulary and grammatical forms".

Due to the Roman occupation of the Balkans, many Latin words entered Albanian, especially in terms related to administration, law, and everyday life.

The influence of Latin on the Albanian lexicon is vast, e.g., Latin *lex* > *ligj* 'law', *amicus* > *mik* 'friend', *aurum* > *ar* 'gold'. Albanian also shows a number of calques from Latin, e.g., *decem-brius* > *dhjet-or* 'December', *manuscriptus* > *dorë-shkrim* 'manuscript'.

Body parts: *shpatull* — *spatula* — shoulder, *sqetull* — *ascetula* — armpit, *flokë* — *floccus* — hair, *faqe* — *faccia* — face, *kavilje* — *caviglia* (Italian) — ankle, *vetull* — *vittula* — eyebrow, *pulpë* — *pulpa* — calf of leg.

Abstract: *dëshirë* — *desidera* — desire, *mënyrë* — *manuaria* — way/manner, *shpirt* — *spiritus* — spirit, *trishtë* — *tristis* — sad, *gëzim* — *gaudium*(!?) - happiness, *traditë* — *traditionem* — tradition, *tradhti* — *trado* — betrayal/treason, *drejt* — *drectus* (*directus*) — direct/straight.

Geography: *rruge* — *ruga* — road/pathway, *kodër* — *codru* (forest) — hill, *qiell* — *cielum* — sky.

Time: *e martë* — *martis* — Tuesday, *e mërkurë* — *mercurii* — Wednesday, *e shtunë* — *saturni* — Saturday, *Janar* — *ianuarius* — January, *Mars* — *Martius* — March, *Prill* — *Aprilis* — April, *Maj* — *Maius* — May, *Gusht* — *Augustus* — August, *orë* — *ora* — hour.

Objects: *shtrat* — *stratum* — bed, *pmatë* — *platus* (*piatto* Italian) — plate, *karrige* — *carega* (Venetian) — chair, *tavolinë* — *tavolo* (Italian) — table.

Religious: *kishë/klishtë* — *ecclesia* — church, *kambanë* — *campana* — bell, *prift* — *prepto* — priest, *bekim* — *benedico* — blessing, *virgjëresha Mari* — *Virgo/virginem* — virgin Mary, *grykim* — *iudicamentum* — judgement, *engjëll* — *Angelus* — angel, *pashkë* — *pascha* — Easter.

Italian loan words

Italian has influenced Albanian significantly, especially in the 19th and 20th centuries, particularly in areas such as commerce, technology, and culture.

The oldest Italian loan words in Albanian are of Venetian origin.

Examples: *kornize* (frame), *lexon* (read)

At the beginning of the 20th century Italy played a prominent role in Albania, from 1939 till 1943 Albania was under Italian occupation.

Later, during the communist system, Italian television broadcast was Albania's window to the world and the Italian language became a source of loan words.

Ex.: *televizor* (television set), *makinë* (car), *lungomare* (seaside), *publicitet* (advertisement)

Lavaman (sink), *barkë* (boat), *biçikletë* (bicycle), *cellular* (mobile phone), *pmatë* (plate), *fabrikë* (factory), *konsumator* (consumer), *picë* (pizza), *lavatriçe* (washing machine), *gazetë* (newspaper)

English borrowed words

Globalization is known to be involved in all the fields of activities, therefore in language too

There are already a great deal of new English words and expressions that have become common in our daily use, or part of our vocabulary. We shall discuss only some of them below, which are more familiar but a little unusual.

With the introduction of computer in frequent use a large number of words and expressions coming together with computer operations began to be used. Related to it many words and expressions in the field of Internet technology entered this recipient language. All of these have almost puffed up the Albanian language

Kompjutër (computer), *internet*, *laptop*, *staf* (staff), *Menaxhment* (management), *menaxher* (manager) and *menaxhim* (managing) are terms which have been used in everyday life.

Among such loanwords, the following could be included: *aplikant/ aplikim/ aplikoj* (apply), *asete* (assets), *auditor/ auditim, çat/çet* (chat), *doping*, *DVD/dividi, eksel* (excel), *fajl* (file), *gigabajt* (gigabyte), *hardver/ harduer* (hardware), *klip* (clip), *klon/ klonim/ klonoj* (clone), *laptop*, *maus* (mouse), *pin*, *plejbek* (playback), *rap/rep, roker* (rocker), *server*, *skanim/skanoj* (scan), *softver/ softuer* (software), *stereo*, *toner*, *vindouz/ uindouz* (windows), *vord/uord* (word), and some other. The verb *adresoj* (address an issue, problem, etc.) is quite unnecessary in Albanian since there are Albanian verbs used so far in the same meaning such as, *shqyrtoj*, *merrem me*, *trajtoj*, etc. The basic meaning of the verb *address* in English is to direct, to send, to present (a letter, document, request, goods, etc. to somebody or somewhere).

Conclusions

This study was focused on the interactions and interchanges between languages in the Balkans and Southeast Europe through the examination of one particular field – plants. As in other fields, the Albanian language has borrowed from other languages, as well as has given to other languages. Being mainly a pastoral country through history, the Albanian language has mainly borrowed plant names, except for the names of native species. In this study, based on original works in etymology and botany, a thorough analysis was conducted in order to reveal that some words related to plants, borrowed especially from ancient Greek and Latin, have entered the Albanian lexicon and are used throughout the country. On the other hand, some other words related to plants, borrowed mainly from Turkish,

Slavic and Italian languages, have local use in dialects and sub-dialects. The causes of these phenomena can be found in the change of control over the Albanian territory by different foreign powers throughout history. Original Albanian words related to native species are used mainly in the old Romanian language. This study of plant-related words serves to explain broader lexicographic exchanges between

Balkan's languages and other Mediterranean languages, like between Turkish and Southeast Europe languages or Italian and Balkans languages.

References

- Castellan, G. (1992). *History of the Balkans*. New York, NY: East European monographs, Boulder.
- Çabej, E. (1976a). *Studime Etimologjike në fushë të shqipes II*. Tiranë: Akademia e Shkencave e RP të Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i letërsisë.
- Çabej, E. (1987b). *Studime Etimologjike në fushë të shqipes III*. Tiranë: Akademia e Shkencave e RP të Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i letërsisë.
- Çabej, E. (1996c). *Studime Etimologjike në fushë të shqipes IV*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Republikës së Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i letërsisë.
- Çabej, E. (2014d). *Studime Etimologjike në fushë të shqipes V*. Tiranë: Botime Çabej.
- Çabej, E. (2006e). *Studime Etimologjike në fushë të shqipes VII*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Republikës së Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i letërsisë.
- Çabej, E. (2006f). *Studime gjuhësore I*. Prishtinë: Rilindja.
- Fjalor i gjuhës shqipe. (1954). Tiranë: Instituti i Shkencave.
- Fjalor i gjuhës shqipe (Fjalori i "Bashkimit-botim anastatik"). (2018). Tiranë: Botimet Fishta.
- Gazulli, N. (2010). *Fjalori i Gazullit* (2005). Tiranë: Botime Çabej.
- Helbig, R. (2019). *Die italienischen Elemente in Albanesischen*. UK: Wentworth Press.
- Jokl, N. (2011). *Studime për etimologjinë dhe fjalëformimin shqip/Studien zur albanischen etymologie wortbildung*. Prishtinë: Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës.
- Meyer, G. (2007). *Fjalor etimologjik i gjuhës shqipe*. Tiranë: Botime Çabej.
- Mitrushi, I. (1955). *Drurët dhe shkurret e Shqipërisë*. Tiranë: Instituti i Shkencave.
- Mitrushi, I. (1966). *Dendroflora e Shqipërisë*. Tiranë: Universiteti Shtetëror i Tiranës.
- Paparisto, K., Qosja Xh., Demiri M. (1961). *Flora e Tiranës*. Tiranë: Universiteti Shtetëror i Tiranës.
- Pedersen, H. (1895). *Albanesische Texte mit Glossar*. Leipzig: S.Hirzel
- Studime mbi leksikun dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe III. (1989). Tiranë: Akademia e Shkencave e RPS të Shqipërisë.
- Tase, P. (2006). *Fjalor dialektor*. Tiranë: Botime Çabej.
- Topalli, K. (2017). *Fjalor etimologjik i gjuhës shqipe*. Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike

The Medieval Albanian Culture

Dr. Blerina Xhelaj

Msc. Anila Lula

Department of Education

Faculty of Humanities

University of Vlora "Ismail Qemali" Albania

blerina.xhelaj@univlora.edu.al

anila.lula@univlora.edu.al

Abstrakt

Ky punim ka si qëllim, evidentimin dhe vlerësimin e kulturës mesjetare shqiptare nepërmjet gjuhës, historisë letërsisë, artit dhe kulturës në përgjithësi. Një rol të madh në dokumentimin e kulturës në mesjetë kanë dhënë dëshmitarët, tregtarët, diplomatët e periudhës, por kontributin më të madh e kanë shkrimet e autorëve shqiptarë, që kanë spikatur me veprat e tyre si: Gjon Buzuku me veprën Meshari, në vitin 1555. Ky është libri më i vjetër i botuar dhe përkthimi i parë liturgjik në shqip. Gjithashtu, edhe Marin Barleci, përbën një burim të rëndësishëm për historinë e lavdishme të Skënderbeut. Marin Becikemi, Pjetër Budi, Pjetër Bogdani kanë shkruar kryesisht vepra me karakter liturgjik. Ndërsa, Frang Bardhi konsiderohet si autori që ka shkruar fjalorin e parë në gjuhën shqipe. Dokumenti i parë në gjuhën shqipe është formula e pagëzimit e shkruar në vitin 1462 nga Pal Engjelli. Një burim i rëndësishëm për kulturën mesjetare janë edhe dy kodikët të Beratit, të cilët kanë një karakter liturgjik dhe që ruhen në Arkivin Qendror të Shtetit Shqiptar. Unesco-ja organizata e mbrojtjes së vlerave të trashëgimisë botërore, i ka kushtuar një vëmendje të veçantë trashëgimisë unike të letërsisë së vjetër biblike dhe liturgjike shqiptare.

Fjalë kyçe: dokumente, kulturë, liturgji, mesjetë.

Abstract

The purpose of this paper is to highlight and evaluate the albanian medieval culture through language, history, literature, art and culture in general. Witnesses, merchants, diplomats of the period played a major role in documenting culture in the Middle Ages, but the greatest contribution was made by the writings of Albanian authors who stood out with their works such as: Gjon Buzuku with the work Meshari, in 1555. This is the oldest published book and the first liturgical translation into Albanian. Marin Barleci is also an important source for the history of Skënderbeu. Marin Becikemi, Pjetër Budi, Pjetër Bogdani wrote mainly works of liturgical character. While Frang Bardhi is considered the author who wrote the first albanian dictionary. The first document in the albanian language is the baptism formula written in 1462 by Pal Engjelli. An important source for medieval culture are the two codices of Berat, which have a

liturgical character and are kept in the Central Archive of the Albanian State. Unesco, the organization for the protection of world heritage values, has paid special attention to the unique heritage of the old albanian biblical and liturgical literature.

Keywords: document, culture, liturgy, middle age

Introduction

The relationship that the Albanians of the Middle Ages established with writing, regardless of the language they used (latin, greek-byzantine, slavic and later ottoman turkish), created the way, where writing in the native language albanian, came to life. The use and expression of these languages would affect the writing of albanian. On the other hand, the writing of albanian marks the beginning of the separation, that albanians had from the use of the dominant languages of the time. Writing albanian is precisely the gradual expansion of the use of the albanian language, towards the spheres, that were controlled by the dominant languages of the time. From the knowledge so far, we understand that albanian first, expanded its use in the liturgy and in the religious sphere, such as (Baptism Formula 1462, Gjon Buzuku's Meshari 1555). Also, there were works with an epic character, such as the work of Marin Barleti, in connection with the history and stories of our national hero, Gjergj Kastriot Skanderbeu. This work continued creating literature in the albanian language during the 18th century) until the use of school textbooks during the 19th century. During the 19th century, it gained the status of the official language with the declaration of independence on November 28, 1912. During the 20th century, albanian language became more complete and modernized, competing with other languages in all its functions.

Materials and methods

This paper refers to the history of Albanian culture in the medieval period. In this paper, materials based on the written sources written by medieval researchers, who wrote the first works in the Albanian language as well, such as Marin Becikemi, Marin Barleci, Pjetër Budi, Pjetër Bodani, are used. Also, medieval albanian culture is identified through the first documents written in

Albanian or even the first dictionary written in medieval Albanian, etc. A method of scientific research was used based on historical and historiographical facts and data from travelers of the time who visited Albania of that period. An important source for writing the history of the Albanian Middle Ages are the archaeological findings and the data we receive from many archaeologists related to this culture. The culture of the Middle Ages is related to that of Koman, located in the district of Puka. This is considered as the only identity of the medieval albanian culture.

1. Albanians in the Middle Ages

In the Middle Ages, european elites lived in a multilingual environment, and language switching, or adapting to the language they used, was a common occurrence. This situation had created a huge gap between the elites who had influence in the dominant languages and the common people who knew only the mother tongue. This difference has been one of the features of the Middle Ages as well as one of the main factors in Europe that would awaken the question of the mother tongue. During the medieval period in Western Europe, the Latin language was widely used, while the Greek language was used in the countries of Byzantium, including the Balkans. The use of mother tongue versus latin was debated in the c. XVs in all European countries. Even the Catholic Albanians of the Middle Ages at this time began to translate religious literature from Latin into Albanian. The first translations from latin to albanian by albanians coincide with the beginnings of literature in the native language, but also with the beginning of the period of printing texts. But, in order to understand these developments, it was necessary to determine what was the position of the albanians in the Middle Ages, as well as to clarify the problem, whether albanian is late or contemporary with these developments. Important was the fact of analyzing the relations of the medieval albanians, which they had established with the dominant languages of the time. The writing culture of the albanians of the Middle Ages cannot be understood without knowing the relationship they had with the dominant languages of the time. Because writing in the mother tongue at this time marks exactly a break from the use of dominant languages, which had created and shaped the culture of writing among albanians during the Middle Ages. The period of humanism coincides with the arrival of the ottomans in the Balkans. So the albanians in the Middle Ages, located geographically between the influence of the Catholic and Orthodox Churches, but also in the territories that were being ruled by the ottomans, who were spreading islamization, were facing a clash of forces and cultures in their lands. This historical reality directly influenced the languages they used and made the linguistic situation much more complicated than in other countries of the Balkans and Europe. The albanian lands from Shkumbin and below, as part of the Byzantine Empire, continued to be greek even after the fall of Byzantium, to use it as the language of the church and of communication within the

Orthodox world. However, latin was used as the language of the Catholic Church and of knowledge. From Durrës and especially, in the territories that started north of the river Mat and above, slavic remained mainly the language of chancellery communication, while ottoman turkish arrived in the Arber lands as the language of the new ruling elite, which was putting the Balkans under its rule. Even the knowledge of these languages up to the century. of the XVIII century was a condition for Venetian officials in the albanian lands. In 1746, Anton Duoda from Skodra, who was employed as vice consul of Venice in this city, is proven to have good knowledge of albanian, italian, latin, slavic and ottoman turkish.¹ The power and authority of the dominant languages had limited the use of albanian mainly just in everyday communication. Albanian was the native language of the albanians of the Middle Ages and was important for their existence and ethnic identification. Language was the main means by which albanians were identified as such.

2. Identification of the Albanian language

Western travelers who passed through the Arbri lands during the years (1285-1332) differentiate the Albanians of the Middle Ages from the latins, greeks and slavs, relying on the fact that they spoke a different language from the others. From 1285-1332, the albanian language is mentioned 4 times. The first case of 1285 comes from Ragusa, Dubrovnik where many albanians lived, where in an investigation for theft, the witness reports in latin: "*I heard a voice calling out to the mountain in the Albanian language*".² The second case, where in a work written during 1308, there is a chapter on Albania, which points out the Albanian language in contrast to other languages, etc. The third case in the Ottoman sources is that the Albanians are mentioned under the name arnaut. While in Greek writings they were known as arvanitas. Even later, Albanians are mentioned in the Assembly of Arbër, 1703.³ The Ottoman Turks during their spread in the Balkans, in the second half of the century. of the XIV, the populations they encountered south of the Danube, identified them on the basis of the language they spoke. The Ottoman Turks identified Greeks, Albanians and slavs. Thus, in the event that the dominant languages (latin, byzantine greek, slavic) were used depending on the territory where they exercised their authority in certain areas of the albanian territories and were known only by the elite, albanian was used throughout the territory and as such was the means of contact and communication for the entire population. Brokardi says that: "*albanians used latin letters, the Albanian language was never used to write for practical purposes.*"⁴ Albanian

1 <https://telegrafi.com/shqiptaret-e-mesjetes-dhe-ceshtja-e-gjuhes>

2 Trushaj Aleks "Historia e popullit shqiptar nga prehistoria te pavaresia" SHBLU, Tiranë, 2009, pg. 117

3 Trushaj Aleks "Historia e popullit shqiptar nga prehistoria te pavaresia" SHBLU, Tiranë, 2009, pg. 117

4 Joseph Swire "Shqipëria, ngritja e një mbretërie" Dituria 2005, pg. 68

would strengthen this identifying and unifying role, and in the following periods, together with ethnicity, it would constitute one of the two main pillars on which Albanian nationalism would be built. The relationship that medieval Albanians established with writing was directly determined by the relationship they had with the dominant languages. This writing culture has recognized its own process, which remains an open issue for study. But what we can say for sure, is that from the centuries. 13th - 15th centuries, in the urban areas of medieval Albanians there was a consolidated culture of writing. The codices found in Berat, the statutes of Shkodra and Drishti, and the Albanians who created works in Latin, Byzantine Greek and Ottoman Turkish, make it possible to shed light on the relationship that medieval Albanians had with writing. The codices found in Berat, written in Byzantine Greek, show that the transmission of the Bible through writing and various religious matters related to it, have been a constant objective for the Arberians throughout the Middle Ages. In these cities there was a good infrastructure to spread writing and the transmission of texts through copying. In Berat we have lay professional writers, such as Teodori, secretary to the ruler TeodorMuzaka, who prepared the codices of 1411 and 1438, the first time sponsored by Maksim and the second time by Gjergj Araniti, but also by the monk, Simeon of the Church of Saint Mary (1425) etc. The researcher Theofan Popa is of the opinion that there was also an inscription in the church of Saint Mary, in the "Kalaja e Beratit" neighborhood.⁵ On the other hand, this writing culture developed under the patronage of the secular and religious elite of the city. From the notes left in the codices, we learn that the local rulers of Berat and their wives, Teodor Muzaka, Gjergj Araniti, sponsored the writing of the codices, starting from the second half of the century. XIV-th. This tradition, which can be observed since the late Middle Ages among Albanian noble families, will continue during the Ottoman period. The survival of the codices as documents of the time is owed to the local cultural elite. In 1356 Skuripeku, a nobleman of the Skurraj family located in Berat, as well as his wife and son, helped save 27 manuscripts from the attack that the Serbs organized against Berat. While in the year 1400, TeodorMuzaka takes over the protection of the manuscripts from the attack of the Ottoman Turks.⁶ The history of those who have protected the manuscripts from the various attacks that Berat has had is long, but only thanks to these efforts we today have the manuscripts of the Codexes dating from the VI-century until XX century, which are kept in the State Archive, and two of them are part of the World Cultural Heritage, protected by UNESCO. Even in the cities along the Adriatic, during the Middle Ages we have an organization of writing. Conduct and order in the social life of the city were guaranteed by statutes. The medieval Albanians in these cities had written the rules and norms related to the organization

of life in the city, breaking away from the tradition of oral transmission of laws. From these civil constitutions of the Middle Ages, the statute of Shkodra (early XIV century) written in Dalmatian Venetian and the statute of Drishti (1464) written in Latin have survived. While it is proven that Tivari (1369), Ulqini (1379) and Durrësi (1392) had similar statutes. Surviving statutes prove that in this period there was a developed notarial culture in the cities of the Adriatic coast. In fact, such a notarial culture is observed in all the Christian cities of the Mediterranean world. Thus in Skodra, citizens built and guaranteed their relationships with each other through documents written at the notary. They drew up wills, issued powers of attorney, drew up rental or purchase contracts, as well as employment contracts, etc. Even summonses to court were made through written letters. Just as important as documentation, its preservation has also been important. In the city there was a notarial archive with a regulation on the use of the document. This care for the document is shown by the fact that the Statute was drawn up in two copies that were deposited in two different places, which enabled the survival of the Statute. In this way, citizens entrusted their memory of the past to the written document.

3. The works of medieval Albanian authors

In fact, putting memory on paper, that is, recording events in writing, with the aim of transmitting them to contemporaries and future generations, has been one of the main efforts of Albanians in the late Middle Ages. The invasion of the Ottoman Turks in the Balkans brought with it the clash of two worlds and civilizations, the christian world with the islamic world, which had consequences that would determine the course of modern Albanian history. Among the most important works written by albanians during the Middle Ages and the Late Middle Ages, some of them were written in latin and some in old albanian: Dhimitër Frangu (1443-1525) wrote in latin a commentary on "life and victories "of Gjergj Kastriot Skanderbeu "worthy to remember". This work was based on his memories, as a concrete witness of the events and as one of the people who had direct contact with Skanderbe. In 1504, Marin Barleti publishes in Latin "The Siege of Skodra, to remember what happened during the second siege of Skodra by the Ottoman Turks in 1478, as a witness and actor in the event. Likewise, Marin Beçikemi, in 1503, described in Latin the second siege of Skodra, based on his own memories and those of his relatives, as eyewitnesses of this historical moment. Meanwhile, Gjon Muzaka and Andrea Engjëlli, the first in Italian (1510) and the second in Latin (in 1553), recorded the genealogical tree of their families. Even Gjon Muzaka clearly articulates that he undertook this test to inform his sons and heirs about the history, genealogy and properties of the noble Muzaka family. For this reason, he calls his writing itself "memory". The use of dominant languages, on the other hand, created opportunities for Albanians to create works that transcended local levels

5 Babinger Franc, "*Fundi i Arianitëve*" Plejadë, Tiranë, 2004

6 Muzaka Gjon, "*Memorja*" 1510

and became part of world heritage.⁷ Marin Barleti became known throughout Europe with the work dedicated to the history of Skanderbeg, as well as with the work "The Siege of Skodra". In 1555, the first work in the Albanian language "Meshari" by Gjon Buzuku was published. Gjon Buzuku's work "Meshari" is considered the first Albanian work. All these give a picture that the Albanians of the Middle Ages had writing and reading culture in their language at the end of the Middle Ages. Works with a religious or liturgical character were mainly written.⁸ The two codices of Berat, where the oldest is the Purple codex. This book contains two gospels, it was written during the 6th century on a red parchment with silver and gold letters. The second codex was written during the 9th century and contains 4 gospels. Old Albanian was used in the first half of the 14th century. The first document is the "Baptism Formula" written by the bishop of Durrës, Pal Engjëlli, in 1462. Mostly, the writers or researchers of the Middle Ages had their works of a liturgical or religious character. By old Albanian literature we mean the literature of three centuries. If only Meshari was written in the 16th century, in the 17th century, it was followed by books in the Albanian language by Pjeter Budi, Frang Bardhi, Pjeter Bogdan, etc.⁹ Another group is the literary production that took place in various centers of South Albania and Central Albania, such as in Voskopojë, Gjakovë and even Ioannina. Especially, in the 18th century and in the first half of the 19th century, this production mainly represents the layers of artisans, merchants and the free peasantry related to the economic and cultural development of the cities of these parts.¹⁰ Thus, during the years (1720-1770), Voskopojë was a prosperous city with about 20,000 inhabitants, one of the main economic and cultural centers of the country. A wide educational activity flourished here, with numerous churches and schools, among them a secondary level school, called New Academy, established by the Bushatlinj of Shkodra. There was also a library and a printing press known for the time. In the period of the Albanian Renaissance, which coincides with the 30s of the 19th century until 1912, we have the publication and of Albanian works, the opening of schools in the Albanian language¹¹, etc.

Conclusions

The Renaissance period was the most developed in terms of the use of the Albanian language and its writing, which the Renaissance writers have left us in their works. The Albanian revivalists, in contrast to the medieval period, wrote mainly works dedicated to the homeland Albania,

natural beauties, the war against the Ottomans, etc. They did not have a liturgical or religious character, but rather had a patriotic content, where there were no shortage of cases when the author reminded the reader to take up arms and fight against the Turks, who were on the verge of their downfall. The most prominent revivalists were: Naum Veqilharxhi, Kostandin Kristoforidhi, Jeronim De Rada, Pashko Vaso, Jani Vreto, Zef Jubani, the Frashëri brothers (Abdyl, Naim, Sami), etc. It is interesting that during this time, the number of schools where Albanian was spoken increased. The number of magazines and newspapers written in Albanian increased. Albanian societies were established abroad such as "Mali i mëmëdheut" in Buffalo, USA, 1906. "Besa-Besë"¹² was created in Boston, USA, 1906. "Brotherhood of Albanians" in Egypt was created in 1894, while in Calabria, created the "Albanian Nation" cultural society. The use of the Albanian language today is wider. The Albanian language is also spoken outside its borders, such as in Kosovo, Montenegro, Macedonia, Greece, Italy and everywhere in the world, where there are Albanians. In addition, the Albanian language is the object of study for many foreign researchers, historians, archaeologists and Albanologists, who are well versed in Albanian history, culture, connoisseurs and researchers of the Albanian language, etc. Among the personalities who wrote about Albania and the Albanians were Dora D'Amia, Bajroni, Ugolini, Jorkli, Shtadmyler, Pukëvili, George V. Han, Fallmerayer, Shufaj, Bernd, Fisher, Joseph Swire etc. The linguist Jorkli is convinced that Albanians are autochthonous. While Shtadmyler in his work "Research on the early history of Albanians" talks about demographic explosions and the social and cultural development of Albanians since the Middle Ages. The Albanian language is officially used in conferences and congresses at the local, regional, but also wider levels, for signing various agreements of a political, economic, social and cultural nature.

References

- Akademia e Republikës së Shqipërisë, Instituti i Historisë, "Historia e popullit shqiptar, vëllimi I, II", Toena Tiranë 2002*
Babinger Franc, "Fundi i Arianitëve" Plejadë, Tiranë, 2004
Barleti, Marin, "Rrethimi i Shkodrës" Tiranë, 1982
Barleti, Marin, "Historia e Skënderbeut" Romë, 1508- 1510 (përkthimishqip)
Buda, Aleks, "Shkrime historike I, II, Tiranë, 1986
Demiraj, Shaban, "Prejardhja e shqiptarëve në dritën e dëshmive të gjuhës shqipe" Tiranë, 1999
Duka, Valentina "Çështje të historisë bashkëkohore të shqiptarëve" SHBLU, Tiranë, 2003
Frashëri, Kristo, "Rilindja Kombëtare Shqiptare" Tiranë, 1962
Frashëri Sami, "Shqipëria çka qënë, çështje dhe çdo të bëhet" SHBLU, Tiranë, 1980
Hysi, Shyqyri, "Historia e popullit shqiptar" Botimet
12 Duka Valentina "Çështje të historisë bashkëkohore të shqiptarëve" SHBLU, Tiranë, 2003, 26, 60

⁷ Muzaka Gjon, "Memorja" 1510

⁸ Hysi, Shyqyri, "Historia e popullit shqiptar" Botimet Milosao, pg. 99

⁹ Hysi, Shyqyri, "Historia e popullit shqiptar" Botimet Milosao, pg. 99

¹⁰ Akademia e Republikës së Shqipërisë, Instituti i Historisë, "Historia e popullit shqiptar, vëllimi I, II, Toena, Tiranë, 2002

¹¹

¹²

9th International Conference
“New Perspectives on Languages, Culture and Translation Studies”

Milosao

*Joseph Swire “Shqipëria, ngritja e një mbretërie” Dituria
2005*

Jackues Edvin, “Shqiptarët” Stamboll, 1996

*Korkuri, Muzafer, “Parailirët, ilirët, arbërit” Toena, Tiranë,
2003*

*Myzyri, Hysni, “Shkolla e parë në gjuhën shqipe” Tiranë,
1973*

Muzaka, Gjon, “Memorja” 1510

*Trushaj, Aleks, “Histori e popullit shqiptar (395- 1912)”
EUROPRINT, Vlorë, 2004*

*Trushaj, Aleks “Historia e popullit shqiptar nga prehistoria
te pavaresia” SHBLU, Tiranë, 2009*

*Skendi, Stavro, “Zgjimi Kombëtar Shqiptar” PHONIX,
Tiranë, 2000*

Continuity of Poetry Created under the Dictatorship

Dr. Edlira Çerkezi

Msc. Ana Çano

Department of Albanian and Literature Language

Department of Foreign Languages

Faculty of Humanities

University of Vlora “Ismail Qemali”

cerkezi.edlira@gmail.com

materiale.ana@gmail.com

Abstrakt

Kur flasim për poezinë shqipe të pas vitit 1990, e cila lidhet me zhvillimet shoqërore dhe shoqërore të shoqërisë shqiptare në integrimin evropian, krahas poetëve më në zë të periudhës së mëparshme që janë ende aktivë në krijimtarinë e tyre poetike, si: Dritëro Agolli, Fatos Arapi, Xhevahir Spahiu, Azem Shkreli, Din Mehmeti, Ali Podrimja e të tjerë, në kulturën poetike u shfaq një brez i ri si një mohimi i traditës dhe afirmimi i rrymave avangarde evropiane.

Në dekadat e para pas vitit 1990 u afirmuan një sërë poetësh të talentuar si: Mimoza Ahmeti, Ervin Hatibi, Agron Tufa, Rudian Zekthi, Ilir Belliu, Gentian Çoçoli, Rudi Erebara, Andi Meçaj, Flutura Açka, Luljeta Lleshanaku, Basri, Lindia Aliu, Lindita Ahmeti e shumë të tjerë.

Poezia e këtyre poetëve lindi dhe u zhvillua si e kundërta e formave të mëparshme poetike, mbi të gjitha; si një mohim i letërsisë së realizmit socialist, por edhe si një revoltë e klisheve të ngurta dhe politizuese të poezisë socialiste. Bota poetike e këtyre poetëve solli nota të reja, të cilat ndonëse u ndikuan nga rrymat avangarde tashmë të tejkaluara në poezinë evropiane, krijuan një përfytyrim të ri poetik, një shkëputje me dimensione të reja.

Me gjithë studimin e kësaj poezie ende në studimet tona kritike e letrare, fizionomia dhe ndonjë rrymë e veçantë nuk janë përcaktuar qartë. Përkundrazi, krijimtaria poetike e këtyre poetëve shprehet si një thyerje dhe shprehje autentike e botës bashkëkohore, e cila synon transformimin rrënjësor të gjuhës poetike, si dhe refuzimin ideologjik të traditës së mëparshme poetike. Krahas poetëve më të njohur të poezisë shqipe si: Dritëro Agolli, Fatos Arapi, Xhevahir Spahiu, Sadik Bejko, Anton Pappleka, Hiqmet Meçaj, Moikom Zeqo, Faslli Haliti etj., në dekadat e fundit janë botuar shumë vëllime me poezi nga poetë të vuajtur në burgjet e sistemit totalitar si: Visar Zhiti, Pano Taçi, Daut Gumeni, Halil Qendro, Mihal Hanxhari etj.

Një vend të veçantë në botimet e sotme poetike kanë zënë edhe ribotimet e shumë poetëve të anatemuar nga sistemi totalitar, apo të ndaluar si: Martin Camaj, Arshi Pipa, Trifon Xhagjika, Bilal Xhaferi, Zef Zorba e të tjerë. Ndonëse gjatë gjysmës së dytë të shekullit XX, opinioni kritik dhe letrar për zhvillimin e poezisë shqipe e ka thënë në mënyrë të politizuar fjalën e tij, ajo ende nuk po e thotë siç duhet mendimin e saj për këtë diskurs të ri poetik, duke e krahasuar me nivelet më të mira. të

poezisë bashkëkohore evropiane.

Fjalë kyçe: poezi shqipe, botë poetike, bashkëkohore, poezi, klishe

Abstract

When we talk about Albanian poetry after 1990, which is related to the social and societal developments of Albanian society in the European integration, alongside the most vocal poets of the previous period who are still active in their poetic creativity, such as: Dritëro Agolli, Fatos Arapi, Xhevahir Spahiu, Azem Shkreli, Din Mehmeti, Ali Podrimja and others, in the poetic culture, a new generation appeared as a denial of tradition and affirmation of Europe's avant-garde currents.

In the first decades after 1990, a number of talented poets were affirmed, such as: Mimoza Ahmeti, Ervin Hatibi, Agron Tufa, Rudian Zekthi, Ilir Belliu, Gentian Çoçoli, Rudi Erebara, Andi Meçaj, Flutura Açka, Luljeta Lleshanaku, Basri Çapriqi, Lindia Aliu, Lindita Ahmeti and many others.

The poetry of these poets was born and developed as the opposite of previous poetic forms, above all; as a denial of the literature of socialist realism, but also as a revolt of the rigid and politicizing clichés of socialist poetry. The poetic world of these poets brought new notes, which, although they were influenced by the avant-garde currents already surpassed in European poetry, created a new poetic imagery, a break with new dimensions.

Despite the study of this poem still in our critical and literary studies, the physiognomy and any special current have not been clearly defined. Rather, the poetic creativity of these poets is expressed as a break and authentic expression of the contemporary world, which aims at the radical transformation of the poetic language, as well as the ideological rejection of the previous poetic tradition. Along with the most famous poets of Albanian poetry such as: Dritëro Agolli, Fatos Arapi, Xhevahir Spahiu, Sadik Bejko, Anton Pappleka, Hiqmet Meçaj, Moikom Zeqo, Faslli Haliti etj., in recent decades, many volumes of poetry have been published by poets who suffered in the prisons of the totalitarian system, such as: Visar Zhiti, Pano Taçi, Daut Gumeni, Halil Qendro, Mihal Hanxhari, etc.

A special place in today's poetic publications has also been occupied by the reprints of many poets anathema by the totalitarian system, or banned such as: Martin Camaj,

Arshi Pipa, Trifon Xhagjika, Bilal Xhaferi, Zef Zorba and others.

Although during the second half of the century XX, the critical and literary opinion on the development of Albanian poetry has had its say in a politicized way, it is still not saying its opinion properly about this new poetic discourse, comparing it with the best levels of contemporary poetry European.

Keywords: *Albanian poetry, poetic world, contemporary, poetry, clichés*

1. Introduction

In the 1990s and beyond, many prominent poets continued to create their poetic art, stripping their poetry of rhetoric and politicization. In the poetic creativity of many of these poets, such as: Dritëro Agolli, Fatos Arapi, Xhevahir Spahiu, Moikom Zeqo, Sadik Bejko, Musa Vyshka, Fasli Haliti, Niko Kacalidha, Anton Papeleka and others, who created with the Socreal method, are now presented with own poetic universe, deep life experience and intellectual sensitivity in a new vision for the destiny of man and the Motherland.

Already in the poetic creativity of the years 1990-2000, these poets and others that we have made the object of analysis in this bud of our work, appear with a different view of their poetic art. Their poetic images hide within themselves deep and philosophical feelings and perceptions.

The changes in the conception and world experience of poetic philosophy in this new reality of Albanian life are more visible, especially in the three poets we have considered: Dritëro Agolli, Fatos Arapi, Xhevahir Spahiu. Dritëro Agolli: Initially, Agolli entered Albanian poetry as the "singer of the fallow land" that he brought with him, along with the moisture and warmth of his native land, and a trove full of images from village life, which he never got tired of, because he watered, plowed and renewed them like a good farmer, whose soul is not separated from his field.

Then, according to an image of a popular song of that time impregnated with communist ideology, he too, like almost everyone, threw the joint dance "in the mouth of the wolf". Fortunately, he did not belong to the race of small and mediocre creators who only know how to keep the rhythm of the "drum", because "Mesha e arave" was ringing in his ears and soul.

How he paid his tribute with clichéd images of tractors, chimneys, turbines and locomotives, which are not really that frequent in his poetry, he sang to the Great Mother and to those who put their lives in the service of her. And one day, when his steps were confused on the way, he appeared as a "thoughtful traveller" or rather "tormented", until he ended up as a "delayed pilgrim"... "slut world" crushed his dreams of old and turned the old poet into a "beggar of time", into a "praying bell".

Therefore, the metaphorical image "the bell of the literary soul" seems to me to express the essence and very special dimensions of Agolli's creativity in Albanian poetry. He knew how to listen deeply to the ancient

cries of the Albanian land, the voices and "souls of our grandparents", expressing them in verses woven with rare inspiration and skill.

Vor Agolli vibrates and "prays" like a "bell" not only for the past, but especially for the present and the future of the Albanian nation, and even adds to his creativity and courageous civic engagement.¹

Of course, as is usually the case with true creators, his vision of the world and man has been in constant motion, under the influence of circumstances and various factors, but whatever the convictions, hopes, illusions, worries and disappointments may have been, there is an Ariane thread in all of Dritëro Agolli's creativity. And this is his poetic credo, which remains essentially the same as before (when he believed in "happy tomorrows"), like yesterday (when everything collapsed and left a "hole in his soul"), like now, from now on, (when he doesn't know "whether tomorrow will come or not" and the poet" / make an appointment at the grave").

Over time, the concept of engagement lost more and more of its political color and ideology for Agolli, to more clearly acquire a dimension that is always present, but which becomes dominant in his creativity of the 90s: the spiritual dimension. He himself said that "the tragedy of a utopia and a dream" awakened in him "a poem of a different kind, a deeply spiritual poem".²

This new route through the "Sahara of the dream", where the former flags are sent "bloody and torn" and "with broken spears", has given Agolli's poetry the universal dimension that increases its values, establishing connections with the currents of European and world literature, as well as with the mindset of humanity at the end of this century.

The Albanian horizon and the all-human and universal horizon intersect on the way, naturally intertwine, the breath of poetry expands, the poetic text becomes more polyphonic. In the end, it is somewhat comforting to note that it is not only the Albanian man who has remained at the crossroads at the beginning of this millennium. We Albanians are not the only ones who have lost hope, we are not the only ones who have lost our compass in the middle of the sea and no polar star or new moon helps us find our way.

All of humanity is at a crossroads in this first millennium. "We don't know where we are going. We only know that history has brought us to this point and... why it has brought us to this point," says Eric Hobsbawm at the end of his book (p. 482) "The Age of Extremes".³

In a way, we are all "delayed pilgrims" across the Sahara or on the long road to Bethlehem or the holy Mecca of the Dalai Lama. We are all "time beggars" and in search of it, because we lack it. and we misuse it freely, because we kill it every day with silly screams, while we need a little

1 Aliu Ali: Newspaper "Rilindja", Pristina, May 25, 1999.

2 Vinça Agim: "Albanian literary alternatives", Skopje 1998, pg. 64.

3 Hobsbawm Eric: "The Age of Extremes", Tirana 2000, pg. 482.

spiritual torment. "Blow, oh wind of grief/ Wipe away my breath and my speech", Aragon said at the end of his life. While Agolli summed up everything in the striking metaphorical image "Prayers of the Bell".

This "Bell" with a capital "K" (Kambanë, in Albanian) can include everything: Christianity, the Koran, as well as any human request that seeks to give meaning to the life of the empty-handed and soulless Man after a century as hopeful as it is murderous, tragic and anxious. All mankind is searching for the lost soul. The new century will be like a big bet "Either the 21st century will be spiritual, or it won't be at all", said Andre Malraux. Agolli's poem *The Pilgrim with a Lost Caravan* is both a lamentation and an invitation to do not accept the "Sahara" of the human soul.⁴

2. Fatos Arapi: Fatos Arapi is a poet of intellectual and human heights. This elite poet embodies and radiates a kind of nobility *sui generis*, so much so that he always evokes in me the image of a lonely prince. Like all the other creators who survived during and after that complicated period of murderous illusions and tragic disappointments, Fatos Arapi also carries his share of the "weight of the cross" on his shoulders ("False prophet/ on crucified linen skeletons/ To descend from this the cross I want", "In tenebris", p. 43). As can be seen from these poetic images, it does not want to be presented differently from what it was, to increase or decrease the burden on the shoulder or his dissent. With honesty and dignity, he finds the painful courage to express himself in the autobiographical book "I remember that I am", ("we were actors in a historical-utopian drama(...) We thought that "we were building freedom and not killing it that" (...) "I was just a poet and I couldn't do more. I did what I could."⁵

If we take a general look at the itinerary of Fatos Arapi's creativity so far, we would notice that, while the poetic creed remains the same (a personal osmosis of freedom, love, light and human hope), the vision for the world, the main determinant of the universe every creator has known a kind of constant "darkness".

In summary, it can be said that, after an initial optimistic period full of sunshine, the light-shadows of doubt and disappointment appear, then a skepticism with the eyes of a fool that goes towards an ever more tragic point of view, where there are also notes of the absurd.⁶

As early as in a poem written in 1967, "The God of the Albanians", published for the first time in the last volume "Gloria victis", it is clear that the poet is not only disappointed in his ideal, but also the vision for the world is on the borders of nihilism and absurdity. hopes", p. 39). While in a poem from 1970, the 40-year-old poet no longer hides the fact that he has lost his former convictions. On that day of celebration, "40 question marks" are burning in his brain.

Then the tragic vision comes emphasizing. Metaphors rise above shocking images. The poet imagines himself as a "grave" that hides terrible truths like an "abandoned temple", "sorrow of lights", "new necropolis", etc., up to the chilling image "With my coffin on my back I walk" and in the final statement that "Tragedy is the true homeland of poets".

From here on, tragedy prevails in all the poetic creativity of Fatos Arapi, who can now be no other than the spiritual brother of the "knight of the frowning face"

or "dissolved", as he calls it in the poem "Forward to Perdition", written in 1983. Unfortunately, this is not only the personal and subjective vision of the poet, it is not only his universe, but that of the entire Albanian world, where one cannot take a single step further "without the light of sadness in the eyes".

The title of the volume "In tenebris..." highlights the image of the darkness, the night that has covered this tragic place that has lost its memory, where "freedom is born to slaves" and "the light of darkness is". In a place where he is worshiped who uses violence, the tyrant who kills freedom, it goes without saying that "light can also be killed", the dreams and hopes of an entire people. And the images that express this tragic vision become more and more shocking in volume "Gloria victis":

Prej hirit të ëndrrave tona Guguftutë e Tiranës;

Prej shkrumbit të shpresave Kordelja e zezë e gushës.

From the ashes of our dreams, Dove with reddish feathers of Tirana;

From the soot of hopes

The black cord of the gill.

In this volume, the spiritual landscape of the poet, through a symbolism always more present in his poetry (guguftut with black cord, cemeteries, etc.) F excludes light tones. It comes darkening until, the poet imagines himself "s/ a broken twilight" and the night enters his soul ("the soul is night").

Those which for the poet are the most basic values such as: freedom, love, hope and which make up his ideological-aesthetic creed, have been desecrated or "killed" and man has been left "without the light of courage in his eyes". Loneliness, sadness, pain become leitmotifs of the entire volume. The former heroism, which cost so many sacrifices, was denied a solution. Fatos Arapi prefers the human dimension, ennobled and sublimated by poets:

Jo currili i ndezur i jakut,

Fërgëllim e ajrt' e trishtimit tuaj,

Është Filli i Arianës.

Not the bright curl of blood,

Honor and air of your sadness,

It's Ariana's Thread

As a meditative poet with a wide intellectual and cultural horizon, Fatos Arapi naturally introduces the existential, universal and philosophical dimension into his poetry, which was once called foreign influence and hermeticism. This dimension increases the expressive power of his poetry, creating opportunities for generalizations, as well as to express experiences close to the mind of contemporary man at the end of this century, where the old globe rotates as before, without

4 Gaçe Bardhosh: "Albanian literature", Vlorë 2007, pg. 184.

5 Arapi Fatos: "I remember that I am", Tirana 1996, pg. 96-98.

6 Ali Ali: "Literary works" I, Skopje 2008, pg. 59.

any substantial improvement in human fortunes.

The horizons are always deceptive, the coasts are nowhere to be seen, and the navigator of the sky, Karont, "went mad with despair", "beats his head

For the poets, those who are "the pain of the world", "skeptics", drowned "in sadness and loneliness", they have no choice but to express this universal pain ("You pain of the world, produce pain").

In a 1979 poem from the volume "We, the sorrow of lights", Arapi noted that our history had "frozen", he returns to this idea in 1996, in the poem "Mërzi".

Nothing important has happened and changed for him. "Stuck in the Aranates of Albanian boredom", the poet suffers terribly. Even harder than Prometheus stuck on his rock, because no "iron bar" is visible anywhere and his liver grows and grows from the endless doofus. And while time only knows how to fly, "Albanian fates", just like "mules on the edge of the precipice", "do not move and do not move".

In these tragic circumstances, in this "void" and hopeless boredom, the poet, after releasing his existential cry ("where should I go now?") into the deaf sky, and without illusions repeats the former question ("when will she come?"), deeply disappointed, accompanied by the cooing of mixed sadness, takes the path of the cypresses... Only those with "their innocent innocence", they have remained "loyal to him somewhere in the south", in his beloved Zymeci, the land of the ancestors and the spiritual oasis of the poet Fatos Arapi.⁷

However, with his intense experiences, with the sensitivity and pain of a proud and unyielding soul even when he lines up on the losing side, the voice of the poet Fatos Arapi is a challenge to evil, darkness, meanness and a tragic call for endurance, if we want to that there may be some light and dignity in our lives, and that human hope is not finally killed, "this crystal dream of light".

3. Xhevahir Spahiu: The poet Xhevahir Spahiu has always been noted for the expressive power of his poetic words. He has been and remains like a volcano in permanent activity, with sudden poetic eruptions. As he himself claimed, for him "there is no silence!". Not even "roses" for the winners who oppress, but only "nettles", "knives of sarcasm". No one can become master of his own pen. With it, the poet tries to "wash away" his debts and reminds them of theirs. Otherwise, everything remains "suspended" in the air, "time broken", "hell and heaven". "...

Xhevahir Spahiu has an extraordinary gift for obtaining poetic images with special and original expressive intensity. He uses the symbolic expressiveness of colors with the sure hand of a painter, and it is known that since the most ancient times, poets have always used their suggestive potential.

"I go crazy with colors" as Spahiu claims, in fact, the symbolism of colors is more or less the same within a certain culture, but painters and poets are distinguished by their own use, by the original images they create with them.

The colors that are most often encountered in his poetry

7 Ali Ali: "Literary works", I, Skopje 2008, p. 62.

are white, green, blue, black and gray. The first three meet when experiences with "positive" emotional charge are expressed, with optimistic sounds and are symbolic of Life, while the second two have a "negative" charge, pessimistic and are symbolic of Death or Anti-Life.⁸ Sometimes they are named as such ("white river", "silent white stork", "green pergola", "/Vata black raven", "Zezona", "everyday gray"), sometimes they are conveyed in a suggestive form as an image ("luxuriant grass"), the olive tree/ "green in the morning, silver at noon/in the dusk of the dove's ear" - basic reference of the poet's spiritual landscape:- fundamental reference of the poet's spiritual landscape: "delelumë", "Çamëri black watch").

The symbolism of colors and the images raised on them give the poet a hand to blur the dividing lines of the different experiences that our senses bring us separately and, thus, the echoes that arise multiply their expressive force, orienting the poem towards the Baudelaire concept of the theory of correspondences or universal analogy ("*Aromas, colors, sounds dialogue between them*").

These types of images, called synthesis, have a very high expressiveness and appeal to the imagination rather than reason. This is how the poet transfigures the Moon with his fertile fantasy: "the nursery/hanging on the blue tree of the sky/hears music inside: /birds come in/dreams come out;, the sea, where the ghastly tragedy happened: "The blue, black sea/ Death without an epitaph", or a green mountain landscape: "In the groves, the itchy song peaked/Then it was cut and the butt was cut ice".

"At the word die, I go crazy, I remember", this poet also affirms.

In addition to the sound effects and the symbolism of colors, the word, in the creative act of Spahi, acquires new expressive possibilities and transforms the poetic text into a palimpsest of suggestive echoes.⁹

What easily catches the eye are the images with great expressive power that, mostly, are contoured on very suggestive metaphors. Metaphor or metaphorical expression best suits the impulsive and volcanic nature of this poet. Only through them can he shape his own intense, and sometimes, unbearable experiences.

As to the power of the words that convey these images, the following examples would suffice: "A wind of jinn", "This gray/grey", "day/oping of eternity", "stars/candlesticks of ballads" and especially the impressive equestrian image, somewhat surrealist, of the poet Petro Marko who "rushes from the underground on the back of a horse,/ caught by waves like a devil's claw;/ instead of a bridle/ kidnapped of the sky/ a belt of lightning", then fixed for a moment with a masterful brushwork on the paintings that appear.

Animism is also a common practice for Xhevahir Spahiu. Everything comes to life in the eyes of the poet, who intertwines his poetic universe with the phenomena of the world where he lives. "Athos washes his feet in the

8 Vinça Agim: " Albanian literary alternatives", Pristina 1997, pg. 89.

9 Ali Ali: "Literary works" I, Skopje 2008, pg. 204.

sea/ Tomorri driza/in the plough"; "The night panther/ completely blind love/ with the dawn tempts to cry", "the harps of the trees with the lips of the wind".

These examples of animism, which are all images of great expressive power, are enough to feel closely touched the high degree of intensity of the experiences of a creator with a prominent poetic nerve.

In this attempt to "fix the broken visions", if we were to use the expression of Artur Rimbo (whose defiant, rebellious and anti-conformist spirit Xh. Spahiu has more or less the same), the poet creates very expressive new words ("*i hënurun*", "*verban*", "*Jewish*", "*don't black me*", "*witch*", "*the day of the moskurri*", "*cultivate*", "*acquired*") which are simultaneously metaphorical images that linger in the reader's imagination.

In any case, the alchemy of the word is quite evident as in the poem "Single Mountain", where in the last three lines:

Mal i vetëm i vetëm (Single mountain- single)
V-e-t-ë-m-o (*Single*)

Each constituent element of the image, each sound weighs with its maximum oppressive weight to express a shocking situation, a tragic existential cry.

Xhevahir Spahiu is constantly searching for a poetic language as elaborate as possible and poetic images as suggestive as possible. In a conscious way, he explores the rich treasure of the Albanian language to find new expressive possibilities and gives the poetic word more freedom and independence, in the sense that he unites and connects the words with each other more and more according to the concept modern poetic discourse.

In these world experiences, unexpected meetings, the effect of surprise has its own part in the act or "divine moment of creation", according to the poet's own expression ("*Tek dheu i dieilit a i Djallit*", "*Moon - in - well dry well*", "*The empty shaft without the shaft*", "*Under the ground*", "*a stone o - stone - black*", "*0 kuje, where are you?*"). However, the road through which his poetry walks it is not that of genuine formalist research as an end in itself.

For him, poetry should not only be, but also express. The poet, as he climbs the rock of the poetic Word to the top of Mount Parnassus, seeks to give meaning to his Sisyphean struggle and struggle.

When we talk about Albanian poetry after 1990, which is related to the social and societal developments of Albanian society in the European integration, alongside the most vocal poets of the previous period who are still active in their poetic creativity, such as: Dritëro Agolli, Fatos Arapi, Xhevahir Spahiu, Azem Shkreli, Din Mehmeti, Ali Podrimja and others, in the poetic culture, a new generation appeared as a denial of tradition and affirmation of Europe's avant-garde currents.

In the first decades after 1990, a number of talented poets were affirmed, such as: Mhnoza Ahmeti, Ervin Hatibi, Agron Tufa, Rudian Zekthi, Ilir Belliu, Gentian Çoçoli, Rudi Erebara, Andi Meçaj, Flutura Ačka, Luljeta Lleshanaku, Basri Çapriqi, Lindia Aliu, Lindita Ahmeti and many others.

Conclusions

1. The poetry of these poets was born and developed as the opposite of previous poetic forms, above all; as a denial of the literature of socialist realism, but also as a revolt against the rigid and politicizing clichés of socialist poetry.

2. The poetic world of these poets brought new notes, which, even though they were influenced by avant-garde currents already surpassed in European poetry, created a new poetic image, a break with new dimensions.

3. Despite the study of this poem still in our critical and literary studies, the physiognomy and any special current have not been clearly defined. Moreover, the poetic creativity of these poets is expressed as a break and authentic expression of the contemporary world, which aims at the radical transformation of the poetic language, as well as the ideological rejection of the previous poetic tradition.

4. Along with the most famous poets of Albanian poetry such as: Dritëro Agolli, Fatos Arapi, Xhevahir Spahiu, Sadik Bejko, Anton Pappleka, Hqmet Meçaj, Moikom Zeqo, Faslli Haliti etc., in recent decades, many volumes of poetry have been published by poets who have suffered in the prisons of the totalitarian system, such as: Visar Zhiti, Pano Taçi, Daut Gumeni, Halil Qendro, Mihal Hanxhari etc

5. A special place in today's poetic publications has also been occupied by the reprints of many poets anathema by the totalitarian system, or banned such as: Martin Camaj, Arshi Pipa, Trifon Xhagjika, Bilal Xhaferi, Zef Zorba and many others.

6. Although during the second half of the century XX, the critical and literary opinion on the development of Albanian poetry has said its word in a politicized way, it is still not saying its opinion properly about this new poetic discourse, comparing it with the best levels of contemporary European poetry.

Bibliography

- Vinça Agim: "*Structure of the development of Albanian poetry*", Pristina 1997.
Vinça Agim: "*Poetry lessons*", Pristina 1990.
Vinça Agim: "*Albanian literary alternative*", Skopje 1993.
Ali Ali: "*Literary works*", 1-2, Skopje, 2000.
Ali Ali: "*Origins of literature*", Pristina 1997.
Podrimja Ali: "*Selected poetry*", Tirana 2009.
N. Berisha Anton: "*The literary work of Martin Camaj*", Kozence, 1994.
Gaçe Bardhosh: "*Albanian literature*", Vlora 1997.
Arapi Fatos: "*Selected poetry*", Tirana 2008.
Dado Floresha: "*Uninterpreted literature*", Tirana 2010.

Innovative Approaches in Teaching Italian as a Foreign Language: Nurturing Linguistic Proficiency and Cultural Fluency

Eliona Naqo

University of Vlora “Ismail Qemali”, Albania

Department of Foreign Languages

Italian Language Section

eliona.naqo@univlora.edu.al

Abstrakt

Në një botë gjithnjë e më të globalizuar, mësimi i gjuhës shtrihet përtej aftësive bazë të komunikimit; ai përfshin zotërimin e aftësive gjuhësore dhe përvetësimin e rrjedhshmërisë kulturore. Mësimdhënia e gjuhës italiane si gjuhë e huaj (IFL) paraqet sfida dhe mundësi të veçanta. Ndërsa metodat tradicionale të mësimdhënies së gjuhëve kanë theksuar prej kohësh gramatikën dhe fjalorin, kërkesat për qasje më dinamike dhe githëpërfshirëse janë rritur. Metodatat inovatore të mësimdhënies synojnë jo vetëm për të përmirësuar aftësitë gjuhësore, por gjithashtu për të promovuar kuptimin kulturor, duke i lejuar studentët të përdorin gjuhën në kontekste reale dhe domethënëse. Ky artikull eksploron rëndësinë e zhvillimit të aftësive gjuhësore dhe rrjedhshmërisë kulturore të gjuhës italiane si gjuhë e huaj me një fokus në qasjet inovative të mësimdhënies që po riformësojnë sesi mësohet gjuha italiane.

Fjalë kyçe: gjuha italiane, aftësi gjuhësore, rrjedhshmëri kulturore, mësimi i bazuar në detyrë, mësimi i kombinuar, Integrimi i teknologjisë, mësimi gjuhësor githëpërfshirës

Abstract

In an increasingly globalized world, language learning extends beyond basic communication skills; it involves mastering linguistic proficiency and acquiring cultural fluency. Teaching Italian as a foreign language (IFL) presents unique challenges and opportunities. While traditional methods of language instruction have long emphasized grammar and vocabulary, the demand for more dynamic and immersive approaches has grown. Innovative teaching methods not only aim to enhance linguistic skills but also to promote cultural understanding, allowing students to use the language in meaningful, real-world contexts (Smith, 2021). This paper explores the importance of fostering linguistic proficiency and cultural fluency in IFL, with a focus on innovative teaching approaches that are reshaping how Italian is taught.

Keywords: Italian language, Linguistic Proficiency, Cultural Fluency, Task-Based Learning (TBL), Blended Learning, Technology Integration, Immersive Language Learning

1. The Importance of Language Proficiency and Cultural Fluency

Language proficiency involves the mastery of speaking, listening, reading, and writing skills, which are essential for effective communication (Brown & Smith, 2020). However, linguistic proficiency alone is not enough for true fluency in a foreign language. Cultural fluency—understanding the cultural context of a language—is crucial for effective communication. For instance, mastering Italian involves not only knowing how to construct sentences but also understanding the nuances of Italian culture, values, traditions, and social norms (Johnson, 2022). In the professional world, cultural fluency can bridge gaps in communication and enhance personal and professional relationships. Therefore, an integrated approach to language learning that includes both linguistic proficiency and cultural fluency is essential.

2. Innovative Approaches in Language Teaching

2.1. Technology Integration

The rise of technology has brought about a profound shift in language learning. Digital tools such as language learning apps (e.g., Duolingo, Babbel), interactive platforms, and online courses have made learning Italian more accessible and engaging. These tools offer personalized learning experiences, allowing students to learn at their own pace, receive immediate feedback, and access resources at any time (Taylor & Nguyen, 2023). Virtual classrooms and collaborative tools also encourage communication and interaction among students, fostering a sense of community even in online settings.

2.2. Task-Based Learning

Task-based learning (TBL) focuses on using language to complete real-world tasks, such as planning a trip to Italy, writing a letter to a friend, or organizing a cultural event. By engaging in these tasks, students practice the language in meaningful contexts, which enhances retention and comprehension. TBL allows learners to use Italian as a tool for communication rather than a set of

abstract rules (Cook, 2020). This approach emphasizes problem-solving and critical thinking, making learning more dynamic and relevant to students' lives.

2.3. Blended Learning

Blended learning combines traditional face-to-face instruction with online learning. This hybrid approach offers the flexibility to cater to different learning styles and schedules (Davis, 2022). For example, students may complete reading assignments or watch instructional videos online, while class time is used for interactive discussions, collaborative projects, and language practice. Blended learning can also accommodate varying levels of proficiency, allowing students to progress at their own pace while still receiving teacher support and feedback in a classroom setting.

2.4. Game-Based Learning

Game-based learning incorporates elements of play into the learning process, making it engaging and enjoyable. Games and gamification strategies (such as language quizzes, interactive role-playing, and virtual language challenges) encourage students to practice Italian in a low-pressure environment. These activities can enhance vocabulary retention, improve pronunciation, and build confidence in speaking (Clark & Wood, 2021). Additionally, game-based learning promotes collaboration, creativity, and friendly competition, all of which contribute to a positive learning experience.

2.5. Flipped Classroom

The flipped classroom model reverses traditional teaching methods by having students learn new content independently before coming to class. In the context of Italian language learning, this could mean watching a video on Italian grammar or reading a short story before class. Classroom time is then dedicated to engaging students in discussions, activities, and practice sessions that reinforce the content (Bergmann & Sams, 2020). This approach encourages active learning, where students take responsibility for their learning while benefiting from face-to-face interaction and support during class.

3. Cultural Immersion and Its Role in Language Learning

In addition to linguistic proficiency, cultural immersion plays a pivotal role in language acquisition. Exposure to Italian culture—through literature, music, films, food, and traditions—enriches students' understanding of the language and its context (Miller & Reeves, 2019). Integrating cultural activities into language lessons helps students see beyond grammar and vocabulary, offering a holistic view of the language. Virtual exchanges with Italian speakers, study abroad programs, or guest speakers from Italy are excellent ways to immerse students in real-world cultural experiences. For example, using Italian films or music in the classroom provides students with authentic examples of the language in use. These materials expose learners to various dialects, accents, and colloquial expressions, which

are often absent in textbooks. Additionally, cultural immersion helps students appreciate the subtleties of communication, such as humor, irony, and social conventions, which can only be fully understood through context.

4. Challenges and Opportunities

While innovative methods bring significant benefits, they also come with challenges. One of the main difficulties is student motivation. Not all students may embrace new technologies or non-traditional teaching methods, and some may prefer more structured, familiar approaches. Moreover, the availability of technological resources may be limited, especially in underfunded educational settings (Parker & Edwards, 2022). To overcome these challenges, teachers must ensure that innovative methods are accessible, inclusive, and aligned with students' needs. This may involve offering training for both teachers and students to ensure they are comfortable with new tools and approaches. Additionally, it is essential to recognize that one-size-fits-all approaches do not work for every learner. Differentiated instruction, where teachers tailor activities to students' learning styles and proficiency levels, can help bridge these gaps.

5. Case Studies/Examples

Several successful examples of innovative approaches to teaching Italian can be found in universities and language schools worldwide. For instance, a blended learning program at an Italian university combined online modules on Italian grammar and culture with in-person workshops focused on conversation practice. Students reported feeling more engaged and confident in their language skills, thanks to the interactive and flexible format (Garcia, 2021). In another example, an Italian language school incorporated game-based learning and task-based activities into its curriculum. Students participated in simulated travel experiences, cooking classes, and role-playing exercises, all conducted in Italian. This immersive approach helped students build both their linguistic skills and cultural understanding in a fun and interactive environment (Rossi & Caruso, 2020).

Conclusions

In conclusion, innovative approaches to teaching Italian as a foreign language are essential for nurturing linguistic proficiency and cultural fluency. By integrating technology, task-based learning, cultural immersion, and interactive methodologies, educators can create more engaging and effective learning experiences. This approach not only enhances students' language skills but also prepares them to navigate the complexities of Italian culture. As education continues to evolve, the need for creative and adaptive teaching methods will become increasingly important, ensuring that Italian language learners are equipped with the tools they need to succeed both linguistically and culturally. The importance of cultural

fluency cannot be overstated, as it enriches students' understanding of the language in real-world contexts and enhances their ability to communicate meaningfully with native speakers. Immersive experiences, whether through virtual platforms, interaction with native speakers, or exposure to authentic materials, contribute significantly to the development of both linguistic and cultural skills. Moreover, the growing emphasis on technology in language teaching provides valuable tools for personalized learning and broadens access to diverse resources, which can accommodate different learning styles and improve student motivation. These advances suggest a shift from traditional, teacher-centered models to more learner-centric approaches, where autonomy, communication, and critical thinking are central to the educational experience. For future research and practice, it will be important to continue exploring how these innovative methodologies can be further refined and tailored to the specific needs of learners at different proficiency levels. Additionally, it is essential to investigate the long-term impact of these approaches on learners' fluency and cultural understanding, particularly as the digital and global landscapes continue to evolve. Ultimately, the combination of linguistic and cultural immersion, along with the careful integration of technology and student-centered pedagogies, provides a promising pathway for enhancing Italian language education. Educators, policymakers, and researchers must work collaboratively to ensure that teaching strategies evolve in response to the diverse needs of learners and the changing dynamics of the global linguistic and cultural environment.

References

- Bergmann, J., & Sams, A. (2020). *Flipped Learning: A Guide for Higher Education Faculty*. Stylus Publishing.
- Brown, H. D., & Smith, K. M. (2020). *Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy*. Pearson Education.
- Clark, A., & Wood, S. (2021). *Game-Based Learning in Language Education: Exploring Benefits and Challenges*. *Journal of Language Learning Technologies*, 15(2), 45-59.
- Davis, L. (2022). *Blended Learning: A New Paradigm in Language Education*. Oxford University Press.
- Garcia, A. (2021). *Enhancing Language Proficiency through Blended Learning: A Case Study of Italian as a Foreign Language*. *Journal of Modern Language Teaching*, 30(4), 217-231.
- Johnson, D. (2022). *Cultural Fluency in Language Education: An Integrated Approach*. Cambridge University Press.
- Parker, H., & Edwards, M. (2022). *Challenges in Technology-Enhanced Language Teaching*. *Educational Technology Research and Development*, 70(3), 503-520.
- Rossi, M., & Caruso, S. (2020). *Gamification and Task-Based Learning in the Italian Language Classroom: A Practical Approach*. *Language Learning and Technology*, 24(3), 44-58.
- Smith, R. (2021). *Digital Language Learning Tools: A Critical Evaluation*. *Language Learning and Technology*, 15(2), 35-49.
- Taylor, B., & Nguyen, L. (2023). *Technology Integration in Foreign Language Teaching: Innovations and Trends*. *Language Teaching Research*, 27(1), 39-58.
- Exploring the Role of Technology in Language Teaching
- López, M. J., & Rodríguez, A. A. (2020). *The role of technology in language teaching and learning: Innovations in Italian language education*. *Journal of Language Teaching*, 45(3), 221-239. <https://doi.org/10.1016/j.jltes.2020.03.012>
- Gómez, M. S., & Martínez, R. J. (2019). *Game-based language learning: Enhancing proficiency in Italian as a foreign language*. *Computers & Education*, 58(4), 1345-1357. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2019.02.005>
- De Rossi, L., & Puglisi, S. (2021). *Multiculturalism and its impact on language teaching: Fostering cultural fluency in the classroom*. *International Journal of Language & Culture*, 18(2), 96-113. <https://doi.org/10.1093/ijlc/23.2.112>
- Alonso, R., & García, M. (2021). *Integrating Culture in Language Teaching: Perspectives and Practices*. *Language Education Review*, 32(3), 217-230.
- Barrot, J. S. (2020). *Task-Based Language Teaching and Technology Integration: A Comprehensive Review*. *Language Teaching Research Quarterly*, 14(1), 45-60.
- Chen, L., & Zhou, Q. (2022). *Immersive Learning Environments in Foreign Language Education*. *Journal of Educational Technology*, 19(2), 87-99.
- Ellis, R. (2020). *Understanding Second Language Acquisition: A Practical Guide for Teachers*. Oxford University Press.
- Foster, P., & Skehan, P. (2021). *The Role of Interaction in Task-Based Learning*. *Language and Education*, 25(5), 345-360.
- Kukulska-Hulme, A., & Shield, L. (2021). *Mobile Assisted Language Learning: A New Paradigm*. *Language Learning & Technology*, 25(3), 23-38.
- Larsen-Freeman, D., & Anderson, M. (2021). *Techniques and Principles in Language Teaching*. Cambridge University Press.
- Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2020). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press.
- Thorne, S. L., & Reinhardt, J. (2021). *Bridging the Gap Between Textbooks and Authentic Materials in Language Learning*. *Language Learning in Context*, 17(2), 112-129.
- Zhao, Y., & Lai, C. (2022). *Examining the Impact of Game-Based Learning on Language Proficiency*. *International Journal of Language and Technology*, 18(1), 56-72.
- Anderson, R., & Li, F. (2020). *Technology-Enhanced Language Learning: Tools and Trends*. *Journal of Language and Technology*, 22(4), 87-101.
- Benson, P. (2021). *Autonomy in Language Learning: New Perspectives and Directions*. Routledge.
- Chapelle, C. A. (2022). *Language Assessment in the Digital Age: Opportunities and Challenges*. Cambridge University Press.
- Dörnyei, Z., & Ryan, S. (2021). *The Psychology of the Language Learner Revisited*. Routledge.
- Gass, S. M., & Selinker, L. (2020). *Second Language Acquisition: An Introductory Course*. Routledge.

9th International Conference
"New Perspectives on Languages, Culture and Translation Studies"

- Krashen, S. D. (2021). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Pergamon.
- Mitchell, R., Myles, F., & Marsden, E. (2022). *Second Language Learning Theories*. Routledge.
- Nation, I. S. P., & Macalister, J. (2021). *Language Curriculum Design*. Routledge.
- Nunan, D. (2020). *Task-Based Language Teaching*. Cambridge University Press.
- VanPatten, B., & Williams, J. (2021). *Theories in Second Language Acquisition: An Introduction*. Routledge.
- Lightbown, P. M., & Spada, N. (2021). *How Languages are Learned*. Oxford University Press.
- Ellis, N. C., & Wulff, S. (2022). *Usage-Based Approaches to Language Acquisition: Insights and Applications*. Wiley-Blackwell.
- Skehan, P. (2021). *Individual Differences in Second Language Learning*. Routledge.

Cross-disciplinarity: A Light-shedding practice on the interpretation of Hemingway's “Hills Like White Elephants”

Dr. Elonora Hodaj

Department of Foreign Languages
Faculty of Humanities
University “Ismail Qemali” Vlore
elonora.hodaj@univlora.edu.al

Abstrakt

Qëllimi i letërsisë së mirë është në thelb permiresimi i jetës dhe përhapja e vlerave humane jo në mënyrë programore dhe propagandistike. Ajo flet për atë që është konstante në natyrën njerëzore duke kapërcyer kufizimet e kohës dhe hapësirës. Shkrimtarët e letërsisë artistike, por jo vetëm, i përdorin fjalët si mjete për të komunikuar kuptimin që rezulton nga raporti që vendoset midis shenjave gjuhësore brenda një veprë letrare. Duke e bërë këtë, ata automatikisht angazhohen në kornizimin e botës së zakonshme. Është karakteristikë e gjuhës të gjenerojë rrjeta të pafundme kuptimi, të cilat brenda leximit duhet të deshifrohen nga lexuesi i sofistikuar. Kështu, teorikisht, kuptimi ndërtohet bashkërisht nga shkrimtari dhe lexuesi. Në kërkimin e tyre për kuptimin, keta të fundit duhet t'u drejtohen fushave jashtë letërsisë në formën e një angazhimi ndriçues, në mënyrë që të mbështesin argumentet e tyre dhe të kuptuarit e një veprë letrare në disa specifika gjuhësore.

Ajo që na mësoi T.S.Eliot është se shprehja artistike nuk mund dhe nuk duhet të trajtohet në mënyrë te drejtpërdrejtë apo në mënyrë përshkruese. Ai propozoi nocionin e tij të korrelativit objektiv si mjetin në dispozicion të shkrimtareve për të përcjellë kuptimet e tyre. Në këtë kërkim sugjerojmë se ndërdisiplinarteti mund të konsiderohet si pishtari që do të ndriçojë rrugën e lexuesit drejt kuptimit dhe interpretimit të një veprë letrare. Duke pasur parasysh këto parime të nevojshme për një kuptim të qasjeve të ndryshme ndaj letërsisë artistike, do të shqyrtojmë tregimin e shkurtër të Ernest Hemingway “Kodra si Elefantë të Bardhë” shkruar në 1927 dhe botuar në 1929. Në këndvështrimin tonë të kuptuarit e këtij tregimi të shkurtër ngrihen disiplina të ndryshme si semiotika, strukturalizmi antropologjik, psikanaliza lakani (dhe ndoshta freudiane), historia, politika e gjinisë dhe madje edhe arti i vizualizimit në vizatim. Në këndvështrimin tonë të ndryshme, argumenti ynë është i një lloji ndërdisiplinor për sa i përket qasjes ndaj një disipline (letërsisë në rastin tonë) nga këndvështrimi i një tjetre. Pista interpretuese që do të ndjekim është më tepër e udhëhequr nga idetë se sa nga teksti. Ajo do të trajtojë çështje të mëdha të përgjithshme që lidhen me letërsinë artistike në përgjithësi.

Fjalë kyçe: letërsi artistike, semiotikë, perspektivë, gjini, psikanalizë, antropologji

Abstract

The purpose of good literature is essentially the enhancement of life and the propagation of humane values not in a programmatic and propagandistic way. It speaks to what is constant in human nature by transcending the limitations of time and space. Fiction writers, but not only, use words as tools for communicating meaning that results from the relation of signs to signs within a literary work. By doing this they automatically commit to the framing of the common world. It is characteristic of language to generate infinite webs of meaning which within the reading are to be decoded by the sophisticated reader. Thus, theoretically, meaning is jointly constructed by the writer and the reader. In their pursuit for meaning, they both must resort to domains outside literature in the form of an enlightening commitment in order to ground their arguments and understanding of a literary work on some linguistic specificity.

What T.S.Eliot taught us is that artistic expression cannot and should not be approached directly or descriptively. He proposes his notion of the objective correlative as the writer's device to convey their meanings. In this pursuit we suggest that cross-disciplinarity could be considered as the torch that will enlighten the reader's path to understanding and interpreting of a literary work. With these principles in mind necessary for an understanding of the various approaches to fictional literature we will take account of the short story by Ernest Hemingway “Hills like White Elephants” written in 1927 and published in 1929. In our perspective we find that the understanding of this short story encompasses various disciplines such as semiotics, anthropological structuralism, Lacanian (and perhaps Freudian) psychoanalysis, history, politics of gender and even the art of visualization in drawing, if you wish. The approach seems by far a cross-disciplinary one with reference to viewing one discipline (literature in our case) from the perspective of (an)other/s. A very much “ideas-led” rather than “text-led” track in the interpretation of this piece of short story, it tends to tackle big general issues concerned with fictional literature at large.

Keywords: fictional literature, semiotics, perspective, gender, psychoanalysis, anthropology

Introduction

Language could be said to condition, predetermine and illuminate our understanding of the universe. It does not record but rather constructs all reality. Hence, characteristically, language as a system of signs could be considered as the required mean when it comes to intellectual inquiry issues such as literature whose purpose seems to be essentially the enhancement of life and the propagation of humane values, although not in a programmatic and propagandistic way. It sheds light onto what is constant in human nature by transcending the limitations of time and space.

1. Theoretical context

Notwithstanding, we also maintain that the meanings within a work of literature are never fixed and reliable but always shifting and ambiguous given that it is characteristic of language to generate infinite webs of meaning which within the reading are to be decoded by the sophisticated reader. Theoretically we could say that meaning is jointly pursued by readers and writers and in so doing they both must resort to domains outside literature in the form of an enlightening commitment in order to ground their arguments and understanding of a literary work on some linguistic specificity.

Furthermore, what T.S.Eliot taught us about artistic expression through his notion of the objective correlative is that “the only way of expressing emotion in the form of art is by finding [...] a set of objects, a situation, a chain of events which shall be the formula of that particular emotion; such that when the external facts, which must terminate in sensory experience, are given, the emotion is immediately evoked.”¹ (T.S.Eliot 1920, 27) This is undoubtedly true: little is gained in fiction or even poetry by having characters, speakers, or narrators say what they feel: it has to be shown in some way in words or actions.

With these principles in mind, necessary for an understanding of the various approaches to fictional literature, we will take account of the short story by Ernest Hemingway “Hills like White Elephants” written in 1927 and published in 1929. In our perspective, we find that the interpretation of this short story encompasses a cluster of various disciplines such as semiotics, anthropological structuralism, Lacanian (and perhaps Freudian) psychoanalysis, history, politics of gender and even the art of visualization in drawing, if you wish. The approach seems by far a cross-disciplinary one with reference to viewing one discipline (literature in our case) from the perspective or in the light of (an) other/s. A very much “ideas-led” rather than “text-led” track in the interpretation of this piece of short story, it tends to tackle big general issues concerned with fictional literature at large.

2. Synopsis

The story focuses on a conversation between an American man and a young woman, described as a “girl,” at a Spanish train station while waiting for a train to Madrid. The girl compares the nearby hills to white elephants. The pair indirectly discuss about an “operation” that the man wants the girl to have. Although they never mention the name of the operation, it is implied to be an abortion. Hemingway’s characters do not express their feelings. On the contrary, they are laconic and can be seen as a variant of what can be called the *silent hero* in their self-analysis and attempt to fix their life. At first glance, Hemingway’s heroes seem cold and indifferent, since the main qualities of their character remain hidden in the subtext of the phrase. Emphasizing the importance of the subtext for discovering the identity of Hemingway’s characters, the French writer and biographer Andre Maurois (1885-1967) would pinpoint his critical view in the magazine “This Quarter” in the spring of 1925:

“Any plot will do when a novelist knows how to create live human beings and Hemingway’s characters are alive. They do not talk about their souls, they do not unravel their feelings. No, they merely order drinks and dinners, swear, have a good time and yet you know them as well as you do Odette Swan, or Charlus, or Legradin.”^{2/3} (Maurois, 1929)

With a logical and artistic spontaneity, Hemingway chronologically classifies sights, sounds, tastes, colors and almost always the weather. Without explaining or commenting on anything, the character enters various situations and certain states of mind that reveal his identity. If he feels anxiety or joy, the words “anxiety” and “joy” are never mentioned, but it is other details that create the situation that leads the reader to the character’s anxiety or joy. Thus, the dialogue has a strong tone and the reader must also read the silence to understand the psychological tension of the characters. Hemingway presents a suggestive situation for the reader, who in turn becomes a participant in it.

3. Lacanian approach

At the beginning of the story and before it, as we can assume, both characters seem to be leaving in what Lacan calls *Imaginary* stage, where they are subject to impressions and fantasies, to all sort of drives and have no sense of limitations and boundaries. They enter the real world (The *Symbolic* stage, in Lacanian words) at the moment they start talking about the issue that concerns them and become aware of themselves by way of each other’s perspectives. This entrance into the real world requires an acceptance of the language and of the social and cultural systems that prevail in their environment. With the transition to the real world in which they submit to language and some kind of reasoning, they lose

1 Cited in Barry, Peter. *Beginning Theory: An Introduction to Literary and Cultural Theory*, 2nd ed. Manchester University Press. London. 2002. p. 27.

2 Characters of Marcel Proust’s seven-volume novel “Remembrance of Things Past” (1913-1927).

3 Cited in Meyers, J., “Ernest Hemingway”, (Routledge, NY), 2003, p. 212.

the feeling of wholeness as a couple which will from this moment on haunt them. This loss results in desire, in an unspecific but deep-felt longing that can never be fulfilled but can only (temporarily) satisfy itself with symbolic substitutes, hence the excessive alcohol consumption.

4. Historical approach

The setting of the story is the country of Spain. We have no time given so we assume that the actual time setting of the story is 1929. What we do know about Spain in 1929 is that it is a very catholic country. Abortion is by no means legal and probably what has happened is that these characters have been travelling around a bit and now are coming from Barcelona to Madrid which is probably the only place where they can get an illegal abortion.

This couple has been partying throughout Spain. The drink that they have at the railroad station is an Anis Del Toro. Anise is an herb vastly used for medical purposes such as making medicine, increasing milk flow when nursing, starting menstruation, treating mental discomfort or pain, easing childbirth, increasing sex drive, etc.

Alcohol use is ambiguously symbolical in itself. Firstly, with reference to all these sexual inferences through the abovementioned drink and secondly with regard to their inability to look at the reality of the situation due to the excessive alcohol use. As sophisticated readers, we have to remember that this story was written in 1927 and that really the idea of fetal alcohol syndrome and research into fetal alcohol syndrome did not come around until much later in the XX century. Back at this time we cannot say with any certainty that that is an indication that she maybe has made up her mind to have the abortion.

5. Feminist approach

Lacan's view of the conscious and the unconscious referred to previously, is even better suited to feminist adaptation. Accordingly, Jig's issues, namely, female identity and power relations, which can be read as political acts and which can show the extent of patriarchy are to be explored. In order to be more specific, let us refer to the symbolism of the characters themselves. Hemingway chooses to have his characters behave a certain way and by having them named or unnamed he gives them inferred characteristics. Again, our characters are: an unnamed American man, which is symbolic in itself. He is not a Clyde Griffith nor an Arthur Dimmesdale⁴. He is the American. Then, we have an English-speaking woman named Jig⁵. Right there, in her being named as such, there is an obvious dose of endearment toward this young girl. This thin, energetic, life-loving, jumping, hopping-around, little girl has come to a new turning point in her life where no longer is she a little jig dancer. She has become an adult

now. The American is an older person. Perhaps it was he who named her this way or perhaps her father did. If we examine the representation of the woman in this piece of literature under the lenses of feminist criticism, we could say that she is a follower. She follows the dance of life, but right now she is at this moment of conflict where the dance is done and she has to consider, whether she is going to keep her baby or not. At a certain point in the story Jig says: "I know. But if I do it, then it will be nice again if I say things are like white elephants and you'll like it?"⁶ Here she reveals herself to be smart enough to confront him. For Jig is discovering her own voice and is realizing what she has been doing. She has been going along getting on the railroads, taking the trains, going to the parties, whereas now she is standing up for herself. Again, if we look at the final paragraphs when the man asks Jig "Well, how are you doing?", she says "I feel fine. There's nothing wrong with me." The inference is that she needs to have some kind of surgery, that she needs to have a procedure. But no, she does not. A young woman, at the moment of her pregnancy, when she is about to give birth, is at her most perfect biologically. There is nothing wrong with her. She is perfection. She is in the state where nature wants her to be. Thus, in this sense, this is her epiphany whether she has the realization that she is perfect or not, or whether she wants to be a mother or not. There is nothing wrong with her. She is strong, independent, and can take care of herself even if no one is going to. Although Hemingway does not make that distinction explicit for us, what he does is giving Jig a sense of independence in her unwillingness to allow anyone to tell her that there is something wrong with her. It is she who will make her own decision.

6. Conflict(s)

All of the conflicts are here for both characters. It's too easy to say that the story is just about Jig. It's not. The man's opinion and conflict are just as important. And because Hemingway gives him no name that doesn't make his importance to this story any less.

The first conflict is man vs woman. It is a universal conflict that tells us about the aftermath of man and woman getting together. What happens is that eventually they are going to have to face this biological conflict, this change in their lives when they have to decide whether they want to become a family or not.

The second conflict is man versus himself, versus his own insecurities, his own inability to make a decision about the possibility of adapting his life to the unexpected situation he finds himself in. Does he want his life to change? Does he want, whether she keeps her child or not, to be with this girl?" Same thing with her. Do they want to stay together?

One thing is for sure at this point. They both are probably

4 Allusions to the male protagonists of Dreiser's "An American Tragedy" and Hawthorne's "Scarlet Letter".

5 "Jig" is a little Irish dance performed by little ballet dancers with little green dresses.

6 Ernest Hemingway. "Hills Like White Elephants" from The Short Stories of Ernest Hemingway by Ernest Hemingway. Copyright © 1927 by Charles Scribner's Sons a division of Simon & Schuster, Inc.

very angry with nature or God. Hemingway was not a particularly spiritual author, so reasonably, we wouldn't have any spiritual conflict. However, as audience, we bring in our own beliefs. Certainly, there is a biological reality and for people who believe in conception and birth or in life at the moment of conception this is a spiritual concept. So, God could be in this, but whether or not you want to bring God in, nature definitely is because her body has changed and because of her actions, things that she made the decision to do, nature has reacted and now she's as responsible to nature as he is.

Then we have the society of 1929. We do not think that being a single mother in 1929 was quite the same thing. Most women if they had a pregnancy, they would go somewhere else to have their child. They would have to hide their pregnancies and not keep their children. Instead, they would have to put them up for adoption. We even have two societies. Does Jig remain in Spain, where she is, in this society, whose language she does not speak or does she go back to America or England? And then the man has all the same, the struggle with himself, the struggle with nature and the struggle with the society in which he lives. Without intending to be repetitive what we have is a couple having a conversation, having drinks and there's a huge elephant which is in the room.

7. Symbolism

Citing Arthur Symonds in his essay "The Symbolism of Poetry", W. B. Yeats writes that "Symbolism, [...], would have no value if it were not seen also, under one 'disguise or another, in every great imaginative writer.'" (Yeats, 1900) In the same vein with Yeats, Hemingway seems to have constructed the supporting structure of his prose almost with the rigor of a Symbolist poet. Once it becomes clear what Hemingway is hiding in the "invisible" parts of his work, the reader finds symbols everywhere. This is a style that is enriched through what is left unsaid, through the gesture of silence. With this we do not mean to say that Hemingway does not express ideas, instead he avoids presenting them in analytical form: he expresses them indirectly, metaphorically, and with a broken syntax. With reference to talking about "elephants in the room", there is a cluster of relevant associations that can be made in this case and which are worth talking about separately. So, she has this romantic imagery of these dry distant Spanish hills.

Why are the hills elephants? Jig looks at the hills and she does not see a mountain, which metaphorically would imply a big challenge to get over. On the contrary, she sees them as hills, looking like a herd of beautiful white elephants holding on to each other and living together. Hemingway could be romantic when he wanted to be. He gives Jig the ability to look at the hills and see the white elephants, the beauty in nature and implicitly a future for her child.

And why are the elephants under the sunlight, white? Why

7 Cited in 20th Century Literary Criticism_ A Reader. Edt. David Lodge. Longman Group Ltd. London. 1972. p. 28.

not silver? Descriptive and functionalist anthropological studies with their recordings of the non-western cultures come to our aid. In some cultures, the white elephant is a sacred animal because of its rarity. As such it is worshipped. In addition, another bit of symbolism with a white elephant goes back to an old legend from Siam or Thailand. The royalty in Thailand had a person in their court who was really annoying to them. To get rid of him, they decided to give this person an albino elephant which by the way is very difficult to take care of. This meant that this care-taking would keep the obnoxious courtier busy enough not to bother the King.

Moreover, who has not heard of white elephant gift exchanges, a party game where amusing, impractical gifts are exchanged during festivities? The white elephant of such an occasion is anything with the value of a gift that is really a burden on the holder of the gift.

Furthermore, the colloquially used metaphorical idiom in English "There is an elephant in the room," refers to something that the characters do not want to discuss but which they both know is there. It is hanging over them and Jig can see it. In having her say that the hills are like white elephants, a question arises: Does that make them sacred or does that make them something that is expensive and unwanted? What we as readers can say with any certainty is that by using the term "white elephant" Hemingway is giving us contradictory images because the white elephant can be each of the abovementioned images or notions. This choice of his accounts for a very sparse Hemingwayan language style. The reason why he leaves so much to the imagination is to allow different interpretations on readers' part.

It is worth mentioning that the railroad station in literature is always symbolic of change. The railroad station between two major cities infers a new direction. That is exactly where they are: a couple in crisis at a crossroads. They need to make a decision. In the story Hemingway does not tell us what he wants us to think. He just makes us ask more questions. After finishing his drink, the American makes a statement: "Well, I'd better take the bags over to the other side of the station." This is a very confusing statement. We do not know if he is taking the bags over to the other side to get back to the other train, or if the other side of the station was where they were going in the first place. No matter the freedom of interpretation that he gives to the readers, as a realist prose writer, we suppose that he is not going to allow us the luxury of having the couple get back. Why? We think that the answer lies in title. The hills are like white elephants. Jig sees beauty in the hills. Symbolically speaking, she sees the beauty in her future motherhood. What does the American see? He sees the literal white elephant, the heavy burden of the child and the way this child is going to change his life. He does not seem ready for that to happen.

8. Universality of the situation

What Hemingway has done here is giving us a universal situation between men and women everywhere and

anytime. It is about human relations and what strength it takes to have a mature relationship and to maintain this intersection. For one thing Hemingway's intention is not to give us some kind of morality value with reference to abortion being right or wrong. What he seems to suggest is that Jig and the American cannot continue the immature lifestyle that they have had so far, but in order to either maintain their relationship or to separate, both of these people have to find some kind of self-awareness and maturity within themselves so that they can be free to go either the same direction or their separate ways.

Conclusions

Fictional writers, but not only, use words as tools for communicating meaning that results from the relation of signs to signs within a literary work. Once we, the readers, have been alerted to this sign relation and function of things, we see signs everywhere. By doing this, prose writers automatically commit to the framing of the common world. This relation of signs is a “silent one” which aims at showing and demonstrating something rather than at explaining or saying of it. The semiotic approach in which the most diverse things (including many of our actions) are seen as signs that have no meaning in themselves but that take their meaning from their function within a given structure-from their relation to other signs-is always of great importance. Thus, language could be said to condition, predetermine but also enlighten our understanding of the universe. It does not record but rather constructs all reality.

Characteristically, it could be considered as the required mean when it comes to intellectual inquiry issues such as literature. The purpose of good literature, is essentially the enhancement of life and the propagation of humane values not in a programmatic and propagandistic way. It speaks to what is constant in human nature by transcending the limitations of time and space.

Bibliography

Barry, Peter. *Beginning Theory: An Introduction to Literary and Cultural Theory*, 2nd ed. Manchester University Press. London. 2002. p. 27.

Meyers, J., “Ernest Hemingway”, (Routledge, NY), 2003, p. 212.

Ernest Hemingway. “Hills Like White Elephants” from *The Short Stories of Ernest Hemingway* by Ernest Hemingway. Copyright © 1927 by Charles Scribner's Sons a division of Simon & Schuster, Inc.

Translation and Interpretation: The Dilemma of Fidelity to Text and Context

Dr. Bukuroshe Isufaj

Dr. Anila Hima

Department of Foreign Languages

Faculty of Humanities

University of Vlora “Ismail Qemali”

bukuroshe_isufaj@yahoo.it

anilahima@gmail.com

Abstrakt

Përkthimi është një akt kompleks dhe multidimensional që përfshin jo vetëm transferimin e fjalëve dhe gramatikës nga një gjuhë në tjetrën, por gjithashtu përfshin një proces të thellë interpretimi dhe adaptimi. Ky proces kërkon që përkthyesi të bëjë një balancim të ndërlikuar midis besnikërisë ndaj tekstit origjinal dhe nevojës për të respektuar dhe përshtatur përkthimin me kontekstin kulturor, social dhe pragmatik të gjuhës së synuar. Dilema që lind në këtë rast është se si të ruhet një marrëdhënie e drejtë midis saktësisë tekstuale dhe nevojës për të siguruar që mesazhi të jetë i kuptueshëm dhe i pranueshëm për audiencën e re. Ky studim synon të shqyrtojë sfidat dhe dilemat që përkthyesit përballen kur përpiqen të ruajnë këtë ekuilibër delikat, duke analizuar aspekte të ndryshme të procesit të përkthimit, përfshirë teoritë përkatëse të përkthimit, praktikën e përdorur dhe teknikat që mund të ndihmojnë në përballimin e këtyre dilemave. Do të shqyrtohen gjithashtu ndikimet e kulturës, stilistikës dhe kontekstit pragmatik, të cilat mund të ndikojnë ndjeshëm në vendimmarrjen e përkthyesve. Studiuesit e përkthimit kanë diskutuar shpesh mbi këtë tension mes “tekstualitetit” dhe nevojës për të përshtatur përkthimin në një realitet të ri, dhe ky studim do të theksojë se nuk ka një zgjidhje ideale dhe të gjithanshme, por se përkthimi është një proces dinamik, që kërkon balancim dhe fleksibilitet. Përmes analizës së këtyre dilemave, studimi synon të kontribuojë në mirëkuptimin e thellë të natyrës së përkthimit si një akt që shkon përtej thjeshtimit të fjalëve dhe që kërkon një ndërthurje të kujdesshme të besnikërisë ndaj tekstit dhe nevojës për të respektuar dhe përshtatur kuptimin në një kontekst tjetër.

Fjalët kyç: përkthim, interpretim, besnikëri, tekst, kontekst, kulturë, sfidë, pragmatikë, ekuilibër, përshtatje.

Abstract

Translation is a complex and multidimensional act that involves not only the transfer of words and grammar from one language to another but also a profound process of interpretation and adaptation. This process requires the translator to strike a delicate balance between fidelity

to the original text and the need to respect and adapt the translation to the cultural, social, and pragmatic context of the target language. The dilemma that arises in this case is how to maintain a proper relationship between textual accuracy and the need to ensure that the message is comprehensible and acceptable to the new audience. This study aims to explore the challenges and dilemmas that translators face when trying to maintain this delicate equilibrium, analyzing various aspects of the translation process, including relevant translation theories, practices employed and techniques that can help in addressing these dilemmas. It will also examine the influence of culture, stylistics, and pragmatic context, which can significantly affect the translator's decision-making. Translation scholars have often discussed the tension between “textuality” and the need to adapt the translation to a new reality, and this study will emphasize that there is no ideal and universal solution but that translation is a dynamic process that requires balance and flexibility. Through the analysis of these dilemmas, the study aims to contribute to a deeper understanding of the nature of translation as an act that goes beyond the simplification of words and requires a careful intertwining of fidelity to the text and the need to respect and adapt meaning to a different context.

Keywords: translation, interpretation, fidelity, text, context, culture, challenges, pragmatics, balance, adaptation.

Introduction

Translation, as a complex intercultural act, remains one of the most difficult and important activities in the interrelationship of languages and cultures. It is not simply a transfer of words from one language to another, but a creative and interpretive process that requires preserving the meaning, purpose and function of the original text in a new cultural and linguistic context. This challenge makes translation an important field of scientific and theoretical studies, including linguistic, cultural, ideological and aesthetic aspects.

One of the greatest dilemmas in translation is the tension between fidelity to the original text and the need to adapt it so that it is understandable and acceptable to the new audience. Venuti (1995) describes this tension as a challenge to preserve the “identity” of the original text

without sacrificing fluency and naturalness in the target language. At the same time, Nida (1964) emphasizes that translation is a process of “*dynamic equivalence*”, where the translator must create an experience as close as possible to that of the original reader, without being limited by linguistic structure.

Moreover, translation is not only a linguistic act, but also a cultural act, where the translator plays the role of a mediator who combines the norms, values and expectations of two cultures. According to Baker (2006), the translator must make strategic decisions to preserve the integrity of the original text, being aware of the cultural and ideological influences that may affect the translation process.

This paper explores the main translation theories that deal with this dilemma, providing an analysis of the impact of fidelity to the text and adaptation to the context in the translation process. Also, ethical and ideological issues related to translation will be addressed, highlighting the critical role of the translator as an intercultural and creative actor.

Theories of translation

Translation is a process that requires the combination of linguistic and cultural knowledge with careful theoretical and practical choices. Translators often face the dilemma of maintaining fidelity to the original text and the need to adapt the message for a new audience. To better understand this dilemma, we will examine some of the most important theories of translation.

The theory of balance of function: Nida and fidelity to meaning

One of the most important theories in translation is that of Eugene Nida, who developed the concepts of “*formal translation*” and “*dynamic translation*”. According to Nida (1964), formal translation focuses on transferring the structure and linguistic form of the original text, while dynamic translation aims to create the same emotional and intellectual response in readers of the new audience. According to Nida, translation should not be based solely on the transfer of words, but should aim to preserve the meaning and function of the original message in the new context. He emphasizes that “*translation is an act of communication,*” and as such should focus more on the meaning of the message than on faithfulness to linguistic structure (Nida, 1964, p. 26). In this way, he offers a model where “*translation is an act that requires adaptation and interpretation, not a mere reflection of words*” (Nida, 1964, p. 48).

Nida emphasized the need for adaptation of the message to ensure that the new reader receives an experience similar to that of the original reader. He argued that “*translation is not simply a word-for-word transfer; it is a process of communication, where the translator must preserve the message of the original text in a way that is meaningful to the target culture*” (Nida, 1964, p. 26).

This is especially important when it comes to translating literature, where the stylistics and figures used can have

a great emotional impact, and a rigid translation can lose this impact.

For example, in translating the Bible, Nida suggested that the divine message be conveyed in a form that is understandable to modern readers, even if this requires deviation from the original structure of the language. “*Faithfulness to meaning is more important than fidelity to words*” (Nida, 1964, p. 48).

Skopos Theory: translation as an act adapted to a specific purpose

Another important theory that addresses the dilemmas of fidelity and adaptation is the Skopos theory, developed by Hans Vermeer (1989). According to this theory, translation is always an act that has a specific purpose, and this purpose can dictate the way in which the translator intervenes in the original text. “*Translation should serve a specific purpose, which the translator must define in accordance with the needs of the audience*” (Vermeer, 1989, p. 222). This approach is linked to the idea that translation is an instrumental and service process, where the translator makes adaptations to preserve the function and purpose of the message, regardless of its linguistic structure.

For example, a translation intended to inform a scientific audience may be more faithful to the original meaning and use of terminology, while a translation intended to entertain a general audience may require a reformulation of language and style to better adapt to the culture of the destination. Thus, a medical text for professionals requires terminological precision, while a medical text for the general public may require simpler and more understandable language. In official or legal texts, the translator has a major role in creating trust between the parties. Or, the translation of a business contract must be absolutely accurate and impartial, as any deviation can create confusion or legal problems. In this context, translators have a double responsibility: to be faithful to the original text and to respect the legal standards of the country where the translation is used. The theory of skopos allows translators to intervene in the text to ensure that it fulfills the function for which it was created.

Venuti and “Invisibility”: making space for the translator

Another important theory that discusses this dilemma is that of Lawrence Venuti (1995), who uses the term “*invisibility*” to describe the role of the translator. Venuti argues that the translator must be invisible to the new reader, ensuring that the text is transmitted in such a way that the reader does not realize that an intervention has occurred. According to Venuti, the translator must “*preserve the authenticity and integrity of the original text,*” minimizing interventions that might affect the way the reader experiences the message (Venuti, 1995, p. 13). Venuti emphasizes that an “*invisible*” translation is one that allows the reader to experience the text as if it were part of his or her own culture, without being aware of the translator’s intervention. This is a concept that challenges the idea of fidelity to any possible changes to the original text and favors the preservation of its meaning without

excessive interference.

However, Venuti also criticized this approach, suggesting that translators are often forced to disguise their work due to cultural and commercial pressures. He emphasizes the importance of promoting "*alienating translation*," a process that preserves the cultural and stylistic features of the original text.

Translation as an intercultural act

Another important aspect of the fidelity-adaptation dilemma is the intercultural nature of translation. The translator often acts as an intercultural mediator, maintaining a balance between the content of the original text and the perceptions of the new audience. Mona Baker (2006) describes the translator as "*a mediator between two worlds that often have different value systems and perceptions*." The translator must make careful decisions to preserve the original message while ensuring that it is understandable and acceptable in the cultural context of the new audience (Baker, 2006, p. 92).

According to Mona Baker (2006), translation is a process that involves much more than simply translating words. It is an act that requires mediation between two cultures and that can create tensions if major changes occur between the original and target cultures. "*Translation is an act of communication that requires a deep understanding of the cultural norms of both systems and an ongoing process of negotiation*" (Baker, 2006, p. 88).

Baker notes that the translator must be aware of these cultural differences and strive to maintain a balance between fidelity to the message and the need to adapt the text to the new audience. This requires creative translation, where the translator uses different strategies to make the message understandable and appropriate for a given culture, without deviating from its purpose. In cases where cultures have very different norms, the translator may face difficulties in maintaining an accurate message. For example, humor or idioms may be difficult to adapt to a different culture, requiring creativity from the translator.

Literary translation and fidelity to aesthetics

Literary translation is a particularly challenging field, as it requires preserving the author's style and aesthetics while adapting them for a new audience. Susan Bassnett (2002) emphasizes: "*Literary translation is a creative act, in which the translator must find a balance between stylistic preservation and cultural adaptation*" (Bassnett, 2002, p. 102).

A classic example is the translation of poetry, where rhythm and rhyme may be impossible to preserve completely. In such cases, the translator must make decisions that preserve the emotion and intent of the poem, even if this means changing the form.

In these theories, translation is not considered simply a mechanical act of transferring words, but a complex process that requires cultural awareness, ethical responsibility, and creative ability. Translators are mediators between cultures, who often have to mediate between fidelity to the text and the demands of new

audiences.

Ethical and ideological issues in translation

Translation ethics: the role of the translator as a message sender

Translation ethics is an essential component of the translation process, as it encompasses the professional and moral responsibilities of the translator. The translator is not only a transmitter of the message, but also a mediator between two cultures and two languages. This role combines ethical choices, cultural sensitivity, and respect for the integrity of the original text.

In translation, the translator has a great ethical responsibility. He or she is responsible for preserving the integrity of the original message and for ensuring that the new reader receives this message in the most accurate and complete way. "Translation is an act that requires accountability to the author, the reader, and the culture of both parties" (Bassnett, 2002, p. 119).

The ethics of neutrality and fidelity to the original text

Fidelity to the text does not only mean literal translation, but also preserving the spirit, intent, and values of the author. Eugene Nida (1964) argued that "*translators must be faithful to the meaning and function of the original text, maintaining a balance between form and content*" (Nida, 1964, p. 34). For example, in the translation of religious texts, the translator often must preserve the tonality and cultural sensitivity of the original, without deviating from the essential meaning.

Anthony Pym (2010) emphasizes that translation has an ethical and political dimension, as it can influence the shaping of public perceptions of other cultures. "*The translator must be aware of the social responsibility he has when translating a text, as it can help shape the way history and culture are experienced*" (Pym, 2010, p. 60). In this sense, translators have an important duty to maintain a balanced and responsible stance, without manipulating the message for ideological or commercial purposes.

Ethical conflicts and practical decisions

Translators often face ethical conflicts when a text may contain elements that conflict with the values of the target culture. In these cases, the translator may be forced to censor, adapt, or explain some aspects of the text. Hermans (1999) emphasizes that "*translators face constraints and dilemmas that require a deep sense of ethics and a sustained commitment to respect for both sides*" (Hermans, 1999, p. 75).

For example, in translating politically sensitive literature, the translator must consider the impact the text may have on the new audience, avoiding misunderstandings or tensions.

The ethics of cultural sensitivity

Cultural sensitivity is an important aspect of translation ethics, as the translator must ensure that the message does not offend or misrepresent the values of the new culture. Susan Bassnett (2002) states: "*The translator has a responsibility to take into account the cultural norms and context of both parties, acting as a bridge between cultures*" (Bassnett, 2002, p. 118).

For example, in translating international advertisements, translators must be careful that slogans or phrases do not have negative connotations in the target language. In such cases, translators often need to make adaptations that preserve the intent and emotional impact of the original message.

Ideology and translation: dilemmas of manipulation and attraction

Translation can also have an ideological and political dimension, where the *translator can influence the way the text is understood and interpreted by the new audience*. "*Translators must be aware of the ideological influences they may have on the text and maintain a balance between fidelity and new interpretation*" (Venuti, 1995, p. 22).

Gayatri Spivak (1993) argues that translation can serve as a means to manipulate or transform the original message, especially when texts are translated for ideological purposes. "*Translation is always charged with an ideological dimension, and it can be used to shape or manipulate the message for certain interests*" (Spivak, 1993, p. 126).

Conclusions

In conclusion, the dilemma of fidelity to text and context requires a careful balance on the part of the translator, who must preserve the integrity and function of the original message, adapting it for the new audience without distorting its meaning. This study has highlighted that translation is a process that requires intellectual and ethical engagement, and that has important consequences for the way culture and messages are translated and interpreted by the new audience.

This process requires a careful balance between preserving the original message and adapting it for the new audience. The theories of Nida, Vermeer and Venuti provide an important framework for this dilemma, emphasizing the importance of understanding the context and the purpose of the translation.

References

- Baker, M. (2006). *Translation and Conflict: A Narrative Account*. Routledge.
- Bassnett, S. (2002). *Translation Studies*. Routledge.
- Catford, J. C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford University Press.
- Chesterman, A. (1997). *Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory*. John Benjamins.
- Fawcett, P. (1997). *Translation and Language: Linguistic Theories Explained*. St. Jerome Publishing.
- Gentzler, E. (2001). *Contemporary Translation Theories*. Multilingual Matters.
- Hatim, B., & Mason, I. (1997). *The Translator as Communicator*. Routledge.
- Hermans, T. (1999). *Translation in Systems: Descriptive and Systemic Approaches Explained*. St. Jerome Publishing.
- Jakobson, R. (1959). "On Linguistic Aspects of Translation." In *On Translation*, edited by R. A. Brower, Harvard University Press.
- Lefevere, A. (1992). *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*. Routledge.
- Munday, J. (2016). *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. Routledge.
- Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translating*. Brill.
- Pym, A. (2010). *Exploring Translation Theories*. Routledge.
- Spivak, G. C. (1993). *The Politics of Translation*. Harvard University Press.
- Steiner, G. (1975). *After Babel: Aspects of Language and Translation*. Oxford University Press.
- Toury, G. (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. John Benjamins.
- Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Routledge.
- Vermeer, H. J. (1989). *Skopos and Commission in Translational Action*.
- Vinay, J.-P., & Darbelnet, J. (1958). *Stylistique Comparée du Français et de l'Anglais: Méthode de Traduction*. Didier.
- Snell-Hornby, M. (1995). *Translation Studies: An Integrated Approach*. John Benjamins.

Comparative Analysis on Italianisms in Flutura Açka's Novels and their Contextual Semantics

Dr. Evis Hudhëra

Department of Language and Literature
Faculty of Humanities
University of Vlora “Ismail Qemali”
evis.hudhera@univlora.edu.al

Abstrakt

Punimi u bazua te romanet e Flutura Açkës ku e cila përdor fjalë të huaja, kryesisht italisht të përshtatura sipas rregullave gramatikore të gjuhës shqipe. Studimi leksikologjik e analitiko- krahasues shërben për vlerën e fjalës së huaj kryesisht italianizmat dhe kuptimet kontekstuale që merr zhvillimi i tyre semantic. Përzgjedhja leksikore dhe veçoritë kryesore të gjuhës së përdorur e të gërshetuar shkrimtares dhe aftësitë shprehëse të gjuhës shqipe në kontekste të ndryshme nxjerrin në pah italianizmat që na ndihmojnë të sjellim pasqyrimin e zhvillimit semantic në gjuhën shqipe, pra lëvizjet semantike. U përgjigjemi pyetjeve për fushat leksikore ku përdoren italianizmat dhe zhvillimi i semantikës brenda kontekstit.

Fjalët kyçe: *italianizma, fusha leksikore, semantika kontekstuale, zhvillim semantic, krahasimi leksikor, etj..*

Abstract

Our work is based on Flutura Açka's novels, where the use of foreign words, mainly Italian, adapted according to the grammatical rules of the Albanian language is noticeable. This lexicological and analytical-comparative study serves for the value of foreign words, mainly Italianisms and the contextual meanings that their semantic development takes. The lexical selection and the main features of the language used and interwoven by the writer and the expressive abilities of the Albanian language in different contexts highlight the Italianisms that help us to bring the reflection and semantic development in the Albanian language. We answer questions such as the fields lexical where Italianisms are used more and their development semantics in the context.

Key words: *Italianisms, lexical fields, contextual semantics, semantic development, lexical comparison, etc.*

Hyrje

"Me gjuhën shkrimtari i vërtetë bën mrekullira. Ajo është minierë e pafundme, minierë që nuk shteron kurrë, edhe sikur të mblidhen bashkë e të kërkojnë gjithë brezat njëherësh (Gjuha jonë, 1, 1986, f. 6)

Një nga sfidat e leksikologjisë dhe semantikës shqiptare sot duhet të jenë studimet gjuhësore në lidhje me të shprehurit nga ana e secilit shkrimtar, me prurjet e tyre gjuhësore dhe me stilet individuale të secilit. Për të parë vargun dhe përdorimin vetjak të gjuhës, nevojiten fjalorë

të autorëve të ndryshëm; qofshin këta fjalorë rimorë apo fjalorë të prozës së këtyre shkrimtarëve të mëdhenj të letërsisë sonë.

Pse zgjodhëm Flutura Açkën? Në vitin 1998 u zgjodh ndër 13 poetët më të mirë europianë të gjeneratës së re në konkurimin për çmimin e madh Tivoli-Europa në Itali. Përfaqësohet me poezitë e saj në pjesën më të madhe të antologjive të poezisë shqipe në gjuhë të huaj. Pas shkrimtarëve "kanonikë" tanët dhe fenomenit "Kadare", duket se studimi i autorëve të tjerë pas vitit 1990, ka hasur një lloj mospranimi si nga lexuesit, si nga studiuesit. Në një terren të tillë dhe gjithë ligjësive të evoluimit të gjuhës, duket se procesi i këtij të fundit po has deformime, që ndihen si në ligjërimin e folur, por edhe të shkruar, një gjendje kaotike prej më shumë se një çerek shekulli. Ndërkohë që një duzinë shkrimtarësh shqiptarë botohen e ribotohen në më shumë se dhjetë gjuhë, horizonti pritës shqiptar rrallë se i njeh dhe gjen mundësi tejkohore për satirizim. Rrallë gjenden përpjekje serioze për të kthyer peshoren nga ana tjetër. Nisur nga kjo e dhënë, menduam të japim ndihmesën tonë me studimin e fjalësit të saj. Flutura ka jetuar jashtë trojeve shqiptare e kryesisht midis Italisë dhe Hollandës. Gjuha që ajo përdor në krijimtarinë e saj letrare është e larmishme, e bukur, e thellë për tu bërë objekt studimi gjuhësor. Në korpusin leksikor të tregimeve të Flutura Açkës, janë marrë në shqyrtim gjithsej 31 tregime. Tregimet e Flutura Açkës janë shumë pak të studiuar. Të shumtat e punimeve kryesisht janë bërë për poezinë e saj, por dhe ato, përgjithësisht në tablonë e interpretimit. Për nxjerrjen e fjalëve- çelës, nga lista e përfutur me anë të programit të konkordancave janë studiuar fjalët e përdorura në italisht apo ato të përdorura sipas rregullave të gramatikës së shqipes. Shqipja është gjuhë reflektive, fjalët e saj të eptueshme kanë trajta të ndryshme. Më poshtë po japim një grup njësisish, të cilësuar si fjalët emërtuese me frekuencë më të lartë, të nxjerra nga programi i konkordancës, në një korpus prej 8088 fjalësh (tokens): trand, ritual, ormis, funeral, fiore, viva, etj.. "Bota nuk është në shërbim të njohjes sonë; nuk ka ndonjë providencë paraligjërimore që ta rendisë botën në dobinë tonë. Ligjërimin duhet ta konceptojmë si një dhunë që ushtrojmë ndaj gjërave, në çdo rast si një praktikë që ne ua imponojmë" (Foucault, Michel, Pushteti dhe dija, përktheu Orgest Azizaj, Persida Asllani, Drita 2000, Tiranë 2009, f.51). Leksiku në veprën e Açkës përfshin njësi të njohura a të panjohura për nga

fjalëformimi apo e shtresimi, si për nga kuptimi ashtu edhe nga përbërja dhe mund të vështrohet nga disa anë. Ajo shquhet për njohjen leksikore e semantike të gjuhës shqipe dhe italishte dhe jo vetëm i përdor fjalët zotësisht, por edhe i ripërtërin ato duke treguar pasurinë e madhe leksikore që bart.. Flutura Açka shquhet për krijimin e njësive të reja. Ajo i sjell ato duke u dhënë një ngjyrim të ri kuptimor a stilistikor.

2. Prurjet nga proza e Flutura Açkës

Çdo gjuhë ka mundësi të papërdorura për të formuar fjalë të reja, mundësi që njihen në trajtë mënyrash, rrugësh, mjetesh, gjedhesh. Në një fjalë të re kemi njësim të së vjetrës me të renë: te vjetrat janë mjete të cilat e përbëjnë atë, kurse e re është vetë fjala, kuptimi i saj dhe kjo i jep veprës veçantinë artistike. Gjuha me aftësinë e saj fjalëformuese i jep mundësi shkrimtarit se si të zgjedhë mjetet e ndryshme gjuhësore. Aftësitë e krijimtarisë së autores së prozës sonë qëndrojnë te mënyra që ajo përdor për të shfrytëzuar këto mundësi që i jep gjuha. Në leksikun e prozës së saj, sidomos në përmbledhjen me tregime "Tulipanë të vonuar" kemi njësi frazeologjike me ngjyrim emocionues-shprehës, fjalë të zgjedhura, fjalë që tipizojnë si duhet figurat artistike, mjediset shoqërore, historizma, arkaizma dhe fjalë të krijuara nga vetë shkrimtarja. Gjithashtu, bie në sy një numër i konsiderueshëm njësish të përbëra, me leksik shumë të gjerë. Hasim shumë fjalë të huaja prapashtesime të shqipes të italianizmat si: primordial, lupanare (shtëpi publike), lupat (mantetutat), lupana (pronarja e shtëpisë publike). Ashtu si qëllimi parësor i asaj që e njohim si "traditë" të letrave shqip, Açka, siç është vërejtur, në thelbin përmbajtësor të veprës së saj pasqyron strukturën e Shqipërisë së përjetshme, e Shqipërisë që mbetet, që ekziston sot e nga mot, pavarësisht kohërave e sistemeve, atëherë edhe materializimi gjuhësor i saj ruan në të njëjtën kohë karakterin arkaik dhe modern. Në rrjedhë të këtij arsyetimi, është e natyrshme edhe prania e njësive leksikore, strukturave sintaksore, frazeologjizmave etj., të cilat kanë një shtrirje më të gjerë kohore dhe hapësinore.

a. Ndajshesat e italiane dhe përdorimi i tyre në leksikun e shqipes

Gjuha shqipe njeh disa raste të fjalëve apo ndajshesave të huaja. Në gjuhën shqipe bashkë me fjalët me prejardhje të huaj, kanë hyrë edhe disa prapashtesa të huaja si -al, -azh, -esk, -ist, -llëk, --adë, -çi. Në disa raste këto prapashtesa kanë mbetur të kufizuara në fjalët me prejardhje të huaj si te natyrist, ballkonadë, komunitetllëk, trendizëm, etj. (të krijuara prej autores), por disa prej tyre janë bërë prodhimtare edhe brenda fjalëve të shqipes si kukullizëm, qorresk, etj. (fjalë të vjela nga romani) (L. Buxheli, Rreth formimeve paralele me prapashtesat e huaja në shqipen e sotme letrare, në Studime filologjike dhe pedagogjike për nder të A. Xhuvanit, Tiranë, 1986, f.401 -404.)

Parashtesat de- dhe a- janë me prejardhje prej italishtes. Autorja i ka përdorur ato edhe në italianizma, por edhe në ato të gurrës popullore.

Shembuj me italianizma: *a-normal, a-nacionalist, a-deputet, de-konspiracion, de -fobi, etj..* Shembuj me fjalë të shqipes *a-jetesë, a-kukullim, de-vuajëzim, de-miratim, etj..*

b. Përdorimi i fjalëve me prejardhje prapashtesore

Gjatë studimit bie në sy një numër i konsiderueshëm njësish leksikore, krijime të autores, ndër të cilat vendin më të rëndësishëm e zënë fjalët e përbëra, kompozitat dhe ato me prejardhje prapashtesore. Në krijimin e tyre autorja ka përdorur mjete fjalëformuese të gjuhës shqipe, por edhe të huaja. Qendër e vëzhgimit tone janë ato italianizma të sjellë në shqip sipas rregullave fjalëformuese të shqipes.

Të tilla ka përdorur shumë si: *imitator, naturiste, kristalnajë, dizenjim, akaparim etj*

Te përdorimi i këtyre fjalëve shkrimtarja ka zgjedhur morfemën rrënjore nga italishtja imita, natura dhe cristalo duke i pasvendosur prapashtesat e shqipes -tor, -ist.-najë, etj.. Dhe fjalët e formuara kanë zgjeruar kuptimet e tyre parësore në kuptimet kontekstuale të përdorura prej saj.

c. Përdorimi i fjalëve të përbëra

Në leksikun e tregimeve të Açkës gjejmë kompozita të tilla me struktura të shqipes dhe morfema të italishtise të cilat nuk i kanë të zhvilluara kuptimet e tyre leksikore si: kulturalë-artistike, kulturalë-masive

Por kemi hasur disa fjalë të përbëra emër+emër si: *galvanotropizëm, minimodo, tircomania, etj..*

Shumë prej kompozitave mbiemërore të formuara nga vetë autorja shpesh janë përdorur si emrëzime kontekstuale, për të shënuar

Kompozitat të formuar nga morfema bio + morfema emërore shqip

Bioqeshje, biotepria, biovallëzuese, bioqenie, biomendje, bioecje, etj.

Për mendimin tonë, shkrimtarja jep një ndihmesë të madhe për pasurimin e fjalëformimit. Fjalëkrijimet e saj janë të bukura dhe me interes, jo vetëm për gjuhën artistike e letrare, por edhe për të qenë pjesë e studimeve gjuhësore e kryesisht studimet e analizave krahasimtare, se aty ka krijime vetjake që i japin vlera stilistike dhe na bëjnë që të dallohet gjuha e saj nga gjuha e autorëve të tjerë.

3. Leksiku i F. Açkës nuk është Purizëm gjuhësore, por zhvillim semantik

Sipas Xhuvanit i cili ngulmonte që punës kundër fjalëve të huaja "t'i përvishemi me një rrugë tërësore, sistematike e të organizuar mirë", theksonte gjithashtu se "do dalluar qartë ç'është huazim dhe ç'është fjalë e huaj" (A. Xhuvani, Vepra, vëll I, f.23 -24). Ai sjell si shembuj të fjalëve të huaja adaptoj, abuzoj të cilat nuk janë huazime të mirëfillta, që të kenë hyrë lashtësisht në gjuhë të popullit e të jenë bërë mish e asht i saj. Janë mish i huaj.....

Marr si shembull tregimin "Leksion erotik nga ujkane e Pompeit", ku koha e brendshme e veprimit na çon mbi 2000 vjet para.

Ai ktheu kokën nga afresku mbi port, në atë dhomë shërbente një lupa, e cila lishte mjeshtërinë që shpjegonte

vizatimi. Burri bëri një shenjë papëlqimi me kokë. Lupana vazhdoi më tutje e qetë, e mësuar me zejen e saj:

– Kjo lupinë është e zonja me gjuhë...mos e humb rastin, fëlliqësinë njeriu e ka shpikur për veten...Kjo lupone klasi ka forma të prapme të shkëlqyera...

Italianizmat e përdorura si: lupë, lupa, lupinë, lupone, lupanare, një varg i tërë fjalëformimi në përshtatje me ndajshesat e shqipes. Ky processjell krijimin e fjalëve të reja nga italishtja duke mos u përdorur ato si: shtëpi publike, shtëpi qefi, prostitutë, kurtizane, mantetutë.

4. Lëvizjet kuptimore të italianizmave brenda kontekstit

Gjuhët indoevropiane janë një grup gjuhësh të cilat për nga gjallësia është një gjuhë në zhvillim; ajo plotëson, përmirëson. Fjalët e krijuara prej tyre janë të afërta. Gjuha dhe i jep jetë edhe gjuhës standarde. Siç e dime, shqipja ka huazuar fjalë nga gjuhët që ka qenë në kontakt. Fjalë që shprehin veçori stilistike të shkrimtarës dhe që shprehin më bukur idenë që do të përcjellë te lexuesi. Fjalët e reja të cilat kanë hyrë në leksikon artistik të veprës së Ačkës si italianizma janë: sugjestionuese, vanitet, vanitoz, vitalitet, sentence, sesion, etj.

Fushat leksikore të përdorimit të tyre varen nga tematika e tregimeve të vepra "Tulipani I vonuar" Sa për lëvizjet kuptimore me anë të figuracionit, kemi prodhimin e një realiteti nëpërmjet figurave e mjeteve stilistike sa tradicionale aq dhe origjinale ku përfshin epitete, metafora, krahasime. Kështu që të ndaleshim te ndërtesa e saj semantike do t'i shkonte për shtat thënia e prof. Shkurta: "Vepra artistike nuk mund të kuptohet pa ndjesinë mbresëlënëse të kalimeve e fluturimeve të kuptimeve të figurshme: aq të guximshme, por edhe të bukura. Epiteti mbart vlerësimin, vështrimin dhe veprimin e ligjëruesit" (Gj. Shkurta, Pësja e fjalës, Tiranë, 2009, f.137)

5. Fushat kryesore leksikore të përdorura

Parimi themelor i teorisë së fushave është që kuptimi i fjalës përcaktohet vetëm brenda gjithë fushës së fjalëve të një hapësire kuptimore. Për fushën konceptore është marrë si shembull tipik shënimi i spektrit të ngjyrave. Spektri i ngjyrave është një fushë konceptore. Tërësia e leksemave që mbulon një fushë konceptore dhe strukturën e lidhjeve kuptimore formon një fushë leksikore. Por një leksemë mund të mbulojë vetë një fushë konceptore (p.sh. nuancat e së kuqes), që krijon një strukturim në fushën leksikore nëpërmjet një tërësie tjetër leksemash (p.sh. purpur, rozë, krem etj.). Kuptimi i një lekseme mbulon, për pasojë, një fushë konceptore brenda një fushe konceptore (e kuqe: purpur - rozë etj. brenda: e kuqe - e bardhë - e zezë etj.). Gjithë fusha konceptore e një lekseme përbën "konceptin" që shënon ajo. Teoria e fushave konceptore gjen zbatim kryesisht për leksema konkrete, që kanë referentë të identifikueshëm, është shumë e vështirë për leksikon abstrakt. Por fusha semantike kanë edhe leksema abstrakte (J.Thomai, Leksikologjia e gjuhës shqipe, 2010, Tiranë, Toena.).

Fjalët e huaja të përdorura të tregimet bëjnë pjeë në fusha të ndryshme leksikore si:

a. Fusha leksikore e semantike e emrave

aksesorë, agresivitet, avaz, donatorët, mentalitet, ekzistencë, dispozicion, editorialin, terren, konvulsion, duzinë, Komuniteti parati,

b. Fusha leksikore e semantike e emërimit të veprimeve

Admirim,, demonstirim, sabotim,

c. Fusha leksikore e semantike e cilësive

Stoic, huane, primare, mortore, ceremonial, , I panegociueshëm, delinkuent, skalar, Epiteti mbart vlerësimin, vështrimin dhe veprimin e ligjëruesit". (Gj. Shkurta, Pësja e fjalës, Tiranë, 2009, f.137)

d. Fusha leksikore e semantike e veprimit

gugëll-onte, emigrim, vibron, ekzekutojë, arkivojnë, imponoj, refuzojë, posedojë, pretendos, etj..

Disa fjalë të huaja janë të shkruara italisht duke u vendosur mbaresat me një vizë ndarëse, ose duke i bashkuar sikur të ishin huazime. Disa të tjera janë të shkruara shqip.

Açka është në kontakt të vazhdueshëm mes shqipes dhe italishtes dhe, shumë nga veçoritë a tiparet e dy gjuhëve ua ka veshur në ligjërimin aristik si për njërin ashtu dhe për tjetrën. Hasëm përdorime në të dy gjuhët njësi frazeologjike, si:

carta bianca; vox in deserto; colpo di stato; salto mortale; mi va via la testa metterci una po' di testa; sulla faccia della Terra, Terra di nessuno; tempo perduto mai si riacquista; mancare un pelo etj.

Italishtja si Gjuhë e pasur dhe vazhdimi i latinishtes është gjuhë shumë e pasur. Kështu shqipja duke u gjendur përballe kësaj gjuhe, do të marrë prej saj një pjesë të mire, që do të transmetohen pikërisht nëpërmjet njësive frazeologjike. Gjithashtu, në këtë moment shfaqet dukuria e relativizmit gjuhësor, të cilën shqipja e ka perballuar ose duke kalkuar (perkthyer fjalë për fjalë), ose duke krijuar njësi të posaçme nën trysinë e frazeologjisë së italishtes, si, p.sh: çaj akullin, fjalet i merr era etj. Njesia fjalët i merr era është një strukturë e rregjuar e shprehjes latine verba volant, scripta manent, që shqipja e ka përshtatur, duke dhënë në këtë mënyrë mundësi të tjera që struktura të mbetura të futen në lidhje të reja leksikore.

Përfundime

1. Açka është e interesuar në gjithçka që shoqëron kujtimet. Me anë të retrospektivës ajo ka nevojë për fjalë që mund të shprehin ndjesitë, emocionet, shpirtin. Kemi një ndryshim të përvojës origjinale dhe përvojës që është shenjtëruar nga kujtimi. Një kujtesë e tillë ka një funksion të kundërvënies ndaj të tashmes, sepse përvoja e kujtuar duhet të sjellë kënaqësi emocionale, në kohën kur përvoja aktuale origjinale është rraskapitëse, si dhe një funksion tejkohor

2. Flutura Açka është shkrimtare e cila jeton në Hollandë prej vitesh e ka jetuar dhe në Itali. Ajo ka mbaruar gjuhë – letërsi shqipe në shqipëri. Këta janë dy faktorë biografikë të cilët justifikojnë më së miri përdorimin e shpeshtë dhe deri diku edhe të tepruar të fjalëve të huaja në krijimtarinë

e saj në prozë

3. Italianizmat janë pjesë e gjuhës artistike të flutura Aça. Ajo përdor shumë fjalë me formime prapashtesore dhe kompozita.

4. Semantika e italianizmave të përdorur pëson lëvizje kuptimore brenda kontekstit të përdorimit.

5. Fushat leksikore e semantik më të përdorurat janë në fushën e emrave, mbiemrave dhe foljeve.

6. Vlera stilistike dhe ngjyresa emocionale e vlerësuese sjellin në veprën e Açkës edhe italianizmat një mozaik shumëthënës e plot zhvillime semantike. Realiteti i autores shpaloset me anë të figuracionit i cili riprodhon realitetin nëpërmjet figurave e mjeteve stilistikore sa tradicionale aq dhe origjinale ku përfshin epitete, metafora, krahasimi edhe të italianizmat e përdorura.

Bibliografia

F.Aça, “Tulipanë të vonuar”, Skanderbeg, 2022 Tiranë.

“Gramatika e gjuhës shqipe I”, Akademia e shkencave e Shqipërisë/ Instituti i Gjuhësisë dhe Letërsisë. Tiranë: Botim i Akademisë së Shkencave, Tiranë 1995.

“Gramatika e gjuhës shqipe II”, Akademia e shkencave e Shqipërisë/ Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë. Tiranë: Botim i Akademisë së Shkencave, Tiranë 2002.

Lloshi Xh., “Stilistika dhe pragmatika”, Botimet Toena, Tiranë 1999.

Thomai J., “Fjalor frazeologjik i gjuhës shqipe”, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Shtëpia botuese “Shkenca”, Tiranë 1999

Thomai, J., “Mbi rendin e fjalëve në strukturën e frazeologjizmave të shqipes” në: Akademia e Shkencave të RPS të Shqipërisë/ Instituti i gjuhësisë dhe letërsisë: Studime filologjike I, 1996.

Thomai, J., “Probleme të strukturës formale dhe të klasifikimit të frazeologjizmave të gjuhës shqipe” në : Akademia e Shkencave të RPS të Shqipërisë/ Instituti i gjuhësisë dhe letërsisë: Studime filologjike III, 1964.

Thomai, J., “Leksikologjia e gjuhës shqipe”, Shtëpia botuese e librit Universitar, Tiranë 2006.

Pozzato, Maria, “Semiotika e tekstit”, Albas, Tiranë 2017

N. Balla, E. Ymeri, I. Ndoci, Fjalori Frazeologjik italisht-shqip, Tiranë, 2005, f.9-12.

New Perspectives on Translation and Digital Humanities

MSc. Adriana Gjika

Dr. Dorjana Flett

University of “Ismail Qemali” Vlore

Adigjika123@gmail.com

dorianaklosi@gmail.com

Abstrakt

Ky artikull eksploron bashkëpunimin në rritje midis përkthimit dhe shkencave humane dixhitale, duke theksuar perspektivat e reja që dalin nga kjo konvergencë. Ky bashkëpunim i frytshëm midis traditës dhe novacionit hap perspektiva të reja magjepsëse, si për praktikantët, ashtu edhe për studiuesit. Kjo konvergencë ripërcakton kufijtë e përkthimit dhe të shkencave humane, duke krijuar një hapësirë dinamike për inovacion dhe reflektim kritik.

Në këtë artikull, ne shqyrtojmë se si teknologjitë dixhitale po transformojnë praktikën tradicionale të përkthimit dhe po hapin rrugë të reja për kërkime në shkencat humane. Artikulli trajton sfidat dhe mundësitë e paraqitura nga intelijenca artificiale, mësimi i makinerive dhe të dhënat e mëdha në fushën e përkthimit, duke marrë parasysh implikimet e tyre etike dhe kulturore.

Ne gjithashtu analizojmë ndikimin e këtyre zhvillimeve në trajnimin e përkthyesve, ruajtjen e diversitetit gjuhësor dhe evolucionin e metodologjive të kërkimit në studimet e përkthimit, mjetet dhe metodologjitë që po transformojnë jo vetëm mënyrën se si i qasemi përkthimit, por edhe kuptimin tonë të teksteve, gjuhëve dhe kulturave. Si përfundim, gazeta propozon rrugë për kërkime të ardhshme dhe thekson rëndësinë e një qasjeje ndërdisiplinore në këtë fushë që po zhvillohet me shpejtësi.

Fjalët kyçe: përkthimi, bashkëpunimi, IA, kompjuteri, makina, perspektiva.

Abstract

This article explores the growing collaboration between translation and the digital humanities, highlighting the new perspectives that emerge from this convergence. This fruitful collaboration between tradition and innovation opens up fascinating new perspectives, for both practitioners and scholars. This convergence redefines the boundaries of translation and the humanities, creating a dynamic space for innovation and critical reflection.

In this article, we examine how digital technologies are transforming traditional translation practices and opening up new avenues for research in the humanities. The article addresses the challenges and opportunities presented by artificial intelligence, machine learning,

and big data in the field of translation, considering their ethical and cultural implications.

We also analyze the impact of these developments on translator training, the preservation of linguistic diversity, and the evolution of research methodologies in translation studies, tools and methodologies that are transforming not only the way we approach translation, but also our understanding of texts, languages, and cultures. In conclusion, the paper proposes avenues for future research and emphasizes the importance of an interdisciplinary approach in this rapidly developing field.

Keywords: translation, collaboration, AI, computer, machine, perspective.

1. Introduction

In an increasingly globalized and interconnected world, the role of translation has assumed particular importance, becoming a bridge between cultures and languages. Our article “New Perspectives on Translation and the Digital Humanities” aims to explore this emerging dynamic, providing a paper for discussions on how digital technologies are transforming the translation process and how they are impacting the fields of the humanities. Translation, as a creative and interpretive act, has evolved from traditional methods to the use of digital tools that facilitate communication and information exchange. This paper will examine how technologies such as artificial intelligence, machine translation tools and online platforms are helping to improve the accuracy and efficiency of translations, as well as preserving the cultural nuances that are essential to any text.

In this context, we will also examine the challenges posed by these technological changes. Are these tools capable of capturing the emotional and artistic essence of literary works? How does the use of technology affect cultural identity and the way we perceive and interpret texts?

By focusing on the interaction between translation and the digital humanities, we hope to highlight the new potential that this field offers, as well as the importance of preserving artistic and cultural quality in the translation process. On this occasion, we invite you to contribute ideas and other discussions that will help shape a deeper understanding of the role of translation in the digital age.

2. Digital humanities in the service of translation

2.1 Text analysis and data mining

Text analysis and data mining techniques, derived from digital humanities, open new avenues for the study of translations. They allow the identification of linguistic patterns, stylistic trends and lexical choices on a scale that was previously impossible, thus offering new insights into the translation process and its impact on texts.

Sentiment analysis, for example, can be applied to assess how emotional nuances are preserved or modified through translation. Automatic text classification techniques can help identify distinctive features of translations compared to original texts, contributing to the debate on "translation universals".

Text mining also allows the extraction of valuable information on translation practices from large sets of texts. For example, the analysis of lexical co-occurrences can reveal trends in translation choices for specific terms or expressions, offering insights into translation norms and their evolution over time.

2.2 Visualizing translation data

Data visualization applied to translation allows to graphically represent complex phenomena such as translation networks, the evolution of lexical choices over time, or divergences between different translations of the same text. These visual representations facilitate the intuitive understanding of abstract concepts and reveal trends invisible to the naked eye.

Heat maps, for example, can be used to visualize the areas of text that undergo the most transformations during translation, providing insights into the specific challenges posed by certain passages or linguistic structures. Network graphs can illustrate the relationships between different versions and translations of a text, highlighting the influence of previous translations on new versions. Temporal visualization can show the evolution of translation practices over time, revealing changes in translation norms or the impact of historical and cultural factors on translation choices.

2.3 Digital editions and collaborative translations

Digital editions and collaborative translation platforms are transforming the way texts are translated and disseminated. These environments not only allow real-time collaboration between translators, but also the integration of comments, notes and alternative versions, thus enriching the translation process and its study.

Multilingual digital editions offer new possibilities for the presentation and analysis of translated texts. For example, they allow the source text and several translations to be displayed in parallel, facilitating the comparison and study of translation choices. The integration of annotations and metadata enriches these editions, providing historical, cultural and linguistic contexts essential for understanding translations.

Collaborative translation projects, made possible by these platforms, open up new perspectives for the translation of complex or voluminous texts. They make it possible

to mobilize the collective expertise of a community of translators, potentially leading to translations of better quality and more representative of the diversity of possible interpretations.

3. Artificial Intelligence and Translation: Promises and Challenges

3.1 Language Models and Their Impact on Translation

Recent advances in artificial intelligence, particularly in the field of Large Language Models (LLMs), are having a significant impact on translation. These models, trained on huge corpora of multilingual texts, demonstrate an impressive ability to generate fluent and contextually appropriate translations.

LLMs offer several potential benefits for translation:

1. *Improved contextual understanding*: They can capture subtle nuances and cultural references, improving the quality of translations in complex domains.
2. *Adaptability*: These models can be fine-tuned for specific domains or particular styles, providing increased flexibility in translation applications.
3. *Multilingualism*: Some LLMs are capable of translating between many language pairs, including under-resourced languages. However, the use of these models also raises significant challenges:

1. *Bias and fairness*: LLMs can perpetuate or amplify biases present in their training data, raising questions of fairness and linguistic and cultural representation.
2. *Hallucinations*: These models can sometimes generate plausible but factually incorrect content, a risk that is particularly problematic in the context of translation.
3. *Opacity*: The inner workings of these complex models are often difficult to interpret, making it difficult to explain translation choices.

3.2 Towards Human-Machine Collaboration in Translation

The rapid evolution of AI in translation does not mean the replacement of human translators, but rather the emergence of new forms of human-machine collaboration. This symbiosis between human and artificial intelligence opens new perspectives to improve the quality, efficiency and creativity in translation.

Here are some aspects of this emerging collaboration:

1. *Augmented post-editing*: Human translators can focus on revising and improving AI-generated translations, bringing their cultural expertise and stylistic sensitivity.
2. *Interactive systems*: AI-assisted translation tools enable real-time interaction between the translator and the system, combining the strengths of each.
3. *Model customization*: Translators can contribute to the refinement of AI models for specific domains or styles, thus improving their performance in particular contexts. This collaboration, however, raises important questions about the evolving role of the translator, the training needed to work effectively with these technologies, and the potential redefinition of the skills valued in the profession.

4. Ethical and cultural challenges

4.1 Ethics and AI in translation

The increasing use of AI in translation raises important ethical questions. How can transparency and fairness be ensured in machine translation systems? What are the implications of the increased reliance on these technologies for linguistic and cultural diversity?

Key ethical concerns include:

1. *Data privacy and security*: The use of online translation systems raises questions about the protection of sensitive information.
2. *Accountability and attribution*: Who is responsible for translation errors produced by AI, and how can work be properly attributed between humans and machines?
3. *Bias and discrimination*: AI systems can perpetuate or amplify linguistic and cultural biases, raising issues of fairness and representation.
4. *Transparency of algorithms*: The complexity of AI models makes it difficult to understand and explain their translation decisions.

These issues require careful consideration and an interdisciplinary approach, involving not only translators and developers, but also ethicists, linguists, and social scientists.

4.2 Preserving Linguistic Diversity

Translation technologies offer unprecedented opportunities for the preservation and revitalization of minority languages. However, they also pose challenges in terms of fair representation and potential biases. It is crucial to develop approaches that value and protect linguistic diversity in the digital context.

Potential benefits include:

1. *Documentation and digitization*: *Digital tools facilitate the collection and preservation of linguistic data for endangered languages.*
2. *Increased accessibility*: Translation technologies can make content in minority languages more accessible to a wider audience.
3. *Language revitalization*: AI-assisted language learning tools can support efforts to revitalize declining languages.

However, challenges remain:

1. *Representation bias*: Languages that are less represented in AI systems' training data risk being further marginalized.
2. *Over-standardization*: The use of translation technologies could lead to standardization that does not reflect the richness of dialectal variations.
3. *Technological dependency*: An over-reliance on digital tools could paradoxically undermine traditional linguistic practices.

To address these challenges, it is essential to adopt a collaborative approach involving linguists, local communities and technology developers, in order to create solutions that respect and promote linguistic diversity.

4.3 Translator training in the digital age

The rapid evolution of translation technologies requires constant adaptation of translator training programs. How can we balance the teaching of traditional skills with the mastery of new digital tools? What place should be given to critical reflection on the implications of these technologies?

Training programs must evolve to include:

1. *Technological skills*: Mastery of CAT tools, machine translation post-editing, and basic understanding of AI and natural language processing.
2. *Critical Digital Literacy*: Ability to critically evaluate and use digital resources and tools.
3. *Ethics and Professional Responsibility*: Understanding the ethical implications of translation technologies and developing a sense of professional responsibility in their use.
4. *Adaptability and Continuous Learning*: Cultivating a lifelong learning mindset to adapt to constant technological developments.
5. *Interdisciplinary Skills*: Encouragement to develop knowledge in related fields such as computer science, computational linguistics or cultural studies.

Training should also focus on unique human skills that remain essential: creativity, cultural sensitivity, contextual judgment and critical thinking. These skills, which are difficult to replace with AI, will be increasingly valued in the professional translation landscape.

5. Future Perspectives

5.1 Towards “Augmented Translation”

The concept of “augmented translation” is emerging as a promising paradigm, where human and artificial intelligence collaborate in a symbiotic way. This approach aims to combine the strengths of automatic systems (speed, consistency) with the unique skills of human translators (creativity, cultural sensitivity).

In this paradigm, AI systems act as intelligent assistants, offering translation suggestions, contextual references, and linguistic analyses in real time. The human translator remains at the center of the process, making the final decisions and providing the necessary cultural and stylistic nuance.

This approach could manifest itself through:

1. Interactive and adaptive translation interfaces that learn from the translator's preferences and style.
2. Contextual recommendation systems based on the analysis of large corpora of translations.
3. Integrated text analysis tools that help identify cultural nuances and potential translation challenges.

5.2 Integration of multimodal approaches

Advances in natural language processing and computer vision are paving the way for multimodal approaches to translation, integrating text, image, and sound. These developments promise to enrich our understanding of intercultural communication and broaden the scope of translation.

Potential applications include:

1. *Enhanced audiovisual translation*: Systems capable

of simultaneously translating audio and visual content, considering the constraints specific to subtitling or dubbing.

2. *Multimedia translation*: Tools capable of translating not only text, but also adapting visual elements for different cultural contexts.

3. *Augmented reality interpretation*: Real-time translation systems that integrate visual contextual information to improve translation accuracy and relevance.

These multimodal approaches will require increased collaboration between translators, designers, and AI specialists, opening new avenues for interdisciplinary research.

5.3 Towards a data-driven science of translation

The abundance of translation data and advanced analysis tools allow us to consider a more empirical and quantitative "science of translation". This approach could lead to a more detailed understanding of the cognitive processes involved in translation and to the development of more precise models of the translation phenomenon. Promising research areas include:

1. *Analysis of cognitive processes*: Using eye-tracking and brain imaging techniques combined with the analysis of large corpora of translations to better understand the mental processes of translators.

2. *Modeling translation choices*: Developing predictive models based on machine learning to analyze and anticipate translation choices in different contexts.

3. *Studying linguistic evolution through translation*: Analyzing large diachronic corpora of translations to study the evolution of languages and translation norms over time.

4. *AI-assisted translation quality assessment*: Developing more sophisticated and contextual metrics to assess translation quality, combining machine analysis and human judgment.

This data-driven approach could not only enrich our theoretical understanding of translation, but also inform the development of best practices and tools for professional translators.

6. Conclusions

The convergence of translation and digital humanities opens up a vast and promising field of research and innovation. It invites us to rethink not only our translation practices, but also our understanding of language, culture, and intercultural communication. The challenges are many, but the opportunities are immense to shape a future where technology amplifies and enriches the human capacity to transcend linguistic and cultural barriers.

This new era of translation, anchored in digital humanities, calls for increased collaboration between linguists, translators, computer scientists, and humanities specialists. It is in this interdisciplinarity that lies the key to navigating the complexities of this rapidly evolving field and to fully realizing the transformative potential of these new perspectives.

As we move forward in this digital age, it is crucial to maintain a balance between technological innovation and fundamental human values. Translation, as a bridge between cultures, must continue to cultivate mutual understanding, linguistic diversity, and the richness of cultural expressions. Digital tools and AI, as powerful as they are, must remain in the service of these broader goals.

Ultimately, the future of translation in the context of the digital humanities will depend on our ability to harmonize technological advances with deep ethical reflection and a continued commitment to the quality and integrity of the translation process. It is a challenge that invites creativity, collaboration, and constant reflection on the role of translation in an increasingly interconnected and digitized world.

8. Bibliography

- Bermann, S. & Porter, C. (2022). *A Companion to Translation Studies in the Digital Age*. Routledge.
- Chen, X. & Wang, L. (2023). "The impact of large language models on translation practices: A comparative study". *Journal of Translation Technology*, 15(2), 78-95.
- Desjardins, R. (2021). *Translation and Social Media: In Theory, in Training and in Professional Practice*. Palgrave Macmillan.
- Forcada, M. L. (2022). "Neural machine translation: A review of current approaches". *Annual Review of Linguistics*, 8, 161-185.
- Gambier, Y. & van Doorslaer, L. (Eds.). (2023). *Handbook of Translation Studies: Volume 5*. John Benjamins Publishing Company.
- Hutchins, J. (2020). "The history of machine translation in 20th and 21st centuries". In *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* (3rd ed., pp. 292-306). Routledge.
- Kenny, D. (Ed.). (2023). *Machine Translation for Everyone: Empowering Users in the Age of Artificial Intelligence*. Multilingual Matters.
- Kruger, A., Wallmach, K., & Munday, J. (2021). *Corpus-based Translation Studies: Research and Applications*. Bloomsbury Academic.
- O'Hagan, M. (Ed.). (2022). *The Routledge Handbook of Translation and Technology*. Routledge.
- Pym, A. (2021). *Translation Technology and its Teaching*. Intercultural Studies Group.
- Saggion, H. & Hirst, G. (2022). *Automatic Text Simplification*. Morgan & Claypool Publishers.
- Sánchez-Gijón, P. & Torres-Hostench, O. (2023). "The ethical implications of AI in translation: A systematic review". *Ethics and Information Technology*, 25(1), 1-18.
- Suojanen, T., Koskinen, K., & Tuominen, T. (2021). *User-Centered Translation*. Routledge.
- Toral, A. (2023). "A survey on multimodal machine translation: Challenges, datasets, and evaluation". *Journal of Artificial Intelligence Research*, 76, 1-55.
- Zhang, Y. & Zong, C. (2022). "Recent advances in neural machine translation: A survey". *IEEE/ACM Transactions on Audio, Speech, and Language Processing*, 30, 2222-2243.

Disa Veçori Sintakso-stilistikore në Veprën e Kasëm Trebeshinës

Phd. Candidate Fjora Dhimitri

Department of Albanian Language and Literature

Faculty of Humanities

University "Ismael Qemali" Vlore

fjora.dhimitri@gmail.com

Abstrakt

Kasëm Trebeshina është një autor pak i njohur nga lexuesit shqiptarë. Një autor i cili gjithë jetën e tij kërkoi vetëm një gjë: ato që shkruante të botoheshin. Në krijimtarinë e këtij autori ndeshet enciklopedia e luftës dhe triumfit që ka e vërteta mbi gënjeshtërën, drita mbi errësirën, demokracia mbi diktaturën. Kasëm Trebeshina është një individualitet nga më të mëdhenjtë i cili nën petkun e disidencës foli të vërtetën të hidhura dhe të dhembshme. Qëllimi i këtij punimi është njohja e mëtejshme e veprës së autorit Kasëm Trebeshina. Njohje kjo e cila fokusohet në mënyrën se si ai e përdor gjuhën shqipe, stilin me të cilin ai përpiket të paraqesë botën e krijuar në veprat e tij. Vëmendja jonë i drejtohet veçorive stilistike të para nga pikëpamja sintaksore dhe leksikore. Jemi përpjekur ta realizojmë këtë studim duke u fokusuar në disa vepra të përzgjedhura të autorit. Trebeshina, ashtu siç veproi Kafka, tregoi fatin e individit në një botë absurde. Por cila ishte e veçanta e gjuhës me të cilën ai i afrohej lexuesit? Ashtu edhe si shkrimtarët e mëdhenj edhe Trebeshina e meritonte një studim të përqëndruar në gjuhën në të cilën ai e lëvroi veprën e tij.

Fjalët Kyçe: *stil, gjuhë, veçori, disident, censurë.*

Abstract

Kasëm Trebeshina is an author known very little by albanian readers. An author who all his life asked for only one thing: what he wrote to be published. In the creativity of this author is encountered the encyclopedia of war and triumph that has the truth over the lie, the light over the darkness, the democracy over the dictatorship. Kasëm Trebeshina is one of the greatest individualities, who under the guise of dissent, spoke bitter and painful truths. The purpose of this paper is to further recognize the work of the author Kasëm Trebeshina. This recognition focuses on the way he uses the Albanian language, the style in which he tries to present the world created in his works. Our attention is focused on the first stylistic features syntactic and lexical point of view. We have tried to carry out this study by focusing on some selected works of the author. Trebeshina, as Kafka did, showed the fate of the individual in an absurd world. But what was special about the language in which he approached the reader? Like the great writers, Trebeshina deserved

a study focused on the language in which he delivered its works

Keywords: *style, language, language trait, dissident, censorship.*

Hyrje

Pas Luftës së II Botërore letërsia shqipe ra në grackën e realizmit socialist, duke bërë që të zhvillohej një letërsi e angazhuar, e vënë në shërbim të regjimit totalitar. Siç dihet nga historia, shumë shkrimtar patën fatin e keq të përndiqeshin dhe të dënoheshin nga ky regjim për mospajtimin me realitetin e ri që kishte pushtuar shoqërinë shqiptare dhe thënien e të vërtetave të papranueshme. Kasëm Trebeshina ishte njëri prej këtyre shkrimtarëve që shkroi në një periudhë censure me penën e tij të lirë.

Trebeshina është një personalitet i letrave shqipe, i cili e meriton këtë titull në saj të veprës që ka krijuar dhe që e ka lënë trashëgimi tek lexuesit sot. Ky punim synon të nxjerrë në dritë aspektet gjuhësore dhe stilistikore që e bëjnë artistike dhe me vlera veprën e autorit Kasëm Trebeshina.

Metodologjia e punimit

Realizimi i këtij punimi ka filluar me procesin e përzgjedhjes dhe mbledhjes së literaturës që do të nevojitej për të përgatitur bazën teorike. Janë realizuar vëzhgime të shumta të cilat bënë të mundur krijimin e një ideje plus për autorin. Kërkimi i veprave të autorit në libraritë, bibliotekën e qytetit të Vlorës dhe të universitetit "Ismael Qemali", u pasua nga kërkime në qytete të tjera derisa u bë e mundur gjetja dhe zotërimi i tyre.

Nëpërmjet metodës induktive kemi arritur të nxjerrim veçoritë e gjuhës dhe të stilit, që karakterizojnë veprat e marra në studim për këtë punim. Pas vëzhgimeve të bëra kemi arritur t'i klasifikojmë tiparet e veçanta që evidentohen nëpër vepra dhe t'i paraqesim nëpërmjet metodës përshkruese. Duke dalluar pika të përbashkëta me autorë të tjerë, i kemi pranëvënë së bashku këta artistë të penës duke theksuar elementet e mjeshtërisë së tyre.

Në përfundim të punës është kryer redaktimi i materialit të shkencorizuar për të paraqitur një punim sa më të arrirë dhe me vlera.

1. Veçoritë sintakso-stilistikore

Stili i të shkruarit të Trebeshinës, është krejt i lirë dhe nuk i pëlqen kufijtë, gjë e cila duket dhe në shkrirjen e kufijve mes llojeve dhe zhanreve letrare në tekstet që krijon. Liria stilistike është ajo që i ka mundësuar atij tejkalimin e dogmave dhe kufizimeve të bashkëkohësisë së tij. Ta analizojmë nga pikëpamja e sintaksës stilistikore veprën e Kasëm Trebeshinës do të thotë të vëzhgojmë dhe interpretojmë dukuritë të cilat shfaqen rregullisht përgjatë veprave të tij. Në kuadër të kësaj janë evidentuar disa veçori të shqyrtuara si më poshtë.

1.1 Lidhëzat

Lidhëzat janë pjesë të pandryshueshme të ligjëratës të cilat lidhin dy gjymtyrë fjalie ose dy fjali dhe shprehin marrëdhënie sintaksore ndërmjet tyre. Duke qënë se në këtë pjesë të studimit do të angazhohemi me vështirimin e veprës së Trebeshinës si një tërësi fjalish dhe periudhash brenda një konteksti të caktuar, ishte e rastit që edhe klasa e lidhëzave të përfshihej pikërisht këtu.

Sipas përkufizimit të mësipërm është e qartë se lidhëzat mundësojnë lidhjen ose të dy fjalive, osë të dy gjymtyrëve brenda një fjalie. Ajo çka shohim tek Trebeshina është se shumica e fjalive në veprat e tij janë fjali të cilat përfundojnë me reticencë dhe fjalia pasardhëse fillon me një lidhëz. Pra lidhëza në këtë rast si rrallë herë nuk gjendet në pozicionin e saj klasik brenda fjalisë. Ajo e kryen funksionin e saj lidhëzor jashtë saj. Mund ta quajmë në këtë mënyrë një "lidhëz externe" (të jashtme). P. sh.: "Ti je tmerruar... Por nuk ke arsye që të tmerrohesht!..." (f. 28) "Unë të siguroj se ikja jonë natën nga Petullasi nuk përbën asnjë lloj fyerjeje!... Por ne jemi në vështirësi të madhe për skeletë!..." (f. 48) "Po të isha unë në vendin tënd kurrë nuk do të guxoja t'i flisja ato fjalë!... Se ti e mban mend mirë si rrodhi puna!..." (f. 50) ("Tregtari i skeleteve", Buzuku, Prishtinë, 2016")

Duket sikur e gjithë vepra në të cilën janë të pranishme këto fjali, të ndërtuara në këtë mënyrë, është një vepër "gri". Atmosfera është "gri". Me këto "lidhëza të jashtme" personazhet kujtohen që nuk i kanë thënë të gjitha. Lidhëzat mbartin hezitimin dhe frikën e një informacioni të tepërt. Tek Trebeshina lidhëza është një mjet që sinjalizon se "po flitet më shumë se ç'duhet". Fjalia po e vazhdon rrjedhën e saj e pabindur. Ajo po zgjerohet më tej në kuptim, por mund të bëhej edhe pa këtë zgjerim. Lidhëzat e kësaj forme janë të shumëllojshme por më e pranishme në veprën e autorit është lidhëza bashkërenditëse shtuese "dhe". Protagonistët shtojnë mendimet, pakënaqësitë, sqarimet, konfliktet dhe ndrojtjen me këtë lidhëz. P. sh.:

"Ki mëshirë për në!... Dhe ti ndale atë tregim të rremë!..." (f. 52) "Le të na ruaj Zoti nga të gjitha këto!... Dhe ti mos u zemëro kaq shumë me mua, se dreqi mund t'ia gjej anën kësaj pune!..." (f. 60) "Puna më e mirë është të vazhdoj historinë mbretërore meteoritane!... Dhe historia vazhdon kështu!..." (f. 67) "Po shikoja edhe pyllin ku drita e hënës po lufton në mënyrë të çuditshme me dritat elektrike..."

Dhe mendja më shkon këtu dhe atje tek e kaluara dhe më kujtohet vetja në ato ditë..." (f. 73) "Tashti atje asnjë nuk mund t'ju gostisë me një tas qumësht dhe me një copë bukë të fortë!... Dhe kudo që ta hidhni vështirimin tuaj, ju do të shihni diçka të murrme dhe të lodhshme në pamjen e saj të njësuar!..." (f. 74) ("Tregtari i skeleteve", Buzuku, Prishtinë, 2016")

1.2 Fjalitë mungesore

Kjo lloj gjetjeje stilistikore ka bërë që vepra e Kasëm Trebeshinës të jetë e mbizotëruar nga fjalitë mungesore. Shohim që tek Trebeshina fjali është edhe vetëm një pashirrmë apo një folje pa gjymtyrë të tjera të pranishme. Në fjalitë mungesore në veprën e Trebeshinës:

Mungon kallëzuesi. P. sh.:

"Punë të ngatërruara." (f. 21) "Të gjitha këto..." (f. 23) "Çudi!" (f. 25) "Ti, domethënë unë." (f. 35) "Gjëra të tmerrshme." (f. 36) "Një shpend i çuditshëm." (f. 37) "Miku im." (f. 43) "Shumë perëndi, shumë varfëri." (f. 46) "Të gjitha mirë." (f. 61) "Meshkuj dhe femra." (f. 73) "Gjë me të vërtetë e çuditshme!" (f. 94) "Çudi e madhe!" (f. 102) ("Më përtej kohërave", Orana, Tiranë, 2004.)

Mungon kryefjala dhe përbëhen nga kallëzues, ose kallëzues + gjymtyrë plotësuese të kallëzuesit (kundrinor, rrethanor). P. sh.:

"Dhe do të tregohet!" (f. 18) "Do ta them! Se më erdhi fjala." (f. 23) "Mos u shqetëso." (f. 27) "Dhe do t'i bisedojmë." (f. 27) "Kaluan." (f. 55) "Dhe që ndoshta nuk do të njiheshin kurrë." (f. 21) "Dhe papritur u dëgjua një zhurmë e çuditshme..." (f. 25) "Ndaloni menjëherë." (f. 29) "Nuk fitoni gjëë." (f. 30) ("Më përtej kohërave", Orana, Tiranë, 2004.)

Mungojnë edhe kallëzuesi edhe kryefjala. P.sh.:

"Prandaj..." (f. 86) "Me lejen e zotërisë tënde..." (f. 88) "Tej e mbanë!" (f. 93) "Nën rrugë dhe mbi rrugë!..." (f. 93) "Aspak!..." (f. 101) "Domosdo!" (f. 103) "Bobo!..." (f. 193) ("Tregtari i skeleteve", Buzuku, Prishtinë, 2016")

1.3 Rendi i gjymtyrëve në fjali

Në gjuhën shqipe gjymtyrët e fjalisë vendosen në një rend të përcaktuar. Pavarësisht se mund të ndryshojnë vendin e tyre, pa e transformuar kuptimin e fjalisë, gjymtyrët e saj kanë edhe një rend që në analizën e teksteve të ndryshëm merr emrin si model asnjëanës. Modeli asnjëanës është modeli: *kryefjalë + kallëzues + kundrinë + rrethanor*. Ky quhet ndryshe dhe rend i thjeshtë dhe përparues, domethënë nga e njohura tek e panjohura. Pra çdo shmangie që i bëhet këtij modeli asnjëanës të rendit të gjymtyrëve do të merret si shprehje e individualitetit të autorit që kemi marrë për të analizuar.

Trebeshina e nis fjalinë e tij jo me kryefjalë e as me kallëzues por me një formë të pashtjelluar përcjellore. Folia në formën e pashtjelluar të përcjellores shpreh një veprim, që shoqëron veprimin e foljes drejtuese, me të cilën kryhet zakonisht në të njëjtën kohë. Në sintaksë format e pashtjelluara shërbejnë si një mënyrë e shprehjes së rrethanorëve. Pra duke mos respektuar modelin asnjëanës së renditjes së gjymtyrëve, Trebeshina e nis fjalinë me një formë të pashtjelluar përcjellore. P. sh.:

"Duke ndjerë një ankh të madh, zoti Rrakatake qëndroi në heshtje për disa çaste." (f. 43)(**rr. shkaku**) "Duke qenë i mbushur me dyshime për vijën politike që ndiqte Hija, zoti Dilon Shuplov tha..." (f. 42)(**rr. mënyre**) "Duke u betuar për gjërat më të shenjta meteoritane, unë të siguroj se ne jemi këtu me një mision mbretëror meteoritian!..." (f. 64)(**rr. mënyre**) "Duke qenë kështu punët, ne do të bënim më mirë sikur ta vazhdonim historinë tonë meteoritane me ngjarjet që ndodhën në Misras dhe le ta lëmë atë, zotin Papagall Rosakun, që ta vrasë veten ashtu si do t'i duket më e përshtatshme dhe më e bukura." (f. 71)(**rr. shkaku**) ("**Tregtari i skeleteve**", **Buzuku, Prishtinë, 2016**)

"Duke harruar porosinë që më kishte dhënë miku im aty pranë një ditë më parë, u përgjigja..." (f. 25)(**rr. kohe**) "Duke e parë se punët kishin marrë katmer, e vendosa që t'ua bëja të ditur se nuk mund të dilja kundër vendimit të qeverive mbretërore, qoftë edhe kur këto qeveri ishin krijuar nga të dërguar të sulltanëve dhe nga mbretër të fshatrave aty rrotull dhe më tej." (f. 44)(**rr. shkaku**) ("**Odin Mondvalsen**", **Pakti, Tiranë, 2014**)

"Duke qenë më keq në vendin tim, nuk kisha pse të mos besoja se atje diku, ku qeverisnin gratë, gjithçka do të ishte më mirë." (f. 43)(**rr. shkaku**) "Duke rrotulluar mendime që nuk lidheshin mirë sikur po e zinte gjumi." (f. 51)(**rr. shkaku**) "Duke dëgjuar bisedën e tmerrshme zoti Rrakatake u tmerrua, u pushtua nga një e dridhur e papërmbajtshme dhe, i dëshpëruar gjer ku nuk thuhet dëgjoi..." (f. 100)(**rr. shkaku**) ("**Më përtej kohërave**", **Orana, Tiranë, 2004.**)

1.4 Mbiemrat prejpjesor

Një tjetër karakteristikë e stileve librare që është e pranishme edhe te Kasëm Trebeshina është përdorimi i mbiemrave me prejardhje nga pjesorja e foljeve. Këta mbiemra prejpjesor kanë funksionin e: përcaktorit me përshtatje – një kurth i ngritur, e vërtetë e treguar, zemrën time të bërë, qiri i dhënë, histori e treguar. P. sh.:

"Dhe në vend të asaj pamjeje të dashur mbeti pafundësia e kaltërsisë që nga toka dhe gjer tek qielli dhe tutje thellë në zemrën time të bërë copë-copë nga malli për Atdheun e largët!" (f. 40) "Ai është një qiri i shenjtë dhe i dhënë nga dora e një vajze shumë të bukur." (f. 41) "Gjithë ajo përzemërsi kishte qenë një kurth i ngritur në përsosmëri nga njerëz të aftë që kishin interesa të kundërta me ato të miat." (f. 43) "Kishte një kohë të gjatë që po dëgjoja tregimin e Turkut tim dhe, që të flasim hapur, unë nuk kisha ndonjë dëshirë që ta ndërprisja duke hyrë në bisedime dhe diskutime, sepse ajo që po zhvillohej aty nuk ishte një bisedë, por një histori e vërtetë e treguar nga ai tjetri i panjohur, një histori që unë nuk po arrija ta kuptoja." (f. 52) ("**Mekami**", **Buzuku, Prishtinë, 2016.**)

1.5 Llojet e fjalive

Duke qenë se narratori në veprën e Trebeshinës është gjithmonë duke treguar, rrëfyer, ngjarje të cilat kanë ndodhur më parë, fjalitë të cilat e realizojnë dhënien e informacionit dhe që shërbejnë për të treguar diçka, janë **fjalitë dëftore**. Këto fjali bëjnë të mundur që narratori

të kumtojë diçka për realitetin, të konstatojë fakte apo të shprehë njohuritë e tij. P. sh.:

"Gjyshi im ishte malësor, por ngaqë kishte bërë në malësi një vrasje për t'u hakmarrur për disa vrasje që nuk mbahej mend kur kishin ndodhur, zbriti në Myzeqe dhe u vendos pothuajse në mes të një fshati aty." (f. 5) "Por në shkollë kishte edhe gjëra të bukura, sidomos kur loznin "jesirthi" ose "gomarthe". Në lojën e fundit unë isha i dalluar se kërceja shumë nuk rrëzohesha kurrë." (f. 7) "Ndërsa ne po vinim vërdallë në livadhet nën varrezat e kishës, Tomori i Kuçakut, që ishte tre vjeç më i madh se unë, u vodh me marifet dhe u mbyll me Xhevrijen e Beharajve, që ishte moshatare e tij, në bodrumin e shkollës." (f. 8) ("**Stina e stinëve**", **Buzuku, Prishtinë, 2016**)

Tek vepra "**Tregtari i skeleteve**" kemi një numër të madh **fjalish pyetëse** të cilat i kemi disa llojëshe:

Fjali pyetëse pohuese të cilat shërbejnë jo për të pyetur, por për t'iu përgjigjur në mënyrë pohuese një pyetjeje të mëparshme. P. sh.:

"Me cilët të merrem tjetër?!..." (f. 101) "Pse ta vrasim mendjen?!..." (f. 123) "Ç'mund të bënin tjetër?!..." (f. 209) "Por ç't'i bësh?!..." (f. 217) "Si kujton ti, nuk e di unë ku kërkon të dalësh?!..." (f. 225) ("**Tregtari i skeleteve**", **Buzuku, Prishtinë, 2016**)

Fjali pyetëse mohuese të cilat shërbejnë për të mohuar atë për të cilën pyetet në një fjali parardhëse pyetëse. P. sh.:

"Mos isha unë atje?!" (f. 34) "Mos dua unë që ta tregoj?!..." (f. 148) "Po a mund të gjendet në botë, qoftë edhe një njeri i vetëm, që të mos e dijë ku bie Oderrasi?!..." (f. 153) "Mos doja unë?!..." (f. 66) "Por mos kujton ti se kam unë?!..." (f. 248) ("**Tregtari i skeleteve**", **Buzuku, Prishtinë, 2016**)

Fjali pyetëse retorike të cilat përmbajnë jo pyetje por pohim në formën e pyetjes. P.sh.:

"A më kuptoni ju si duhet?!" (f. 12) "Ç'janë këto që thua?!..." (f. 160) "Përsëri nise ti me ata bishtat e tu të mallkuar?!..." (f. 169) "A nuk tha ai që t'i jepej popullit, të paktën, një mëngjes i lehtë?!..." (f. 187) "Vetëm për kaq ishe keq ti?!" (f. 207) ("**Tregtari i skeleteve**", **Buzuku, Prishtinë, 2016**)

Fjali pyetëse shqyrtimore që i adresohet vetvetes kur merret një vendim. P. sh.:

"Ç'të ishte e gjithë ajo?!" (f. 40) "Ku po shkoj kështu?!" (f. 39) "Kur do të ktheheni përsëri këtu në këtë tokë?!..." (f. 143) "Çfarë mund të bëjë njeriu kundër fatit?!..." (f. 69) "Ku dreqin mund të kishin fëruar ashtu?!..." (f. 93) "Pse u zemërua ai njeri me mua?!... Ç'i bëra unë atij?!..." (f. 203) ("**Tregtari i skeleteve**", **Buzuku, Prishtinë, 2016**)

Përfundime

Lidhëzat mbartin hezitimin dhe frikën e një informacioni të tepërt. Tek Trebeshina lidhëza është një mjet që sinjalizon se "po flitet më shumë se ç'duhet". Fjalja po e vazhdon rrjedhën e saj e pabindur. Ajo po zgjerohet më tej në kuptim, por mund të bëhej edhe pa këtë zgjerim. Lidhëzat e kësaj forme janë të shumëllojshme por më e pranishme në veprën e autorit është lidhëza bashkërenditëse shtuese "dhe". Protagonistët shtojnë mendimet, pakënaqësitë, sqarimet, konfliktet dhe ndrojtjen me këtë lidhëz.

Në vepra e Kasëm Trebeshinës mbizotërojnë fjalitë mungesore. Shohim që tek Trebeshina fjali është edhe vetëm një pasthirmë apo një folje pa gjymtyrë të tjera të pranishme. Trebeshina e nis fjalinë e tij jo me kryefjalë e as me kallëzues por me një formë të pashtjelluar përcjellore. Në sintaks format e pashtjelluara shërbejnë si një mënyrë e shprehjes së rrethanorëve. Pra duke mos respektuar modelin asnjëanës së renditjes së gjymtyrëve, Trebeshina e nis fjalinë me një formë të pashtjelluar përcjellore.

Fjalitë më të përdorura në vepra janë fjalitë nxitëse-urdhërore të cilat shprehin vullnetin e folësit dhe përfshihen në fjalitë urdhërore të mirëfillta dhe fjalitë pyetëse.

Duke qenë se narratori në veprën e Trebeshinës është gjithmonë duke treguar, rrëfyer, ngjarje të cilat kanë ndodhur më parë, fjalitë të cilat e realizojnë dhënien e informacionit dhe që shërbejnë për të treguar diçka, janë fjalitë dëftore. Këto fjali bëjnë të mundur që narratori të kumtojë diçka për realitetin, të konstatojë fakte apo të shprehë njohuritë e tij.

Përdorim të gjerë në veprën e Trebeshinës kanë edhe fjalitë pyetëse pohuese, pyetëse mohuese, pyetëse retorike, pyetëse shqyrtimore

Bibliografia

Akademia e shkencave e Shqipërisë, "Gramatika e gjuhës shqipe 1", Instiuti i Gjuhësisë dhe Letërsisë, Tiranë, 2002,
Akademia e shkencave e Shqipërisë, "Gramatika e gjuhës shqipe 2", Instiuti i Gjuhësisë dhe Letërsisë, Tiranë, 2002.
Çeliku, Mehmet, "Sintaksë e gjuhës shqipe", ILAR, Tiranë, 2012.

Lloshi, Xhevat, "Stilistika e gjuhës shqipe dhe pragmatika", Albas, Tiranë, 2005.

Trebeshina, Kasëm, "Mekami", Buzuku, Prishtinë, 2016.

Trebeshina, Kasëm, "Më përtej kohërave", Orana, Tiranë, 2004.

Trebeshina, Kasëm, "Odin Mondvalsen", Pakti, Tiranë, 2014.

Trebeshina, Kasëm, "Stina e stinëve", Buzuku, Prishtinë, 2016.

Trebeshina, Kasëm, "Tregtari i skeletëve", Buzuku, Prishtinë, 2016.

Probleme rreth Standardizimit dhe Sfidave të Gjuhës Shqipe sot

Prof. asoc. Gladiola Elezi Durmishaj

Department of Language -Literature (Section of Language)

Faculty of Humanities, University of Vlora, Albania

gladiola.elezi@univlora.edu.al

Abstrakt

Gjuha si një konstrukt, produkt shoqëror, ka pasur si shoqërues të kahershëm debatin mbi normimin dhe standardizimin e saj. Gjuha ka gjithmonë arsye për të ekzistuar edhe pse është nën ndikimin e normave e standardeve sociale të cilat përherë ndryshojnë. Siç dëshmohet, në rrjedhë të kohës edhe ajo “më e latuara, e skalitur në gur”, gjuha e Virgilit dhe Ciceronit, humbi pushtetin për të imponuar rregullat e veta. Ndryshimet në strukturën e gjuhës janë pasoja të kontributit kulturor e gjuhësor të mbartësve, folësve të gjuhës. Nën shtysën e rrethanave të reja, lind nevoja për forma e mënyra të reja për të thënë të njëjtën gjë, apo për të evoluuar mendimin. Konstruksioni social i gjuhës, i komplikon edhe më shumë debatet në linguistikë. Gjuhëtarët janë ndarë në dy kampe: ata që mendojnë se njësimi, standardizimi duhet imponuar si një hap i menjëhershëm e njëherazi dhe pjesa tjetër që e konsideron të padrejtë e të pamundur këtë mënyrë të imponuari. Mungesa e një mendimi të përbashkët, lidhet me pamundësinë e dhënies së një përgjigjeje, që shterueshëm hedh dritë mbi vetë standardin:

Çfarë është standardi? Si duhet të jetë standardi?

Standardet gjuhësore krijohen e zhvillohen paralelisht me krijimin e zhvillimin e kombeve. Kombeve u imponohen shumë dukuri e procese në jetën e tyre, por arritje të kombeve konsiderohen vetëm ato fenomene, që janë rezultat i vullnetit. Rrjedhimisht, shqipja standarde nuk duhet të imponohet, ajo duhet të krijohet e të zhvillohet. Gjithë kombet e qytetëruara kanë standardizuar gjuhën. Këtë proces e kanë arritur në mënyra të ndryshme. Shqiptarët si në çdo përpjekje ekzistenciale, u përpoqën bindshëm e dukshëm, për më tepër, jo njëherë për standardizimin e gjuhës së vet. Njëherë, në kohën e Mbretit Zog ku u vendos që gjuhë standarde të jetë e folmja e Elbasanit, si e folme e natyrshme e ndërmjetme mes dy dialekteve të mëdha dhe, herën e dytë, më 1972 kur u vendos që shqipja standarde të jetë një hibrid mes toskërishtes dhe gegërishtes me dominim të toskërishtes. Përderisa sjelljet, normat dhe standardet sociale evoluojnë, folësit e gjuhës vazhdimisht krijojnë, japin e marrin fjalë dhe struktura të reja, të tjera, duke negociuar vazhdimisht përdorimin, paraqitjen dhe aspektet kuptimore në marrëdhëniet e tyre të përditshme.

Fjalë kyç: globalizëm, standardizim, sfida gjuhësore, dialekt, evoluim, linguistikë, prurje gjuhësore, normë gjuhësore etj.

Abstract

Language as a construct, a social product, has long been accompanied by the debate on its norming and standardization. Language always has a reason to exist although it is under the influence of social norms and standards that are always changing. As it is proven, in the course of time, even the “most structured, carved in stone”, the language of Virgil and Cicero, came to be archived, one fine day, it lost the power to impose its own rules. Changes in the structure of language are consequences of the cultural and linguistic contribution of the bearers, the speakers of the language. Under the impetus of new circumstances, the need arises for new forms and ways to say the same thing, or for the way of thinking to evolve.

The social construction of language further complicates the debates in linguistics. Linguists are divided into two camps: those who think that standardization should be imposed as an immediate step, and the other part that considers this way of imposing to be unfair and impossible. The lack of a shared opinion is related to the impossibility of giving an answer that exhaustively sheds light on the standard itself:

What is a standard? How should a standard be?

Linguistic standards are created and developed in parallel with the creation and development of nations. Nations are imposed on many phenomena and processes, but only those phenomena that are the result of will are considered achievements of nations. Consequently, standard Albanian should not be imposed, it should be created and developed.

All civilized nations have standardized their language. They have achieved this process in different ways. Albanians, as in any existential effort, tried convincingly and visibly, more than once, to standardize their language. Once, during the time of King Zog, it was decided that the standard language would be the dialect of Elbasan, as the natural intermediate dialect between the two major dialects, and, the second time, in 1972, when it was decided that standard Albanian would be a hybrid between Tosk and Gheg with Tosk dominating.

As social behaviors, norms, and standards evolve, speakers of a language continually create, give, and take away new and different words and structures, constantly negotiating usage, presentation, and semantic aspects in their everyday interactions.

Keywords: globalization, standardization, language

challenge, dialect, evolution, linguistics, language flow, language norm, etc.

Globalizmi në gjuhën shqipe

Gjuha pasqyron një kombësi, ajo është pasqyra më e qartë e një kombësie dhe e kulturës së saj. Shkalla e pasurisë dhe e pastërtisë së gjuhës është një tregues i nivelit të kësaj kulture. Prandaj, ringjalljet nacionale kudo e në çdo kohë kanë shkuar hap pas hapi me pastrimin e gjuhës me elemente të gurrave vetjake dhe spastrimin e saj prej fjalëve të huaja, që kanë vërshuar së jashtmi dhe që po vazhdojnë edhe në ditët tona. Pastrimi i gjuhës nga ky mish i huaj është një detyrë shkencore, njëkohësisht edhe kombëtare. Shkenca gjuhësore shqiptare e ka vlerësuar lart hullinë e mbarë autorëve të vjetër dhe të rilindjes për pastrimin e shqipes nga fjalët e huaja të panevojshme. Edhe përpjekjet tona të sotme për pastrimin e gjuhës letrare shqipe synojnë të mos lënë të humbasin vlerat e gjuhës popullore shqipe, të ruhen lidhjet e saj me gjuhën letrare.

Globalizimi, një e mirë për zhvillimin e vendeve më të prapambetura është kthyer në një përndjekje të kulturave të të gjithë botës. Duket se toskërishtja dhe gegërishtja apo dhe gjuha letrare shqipe së shpejti do të hyjë në muze, atje ku e kanë vendin gjërat e çmuara, por që nuk përdoren. A ka zgjidhje që kjo gjuhë e bukur dhe e lashtë të mos kthehet në relikë? Sigurisht që po. I takon shtetit të marrë të gjitha masat në të mirën e gjuhës sonë mëmë, ashtu si dita-ditës po veprohet në vende të tjera të botës anembanë. Gjuha shqipe është tepër e mbingarkuar nga fjalët e huaja, arkaizmat, krahinizmat, barbarizmat.

Globalizimi, si pikënisje dhe si bazë, ka konkurrencën dhe mbështetjen në shoqëri. Shumë analistë në botë, kur flasin për globalizimin, shpesh pranojnë se është një proces human me perspektivë dhe si i tillë është i pashmangshëm. Me qëllim të flakjes së kësaj ndarjeje midis njerëzve, duhet të gjenden ide të reja dhe të kapshme për të gjithë. Përndryshe globalizimi mund të jetë utopi. Zhvillimi gjen gjithçka nga e gjithë bota kudo, mëson të flasësh gjuhë të gjithë botës.

Ç'duhej të mendonte Gjon Buzuku kur shkruajti "Mesharin"? E shkruajti këtë libër që shqiptarët e Shqipërisë të kryenin shërbimet fetare në gjuhën mëmë, por tashmë në gjuhën shqipe kemi mjaft huazime, neologjizma, arkaizma apo krahinorizma.

Gjuha shqipe përballë globalizmit ndeshet si me anë pozitive dhe anë negative. Duhet të jemi realistë dhe ta kuptojmë se pa fjalë të huaja nuk mund të jetojë as shqipja. Por na nevojitet një politikë gjuhësore e kulturore, një planifikim gjuhësor, edhe për fjalët e huaja dhe për përdorimin e tyre, një politikë, që nuk do përfundojë vetëm në hartimin e parimeve dhe kritereve si t'u bëjmë ballë atyre, por edhe si do t'i jetësojmë ato. Me planifikim të mirë gjuhësor mund të sigurohet një integritet i duhur i fjalëve të huaja brenda sistemit të gjuhës standarde sepse standardi gjuhësor vetëm në këtë mënyrë mund të ruajë identitetin dhe integritetin e vet. "Për t'i'u përballuar sfidave të mospërfilljes së normave, madje edhe të kontestimit të përgjithshëm të shqipes së

sotme standarde dhe të globalizimit, gjuha standarde shqipe nuk duhet të lihet në mëshirën e fatit, por nevojitet një planifikim gjithëkombëtar gjuhësor me ndërhyrje të institucioneve shkencore e shtetërore në zhvillimin e saj"¹. Mbështetjen kryesore duhet ta ketë në gjuhën e gjallë popullore, sepse thesari i saj është i pashtershëm.

Detyrë jona është gjithnjë të përpiqemi të flasim e të shkruajmë sipas rregullave ekzistuese, edhe pse ato me një pajtueshmëri të përbashkët kombëtare, sipas nevojës dhe për të mirën e të gjithëve mund të ndryshohen, përkryhen e thjeshtohen. Pavarësisht nga baza jonë dialektore, duhet ta rrisim vazhdimisht kulturën tonë gjuhësore, ta kultivojmë e pasurojmë gjuhën e sotme standarde shqipe dhe të tregojmë kujdes të përhershëm për të. Duke e ditur peshën e madhe të ligjëritit të shkruar e të folur në mjetet e informimit, punonjësit e këtyre mediave duhet të jenë të vetëdijshëm për punën dhe misionin e tyre të shumëfishtë, jo vetëm për informimin objektiv të masës së gjerë, por edhe për ngritjen e kulturës gjuhësore të popullit shqiptar në përgjithësi. Detyrë e shenjtë është që të mos e bastardojmë gjuhën tonë të bukur, prandaj duhet të kemi kujdes sesi flasim e shkruajmë.

Në këtë pikë s'mund të pretendojmë një gjuhë shqipe standarde letrare, pa ndikimin e globalizmave. Kemi një fond mjaft të pasur të globalizmave, ndaj shqipja nuk mund t'u shmanget 100%. Nuk mund të flasim në mënyrë kategorike që huzimet nga gjuhët indoeuropiane janë 100% të dëmshme apo 100% dobiprurëse. Pranojmë njëzëri se ato e pasurojnë gjuhën, por edhe e "varfërojnë" sepse kemi fjalët tona barazvlerëse, që kanë një kuptim më të bukur. Ndikimi i drejtpërdrejtë i gjuhëve e i kulturave të fuqishme paraqet sfidë të madhe në radhë të parë për leksikun e saj. Ndikimet midis gjuhëve janë të vjetra sa edhe vetë gjuhët. Edhe nën këto ndikime shqipja ka mbijetuar. Pjesa më e hapur dhe më e ndikueshme prej trysnive brenda e jashtëgjuhësore është leksiku dhe ndryshimet gjuhësore në leksik. Sot në shqipe më së shumti hyjnë anglicizma. Edhe shqipja si gjuhë e tjera i pranon elementet e huaja leksikore, i përkthen, i përshtat, i asimilon dhe krijon neologjizma me to. Sipas studiuesve të kësaj fushe, fjalët e huaja nuk e rezikojnë tërësisht korpusin e gjuhës marrëse.

Gjuhë standarde (apo dialekt standard, dialekt i standardizuar) quhet një varietet i veçantë lingistik i një gjuhe, i cili ka prestigj të lartë brenda një komuniteti gjuhësor. Edhe pse shpesh bazohet në të folurën e një zone të caktuar gjeografike, si p.sh.: të kryeqytetit apo qendrës kulturore, standardi i kapërcen kufijt lingistikë dhe bëhet mjet gjithëpërfshirës i komunikimit. Në të shumtën e rasteve standardi institucionalizohet, shpesh duke i dhënë status ligjor, dhe mandej përdoret si normë në masmedia, arsim, edukim dhe në institucione

1 Shih: Sh. Demiraj, *Rreth disa çështjeve thelbësore të shqipes standarde*, Studime filologjike nr. 3-4, 2002, Tiranë, f. 38-42. Në këto rrethana, mendimi i shprehur nga disa intelektualë për t'u kthyer prapa në gjendjen e dikurshme të dy varianteve letrare të gjuhës shqipe, del i papërligjur e, për më tepër, do të ngjallte frymën e përcarjes në një kohë, kur kombi shqiptar ka nevojë më shumë se kurrë për bashkim.

tjera publike. Gjuha standarde shqipe për të arritur deri në gjendjen e sotme, është formuar duke kaluar nga një variant dialektor në një gjuhë standarde mbidialektore. Në rrugën e ndërtimit të gjuhës standarde shqipe dallohen disa ngjarje që qëndrojnë si gur shënues të hapave që kjo gjuhë ka bërë përpara në histori.

Së pari, themelet e gjuhës standarde u hodhën në periudhën e Rilindjes Kombëtare. Për t'u përmendur është Kongresi i Manastirit (nëntor, 1908) në të cilën u njësua alfabeti i gjuhës shqipe.

● Së dyti, që në vitet e para të pasqirimit për gjuhën standarde shqipe nisi një punë e organizuar dhe sistematike. Kështu në vitet 1948-1950, 1953-1954, 1956 u hartuan njëri pas tjetrit disa udhëzues drejtshkrimorë që e ngritën gjithnjë e më lart kulturën gjuhësore dhe shënuan hapa të rëndësishme përpara.

● Së treti, pas një pune të vijshme shumëvjeçare, shoqëruar nga rrahje të gjëra mendimesh u mbledh më 24 nëntor 1972 Kongresi i Drejtshkrimit të Shqipes. Standardizimi si proces, nënkupton dhe parasheh si fund, krijimin e një produkti përfundimtar: gjuhën standarde. Janë institucionet social-politike dhe specialistët e gjuhës që planifikojnë në mënyrë të ndërgjegjshme standardizimin e gjuhës, krijimin apo zgjedhjen e normave dhe standardeve gjuhësore.

Shqipja standarde dhe probleme rreth saj

Gjuha standarde

Popuj të ndryshëm, në një shkallë të caktuar të zhvillimit të tyre historik, në kohën e ndërtimit të marrëdhënieve ekonomike e shoqërore, që karakterizojnë një shkallë të lartë të organizimit politik e kulturor, kanë ndjerë nevojën për të krijuar një formë të veçantë të gjuhës kombëtare, që mund të përdorej në shumë sfera të jetës si mjeti më i përhapur i komunikimit. Këtu nuk bëhet fjalë për një komunikim çfarëdo, po për një komunikim të kulturuar në fushën e letërsisë, të dijes, përgjithësisht e në jetën politiko-shoqërore. Pikërisht kjo formë e gjuhës, e krijuar në mënyrë të ndërgjegjshme e mbi forma të tjera të gjuhës, të cilat gëzonin epërsi të veçantë ndaj të tjerave forma, ndër popuj të qytetëruar është emërtuar gjuhë letrare, po e njohur edhe me të tjera emërtime si gjuhë e kulturës, gjuhë e përgjithshme, gjuhë kombëtare etj. Kjo, emërtohet gjuhë standarde. Fillimisht do të jetë quajtur gjuhë letrare (dhe kështu vazhdon të quhet ende në ditët tona në shumë mjedise në kulturën tonë), pra fillimisht do të jetë quajtur kështu, sepse ajo lidhej ose pandehej të kishte një lidhje shumë të ngushtë me letërsinë. Mind të themi se nocioni letërsi më përpara përdorej për të shënuar krijimtarinë në përgjithësi dhe jo vetëm atë letrare.

Duhet të theksojmë se Fjalori i shqipes së sotme jep këtë përkufizim për gjuhën letrare: *"Gjuha letrare është forma më e përpunuar e gjuhës së një populli, e cila ka norma të caktuara, të ngulitura në të shkruar e në të folur dhe arrin njësimin më të lartë në kohën e krijimit të kombeve e të shteteve kombëtare"*.²

2 Fjalori i shqipes së sotme (FShS), Tiranë 1984, f. 391.

Nuk ka asnjë dyshim se gjuha letrare, fushën më të përshtatshme dhe mundësitë e mëdha të pasurimit i gjen pikërisht në krijimtarinë letrare, dhe kjo për dy arsye që janë përgjithësisht të njohura: e para, shkrimtarët janë njohësit më të mirë të thesarit gjuhësor dhe përdoruesit mjeshtërorë të këtij thesari, madje duke mbajtur parasysh gjithë përdorimet, qoftë në krijimtarinë popullore dhe qoftë në krijimtarinë e shkrimtarëve paraardhës; e dyta, sepse pikërisht në letërsi, gjuha gjen realizimin e të gjitha potencialeve e të zhërvjelltesisë deri në shkallën e përdorimit figurativ e të përmbysur të elementeve të veçanta gjuhësore e të lidhjeve nga më të pasurat të mundshme në njësi të ndryshme gjuhësore, sidomos në fushën e fjalëformimit dhe të ndërtimit të marrëdhënieve sintaksore. Megjithatë, në letërsi, pra në një vepër letrare, krahas elementeve të standardizuara, autori mund të përdorë, dhe zakonisht përdor, edhe fjalë e njësi frazeologjike të marra nga dialekte të ndryshme të gjuhës, ndonjëherë edhe fjalë e shprehje arkaike a të një periudhe të shkuar të historisë, të cilat kanë kaluar në klasën e barbarizmave, e të tjera, që shkrimtari do t'i përdorë për të karakterizuar personazhe të një konteksti të caktuar historik, politik e kulturor ose edhe për të shënuar luftën dhe dallimet midis brezave a klasave shoqërore në një të kaluar të afërt, a të largët.

Disa nga tiparet e gjuhës standarde

Gjuha standarde, krahas shumë tipareve, sidomos gjuhësore, të përbashkëta me format e tjera të gjuhës, karakterizohet nga disa tipare, të cilat e bëjnë të funksionojë si një sistem më vete dhe si një formë e veçantë e gjuhës. Tipari i parë i gjuhës standarde është se ajo formohet në mënyrë të ndërgjegjshme, që të shërbejë për komunikimin në rrafshin kombëtar ose në një rrafsh tjetër çfarëdo, të një komuniteti, në të cilin nuk mund t'i përmbyshje kërkesat asnjë nga format e tjera (dialekti, e folmja, ndonjë trajtë më e hershme e shkruar, e dëshmuar historikisht) e të tjera. Natyrisht, për nga ky tipar, gjuha standarde pjesërisht përputhet me variantet standarde eventuale, që mund të ketë pasur një gjuhë dhe kjo sepse edhe variantet krijohen në mënyrë të ndërgjegjshme, dhe po ashtu kryejnë funksione marrëdhëniesh të kulturuar, do të thoshim, për një bashkësi më të madhe sesa dialektet e forma të tjera organike të gjuhës. Variantet e një gjuhe letrare janë shfaqje tipike në rastet kur dy a më shumë bashkësi etnike (popuj), edhe shtete, kanë një gjuhë të përbashkët standard sepse, për të dëshmuar një identitet tjetër-të vetin, të veçantë (historik, kombëtar, etnik ...) nga një tjetër komunitet, ato krijojnë variante, dhe kjo bëhet në mënyrë të ndërgjegjshme e me synime të përcaktuara shumë qartë.

Tipari i dytë: standardi është gjithnjë rezultat, përfundim i marrëveshjeve, i bashkimit të pikëpamjeve dhe i vendimeve, që merren për elemente leksikore e fjalëformuese, për dukuri fonetike e morfologjike, për dukuri sintaksore e të tjera dhe për drejtshkrimin e drejtshqiptimin. Mbi këto pikëpamje e marrëveshje hartohen parimet themelore, të cilat në vazhdimësi do të

ndiqen në të gjitha nënsistemet e gjuhës, do të shkruhen rregulla të veçanta, të cilat do të bëhen të detyrueshme për të gjithë, sidomos në ligjërimi të veçanta dhe në institucione të rëndësishme arsimore, kulturore, shkencore, në administratë dhe në krijimtarinë letrare e në media të ndryshme.

Tipari i tretë është një shkallë shumë e lartë e përpunimit në të gjitha nënsistemet, që këtë formë të gjuhës e bën shumë më të zhdërvjellët dhe më të hapur për një pasurim të vazhdueshëm të saj, qoftë me fjalë e me njësi të tjera gjuhësore, marrë nga ish-variantet eventuale, nga dialektet a të folmet e gjuhës, ose edhe nga gjuha e shkrimtarëve a autorëve të mëparshëm (të vjetër), qoftë me fjalë të huaja e me ndërtime sintaksore ose edhe të fjalëve të reja, duke ndjekur modele të gjuhëve të huaja, veçse kurdoherë duke mbajtur parasysh dy parime që nuk bën të shkelen asnjëherë: fjala e huaj ose ndërtimi i ri sintaksor-të kenë përgjegjëset e tyre në gjuhën shqipe, ose të japin ngjyime çfarëdo që ato të shqipes nuk i përmushin; dhe, e dyta, fjala e huaj t'u shtrohet rregullave (jo gjithmonë) edhe të shqiptimit, po sidomos patjetër rregullave gramatikore të gjuhës marrëse, do të thotë të shqipes. Vështuar në këtë kënd, nuk do të thoshim që të gjitha fjalët dhe ndërtimet gjuhësore të huaja a nga ndikime të gjuhëve të huaja, që përdoren sot në gjuhën shqipe.

Tipari i katërt i gjuhës standarde është një shkallë e lartë e njësisë në të gjitha nënsistemet, dhe kjo vlen sidomos për drejtshkrimin dhe për rregulla të veçanta gramatikore. Këto të dhëna përcaktohen në një mënyrë shumë të qartë në botime të veçanta, siç janë fjalorë (drejtshkrimorë e normativë të gjuhës ose dygjuhësh), libra drejtshkrimi, gramatika të ndryshme normative, tekste shkollore e shkencore, revista me destinime të veçanta e të tjera botime, ku zbatohet në një shkallë të lartë standardi. (Në disa shtete, veprojnë edhe ligje të veçanta, të cilat mbrojnë standardin dhe gjuhën kombëtare përgjithësisht, sidomos nga fjalë e ndikime të huaja).

Tipari i pestë është pasuria e saj (e gjuhës standarde) dhe pasurimi i vazhdueshëm, sidomos për funksione të veçanta në jetën publicistike, letrare e shkencore. Këtu një segment të veçantë e shumë të rëndësishëm përbën terminologjia e shumëllojshme dhe shumë e pasur që përdoret në të gjitha fushat e dijes.

Si u krijua standardi i shqipes. Shqipja bën pjesë në grupin e gjuhëve që kanë marrë një zhvillim të hovshëm në fushën e shkrimit shumë vonë, prandaj edhe veprimtaria për themelimin ose standardizimin e shqipes ka nisur mjaft vonë. Arsyet dihen pothuaj nga të gjithë dhe janë pasojë e drejtpërdrejtë e pushtimit për një kohë të gjatë të viseve shqiptare nga të huajt, të cilët ndalonin gjithsesi përparimin kulturor të shqiptarëve, që do të thotë patjetër edhe zhvillimin e shkollës në gjuhën shqipe dhe shkrimin e saj. Zhvillimi i shkrimit shqip prej autorëve të vjetër të mesjetës së vonë, pati një ndërprerje për një periudhë të gjatë, po ashtu edhe shkrimet me alfabetin arab, dhe shkrimet në arbërishten (nga shkrimtarë arbëreshë), të cilat nuk kishte si të luanin ndonjë rol të drejtpërdrejtë për shqipen, pavarësisht nga rëndësia e

tyre, si dhe shkrimet e mëvonshme deri tek Kristoforidhi e shkrimtarët e gjysmës së dytë të shekullit XIX. Kjo sepse qenë këta të fundit që, me shkrimet e tyre, me shkallën e njohjes dhe të pasurimit të shqipes, si dhe me përpunimin e saj, do të krijonin parakushtet për themelimin e shqipes letrare. Në këtë rrugë, nuk ka asnjë dyshim që, sidomos veprimtaria e shoqatave e klubeve shqiptare në atë periudhë (Shoqëria e të Shtypurit Shkronja Shqip e Stambollit, shoqëritë "Agimi" e "Bashkimi" të Shkodrës, "Klubi i Manastirit" e ndonjë tjetër), në përpjekjet për themelimin e alfabetit të shqipes, do të shtrojnë edhe probleme të veçanta të shqipes letrare. Këto, më pas do të vazhdonin me shkrimet për gjuhën shqipe nga intelektualë si Ndre Mjedja, Faik Konica, Aleksandër Xhuvani e të tjerë. Prova e parë për të standardizuar në njëfarë shkalle gjuhën shqipe, do të bëhej në vitet 1916/17 nga Komisioni Letrare Shqipe e Shkodrës, e cila, për gati dhjetë vjet pas themelimit të alfabetit të shqipes në Manastir, do të arrinte të hartonte Ortografinë e parë të shqipes. Ajo komisi shtronte për të parën herë çështjen e zgjedhjes së dialektit që do të shërbente si bazë, mbi të cilën do të krijoheshin shqipja standarde, e cila shkruhej në dy a tri variante: toskërishtja letrare, gegërishtja e ashtuquajtur e mesme letrare (me fare pak shkrime) dhe shkodranishtja letrare. Ortografia e Komisionit Letrare të Shkodrës ishte ngritur mbi bazë të gegërishtes së mesme dhe, sado që kjo formë letrare nuk do të bëhej e vetmja, sepse do të vazhdonte përdorimi dhe lëvrimi i mëtejshëm i toskërishtes letrare, sidomos në fushë të letërsisë, dhe i shkodranishtes letrare (nga disa autorë), do të vazhdonte të zhvillohej e të zbatoheshin në administratë, në tekste shkollore dhe nga disa shkrimtarë. Pas daljes nga Lufta e Dytë Botërore, gjuha shqipe u ndodh në një situatë të re, shumë më të favorshme, qoftë falë zgjerimit të sistemit të arsimit dhe një hovi të ri që merrte letërsia dhe kultura përgjithësisht në Shqipëri, qoftë falë njëfarë lirie për shkollën, arsimin e librin shqip në Kosovë e në viset e tjera shqiptare, që ndodheshin në ish-Jugosllavinë.

Disa probleme aktuale të shqipes standarde sot

Shqipja standarde ka po ato probleme që kanë edhe gjuhë të tjera standarde, qofshin gjuhë që kanë traditë të gjatë ose një jetë më të shkurtër si gjuhë kulture të një komuniteti çfarëdo. Të tilla janë:

1. Qëndrimi ndaj fjalëve të huaja, veçanërisht termave tekniko-shkencorë e të tjerë, masa e të cilave është shumë e madhe dhe trysnia shumë e fortë. Ndihet dukshëm nevoja për një zgjerim të vazhdueshëm të fjalësit dhe për pasurimin e gjithanshëm të gjuhës jo vetëm me elemente gjuhësore, po edhe me zgjerimin e të ashtuquajturave "çerdhe fjalësh" dhe me dallimin e qartë të regjistrave të fjalëve. Një kërkesë e vazhdueshme për të zgjeruar potencialin në fushë të fjalëformimit, po edhe në fushë të krijimit të modeleve të togfjalëshave e të ndërtimit të marrëdhënieve sintaksore për të shprehur një botë gjithnjë më të pasur e më të ndërlikuar, në stil të ndryshme. Trysnia e vazhdueshme nga gjuhë të mëdha, jo vetëm sepse ndikimi i tyre zgjerohet si rrathët e krijuar nga një gur i hedhur në ujë, po edhe sepse ato

gjuhë (dhe sidomos anglishtja) sikur po bëhen gjuhë të dyta (në mos të para), për shkak të njëfarë "utilitarizmi" në fushë të informacioneve e të tjera, duke prekur deri edhe traditën e shkrimit e të shqiptimit të fjalëve të huaja, të cilat mund të kenë hyrë në gjuhët përkatëse nga frëngjishtja ose italishtja. Si të fundit në këtë grup problemesh, duhet përmendur njëfarë nostalgjie, po edhe nevoja pse jo, sidomos në kultura me traditë të gjatë, për t'iu kthyer "burimit", idiomave organike /të të folmeve e dialekteve që janë tipike për krahina të veçanta ose edhe për periudha më të hershme të shkrimit të një gjuhe, e të tjera. Kjo e fundit, sigurisht si një përpjekje për t'iu kthyer "origjinale", burimores, së natyrshmes. Shumë nga këto që përmendëm këtu, mund të jenë probleme me të cilat ballafaqohet sot edhe shqipja standard.

2. Shqipja standarde, si pak gjuhë të tjera, për disa dhjetëvjetësha është përdorur dhe vazhdon të përdoret si gjuhë zyrtare (me statuse të ndryshme) në disa njësi shtetërore, po me synimin që të bëhet i vetmi mjet komunikimi në rrafshin gjithëshqiptar. Nuk janë shqiptarët i vetmi popull me një gjendje të këtillë as politike dhe as gjuhësore. Për mungesë tradite (po edhe disipline pse jo), në kushtet kur shqipja ishte (a është) një gjuhë zyrtare e dytë, dhe kur si burime informacionesh nga më të ndryshmet (politike, ekonomike, kulturore e të tjera) - shërbente një gjuhë tjetër (kryesisht një nga sllavishtet), ndodhi një dukuri shumë e dëmshme për shqipen: shqipja standarde, sidomos në fushë të sintaksës, erdhi e u shfytirua shumë, për të përfunduar në shumë elemente, si një gjuhë e përkthyer.

3. Në përpjekjet për "krijimin" e standardeve të reja të gjuhës shqipe (madje edhe të gjuhëve të veçanta, si gegërishtja, sepse si e tillë konsiderohet nga disa "studiuës", ose ndonjë standard tjetër, i cili mund të quhej, pse jo: dibranishtja, kosovarishtja, labërishtja etj.), autorët e këtyre përpjekjeve shkojnë e gjurmojnë "teorira" nga më të çuditshmet që kanë zbuluar studiuës të shkencave antropologjike, edhe pse se ato, eventualisht, mund të vlenin për gjuhë të ndaluara për shkaqe të ndryshme (gjuhë të fiseve indiane të Amerikës; gjuhë të popujve a të fiseve afrikane, në robëri për një kohë të gjatë; ndonjë gjuhë si norvegjishtja në ballafaqim me danishten si gjuhë zyrtare; gjuhë të ndryshme "të mbuluara" nga ndikime e trysni të mëdha të rusishtes e të tjera).

4. A duhet të ketë varietete, ose më mirë, a lejohen varietetet në gjuhën standarde, pra edhe në shqipen standarde? Gjendja ideale, këtë e di gjithkush, do të ishte të mos kishte varietete në një standard, po gjendja reale është një pasqyrë tjetër: të gjitha standardet zbatohen me varietete, veçse edhe këtu ka kufizime, sepse shumë prej tyre nuk janë të lejueshme, dhe kjo sidomos në qoftë se ato janë pasojë e mosnjohjes së standardit dhe jo vetëm të tij, e përdorimit të modeleve të një gjuhe tjetër (me kusht që të mos përbëjnë asnjë pasurim për gjuhën). Këtu bëhet fjalë për shfytirime të gjuhës, për zhveshjen e saj nga natyra tipike për të. Kjo përbën shkëlqje të pafalshme dhe këtë të drejtë nuk e gëzon askush, cilido qoftë, sepse gjuha standarde nuk është pronë private e askujt, ajo përbën një pasuri të përbashkët, krijuar

nga shumë breza dhe jo vetëm nga brezi ynë, kjo do të thotë jo as nga brezi "i regjimit më të egër komunist" në kohën kur qe standardizuar, ose, më drejt, kur qe njësuar shqipja në Kongresin e Drejtshkrimit të Gjuhës Shqipe, në vitin 1972 në Tiranë.

Shkaqet e thyerjes së normës drejtshkrimore e drejtshqiptimore

Prej vitit 1968 (Konsulta Gjuhësore e Prishtinës), nga 1972-i (Kongresi i Drejtshkrimit) e kënde, në sesione të ndryshme të organizuara për gjuhën është diskutuar për rrezikun që i paraqitej e i paraqitet edhe sot gjuhës shqipe nga fjalët e huaja të futura në përdorimin e përditshëm (gjuhën bisedore e librore) të saj si dhe për strukturën sintaksore të saj, të shpeshtën e herëve, sllave. Këtë shqetësim gjuhëtarëve, para gjithë të tjerëve, ua kanë sjellë pseudopërkthyesit: përkthyesit nga serbishtja, anglishtja, italishtja etj., për të cilët përkthyesi Edmond Tupja shkruan: Masakrimi i gjuhës shqipe, përveçse në fushat e tjera, vërehet sidomos edhe në fushën e përkthimit, ku kjo gjuhë bëhet gjithnjë e më e panatyrshme dhe më e paqartë, sepse fjalët, togfjalëshat, fjalitë e frazeologjizmat nga gjuhët e huaja përkthehen fjalë për fjalë, edhe pse në shqip ato nuk kanë kurrfarë kuptimi. Kurse frazat "*në mungesë të, lë për të dëshiruar, nën ndikimin e, problem i shtruar për zgjidhje, duke theksuar se, duke marrë parasysh faktin se, është shprehur duke thënë*" edhe sot i lexojmë nëpër shkrimet e kritikëve të letërsisë e të publicistëve herë pas here, kurse gazetarët i përdorin çdo ditë, pa dhënë me to ndonjë informacion për publikun e as ndonjë fakt, përpos ngarkesës së panevojshme të tekstit. Por, nuk janë vetëm këto elemente gjuhësore "armiqtë" e vetëm të gjuhës shqipe. Përdorimi më i keq i gjuhës sot bëhet nga politologët e moderatorët e emisioneve televizive e radiofonike, të cilët përkeqësojnë shqipen (në të shkruar dhe në të folur), me gabime drejtshkrimore, drejtshqiptimore, leksikore, morfologjike, sintaksore, semantike, stilistike, terminologjike. Nëse sot, nuk është i nevojshëm të mbahet një kongres drejtshkrimor për gjuhën shqipe, i domosdoshëm është të hartohet një fjalor për gabimet drejtshkrimore gjuhësore, për mënjanimin e kalkeve, për ndërtimin e fjalive në bazë të rregullave të gjuhës shqipe. Thyerja e normës ka shumë shkaqe. Gabimet rrjedhin ngaqë nuk njihen rregullat drejtshkrimore dhe fjala shkruhet sipas shqiptimit vetjak të individit. Ata që pohojnë pamjaftueshmërinë e strukturës dhe varfërinë leksikore të shqipes standarde, në të vërtetë nuk e njohin atë dhe parapëlqejnë një arsyetim të tillë. Përveç padijes e injorancës, ndër shkaqet kryesore të thyerjes së normës së shkrimit dhe të shqiptimit letrar janë:

- a) veçoritë dialektore të folësit,
- b) ndikimi i gjuhëve të huaja në leksikun dhe në gramatikën e folësve,
- c) ligjërimi i shkujdesur,
- d) shqiptimi shkronjë për shkronjë i fjalëve të gjuhës së shkruar.

Për gjendjen e sotme të shqipes standarde shkaku i parë përbën problemin kryesor për vendosjen e

normave të drejtshqiptimit dhe paraqet vështirësi më të mëdha për t'u kapërcyer.

Rrugët kryesore nëpër të cilat do të shtjellohet veprimtaria për pastrimin e gjuhës:

1) Shfrytëzimi më i gjerë i pasurisë së fjalorit dhe të frazeologjisë shqipe, ashtu siç patën bërë dhe rilindësit në kohën e tyre.

2) krijimi i fjalëve të reja sipas rregullave të fjalëformimit të gjuhës sonë. Kjo rrugë është rrahur prej kohësh dhe e ka pasuruar fjalorin e shqipes me shumë fjalë të goditura p.sh.: *bletar-bletari, pemtar-pemtari, frymëzim-frymëzoj, inspiracion-inspiroj*;

3) krijimi i fjalëve të reja me brumin e shqipes, por sipas ndërtimit të fjalëve të huaja që duhen zëvendësuar. Kjo rrugë ka qënë nga më të frytshmet jo vetëm për pasurimin e fjalorit të shqipes, por edhe te gjuhëve të tjera i.e. Rruga e kalkimit është rrahur në gjuhën tonë veçanërisht që nga Rilindja dhe ka qënë e frytshme si në leksikun politiko-shoqëror, ashtu edhe në terminologji. Zëvendësimi i fjalëve të huaja është një veprimtari gjuhësore dhe shoqërore. Jo rrallë ka ndodhur që propozimet për zëvendësimin e fjalëve të huaja nuk kanë pasur jetë të gjatë, madje disa herë kanë mbetur thjesht propozime. Që zëvendësimet të jenë të pranueshme nga të gjithë duhen pasur parasysh disa kritere kryesore:

a) Kuptimi i fjalës shqipe duhet të përputhet ose të jetë shumë i afërt me kuptimin e fjalës së huaj p.sh.: *shmang-evitoj* sepse në të kundërt, zëvendësimi nuk mund të kryhet. Këto shqipërime A. Xhuvani nuk i përfshiu në librin e tij "*Për pastërtinë e gjuhës shqipe*" (1956).

b) Duhet synuar që shqipërimet të jenë fjalë me kuptim të motivueshëm, të kapshëm nga masa e folësve. Prandaj në fushën e leksikut të përgjithshëm është më e pranueshme një fjalë e re sesa një fjalë krahinore.

c) Nuk është e këshillueshme të krijohen nga e njëjta temë dy fjalë me kuptime të ndryshme, por me tingëllim të ngjashëm.

d) Duhet të shmangen homonimet fjalëformuese, domethënë fjalë të formuara nga po ajo temë e me po ato ndajshesa, po me kuptime të ndryshme p.sh.: fjalë "përparësi", sot me kuptimin "prioritet", nuk mund të rikrijohet kjo fjalë me kuptimin *avantazh*.

Sipas Xhevat Lloshit pranojmë se një detyrë për të cilën ka ardhur koha të këmbëngulim me të madhe është kjo: fjalët e huaja, për të cilat tashmë janë gjetur fjalët përkatëse shqipe me vend, të mos përkrahen më. Gjëja e parë që meriton të theksohet, është mundësia e vërtetë për të zëvendësuar me vend, me dobi, me vlerë fjalët e huaja. Ne mendojmë se detyra e menjëhershme është të luftojmë fjalët e huaja që pa hyrë mirë, pa zënë vend, pa lëshuar rrënjë, pa u përhapur gjerësisht. Shqipja sot është një trup i shëndoshë e me gjallëri që rritet vashdimisht.

Sipas Miço Samarës themi se kërkesa për të përdorur një gjuhë të pasur e pa fjalë të huaja duhet të kuptohet:

1) Si një nevojë që ka gjuha për t'u çliruar nga barërat e këqija që i marrin ushqimin, që e ligështojnë trupin e shëndoshë të saj.

2) Si një domosdoshmëri e komunikimit më të lehtë midis njerëzve; duke qënë e pastër, e

qëruar nga fjalët e huaja të panevojshme, gjuha jonë e kryen më mirë funksionin e shkëmbimit të mendimeve. Fjala që këshillohet të zëvendësojë atë të huaj duhet të përmbushë disa kërkesa. Ajo duhet të jetë jo vetëm e natyrës së shqipes, por edhe t'i përgjigjet plotësisht kuptimit të saj në mënyrë që nga zëvendësimi i njërës me tjetrën gjuha të mos humbasë asgjë.

Në raste të tjera fjalë e huaj e fjalë shqipe mund të dallohen nga stili ose sfera e përdorimit. Fjalët e huaja nuk mund të zëvendësohen në të njëjtën masë. Nga njëra anë kjo varet nga sfera më e gjerë a më e ngushtë e kuptimeve, nga fusha e përdorimit edhe nga koha kur kanë hyrë në gjuhën shqipe.

Lufta kundër fjalëve të huaja ndahet në tre grupe:

a) Fjalë që duhen mënjeluar krejtësisht dhe menjëherë nga përdorimi, pasi fjalë shqipe përkatëse i mbulon plotësisht kuptimet e tyre dhe është bërë tashmë, pak a shumë e njohur p.sh.: *abrogoj, abrogim, adapt, adaptoj, adaptim, anuar, aprovoj, aprovim* etj.

b) Fjalë që do të bashkëjetojnë përkohësisht me fjalët shqipe përkatëse, derisa këto të fundit të bëhen të njohura ose derisa të fitojnë plotësisht kuptimet e fjalëve të huaja që zëvendësojnë p.sh.: *buzinë-bordurë*; frytshmeri-efektivitet e tij. Shumë prej këtyre fjalëve brezi i ri nuk i njeh fare ose nuk i përdor p.sh.: (*abandonoj, abnegacion, definicion, violencë* etj.

c) Futen ato fjalë të huaja përdorimi i të cilave dhet kufizuar hap pas hapi derisa të ngushtohet në ato kuptime në të cilat nuk mund të zëvendësohen nga fjalë shqipe. Përdorimi i tepruar a i panevojshëm i fjalëve të huaja u ngushton sferën kuptimore fjalëve shqipe ose pengon zhvillimin e mëtejshëm të tyre.

Në ditët tona lufta për pastërtinë e gjuhës, veçanërisht për zëvendësimin e fjalëve të huaja të panevojshme, po zhvillohet në përmasa më të gjëra se kurrë dhe me një organizim të ri. Një ndihmesë shumë të çmueshme po japin në këtë veprimtari edhe studiuesit e gjuhës e masat e popullit në Kosovë dhe në viset e tjera me popullsi shqiptare në Jugosllavi. Faktori kryesor objektiv që na jep besim të plotë se lufta për pastërtinë e gjuhës do të sjellë përfundime të dobishme dhe do të arrijë synimet e saj, është zhvillimi i madh, i gjithanshëm i gjuhës shqipe në epokën tonë.

Në mënyrë të veçantë është zhvilluar e pasuruar leksiku i shqipes, është zgjeruar sistemi i fjalëformimit, janë shtuar mjetet fjalëformuese, është zhvilluar prejardhja kuptimore e gjuhës sonë.

Përfundime

• Gjuha shqipe përballë globalizmit ndeshet si me anë pozitive dhe anë negative. Duhet të jemi realistë

dhe ta kuptojmë se pa fjalë të huaja nuk mund të jetojë as shqipja. Por na nevojitet një politikë gjuhësore e kulturore, një planifikim gjuhësor, edhe për fjalët e huaja dhe për përdorimin e tyre, një politikë, që nuk do përfundojë vetëm në hartimin e parimeve dhe kriterëve si t'u bëjmë ballë atyre, por edhe si do t'i jetësojmë ato. Me planifikim të mirë gjuhësor mund të sigurohet një integritet i duhur i fjalëve të huaja brenda sistemit të gjuhës standarde sepse standardi gjuhësor vetëm në këtë mënyrë mund të ruajë identitetin dhe integritetin e vet.

- Kemi një fond mjaft të pasur të globalizmave, ndaj shqipja nuk mund t'u shmanget 100%. Nuk mund të flasim në mënyrë kategorike që huzimet nga gjuhët indoeuropiane janë 100% të dëmshme apo 100% dobiprurëse. Pranojmë njëzëri se ato e pasurojnë gjuhën, por edhe e "varfërojnë" sepse kemi fjalët tona barazvlerëse, që kanë një kuptim më të bukur.

- Zëvendësimi i fjalëve të huaja është një veprimtari gjuhësore dhe shoqërore. Jo rrallë ka ndodhur që propozimet për zëvendësimin e fjalëve të huaja nuk kanë pasur jetë të gjatë, madje disa herë kanë mbetur thjesht propozime. Që zëvendësimet të jenë të pranueshme nga të gjithë duhen pasur parasysh disa kriter kryesore:

- a) Kuptimi i fjalës shqipe duhet të përputhet ose të jetë shumë i afërt me kuptimin e fjalës së huaj p.sh.: shmang-evitoj sepse në të kundërt, zëvendësimi nuk mund të kryhet.

- b) Duhet synuar që shqipërimet të jenë fjalë me kuptim të motivueshëm, të kapshëm nga masa e folësve. Prandaj në fushën e leksikut të përgjithshëm është më e pranueshme një fjalë e re sesa një fjalë krahinore.

- c) Nuk është e këshillueshme të krijohen nga e njëjta temë dy fjalë me kuptime të ndryshme, por me tingëllim të ngjashëm.

- d) Duhet të shmangen homonimet fjalëformuese, domethënë fjalë të formuara nga po ajo temë e me po ato ndajshesa, po me kuptime të ndryshme p.sh.: fjala "përparësi", sot me kuptimin "prioritet", nuk mund të rikrijohet kjo fjalë me kuptimin *avantazh*.

- Detyrë jona është gjithnjë të përpikemi të flasim e të shkruajmë sipas rregullave ekzistuese, edhe pse ato me një pajtueshmëri të përbashkët kombëtare, sipas nevojës dhe për të mirën e të gjithëve mund të ndryshohen, përkryhen e thjeshtohen. Pavarësisht nga baza jonë dialektore, duhet ta rrisim vazhdimisht kulturën tonë gjuhësore, ta kultivojmë e pasurojmë gjuhën e sotme standarde shqipe dhe të tregojmë kujdes të përhershëm për të. Duke e ditur peshën e madhe të ligjërimit të shkruar e të folur në mjetet e informimit, punonjësit e këtyre mediave duhet të jenë të vetëdijshëm për punën dhe misionin e tyre të shumëfishtë, jo vetëm për informimin objektiv të masës së gjerë, por edhe për ngritjen e kulturës gjuhësore të popullit shqiptar në përgjithësi. Detyrë e shenjtë është që të mos e bastardojmë gjuhën tonë të bukur, prandaj duhet të kemi kujdes sesi flasim e shkruajmë.

Bibliografi

- Çabej, E. "Hyrje në historinë e gjuhës shqipe", Prishtinë, 2008
- Demiraj, Sh. *Shqipja gjuhë Ballkanike, në "Gjuha Jonë", Tiranë 1983/1*
- Elezi, G. "Gjurmime gjuhësore e interpretime të shqipes 1", Shkup, 2012
- Kumtesë e mbajtur në veprimtarinë "Java e Albanologjisë", organizuar nga Instituti Albanologjik i Prishtinës, 14-18 nëntor 2011
- Konferenca shkencore "Shqipja standarde dhe shoqëria shqiptare sot". Tiranë, 2002
- Lloshi, Xh., "Shqipja standarde në rrethanat e dygjuhësisë", në S. F, 55/2001, nr. 3-4
- Memushaj, R. "Hyrje në gjuhësi", Tiranë, 2006
- Samara, M. *Pasuria dhe pastërtia e gjuhës, në "Gjuha Jonë", Tiranë, 1982/2*
- Thomai, J. "Leksikologjia e gjuhës shqipe", Tiranë, 2011
- Thomai, J., Lafe, E. Samara, M. "Studime filologjike Nr. 1-4, Tiranë 1995
- Xhuvani, A., "Për pastërtinë e gjuhës shqipe". Tiranë, 1956
- AKTET ISSN 2073-2244 Journal of Institute Alb-Shkenca

Sfidat Albanologjike në Ditët e Sotme

Dr. Asime Feraj

Qendra Kërkimore e Albanologjisë dhe Ballkanistikës
Fakulteti i Shkencave Humane
Universiteti “Ismail Qemali” Vlorë

Abstrakt

Albanologjia si një drejtim i veçantë studimesh mbi historinë, gjuhën, folklorin, etnografinë dhe gjeografinë e Shqipërisë, nxjerr në pah përpjekjet e dijetarëve shqiptarë dhe të huaj, lidhur me origjinën dhe zanafillën e gjuhës shqipe. Me problemet e trajtuara, me materialet e paraqitura prej tyre, konsoliduan shkencën albanologjike dhe përcaktuan vendin e shqipes në familjen gjuhësore indoevropiane.

Nëse prejardhja ilire është përcaktuar me argumente bindëse nga albanologë të huaj dhe shqiptarë, dokumentimi i shqipes së shkruar mbetet ende një sfidë për albanologjinë dhe albanologët e ditëve të sotme. Për të hedhur dritë mbi këtë aspekt kemi trajtuar Nermin Vlora Falaschin, studiuese e kohëve të reja, e cila sjell dokumente epigrafike të zbuluara nga Egjeu deri në Atlantik, të cilat i lexon përmes alfabetëve pellazgo-ilir-shqip. Në këtë punim kemi sjellë vetëm disa prej dokumenteve epigrafike, të ruajtura në gjirin e tokës mëmë, të ekspozuara në muzetë arkeologjike të Durrësit, Tiranës dhe Apolonisë, të cilat mund të lexohen me lehtësi me shqipen e sotme, dhe po me kaq lehtësi të kapet edhe kuptimi i tyre.

Shkrimet epigrafike janë dokumentet tona të munguara, pergamenet tona të shkruara, të cilat mund të shërbejnë në ndërtimin e së kaluarës, por edhe si dëshmi për shqipen e shkruar në kohët më të hershme.

Fjalë kyç: Albanologji, kërkime, studime gjuhësore, shqipe e shkruar

Abstract

Albanology as a special direction of studies on the history, language, folklore, ethnography and geography of Albania, highlights the efforts of Albanian and foreign scholars, related to the origin and genesis of the Albanian language. With the problems addressed, with the materials presented by them, they consolidated Albanian science and defined the place of Albanian in the Indo-European language family.

If the Illyrian origin has been established with convincing arguments by foreign and Albanian albanologists, the documentation of written Albanian still remains a challenge for albanology and today's albanologists. To shed light on this aspect, we have dealt with Nermin Vlora Falaschin, a researcher of modern times, who brings

epigraphic documents discovered from the Aegean to the Atlantic, which she reads through the Pelasgian-Illyrian-Albanian alphabets. In this paper, we have brought only some of the epigraphic documents, preserved in the bosom of the motherland, exhibited in the archaeological museums of Durrës, Tirana and Apollonia, which can be easily read with today's Albanian, and just as easily grasp their meaning.

Epigraphic writings are our missing documents, our written parchments, which can serve in the construction of the past, but also as evidence for written Albanian in the earliest times.

Keywords: Albanology, scientific research, linguistic studies, written Albanian

Hyrje

Albanologjia si një drejtim i veçantë studimesh për Shqipërinë, shqiptarët dhe shqipen nxjerr në pah përpjekjet e dijetarëve shqiptarë dhe të albanologjëve të huaj lidhur me origjinën dhe zanafillën e gjuhës shqipe. Duke i theksuar këto ndihma në mënyrë plotësuese, në këtë artikull synojmë të paraqesim kontributin e studiuesve më të shquar të huaj në zhvillimi i albanologjisë në përgjithësi dhe të gjuhës shqipe në veçanti.

Sjellim në kujtesë albanologët: Leibniz[1] i cili me një intuitë të jashtëzakonshme arriti në një teori “ilire” të gjuhës sonë. Me përcaktimin e vendit të shqipes në grupin e gjuhëve indoevropiane, ngjalli interesin e një plejade gjuhëtarësh, por edhe hapi udhën e studimeve në fushën e gjuhës sonë[2]. Albanologët W. M. Leake dhe F. Pouqueville, të cilët qysh para themelimit të gjuhësisë indoevropiane shfaqën interes për gramatikën dhe fjalorin e shqipes; J. Thunmann me tezat, *Shqiptarët janë pasardhës të ilirëve* dhe *Populli shqiptar e ruajti bazën ilirike të vjetër të gjuhës së tij*, [3] shënoi një kthesë në studimin e historisë, të gjuhës e të kulturës së popullit shqiptar mbi baza shkencore. Një vend të rëndësishëm zënë edhe Johan von Han[4] e Franz Bopp, dy figura të mëdha ku i pari i dha albanologjisë karakterin e një shkence të mirëfilltë dhe i dyti bëri epokë me problemet që trajtoi, me materialet e pasura që solli për historinë, gjuhën, folklorin, etnografinë, dhe gjeografinë e Shqipërisë dhe me argumentimin shkencor të karakterit indoevropian të shqipes; për të vazhduar më tej me G. Mayer[5], H. Pedersen, N. Jokli, M. Lambertz etj., të cilët konsoliduan shkencën albanologjike dhe përcaktuan

vendin e shqipes në familjen gjuhësore indoevropiane. Në studimet e albanologëve të huaj u trajtuan problemet e origjinës së gjuhës shqipe dhe marrëdhëniet e saj me gjuhët e tjera ballkanike, duke vënë në dukje ndikimin e gjuhëve të tjera mbi shqipen dhe më pak ndikimin e shqipes mbi to. Për të hedhur dritë më mirë mbi këtë aspekt do të trajtojmë edhe albalologët shqiptarë brenda dhe jashtë vendit të cilët kanë dhënë një ndihmesë të madhe jo vetëm për gjuhësinë shqiptare, por edhe për atë indoevropiane e botërore, lidhur me trajtimin dhe shpjegimin e dukurive të ndryshme gjuhësore.

Në periudhën parashkencore të studimeve të lëvruara prej vetë shqiptarëve duhet të përmendim ndihmesat gjuhësore të dijetarëve arbëreshëve të Italisë: Engjëll Mashi (1807)[6], Andrea Dara (1822), Mikel Skutari (1825), Zef Krispi (1827-1857), Gjon Skiroi (1834), Jeronim de Rada (1834), Viçenc Dorsa (1847) etj.; albanologët me përmasa evropiane: Eqrem Çabejt, Dhimitër Shuteriqi, Shaban Demiraj, Robert d' Angely dhe në veçanti Nermin Vlora Falaschin,[7] e cila sjell dokumente epigrafike të zbuluara nga Egjeu deri në Atlantik të cilat i lexon përmes alfabeve pellazgo-ilir-shqip-italian-anglez-grek, arrin në konkluzionin se shqipja është një nga gjuhët më të vjetra indoevropiane që flitet ende, e konfirmuar së fundmi edhe nga studimet gjuhësore kompjuterike.[8]

Në këtë punim do të ndalemi vetëm në dokumente epigrafike në gjetura brenda territorit të Shqipërisë, të paraqitura në muzetë arkeologjikë të Durrësit, Tiranës, Butrintit dhe Apolonisë, si tregues i vazhdimësisë së jetës së pandërprerë në këtë areal.

Shkrimet epigrafike, dokumentet tona të munguara

Përpjekja për gjetjen e dokumenteve të shkruara në gjuhën shqipe dhe dokumentimin e shqipes së shkruar mbetet ende një sfidë. Respektojmë në këtë drejtim punën e prof. Dhimitër Shuteriqit, në mbledhjen e materialeve të shkruara (letra, akte fetare, tregtare, shënime familjare, mbishkrime etj.) dhe boton më 1965, *Shkrimet shqipe në vitet 1332-1850*, me 298 numra. Mirëpo shkenca ndërtohet mbi bazë të dhënave që disponon dhe zhvillohet e pasurohet në bazë të dhënave të reja. Këtë e kuptojmë qartë, nëse e krahasojmë me ribotimin e saj më 1976, me po të njëjtin titull: *Shkrimet shqipe në vitet 1332-1850*[9], por tashmë me 469 numra, bashkë me 9 bise dhe një Shtojcë, pra 170 numra më shumë për 10 vjet. Është një numër i konsiderueshëm, 3/5 e materialit të mëparshëm, por në shënimet e veta të kësaj vepre, profesori është i bindur se nuk ka regjistruar një numër të mirë shkrimesh për të cilat nuk ka dijeni. Si rrallë kush, hulumton në arkiva duke gërmuar në studime të vjetra deri në dokumentet më të hershme sjell në dritë veprën tjetër *Tekste shqipe dhe shkrimi shqipes në vitin (879-1800)*, botuar në 2005-ën, duke i shtrirë shumë në kohë kufijtë e shqipes së shkruar. Profesori ka bindjen dhe është i sigurt se vitet që do të vijnë do të sjellin lëndë të re, me kërkimet që do të rriten dhe me zellin e kërkimtarëve.-

Një studiuese e tillë, e zellshme, ndriçuese e mirëfilltë e qytetërimeve të vdekura, është Nermin Vlora Falaschi (Falaschi). Preokupimi i saj është lashtësia e qytetërimeve

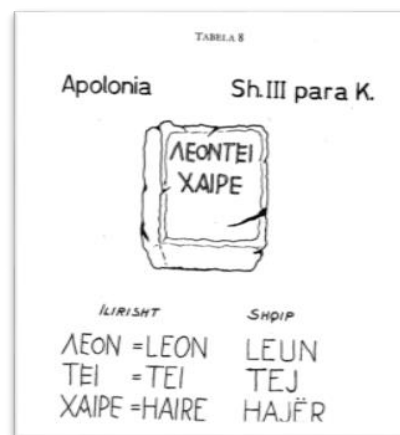
të Mesdheut[10], dhe shqetësimi kryesor prejardhja e gjuhës shqipe, e dokumentuar teorikisht në punime të shumta nga studiues brenda dhe jashtë vendit si një nga gjuhët më të vjetra të Ballkanit dhe Europës, por e dokumentuar vonë. Autorja kërkon ta shtyjë më parë këtë proces. Ndryshe nga paraardhësit e saj evropiane dhe shqiptarë ka krijuar një metodologji të re, që lidhur teorinë me praktikën. N. Vlora trajton pjesën praktike: *deshifrimin, shpjegimin dhe zbërthimin e shkrimeve të lashta*,[11] dokumenteve epigrafike (dokumentet tona të munguara, pergamenet tona të shkruara), të cilat “.. arkeologët kanë munguar t'i marrin në konsiderimin e duhur për ndërtimin e së kaluarës”[12].

Me dashurinë për gjuhën, me njohuritë e shprehite e nevojshme, regjistron çdo provë e fakt që vërteton shkrimin e shqipes: *tekste, fjali, fjalë*, për të sjellë lëndë të re e të dobishme në historinë e shqipes së shkruar.

Me lëndën leksikore të nxjerrë nga studimet e kësaj dijetareje mbi gjuhën e shkruar përmes dokumenteve epigrafike, mund të krijonim një fjalorth me numër të konsiderueshëm fjalësh, por kjo do të jetë ajo që do të kërkojmë ta arrijmë si synim përfundimtar. Në këtë punim do të sjellim një grup fjalësh të gjetura në muzetë arkeologjikë të Durrësit, Tiranës dhe Apolonisë si: emrat: *natë, fëmijë, jetë, anë, hair*; foljet: *kam, lind, é (është), qaj, bëj (bëne), lidh, hyjënor, hipi, jep*; përemrat: *tënde, ndajfoljet: ku, tej, tamah* etj.

Ngjashmëria e fjalëve dhe e koncepteve të këtyre dokumenteve epigrafike të lashtësisë së hershme me gjuhën shqipe është e pamohueshme. Nuk ka dyshim se këto mbishkrime janë jashtëzakonisht të qarta dhe nuk ka nevojë për përpunime të vështira për ta kuptuar domethënien dhe përmbajtjen e tyre. Megjithatë për ta bërë më të kthjellët, fjalën e kemi sjellë në më shumë se një mbishkrim, dhe në disa raste edhe me kuptimin që mbart sot në fjalor.

- I. Në grupin e parë kemi sjellë foljen **LE/ LIND**
1. Le/ lindur/ [13]

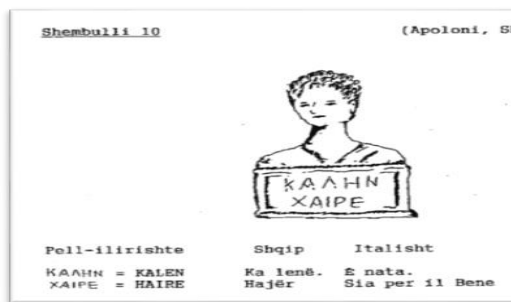

Interpretimi: "Njeriu ynë i dashur, tani ka lindur tej e përtej, në Botën tjetër. Qoftë me Hajër".

Tej[14]: I. ndajf. kupt. 1. Larg vendit ku jemi, tutje; në anën tjetër, matanë, përtej.

2. Le/ lindur[15] Edhe ky dokument epigrafik që

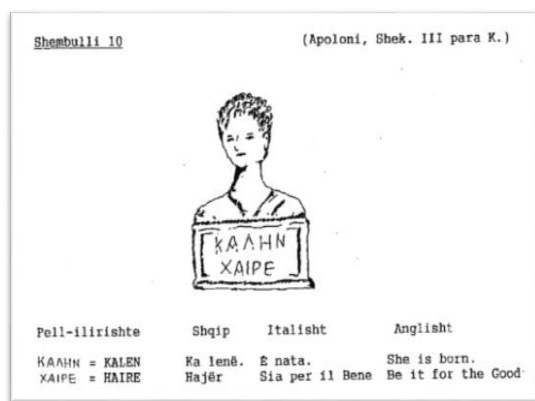
gjendet në Tiranë, dëshmon për *lindjen* atje ku është «*jeta e vërtetë*».

Interpretimi: "Qoftë me Hajër: Ti ke lindur tani atje ku është 'jeta e vërtetë'"

Kjo shprehje dëshmon se të parët tanë ishin monoteistë, të cilët i besonin Zotit dhe jetës në të dy botët. Vdekjen fizike në këtë botë e konsideronin lindje shpirtërore në botën e amshueshme. Prandaj, tek shqiptarët sot e kësaj dite është ruajtur shprehja: "ka ndërruar jetë" = ka vdekur fizikisht, kurse shpirtërisht ka kaluar në botën e amshueshme. Në fjalor te fjala Jetë, kemi shprehjen: *Ndërroi jetë lart. Vjet.*

3. Le/ lindur[16] apo Le/Lënë. Janë kaq të afërta këto folje sa shpesh është e vështirë t'i dallosh, pasi është një fjalë me shumë kuptime e shumë përdorime. P.sh.: Na ka lënë prej kohësh: a) ka ikur prej kohësh; b) ka kohë që ka vdekur.

Interpretimi:

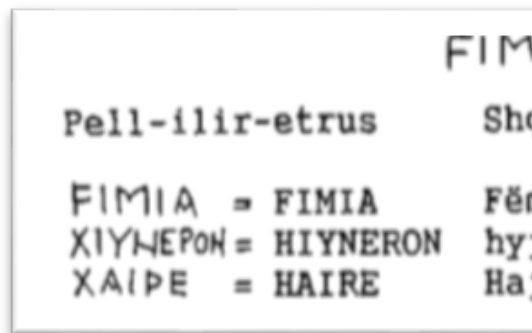
1) "Na ka lënë përgjithmonë. Qoftë me Hajër" ose

2) "Ai ka lindur tani në një përmasë tjetër, në jetën e vërtetë. Qoftë me Hajër".

Po të krahasojmë mbishkrimin KA□HN me dy mbishkrimet e mësipërme □EONTEI XAIRE (Apolloni, shek. III para K.) *Ka leon/lindur tej (në botën tjetër)* dhe XAIRE □EONTEKOEETA, Tiranë, shek. ? *Leon te/tej, ku është jeta (e vërtetë)*, besojmë se interpretimi i dytë është më korrekt. Mbishkrimi ka të bëjë me ndjenjën

kozmogonike të të parëve tanë.

II. Në grupin e dytë kemi sjellë emrin **FËMIJA** APOLONI, shek. III para K.: Shembulli 3[17]

Interpretimi: "Fëmija që i është dorëzuar këtij tempulli, tani Hyjnëron: Qoftë me Hajër"

2. Fjalën *Fëmija* e gjejmë midis shumë mbishkrimeve të tjera, edhe në një urnë etruske Berlin/ Kuisi. [18]

Interpretimi: "... Li Fëmija i hipi atia d.m.th. E zuri lia e fëmijëve"

Edhe pse mungon përcaktimi i kohës së këtij shkrimi, mënyra e shkrimit nga e djathta në të majtë, na tregon se ky shkrim është më i hershëm se i pari.

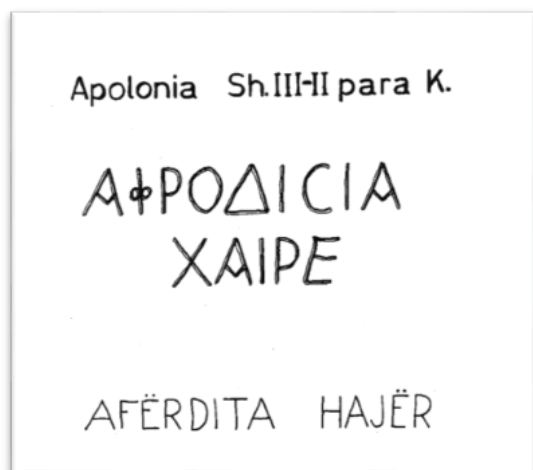
Fjala *Fëmija* është e dallueshme qartë. Fjala për të cilën mund të diskutojmë është folja Hip,-i. Në fjalor, për këtë fjalë gjejmë me *kupt. 9. vet. fig. I hipi (i kërceu, iu ndez, iu*

ngrit, e zuri). I hipi mërzia (meraku, inati, zemërimi). Më hipi gjumi. I hipën (i kërcyen, e kapën, e zunë) xhindet, etj.

III. Mbishkrime monofjalësh, si dëshmi shkrimore
 Albanologjia ka për interes që çdo fakt a pohim që lidhet me shkrimet e shqipes, edhe nëse është i pasigurt, ka për qëllim të nxisë kërkimet e mëtejshme për t'i saktësuar, plotësuar e vërtetuar më tej. Por monofjalët ne mund t'koniderojmë dëshmi shkrimore sepse sipas prof. Shuteriqit "Me fjalën 'shkrime', ne kuptojmë çdo gjë që është, si dhe çdo provë e përpjekje për ta shkruar fjalën dhe gjuhën shqipe, me letër apo mbi çdo tjetër materie, me cilindro rezulatat, sado i vogël, sado modest pastë qenë, me cilindro synim, - artistik, didaskalik, studimor, - apo thjesht prej këshërie.[19]

Ndaj studiuesja tregon vëmendje dhe mbledh çdo fakt që ka interes për të kaluarën kulturore të vendit tonë, sado e vogël që të jetë ajo. Që të ushqejë me fakte veprimtarinë studimore, kërkuesja qëmton gjithçka që flet shqip. Në Apoloni gjen 2 (dy) mbishkrime monofjalësh, të shek. III-II para K., dhe 1 (një) në Durrës, të shoqëruara me mbaresën e përhershme «Hajër» në fund.

1. I pari përmend Afërditën[20]

Interpretimi: "I kushtohet Afërditës dhe Qoftë me Hajër"

2. I dyti përmend Lidhjen.[21] Qoftë si folje /Lidh/, qoftë si emër /Lidhje/, në FGJSSH, të dyja fjalët dalin secila me 20 kuptime e me shumë përdorime.

Shembulli 17		ΑΥΔΡΑ	(Apoloni, tullë guri)
		XAIPE	
Pell-ilirishte	Shqip	Italisht	Anglisht
ΑΥΔΡΑ = LYDRA	Lidhura	congiunti.	connected.
XAIPE = HAIRE	Hajër	Sia per il Bene	Be it for the Good

Interpretimi:

- 1) Të lidhura me botën e mëtejshme?
- 2) Të lidhura me fisin tonë?
- 3) ose uratë: "Qofshim të gjithë të lidhur me Yjnorin e qoftë gjithmonë për të mirë e për Hajër"?

Sipas fjalorit[22] **Lidhje** f. del me shumë kuptime dhe në shumicën e rasteve për një rëndësi të veçantë historike

ose fetare si: *Lidhja Shqiptare e Prizrenit. Lidhja e Lezhës. Lidhja e Kombeve. hist. Lidhja (sot Organizata) e Kombeve të Bashkuara. Lidhja (aleanca) e shenjtë. hist. etj.* Si dhe *Besëlidhja e Vjetër. Besëlidhja e Re. fet.* Në fjalor gjenet edhe fjala *Lidhja* e lidhur fort me kuptimin e besimit: **LIDHURA** f. 2. *fet. Nata e fundit para fillimit të kreshmëve të mëdha, pas së cilës të krishterët nuk hanë më mish e bulmet deri sa të vijnë pashkët; festa që bëhet me këtë rast (në vendet ku vepron feja e krishterë, në të kaluarën edhe në Shqipëri). E diela e të lidhurave.*

3. Mbishkrimi i tretë i gjetur në Durrës, bën fjalë për një Uratë të thjeshtë, por kuptimplote kushtuar një dardani[23]. Një emër i mirënjohur i botës antike dhe i ditëve tona. Sot kjo fjalë gjendet e dokumentuar edhe në burime të tjera të shkruara.

Interpretimi: *Uratë kushtuar një Dardani*

Çdo grimëz e shkruar shqip, vlen të qëmtohet, sepse mund t'i hyjë në punë studimit të gjuhës, njohjes së përpjekjes së hershme kulturore të bërë nga shqiptarët në gjuhën e tyre.[24]

Ajo çfarë mund të theksojmë në mbishkrimet monofjalëshe, apo mbi çdo mbishkrim të trajtuar në këtë punim, është karakteri i ngjeshur kuptimor, d.m.th. me pak fjalë shprehen shumë mendime, karakteristikë kjo për gjuhët natyrore,[25] ashtu siç shqipja mund të jetë.

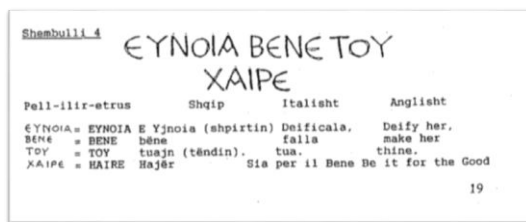
IV. HYJNORE/YJNORE

Autorja ka sjellë shumë mbishkrime me rrënjë fjalën "YLL - YJ", të gjetura brenda dhe jashtë territorit të Shqipërisë, por jemi ndalur vetëm në disa prej tyre, të gjetura në Apoloni dhe Durrës.

1. Në mbishkrimin e gjetur në Apoloni (shek. III para K.) të trajtuar më sipër, kemi ndeshur fjalën **HYJNËRON**: "Fëmia që i është dorëzuar këtij tempulli, tani Hyjnëron: Qoftë me Hajër", shkon në krah me kuptimin e kësaj fjale në FGJSSH: **HYJNIZOJ** kal. 1. E quaj perëndi ose e vë në një radhë me perënditë, e shoh si genie hyjnore me fuqi të mbinatyrshme.

FIMIA XIYNEPON AMIRE			
Pell-ilir-etrus	Shqip	Italisht	Anglisht
FIMIA = FIMIA	Fëmia	il bimbo	The child
XIYNEPON = HYJNERON	hyjnëron	è divinizzato.	is deified.
XAIPE = HAIRE	Hajër	Sia per il Bene	Be it for the Good

2. Në mbishkrimin e Durrësit të shek. II-I para K, kemi përsëri fjalën «HYJNERON», por pa shkonjën /H/.

Interpretimi: "Të lutem (oh Perëndi), Yjnoia shpirtin e bëne t'i përkasë përmasës Suaj (të Qenieve Yjnore). Qoftë me Hajër".

Fjala «HYJNERON[26]», paraqitet me shkronjën /H/ përpara, të dhënë me shkronjën /X/, e cila është një nga karakteristikat e gegërishte, dialekt i cili pa dyshim mbizotëron në shumicën dërmuese të dokumenteve epigrafike të lashtësisë.

Në këto mbishkrime kemi një dhimbjeje të madhe shpirtërore dhe lutje drejtuar (H)Yjnisë për ta hyjnizuar.

V. HIR

Një dokument tjetër sa shpirtëror aq edhe historik është edhe ky mbishkrim në një stelë të vogël, i shkruar në alfabetin ilir, që kuptohet lehtësisht me anë të shqipes.

Interpretimi: Epmë hirësim tamah (të pafund)!

Nuk po ndalemi te dukuritë fonetike (mospërdorimi i zanoreve në ndërtimin e të gjitha rrokjeve KA-□HN, sipas dukurisë së vjetër shkrimore, duke shkruar vetëm bashkëtingëlloret: "...sa më të papërcaktuara që të jenë ato, aq me origjinale janë gjuhët dhe aq më shumë i afrohen natyrës; prandaj, kush flet sipas natyrës, e hap gojën e i shqipton ato sipas qejfit, në mënyrë të papërcaktuar qartë"[27], në apo këmbimin e buzoreve mbylltore /p-b/ (dukuri që haset edhe sot: *abstrakt-apstrakt, përbërës-përpërë etj.*). Por, qëllimi ynë është forma dhe përmbajtja e fjalëve të gjetura dhe konstatimi se ato ruajnë ende në mënyrë të pamohueshme formën dhe përmbajtjen e tyre edhe sot. Fjalët Hir – Hirësoj, prej nga vjen dhe Hirësim, ruajnë të njëjtin kuptim në fjalor:

HIR m.

1. fet., vjet. Mëshira, ndihma e përkrahja hyjnore (sipas botëkuptimit fetar).

HIRËSOJ kal., vjet.

1. fet. Mëshiroj dikë; ia fal mëkatet (sipas botëkuptimit fetar);
2. fet. E bekoj dikë, duke dhënë

pëlqimin që ai të zërë një vend të lartë e të nderuar.

Edhe fjala **Tamah** edhe pse nuk është e plotë (stela është e thyer), kuptohet dhe ruan kuptim të afërt me atë të ditëve tona. Këtu, nuk ka *kupt.* keqësues (lakmi, pangopësi), por, dëshirë të madhe, shumë.

Ky mbishkrim është jashtëzakonisht interesant, edhe sepse i përket një periudhe të vonshme (shek III-IV pas K.), kur latinishtja ishte formuar krejtësisht, por shkrimet që kishin të bënin me botën shpirtërore vazhdonin t'i shprehnin në gjuhën dhe alfabetin pellazgo-ilir. Një gjë e tillë tregon se kultura e Ilirëve ishte akoma e gjallë në shekullin e katërt pas Krishtit.[28]

VI. HAIR

Një vend të posaçëm Nermin Falaschi u kushton mbishkrimeve ku figuron shprehja "HAIRE". Ilirët kishin zakon të shkruanin mendime filozofike mbi varrezat dhe në fund të mendimit vinin fjalën "HAIRE", si për të thënë: "Qoftë për të mirë!". Shprehja "HAIR" është shumë më e vjetër. Ajo përdorej edhe tek ilirët antikë të Ballkanit. Kjo fjalë ndodhej edhe në portet e qyteteve-shtete, për të thënë "Qoftë me hair!" ardhja e mysafirëve[29].

Në shqipen e sotme fjala "HAIR" është fjalë kuptimplote me shumë kuptime:

- Mbarësi që sigurohet me punë, lumturi, mirësi e dikujt, dobi: *Njeri (djalë) i hairit, Sahat i hairit;*
- Nuk sjell dobi, nuk sjell ndonjë të mirë. *S'bën hair, S'ia kam parë hairin;*
- Urim: *Hair qoftë! (hair të bëhet); U bëftë i hairit! (u bëftë i mbarë, për fëmijët); Ia pafsh hairin! Të qoftë për hair! Bëfsh hair (të vafte mbarë);*
- Mallkim: *Mos bëftë hair! Mos ia pafte pikën e hairit!*

Kjo fjalë hyjnore sot përdoret në të gjitha besimet fetare si lutje, adhurim, drejtësi, mirësi etj., tregues i një origjine ndoshta shumë të lashtë.

Konkluzione

§ Mungesa e dokumenteve të vjetra shqipe lidhet me kushtet dhe rrethanat politike. Gjatë sundimit romak Ilirina u nda në tri krahina, dhe, megjithëse pushtuesi i respektoi traditat e vendit, u bë shkak i përçarjes dhe shkatërrimit të një kulture të madhe. Vetëm **toka mëmë** është në gjendje t'i ruajë në gjirin e vet, derisa të mundet ato mbeturina arkeologjike dhe epigrafike, të cilat do të dëshmojnë një ditë mbi lulëzimin e madh të kohërave të kaluara.[30]

§ Përmasë këtyre dokumenteve epigrafike të cilat janë në një numër të konsiderueshëm (kemi sjellë vetëm disa për ilustrim), kërkojmë të sjellim një këndvështrim të ri për historinë e shqipes së shkruar, si vazhduese e ilirishes. Të vazhdohet rruga e nisur nga kërkuesit pararendës, brenda dhe jashtë vendit, për t'i dhënë shqipes së shkruar një përmasë shkencore edhe për ta vendosur atë në përmasën e së vërtetës.

§ Në fjalët e dhëna më sipër, afërsia në formë apo në përmbajtje, mund të interpretohen si coincidenca, por

autorja ka bindjen se: “Një koicidence që i shtohet një koicidence tjetër dhe shumë e shumë të tjera, nuk mund të quhet më koicidence”. [31] Kjo tregon se edhe pse shumë gjuhë ndryshuan apo u zhdukën gjatë shekujve, ilirishtja mbeti praktikisht njëloj.

§ Format e ndryshme të fjalëve duhet t'i shohim si evolucion të gjuhës, por sado të ndryshojë forma, pra aspekti material i idiomës, ajo do të ruajë të pacekura disa vlera të saj, disa raporte me idiomat e tjera, raporte ku materia nuk ngre peshë. [32]

§ Në këto 30 vitet e fundit kanë dalë dhe çdo ditë dalin materiale e të dhëna të reja, çka tregon se ka ende mjaft fakte që presin të gjurmohen, mjaft shkrime që presin të zbulohen, dhe mbetet ende një punë jo e vogël për të bërë dhe kërkues të palodhur për t'i sjellë gjetjet më të fundit për diskutim në rrethet shkencore.

Bibliografi

- Jup Kastrati, *Historia e Albanologjisë, Vëllimi i parë (1497-1853)*, Tiranë, 2000, N. Vlora,
- Dh. Shuteriqi, “Shkrimet shqipe në vitet 1332-1850”, ASHSH, Mihal Duri, Tiranë, 1976,
- Qytetërimet të Lashta Mesdhetare I: Pelazgët - Ilirët - Etruskët - Shqiptarët, Edizioni “Noi Publicisti”, Roma - via Giolitti 202, Roma 1984. (Në tri gjuhë paralelisht: italisht, anglisht dhe shqip).
- N. Vlora, *Qytetërimet e lashta mesdhetare II; Lingua Viva etruske; Etruscan, a Living Language*, “Bardi editore” - Roma 1989. (Në dy gjuhë paralelisht: italisht dhe anglisht).
- N. Vlora, *Qytetërimet të Lashta Mesdhetare - III; Lashtësia e Gjuhës Shqipe, sipas dokumenteve epigrafike nga Egjeu deri në Atlantik*, “Bardi editore”, Roma 1991. (Në gjuhën shqipe).
- N. Vlora, *Qytetërimet të Lashta Mesdhetare - IV; Shqipja Çelësi i gjuhëve*, (1994). (Në gjuhën shqipe).
- N. Vlora, *Pellazgët, Ilirët, Etruskët shqiptarët*, Faik Konica, Prishtinë, 199
- FGJSSH, online: <http://www.fjalori.shkenca.org/>

[1] “Letrat Shqiptare”, punimi i parë evropian rreth prejardhjes së gjuhës shqipe, botim i vitit 1768, Vlen të theksohet se në letrën e parë (1705) dërguar gjuhëtarit më të mirë La Crose, mendon se gabimisht shqipen e kanë quajtur “gjuhë ilirike”. (Edhe pse kjo është vepra e parë për ne, autori ka studiuar edhe libra të tjerë që mbrojnë këtë tezë) me rezervë thotë se shqipja mund të jetë një gjuhë sllave, se gjuha e ilirëve të vjetër ishte krejt ndryshe dhe mund të gjendej ndoshta në Epir. Pas materialit gjuhësor të siguruar (një fjalor dhe një libër) në letrën e dytë (1709), pas katër vjetësh studim arrin në konkluzionin se “kjo ishte gjuha e ilirëve të lashtë” me shumë fjalë latine. Përkimet Attiynë (Ati ynë) përputhet me gjuhët skite; dheet (dhe, tokë) dhe enendieni (na ndieni, na falni) me gjermanishten. Në letrën e tretë (1709) nxjerr nga fjalori 9 fjalë shqipe: *burrë, grue-ja, det-i, ka-u, mish, krah, hundë*, me porosinë “të veçohet ajo që ka hyrë këtu prej gjuhësh të tjera nga ajo që është prona vetiake e kësaj gjuhe”.

[2] Jup Kastrati, *Historia e Albanologjisë, Vëllimi i parë (1497-1853)*, Tiranë, 2000, fq. 172-173

[3] “Populli shqiptar e ruajti bazën ilirike të vjetër të gjuhës së tij dhe Shqiptarët janë pasardhës të ilirëve”, Jup Kastrati, *Johann Thunmann (1774)*, në *Historia e Albanologjisë*, 2000, fq. 388-402.

[4] Njohës i mirë i gjuhës shqipe, dhe përkrahës i tezës ilire të shqiptarëve mbështetur në barazimet etnonimike dhe toponimike midis ilirishtes dhe shqipes, (Studime Shqiptare - Albanesische Studien, 1854), në N. Vlora Falaschi, *Pellazgët - Ilirët - Etruskët - Shqiptarët*, Prishtinë, Faik Konica, 1998, fq. 49.

[5] “Gjuha shqipe duhet të quhej ‘ilirishte e re’, ashtu si greqishtja e sotme quhet ‘greqishte moderne’” – (Antologji e re, 1885: 535), në Qytetërimet të lashta mesdhetare – IV, fq. 37.

[6] “Ligjëratë mbi prejardhjen, zakonet dhe gjendjen e tashme të shqiptarëve në Mbretërinë e Napolit” (1807), është e para ndihmesë me autoritet shkencor në mbrojtje

të identitetit kombëtar të popullit shqiptar "aq të famshëm dhe pak të njohur". Argumenton me të dhëna historike, gjuhësore, toponomastike dhe etnografike, mbron tezën e autoktonisë së shqiptarëve në trojet e tyre dhe zanafillën ilire të shqipes. Shqiptarët janë pasardhës të ilirëve dhe se gjuha shqipe është një vazhdim i mëtejshëm i ilirishtes antike. Shkrimtarët grekë i quajnë shqiptarët autoktonë në Ballkan dhe nuk e kanë vënë kurrë në diskutim prejardhjen e tyre nga ilirët. Në këtë krahinë që sot quhet Shqipëri, duke e emërtuar në lashtësi Iliri "grekët nderonin albanët e fisit ilir". Libri i Engjëll Mashit pati një fat të jashtëzakonshëm. Ajo u fut në rrethet intelektuale italiane, franceze dhe daneze. U përkthye nga italishtja në frëngjisht dhe u përfshi nga gjeografi danez Konrad Malte-Brun në enciklopedinë gjeografike "Vjetarët e udhëtimeve" (1809) duke qenë në vëmendjen e opinionit publik të Evropës, aq sa dhe tezat e dijetarit arbëresh iu atribuuan me të padrejtë Malte-Brun-it. (Jup Kastrati, *Historia e Albanologjisë*, Vëllimi i parë (1497-1853), Tiranë, 2000, fq. 546-558)

[7] Nermin Vlora Falaschi zotëruese e disa gjuhë të huaja si: italisht, frëngjisht, anglisht, spanjisht, turqisht, greqisht etj. Autore e 40 librave në fushat letrare, historike, arkeologjike, linguistike dhe publicistike. Biografia e saj është botuar në Enciklopedinë e Madhe të Kembrixhit "International Who's Who of intellectuals" të vitit 1978 dhe me shumë çmime brenda dhe jashtë Italisë. Vepra e saj i është njohur opinionit gjuhësor në italisht, anglisht, spanjisht dhe frëngjisht. Një pjesë e madhe e kësaj veprimtarie u botua edhe në shqip në Romë, por pas viteve '90 edhe në Shqipëri e Kosovë edhe pse shumë vonë. Qytetërimet e lashta Mesdhetare në 4 vëllime, botuar në Romë, edhe në gjuhën shqipe, por jo në përdorim të gjerë. Kolana e këtij studimi është botuar në Prishtinë, nga shtëpia botuese Faik Konica, 1998.

[8] <https://www.science.org/doi/10.1126/science.abg0818>

[9] Dh. Shuteriqi, "*Shkrimet shqipe në vitet 1332-1850*", ASHSH, Mihal Duri, Tiranë, 1976,

[10] Qytetërimet të Lashta Mesdhetare I: *Pellazgët - Ilirët - Etruskët - Shqiptarët*, Edizioni "Noi Publicisti", Roma - via Giolitti 202, Roma 1984. (Në tri gjuhë paralelisht: italisht, anglisht dhe shqip); Qytetërimet e lashta mesdhetare II; *Lingua Viva etruske; Etruscan, a Living Language*, "Bardi editore" - Roma 1989. (Në dy gjuhë paralelisht: italisht dhe anglisht); Qytetërimet të Lashta Mesdhetare - III; *Lashtësia e Gjuhës Shqipe, sipas dokumenteve epigrafike nga Egjeu deri në Atlantik*, "Bardi editore", Roma 1991. (Në gjuhën shqipe); Qytetërimet të Lashta Mesdhetare - IV; *Shqipja çelësi i gjuhëve*, (1994). (Në gjuhën shqipe).

[11] Skënder Rizaj, *Parathënie e librit N. Vlora, Pellazgët, Ilirët, Etruskët shqiptarët*, fq. 38.

[12] Nermin Vlora Falaschi, *Shqipja çelësi i gjuhëve*, në Qytetërimet të lashta mesdhetare -IV, fq. 13

[13] N. Vlora Falaschi, *Shqipja çelësi i gjuhëve*, në Qytetërimet të lashta mesdhetare - IV. fq. 24.

[14] FGJSSH, online: <http://www.fjalori.shkenca.org/>

[15] N. Vlora Falaschi, *Lashtësia e gjuhës shqipe*, në Qytetërimet të lashta mesdhetare – III, fq. 142.

[16] N. Vlora Falaschi, *Shqipja çelësi i gjuhëve*, në Qytetërimet të lashta mesdhetare – IV, fq. 23.

[17] N. Vlora Falaschi, *Shqipja çelësi i gjuhëve*, në Qytetërimet të lashta mesdhetare – IV, fq. 19.

[18] N. Vlora Falaschi, *Lashtësia e gjuhës shqipe*, në Qytetërimet të lashta mesdhetare – III, fq. 144.

[19] Dh. Shuteriqi, *Shënim i autorit*, në "Shkrimet shqipe në vitet 1332-1850", ASHSH, Tiranë, 1976, fq. 7.

[20] N. Vlora Falaschi, *Shqipja çelësi i gjuhëve*, në Qytetërimet të lashta mesdhetare – IV, fq. 26.

[21] N. Vlora Falaschi, *Shqipja çelësi i gjuhëve*, në Qytetërimet të lashta mesdhetare – IV, fq. 27.

[22] FGJSSH, online: <http://ëëë.fjalori.shkenca.org/>

[23] N. Vlora Falaschi, *Shqipja çelësi i gjuhëve*, në Qytetërimet të lashta mesdhetare – IV, fq. 38.

[24] Dh. Shuteriqi, *Shënim i autorit*, në "Shkrimet shqipe në vitet 1332-1850", ASHSH, Tiranë, 1976, fq. 7.

[25] Xhyzepe Krispi, "*Shqipja nëna e gjuhëve (Vështrim mbi gjuhën shqipe) - Memoria sulla Lingua Albanese*" Plejad, Tiranë, 2009, fq. 16.

[26] Mbi vazhdimësinë e pandërprerë të këtij emri e dëshmojnë edhe autorët tanë të mesjetës. (*Petro Bogdani një nga shkrimtarët e moçëm Shqiptarë emërin e të Pamatit Zot e thotë edhe Hyj*), Shaban Demiraj, Historia e gjuhës së shkruar shqipe, fq. 91. Emërtim që vazhdon edhe sot.

[27] Xhyzepe Krispi, "*Shqipja nëna e gjuhëve (Vështrim mbi gjuhën shqipe) - Memoria sulla Lingua Albanese*", Plejad, Tiranë, 2009, fq. 20.

[28] N. Vlora Falaschi, *Shqipja çelësi i gjuhëve*, në Qytetërimet të lashta mesdhetare – IV, fq. 28.

[29] N. Vlora, *Pellazgët, Ilirët, Etruskët shqiptarët*, Faik Konica, Prishtinë, 1998, fq. 64.

[30] N. Vlora, *Pellazgët, Ilirët, Etruskët shqiptarët*, Faik Konica, Prishtinë, fq. 1998, 544.

[31] N. Vlora, *Pellazgët, Ilirët, Etruskët shqiptarët*, Faik Konica, Prishtinë, 1998, fq. 525.

[32] Ledi Shkreli, *Parathënie në Fjalori i Gazullit (Fjalë të rralla të përdorura në Veri të Shqipërisë)*, Botim anastatik, excipere 2, Cabej, 2005-2010.

Lefter Çipa: Një Qasje e Re ndaj Trashëgimisë Muzikore dhe Letrare Shqiptare

Genita Hoxha

Liceu Artistik "Jordan Misja" UART Fakulteti I Muzikës,
Departamenti i Interpretimit

ghoxha84@gmail.com

Abstrakt

Kjo prezantim shqyrton harmonizimin muzikor të tekstit letrar dhe melodisë polifonike në trashëgiminë kulturore të Lefter Çipës, një figure qendrore në kulturën shqiptare. Duke ndërthurur poezi të fuqishme me traditën e pasur të muzikës polifonike, Çipa ka luajtur një rol kyç në ruajtjen dhe rigjallërimin e identitetit kulturor shqiptar, duke frymëzuar breza të rinj artistësh. Qasja e tij krijon lidhje të thella emocionale, forcon ndjenjën e komunitetit dhe shërben si një mjet i fuqishëm edukativ, duke siguruar vazhdimësinë e këtyre traditave. Diskutimi thekson rëndësinë e kësaj ndërthurjeje unike në mbrojtjen e folklorit dhe identitetit kombëtar, me një fokus të veçantë në njohjen ndërkombëtare të muzikës polifonike shqiptare si trashëgimi kulturore jomateriale nga UNESCO. Së fundmi, prezantimi eksploron sesi bashkimi i muzikës dhe letërsisë nga Çipa ofron një kuadër dinamik për të kuptuar dhe vlerësuar trashëgiminë kulturore shqiptare, duke e bërë atë të qëndrueshme dhe të gjallë për brezat e ardhshëm.

Fjalë kyçe: Lefter Çipa, harmonia muzikë-letërsi, identitet kulturor, trashëgimi polifonike, kultura shqiptare.

Abstract

This presentation explores the musical harmonization of literary text and polyphonic melody in the cultural heritage of Lefter Çipa, a central figure in Albanian culture. Çipa's approach, which combines rich poetry with polyphonic melodies, has helped preserve Albanian cultural identity and inspired new artists. This blend of music and literature fosters emotional connections, community bonds, and education, contributing to the continuity of traditions. The presentation examines the significance of this harmony in preserving folklore and national identity, highlighting the international recognition of Albanian polyphonic music as an intangible heritage by UNESCO. Finally, it discusses how Çipa's creation of harmony between music and text provides a platform for understanding and appreciating Albanian cultural heritage, making it resilient and vibrant for future generations.

Keywords: Lefter Çipa, music-literature harmony, cultural identity, polyphonic heritage, Albanian culture.

Hyrje

Trashëgimia kulturore e një kombi është një pasuri e jashtëzakonshme që përfshin çdo aspekte të jetës shoqërore, artistike dhe intelektuale të tij. Për shqiptarët, dy aspekte kryesore të kësaj trashëgimie janë muzika polifonike dhe krijimtaria letrare. Muzika polifonike është një nga traditat më të njohura dhe më të vjetra të Ballkanit, e cila është shpallur pasuri e trashëgimisë kulturore jomateriale nga UNESCO (*UNESCO, 2005*). Nga ana tjetër, letërsia shqiptare ka luajtur një rol të rëndësishëm në ruajtjen e historisë dhe identitetit kombëtar. Ky artikull ka për qëllim të ofrojë një qasje të re për ruajtjen, promovimin dhe botimin e trashëgimisë muzikore dhe letrare shqiptare, duke vlerësuar ndikimin e saj në brezat e ardhshëm.

Polifonia Shqiptare: Një Pasuri e Rrallë dhe Unike

Polifonia shqiptare është një nga elementet më të rëndësishme të trashëgimisë kulturore të shqiptarëve. Muzika polifonike e zhvilluar kryesisht në jug të Shqipërisë është një formë këngësh që përfshin këngëtarë që këndojnë në harmoni dhe dialog me njëri-tjetrin, duke krijuar një tërësi melodike që është e pasur me emocione dhe histori.

Origjina dhe Historia e Polifonisë Shqiptare

Origjina e polifonisë shqiptare mund të gjurmohet deri në periudhën e lashtë, kur kjo formë muzike ishte një pjesë integrale e jetës shoqërore dhe fetare të shqiptarëve. Sipas studimeve të Institutit të Monumenteve të Kulturës (2020), polifonia ka qenë një mënyrë për të shprehur emocionet dhe për të komunikuar mes individëve dhe grupeve. Këngët polifonike përdoren për të shënjuar ngjarje të rëndësishme si dasma, varrime dhe festa tradicionale.

Struktura dhe Simbolika e Polifonisë

Një nga elementët më të veçantë të polifonisë shqiptare është struktura e saj, që zakonisht përfshin tri ose katër zëra, të cilët ndërthuren për të krijuar një harmoni të pasur. Zëri i parë është ai që mban melodi kryesore, ndërsa zëri i dytë dhe i tretë plotësojnë këtë melodi me motive të tjera. Kjo strukturë muzikore është një pasqyrë e organizimit shoqëror të komunitetit shqiptar,

ku harmonia dhe bashkëpunimi janë thelbësore. Në një studim të Çipës (2013), theksohet se ky bashkëpunim dhe sinergji që shprehen përmes këngëve polifonike kanë një domethënie më të thellë sesa thjesht muzika, duke pasqyruar një lidhje të fortë mes individëve dhe natyrës që i rrethon.

Rëndësia Kulturore dhe Ndikimi Ndërkombëtar

Në vitin 2005, polifonia shqiptare u shpall nga UNESCO si një pasuri e trashëgimisë kulturore jomateriale të njerëzimit. Kjo njohje ndërkombëtare ka theksuar vlerën e jashtëzakonshme të kësaj tradite, duke e bërë atë të njohur për një audiencë globale (UNESCO, 2005). Në këtë kontekst, polifonia shqiptare është një mjet i fuqishëm për të ruajtur dhe promovuar identitetin kombëtar shqiptar, duke e bërë pjesë të një pasurie më të gjerë kulturore që mbështetet dhe respektohet në mbarë botën.

Krijimtaria Letrare dhe Ndikimi i Saj

Poezia dhe letërsia shqiptare kanë luajtur gjithashtu një rol të rëndësishëm në ruajtjen e traditave dhe historisë kombëtare. Krijimtaria letrare shqiptare ka qenë një mënyrë për të shprehur ndjenjat dhe emocionet më të thella, duke i dhënë formë dhe shprehje identitetit kombëtar.

Lefter Çipa: Poeti i Polifonisë

Lefter Çipa është një nga poetët më të shquar të letërsisë shqiptare moderne. Ai ka arritur të krijojë një lidhje të ngushtë mes poezisë dhe muzikës polifonike, duke e përdorur këtë të fundit si një metaforë për të shprehur emocionet dhe ndjenjat që karakterizojnë jetën shqiptare. Në veprat e tij, Çipa ka përdorur ritme dhe forma që pasqyrojnë strukturat muzikore të polifonisë, duke krijuar një simbiozë të natyrshme mes artit të shkruar dhe atij muzikor. Sipas një studimi të botuar nga Qendra Kombëtare e Librit dhe Leximit (2022), Çipa ka pasur ndikim të madh në kulturën shqiptare, duke e theksuar lidhjen midis artit letrar dhe trashëgimisë muzikore.

Letërsia si Pasqyrë e Jetës Kombëtare

Letërsia shqiptare ka qenë gjithashtu një mjet për të ruajtur dhe transmetuar vlerat kulturore të kombit. Poezia dhe proza shqiptare përshkruajnë ngjarje historike, shoqërore dhe kulturore që kanë ndodhur në Shqipëri, duke i dhënë formë dhe jetë traditave të ndryshme. Kjo ka bërë që letërsia shqiptare të jetë një pasqyrë e shoqërisë shqiptare dhe një mjet i fuqishëm për edukimin dhe rritjen e vetëdijes kombëtare.

Një Qasje Moderne ndaj Trashëgimisë Kulturore

Ndërkohë që trashëgimia kulturore shqiptare është e pasur dhe e vjetër, ajo kërkon një qasje moderne për ta ruajtur dhe promovuar. Në këtë kontekst, botimi i

veprave që lidhen me traditën muzikore dhe letrare shqiptare është një hap i rëndësishëm për ruajtjen e këtyre pasurive kulturore.

Botimi i Trashëgimisë Muzikore dhe Letrare

Përveç botimit të veprave letrare, është e rëndësishme që të publikohen gjithashtu studime dhe tekste që analizojnë strukturën dhe simbolikën e këngëve polifonike. Kjo do të mundësojë një kuptim më të thellë të kësaj tradite dhe do të ndihmojë në përhapjen e saj ndërkombëtarisht. Sipas një studimi të botuar nga Instituti i Monumenteve të Kulturës (2020), botimi i këngëve polifonike dhe i poezive që lidhen me to është një mënyrë e rëndësishme për t'i dhënë jetë këtyre traditave dhe për t'i mbajtur ato të gjalla për brezat e ardhshëm.

Promovimi Ndërkombëtar i Trashëgimisë Shqiptare

Një tjetër aspekt i rëndësishëm është promovimi ndërkombëtar i trashëgimisë kulturore shqiptare. Përdorimi i platformave digjitale dhe festivaleve ndërkombëtare është një mundësi e shkëlqyer për të promovuar këtë pasuri kulturore. Kjo mund të ndihmojë në rritjen e njohurive mbi kulturën shqiptare dhe mund të kontribuoni në forcimin e lidhjeve kulturore ndërmjet Shqipërisë dhe vendeve të tjera.

Konkluzion

Trashëgimia kulturore shqiptare, e përfaqësuar nga muzika polifonike dhe letërsia, është një pasuri e çmuar që ka luajtur një rol të rëndësishëm në formimin e identitetit kombëtar. Për të siguruar që kjo trashëgimi të mbijetojë dhe të zhvillohet në të ardhmen, është e rëndësishme të ndërmerren hapa konkretë për ruajtjen dhe promovimin e saj, si në nivel kombëtar ashtu dhe ndërkombëtar. Përmes botimeve, studimeve dhe promovimit të trashëgimisë kulturore shqiptare, mund të sigurojmë që këto pasuri të mbeten të gjalla për brezat e ardhshëm.

Referenca

1. UNESCO. (2005). *Polyphonic singing of Albania*.
2. Çipa, L. (2013). *Poezi dhe Polifoni: Një Trashëgimi Unike Shqiptare*.
3. Instituti i Monumenteve të Kulturës. (2020). *Trashëgimia Kulturore Jomateriale e Shqipërisë*.
4. Qendra Kombëtare e Librit dhe Leximit. (2022). *Ndikimi i Letërsisë në Ruajtjen e Identitetit Kombëtar*.
5. Themelimi i Fondacionit për Trashëgiminë Polifonike. (2021). *Studime mbi Polifoninë*.

Ekonomizmi Gjuhësor - Prirje e Varieteteve të Gjuhës

Assoc. Prof. Helena Grillo Mukli
University of Durrës “Aleksandër Moisiu”, Albania
Department of Albanian Languages
helenagrillo@yahoo.com

Msc. Silvana Jaupaj
School “Ismail Qemali”, Albania
silvanajaupaj@gmail.com

Abstrakt

Ekonomia gjuhësore është proces, i cili zhvillohet për një arsye të vetme: për lehtësim përdorimi e shkurtrim shprehjesh të cilat, si të tilla, përdoren shpesh në të folur. Ekonomi e një gjuhe, është kjo kërkesë e përhershme për ekuilibër midis nevojave kontadiktore që duhet të përmbushen; midis marrëveshjes, inercisë kujtesore dhe inercisë nyjetimore, loja e të gjithë këtyre faktorëve kufizohet nga tabu të ndryshme që anojnë nga rrudhja e gjuhës, duke mënjanuar çdo risi tjetër.

Në punim hulumtohet mbi format e shfaqjes së ekonomizmit gjuhësor në varietete të ndryshme, kryesisht gjuhë e folur, gjuhë e shkruar, si dhe prirjen e afrimit të tyre, pikërisht mes këtij parimi. Në këtë punim analizohen format e ndryshme të shkurtesave në gjuhën e shkruar e të folur, si dhe hetohet prirja apo kahu i orientimit të tyre drejt secilit varietet. Në rastin e gjuhës shqipe arrijmë në konkluzionin se është varieteti i gjuhës së folur që dominon apo ka qasje të hyjë në normë, mes përdorimeve të gjuhës standarde.

Fjalët kyçe: ekonomi gjuhësore, prirje, varietet, bashkësi gjuhësore.

Abstract

Linguistic economy is a process that develops for a single reason: to facilitate the use and abbreviation of expressions that are frequently used in spoken language. The economy of a language is this constant demand for balance between contradictory needs that must be met; between agreement, the inertia of memory, and the inertia of syntax, where the play of all these factors is constrained by various taboos that lean towards language contraction, excluding any overly evident innovations.

This paper explores the forms of linguistic economy in different varieties, primarily in spoken language, written language, and the tendency for their convergence, specifically through this principle. This paper analyzes the different forms of abbreviations in spoken and written language, as well as investigating the tendency or orientation towards each variety. The analysis is carried out in a random community of users with different styles of usage. This research approach views linguistic economy from both the perspective of the user and the researcher or linguist with a pragmatic goal.

In the case of the Albanian language, we conclude that the

spoken language variety dominates or has the potential to enter the norm, alongside the usage of the standard language.

Keywords: linguistic economy, tendencies, variety, linguistic community.

1. Hyrje

Ekonomia gjuhësore është një fenomen universal që lidhet me tendencën e gjuhës për të thjeshtuar strukturat dhe për të reduktuar përpjekjen e komunikimit, duke ruajtur kuptueshmërinë dhe efikasitetin. Kjo tendencë manifestohet në forma të ndryshme, duke përfshirë shkurtesat, ndryshimet fonetike dhe morfologjike, si dhe adaptimin e strukturave më të thjeshta gramatikore. Në thelb, ekonomia gjuhësore është një kërkesë për balancim midis nevojës për lehtësi në përdorim dhe ruajtjes së kuptimit dhe normave gjuhësore.

Në gjuhën shqipe, ky fenomen është i dukshëm si në të folurën e përditshme, ashtu edhe në gjuhën e shkruar. Gjuhëtarët kanë vënë re se shprehjet e thjeshta dhe format e shkurtra janë më të zakonshme në varietetet e folura, të cilat shpesh ndikojnë edhe në normat e standardizuara të gjuhës. Me zhvillimin e teknologjisë dhe përhapjen e komunikimit dixhital, ekonomia gjuhësore është bërë më e theksuar, duke përfshirë huazime, simbole, dhe forma të reja të shprehjes.

Ky punim synon të shqyrtojë format dhe ndikimet e ekonomizmit gjuhësor në varietetet e gjuhës shqipe. Duke analizuar përdorimin e shkurtesave dhe strukturave të tjera ekonomike në të folur dhe të shkruar, kërkimi do të vlerësojë kahun e zhvillimit të tyre dhe ndikimin e këtij procesi në standardizimin e gjuhës. Përveç kësaj, studimi do të diskutojë se si faktorët socialë, teknologjikë dhe kulturorë ndikojnë në prirjet e këtij fenomeni.

2. Metodat

Për të shqyrtuar dhe analizuar ekonominë gjuhësore në varietetet e gjuhës shqipe, është ndjekur një qasje metodologjike e kombinuar, duke përfshirë metoda cilësore dhe sasiore. Kjo qasje lejon një vlerësim të thelluar të prirjeve dhe faktorëve që ndikojnë në përdorimin e formave ekonomike të gjuhës në kontekste të ndryshme. Studimi përfshiu një kampion të rastësishëm të përdoruesve të gjuhës shqipe nga grupe të ndryshme

demografike dhe sociale duke përfshirë: nxënës dhe student, profesionistë nga fusha të ndryshme, folës nga zona urbane dhe rurale.

Varietetet e analizuara: Të dhënat u mblodhën nga dy varietetet kryesore të gjuhës shqipe: gjuha standarde (e shkruar dhe e folur), dialektet dhe të folurat lokale.

Mbledhja e të dhënave, korpusi Gjuhësor: U krijua një korpus gjuhësor që përfshin tekste të shkruara (artikuj, rrjete sociale, mesazhe elektronike) dhe regjistrime të të folurës së përditshme (biseda spontane, intervista, etj.).

Përdorimi i pyetësorëve dhe testeve gjuhësore: Pyetësorë për matjen e njohurisë dhe përdorimit të shkurtesave. Teste për të vlerësuar dendurinë e përdorimit të shkurtesave dhe formave të tjera ekonomike në kontekste të ndryshme.

Shqyrtimi dhe intervistat: Shqyrtime direkte të mënyrës së të folurës në situata të përditshme. Intervista gjysmë-strukturuara për të kuptuar perceptimet e përdoruesve ndaj shkurtesave dhe formave ekonomike.

3. Analiza

Analiza Sasiore: Përdorimi i statistikave për të llogaritur frekuencën e shkurtesave dhe strukturave të tjera ekonomike. Krahësimi i përdorimit mes grupeve të ndryshme demografike dhe sociale.

Analiza Cilësore: Interpretimi i prirjeve dhe tendencave nga të dhënat e mbledhura. Analiza semantike dhe pragmatike për të identifikuar funksionet e formave ekonomike.

Përdorimi i Shkurtesave

1. Nga një korpus prej 50,000 fjalësh të mbledhura nga tekste të shkruara (artikuj, mesazhe elektronike, postime në rrjete sociale), rezultoi se: 15% e fjalëve të përdorura ishin forma të shkurtuara ose abrevime (p.sh., sh.a., p.sh., etj.). Në komunikimin elektronik (mesazhet dhe rrjetet sociale), përdorimi i shkurtesave u rrit në 25%, me forma si flm (faleminderit), tm (të mirë), np (nuk ka problem).

2. Ndikimi i Dialekteve

Nga analizat e regjistrimeve të të folurës në dialektet toskë dhe gegë: në toskërisht, janë evidentuar më pak forma ekonomike, pasi ky dialekt tenton të jetë më afër standardit.

Në gegërisht, janë vërejtur më shumë forma të reduktuara të fjalëve dhe frazave, si kam me ardhë që shpesh reduktohet në kam ardhë ose k'ardhë.

3. Ndikimi i kontekstit (Gjuha e Folur dhe e Shkruar)

Në krahasimin mes gjuhës së folur dhe asaj të shkruar:

Në gjuhën e folur, rreth 35% e fjalive përmbanin forma të shkurtuara ose fraza të thjeshtuara.

Në tekstet e shkruara formale (artikuj akademikë dhe zyrtarë), kjo përqindje u ul në 5%-10%, duke reflektuar një respekt më të madh për normat standarde.

4. Perceptimet e Përdoruesve

Nga një pyetësor me 100 përdorues: 70% e pjesëmarrësve e konsideruan përdorimin e shkurtesave si "të dobishëm" për efikasitetin.

20% shprehën shqetësime se ekonomia gjuhësore mund të dëmtojë standardin e shqipes.

10% treguan indiferencë ndaj këtij fenomeni.

5. Përdorimi në Kontekste Dixhitale

Në një analizë të postimeve në rrjete sociale dhe mesazheve të shkurtra: Forma ekonomike, si përdorimi i shkurtesave dhe emotikoneve, përbëjnë 40%-50% të komunikimit.

Kjo është veçanërisht e dukshme te të rinjtë (mosha 15-30 vjeç), ku përdorimi i këtyre formave është më i lartë.

4. Diskutime

Janë të natyrshme të gjitha llojet e intuitave praktike të përditshme lidhur me idenë e ekonomisë gjuhësore. Dikush mund të mendojë, për shembull, për gjykimet që ne bëjmë me një bashkëbisedues me natyrë të heshtur, ose vlerësimet më të sofistikuara intelektualisht që mund t'i bëjë ekonomisë së shprehjes që është e lidhur me disa forma të artit gojor, në poezi të veçanta, të cilat arrijnë një dendësi të shquar me përdorimin e saj për një numër të burimeve gjuhësore dhe të tjera simbolike. Pastaj ka sigurisht tundime të mëtejshme për të me fjalë të lidhura analogjike modale midis dimensionit gjuhësor e përvojave tona dhe dimensionit ekonomik të realitetit në lidhje me dukuri konkrete të gjuhës dhe rolin e saj në fushën e jetës, me fjalë të tjera në botën e tregtisë dhe transaksioneve financiare. Mënyra që gjuha vepron si pengesë ndaj tregtisë dhe tregut, ose mënyra në të cilin konsideratat ekonomike ndikojnë në pushtet që disa gjuhë të fitojnë në një shkallë globale, ndërsa të tjerët që qëndrojnë për të humbur, janë çështje komplekse që janë studiuar në fushën e menaxhimit të gjuhës ose planifikimit, si edhe gjuhën politike, dhe për këtë arsye më shumë duhet të trajtohen në këto fusha gjuhësore të aplikuara (ose në zhvillimin e ekonomisë, si Van Langevelde, 1997 dhe 1999 kanë bërë një analizë këtyre faktorëve)

Shkurtesat janë më të zakonshme në komunikimin dixhital, duke reflektuar ndikimin e teknologjisë dhe nevojën për shprehje të shpejtë dhe ekonomike.

Një çështje problemore është dhe drejtshkrimi i emërtimeve të shkurtuara. Fjalori synon të kodifikojë edhe shkrimin e tyre. Shkurtime të rrokjesore a të pjesshme do të shkruhen me shkronja të vogla dhe me pikë në fund; p.sh. prof., dok., agr. etj. Kurse shkurtime të formuara nga shkronjat e para do të shkruhen me pikë pas çdo shkronje, si: p.sh., d.m.th., p.e.s. etj.

Shkronja e madhe është përgjithësisht pothuajse për të gjitha shkurtesat, Megjithatë duhet të rishitet kjo zgjidhje, sepse shqipja ka në përdorim shkronja dyshe, si dh, th, sh etj. Në fjalor kemi përdorur shkronjën e madhe vetëm për atënistore; p.sh., PKKZh (Projekti Kombëtar për Zhvillim), FGjSSH (Fjalori i Gjuhës së Sotme Shqipe) dhe jo PKKZH (Projekti Kombëtar për Zhvillim), FGjSSH (Fjalori i Gjuhës së Sotme Shqipe) etj. Nuk paraqesin probleme të natyrës shkrimore a drejtshkrimore shkurtesat rrokjesore. Ato shkruhen si fjalë e zakonshme, me shkronjë nistore të vogël dhe treguesit e eptimit i marrin në fund të temës, pa

u ndarë prej tyre me vizë lidhëse; p.sh. Albtelekom (Komunikimi telefonik shqiptar), Insig (Instituti i sigurimeve) etj.

Në grupin e madh të shkurtesave (akronime) ndeshemi shumë shpesh me njësi homonime. Kjo bie në sy menjëherë në gjuhët me qindra mijëra njësi të tilla; si kemi thënë, në anglishte, p.sh. ka një fjalor me rreth 3.000.000 shkurtesa. Edhe në gjuhën shqipe ka shkurtesa homonime, si: KLSH (Kontrolli i Lartë i Shtetit)

Gjuha e internetit dhe mesazheve elektronike

Një tipar i ligjërimit të shkujdesur që është bartur edhe në përditshmërinë reale, sidomos në institucionet arsimore, është gjuha që të rinjtë përdorin në rrjetet sociale dhe në shkëmbimet e mesazheve elektronike. Kjo në një farë mënyre, është edhe një pasqyrë e kulturës gjuhësore të të rinjtë. Barbarizmat, shkurtesat ose akronime, të shkruarit në dialekt, përdorimi i fjalëve me më shumë se një kuptim, gjuha e fshehtë etj., pra përdorimi i një kodi të veçantë janë disa elemente që hasen më së shumti në komunikimet e realizuara me çdo mjet që përcjell një kumtim, ligjërime ose informacion. Ky ligjërime është praktik, i shpejtë dhe i shpenguar.

Të shumtë janë shembujt për ilustrimin. Po sjellim disa prej tyre: *përgj* (përgjigje), *mrgj* (mirëmëngjesi), *t* (të), *x* (për), *nsr* (nesër), *tak* (takohemi), *univ* (universitet), *cu* (see you, nga anglishtja për takohemi më vonë), *puç* (të puth), *thnx* (thanks nga anglishtja për faleminderit), *ps* (pse), *prsh* (përsëritje), *fb* (facebook), *çkm* (çkemi), *nk* (nuk ka...), *tpf* (të puth fort), *tak* (takohemi), *gjs* (gjes për mirëmëngjes), *drq* (dërgova), *fls* (flasim), *tdsh* (të dua shumë), *cbn* (çfarë bën), *klm* (kalofsh mirë), *skgj* (nuk ka gjë), *ntn* (natën), *mrb* (mirmbrëma), etj.

Të tilla shkurtesa të përdorura nëpër rrjete sociale përgjatë komunikimit të përditshëm, duket se na shkurtojnë kohën dhe kursejnë përdorimin e fjalës së plotë. Përhapja e gjuhëve të huaja, sidomos e anglishtes, dhe përdorimi masiv i mjeteve elektronike, më konkretisht i internetit, shoqërohet me një ndikim të madh edhe në mjedisin kulturor e gjuhësor shqiptar. Impaktin (shtysën) më të madh, përdorimi i anglishtes e ka në bashkësinë gjuhësore – shoqërore rinore. Multilinguizmi dhe larmia gjuhësore ndihmojnë në ruajtjen dhe përfortimin e diversitetit (larmishmërisë) kulturor e gjuhësor

Hyrja në gjuhë e fjalëve dhe ndërtimeve të reja, së pari, është si nevojë për t'iu përgjigjur zhvillimit ekonomik e shoqëror të vendit. Pra, gjuha shqipe detyrohet të krijojë por edhe të marrë hua një numër të madh fjalësh nga gjuhët me të cilat ka marrëdhëniet më të dendura, siç janë anglishtja dhe italishtja. Shpesh herë duke e marrë fjalën e huaj gati, pa pritur krijimin e terminologjive të fushave përkatëse nga gjuhëtarët apo të shqipërimin të fjalëve të huaja. Në studim, u evidentua se huazimet mund të jenë të drejtpërdrejta, (I) duke shprehur të njëjtin kuptim në të dyja gjuhët, si: *ëekend* (fundjavë), *trendy* (e kohës), *make-up* (bëj tualet, grim), *shopping* (pazar), *pub* (lokal), etj; (II) paraqesin të njëjtën formë grafike dhe të njëjtin shqiptim edhe në gjuhën shqipe, p.sh.: *hobby*,

facebook, *mouse*, *softëare*, etj; (III) i njëjti shqiptim, por nuk ekziston sinonimi i fjalëve në shqip, si: *hot dog*, *chips*. *Fast food*, *ëork shop*, *draft*, *pizza*, *sandëich*, *hamburger*, etj. Prandaj, fjalori pëson një zgjerim të brendshëm, në kuptimet e fjalëve, në thëniet e ilustrimet, etj.

Dialektet, veçanërisht gegërishtja, përmbajnë më shumë elemente të ekonomisë gjuhësore për shkak të përdorimit më spontan dhe praktik.

Gjuha e folur është nën ndikimin e dialekteve dhe gjysmë dialektve. Parimi fonetik mbetet parimi themelor i cili luan një rol të rëndësishëm në shprehjet gjuhësore të folësit. Norma e gjuhës së folur shqipe pasqyrohet në shprehjet gjuhësore të folësve dhe tregues i zbatimit të saj të drejtë është fakti se si reagon ky folës ndaj varianteve të ndryshme të shqiptimit. Përdorime të tipit çertifikatë për çertifikatë, universitet për universitet, furgon për furgon, vin për vjen, filëm për film, masanej për pastaj, natyrisht për natyrisht, e bojm për e bëjmë etj, janë jashtë normës. Trysnia e dialekteve në rasye shumë të pakta shihet edhe në tiparet që lidhen në inventarin e strukturave dhe të formave morfologjike e sintaksore, d.m.th edhe në rste kur dallimet e dialekteve janë të karakterit strukturor, pra shumë të rëndësishme. Krahastipareve të larpërmendura, shkelje të normës ramatikore janë edhe tipare të tilla si: gabime në përdorimin e nyjes; përdorimi i formës së shumës pa /ë/ fundore, në vend të përmrave vetorë; mosdallimi i gjinisë së përmrave vetorë ata dhe ato; përdorimi i kohës së ardhme pa pjesëzën të; përshtatja e gabuar e fjalëve përcaktuese me emra mashkullorë, që e formojnë shumësin me-e dhe –ra; dëgjohen shpesh pjesoret e foljeve pa mbarsa: (kam) lexu, shkru; e pakryera veprorë e foljeve ndonjëherë dëgjohe e shkruhet në formën pinojsa në vend të punoja; ne, ju përdoren trajtat e tyre të dhanores neve, juve etj.

Të shpeshta janë edhe gabimet në përdorimin e formës standarde të lidhore, sepse në vend të /ë/-së ose përdoret /e/-ja ose pjesëza të + forma e mënyrës dëftore e kohës së tashme e vetës së tretë njëjës, si p.sh: (thuhet) të shkojë ose të shkon, të punojë ose të punon, të mësojë ose të mëson (<duhet të shkojë, të punojë, të mësojë), etj. Secili prej nesh i përket grupeve të ndryshme sociale dhe gjithsecili përdor shumëllojshmëri stilesh gjuhësore, me elementë paksa të ndryshëm nga stilet gjuhësore të përdoruesve të tjerë të gjuhës. Po ashtu, studimet sociolinguistike kanë parashtruar mendime për identitetin statutor të folësit, të ashtuquajtur ndryshe idiolekt. Në këto studime edhe teza se "gjatë ndërkëmbimeve individuale forma e mesazhit reflekton identitetin e adresës dhe referentin përkatës".duke kundruar gjetjet gjuhësore, tashmë jo në tërësi por si individë të veçantë, vërejmë se si ato pasqyrojnë identitetin individual e social: mosha, sekse, krahina, karakteristikat fizike të zërit, pozicioni dhe prezantimi i parë i tyre paraqitet nëpërmjet emërtimeve nga të tjerët e për të tjerët.

Gjuha e folur, për shkak të natyrës së saj të rrjedhshme dhe spontane, përmban më shumë forma ekonomike në krahasim me të shkruarën formale.

Shumica e përdoruesve e shohin ekonominë gjuhësore

si një nevojë praktike, veçanërisht në kontekste të përditshme dhe dixhitale, por disa mbeten të shqetësuar për ndikimin e saj në gjuhën standarde. Teknologjia ka përforcuar ekonominë gjuhësore duke promovuar forma të reja të komunikimit të shpejtë dhe efikas.

5. Përfundimet

Shkurtesat dhe thjeshtimi i strukturave janë më të zakonshme në kontekste informale dhe digjitale, ndërsa mbeten të kufizuara në tekstet formale.

Dialektet dhe gjuha e folur kanë një ndikim të madh në përdorimin e formave ekonomike, me gegërishten që paraqet më shumë elemente të këtij fenomeni.

Komunikimi dixhital ka nxitur një rritje të dukshme të ekonomisë gjuhësore, duke ndryshuar ndjeshëm mënyrën e shprehjes së shqipes, veçanërisht mes të rinjve.

Përceptimet e përdoruesve tregojnë një ndarje midis efikasitetit dhe ruajtjes së normave standarde, duke pasqyruar tensionin midis nevojës praktike dhe konservatorizmit gjuhësor.

Kjo analizë mund të shërbejë si bazë për diskutime të mëtejshme mbi balancën midis nevojës për ekonomi dhe ruajtjes së integritetit të gjuhës standarde.

Bibliografia

- Aitchison, J. (2003). *Words in the Mind: An Introduction to the Mental Lexicon* (3rd ed.). Oxford: Blackwell Publishing.
- Crystal, D. (2011). *Language and the Internet* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Trask, R. L. (1999). *Key Concepts in Language and Linguistics*. London: Routledge.
- Zipf, G. K. (1949). *Human Behavior and the Principle of Least Effort*. Cambridge, MA: Addison-Wesley.
- Labov, J. (1972). *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S., & Finegan, E. (1999). *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Pearson Education.
- Crystal, D. (1987). *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Poplack, S. (1980). "Sometimes I'll start a sentence in Spanish y termino en español: Toward a typology of code-switching." *Linguistics*, 18(7-8), 581-618.
- Thomason, S. G., & Kaufman, T. (1988). *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*. Berkeley: University of California Press.
- Shkurtaj, G. (2003). *Sociolinguistika: Çështje dhe aspekte të kontaktit të gjuhës*. Tiranë: Botimet Toena.
- Çeliku, M. (2009). *Dialektologjia shqiptare*. Tiranë: Shtëpia Botuese e Librit Universitar.
- Silaški, N., & Durović, T. (2010). "Economic Metaphors in English and Serbian Business Discourse." *Facta Universitatis, Linguistics and Literature*, 8(2).

Metadiscourse's Persuasive Power: Exploring Albanian Advertising Slogans

Dr. Candidate Irena Cani

University of Vlora “Ismail Qemali”, Albania

Department of Foreign Languages

irena.cani@univlora.edu.al

Abstrakt

Ky punim zbaton teorinë e metaligjërimit për të studiuar përdorimin e shënuesve të tërheqjes (engagement markers) si njëri prej tipeve të shënuesve metaligjërimit në sloganet e reklamave shqiptare si dhe rolin e tyre në arritjen e efektit bindës. Shënuesit metaligjërimit përdoren nga folësit ose autorët për të udhëhequr perceptimin e audiencës dhe për t'i bindur ata të pranojnë këndvështrimin e tyre. Përdorimi i këtyre shënuesve kontribuon në tre mënyrat retorike të bindjes: ethos, logos dhe pathos, duke arritur kështu tërheqjen logjike, besimin dhe atë emocionale. Studimi analizon formën, përdorimin dhe funksionin pragmatik të shënuesve të metaligjërimit ndërpersonal në 100 slogane reklamuese shqiptare për të vëzhguar kontributin e tyre në efektin bindës në këtë zhanër.

Analiza zbuloi se tekst shkruarit shqiptarë përdorin një sërë treguesish të tërheqjes, si përemrat në vetën e parë, përemrat e vetës së dytë, pasthirrjet dhe urdhëroret, për të krijuar një lidhje të drejtpërdrejtë me audiencën e synuar dhe për të arritur efektin e dëshiruar bindës. Shpërndarja strategjike e këtyre shënuesve ndihmon për të krijuar besueshmërinë e produktit/shërbimit, për të ngjallur emocionet e audiencës dhe për të forcuar tërheqjen logjike të sloganeve. Tekstshkruarit e reklamave të marra në studim përdorën shënuesit e tërheqjes për të krijuar një lidhje të ngushtë me klientët e mundshëm duke i përfshirë ata në diskutim dhe duke u përpjekur t'i bindin të ndërmarrin veprime. Ndërsa studimi pati për bazë një kampion të kufizuar, rezultatet nxjerrin në pah përdorimin e shënuesve të tërheqjes në reklama dhe efektin e tyre bindës tek audiencia.

Fjalët kyçe: *slogane reklamuese, metaligjërimit, shënuesit e tërheqjes, efekti bindës*

Abstract

This paper applies the theory of metadiscourse to study the use of engagement markers as a type of metadiscourse in Albanian advertising slogans and their role in achieving persuasion. Metadiscourse markers are used by speakers or writers to guide the audience's perception and persuade them to accept their viewpoint. The usage of these markers contributes to the three rhetorical modes of persuasion: ethos, logos, and pathos,

thereby achieving logical, credible, and emotional appeal. The study analyzes the form, use, and pragmatic function of engagement markers as interpersonal metadiscourse in 100 Albanian advertising slogans to investigate their contribution to the persuasive effect in this genre.

The analysis found that Albanian advertisers leverage an array of engagement markers, such as first-person pronouns, second-person pronouns, interjections, and imperatives, to forge a direct connection with their target audience and elicit the desired persuasive response. The strategic deployment of these markers helps to establish the advertiser's credibility, appeal to the audience's emotions, and strengthen the logical appeal of the slogans. Copywriters in the studied ads used engagement markers to build a close connection with potential customers by involving them in the discourse and trying to convince them to take action. While the study had a limited sample, the results highlight the use of engagement markers in advertising and its persuasive effect on the audience.

Keywords: *advertising slogans, metadiscourse, engagement markers, persuasion*

1. Introduction

This paper aims to theorize the significance of metadiscourse markers, particularly engagement markers as a type of interpersonal metadiscourse, in achieving persuasion in advertising slogans as a specific genre. It then applies this theory in practice to validate the authors' viewpoint. Previous research has examined the use of metadiscourse markers (Fuertes-Olivera et al., 2001; Ivorra-Pérez, 2015) and the language of advertising (Cook, 1992; Flis, 2009; Lapsanska, 2006; Susinskienė, 2013; Jingxia et al., 2015). However, there is limited research on the use of engagement markers, a specific type of metadiscourse marker, in advertising slogans as a genre. The authors believe, based on their experience as customers and consumers, that engagement markers are the primary contributors to achieving persuasion in any type of advertising, especially in slogans. While Fuertes et al. concluded that copywriters primarily use person markers, hedges, and emphatics to alert addressees, this study focuses solely on engagement markers as interpersonal metadiscourse markers, which the authors believe are the most effective in achieving this aim. To confirm the validity of their

theorizing, the study conducts an empirical analysis of the form, use, and pragmatic function of engagement markers used in advertising slogans. The objective is to determine whether copywriters utilize these markers when creating slogans.

2. Theoretical Framework

This section provides a theoretical overview of advertising slogans, the concept of persuasion, and the role of engagement metadiscourse markers in achieving persuasion in advertising.

Advertising slogans

Advertising slogans are brief, memorable phrases used in advertising campaigns to communicate a brand's core message or identity. Advertisements possess their own inherent persuasive quality as a genre. Their primary purpose is to inform customers about products or services and convince them to take action. Companies in both countries invest substantial financial resources in promoting themselves and their offerings, underscoring the critical importance of presenting them in the most effective manner possible. Slogans, as concise textual elements, serve to establish a brand identity and capture the attention of potential customers. While the content of these slogans may appear informative, their underlying objective is to convey a persuasive message beneath an informative facade.

Fuertes-Olivera et al. define advertising as a social activity that functions to facilitate the sale of products and/or services within our cultural context. As an act of communication, the language used in advertising is a specialized form of language. Leech and Dyers describe the language of advertising as "loaded language", meaning that copywriters employ various rhetorical strategies to elicit emotional responses from the audience. The aim is to directly influence the audience's perspectives and persuade them to purchase the advertised products.

Fuertes-Olivera et al. categorize advertising into two subgenres: publicity and commercial advertising. They further subdivide the text-type of advertisements into digital, broadcast, print, and outdoor formats. Fuertes-Olivera et al. assert that print advertising is a domain where the orientation towards the reader is crucial in achieving rhetorical goals. Johnson concurs, noting that the form and content of contemporary print ads are influenced and constrained by the genre of print advertising. This genre requires print ads to have a particular format and content. While print ads utilize the print medium, their structure and style can vary. Johnson identifies the functions of print ads as selling, informing, entertaining, and criticizing. However, Fuertes-Olivera et al. state that successful advertising avoids overtly pushing consumers to buy, but instead persuades them, thereby reducing the psychological burden consumers face during their purchasing decisions.

Persuasion and Rhetoric

The study of persuasion, also known as rhetoric, has

deep historical roots in ancient Greek literature, although the specific techniques of persuasive discourse may vary across different cultural contexts. Lakoff defines persuasive discourse as a unidirectional "attempt or intention to change another's behavior, feelings, intentions or viewpoint through communicative means." Aristotle's treatise *On Rhetoric* demonstrates that a speaker's capacity to persuade an audience depends on their ability to effectively appeal to three key rhetorical elements: ethos (credibility), pathos (emotion), and logos (logic). These three appeals collectively form the rhetorical foundation that later scholars have termed the "rhetorical triangle".

Aristotle's concepts of ethos, pathos, and logos are crucial for the construction and composition of a text. Metadiscourse markers contribute to the development of these rhetorical elements, demonstrating the close relationship between metadiscourse and rhetoric. According to Hyland, metadiscourse serves to convey rational appeals by explicitly linking argumentative elements, project an ethos by referring to the writer's authority and competence and evoke a pathos by signaling respect for the readers' viewpoint.

The primary purpose of advertising is to persuade potential customers to take action. Therefore, persuasion is the core function of advertising. Persuasive advertising aims to induce people to make purchases, so copywriters pay meticulous attention to the language used in designing advertisements. The language of persuasion is an indispensable element for a successful advertising campaign. Copywriters employ various techniques to guide the customers' actions, feelings, attitudes and beliefs, thereby enhancing the promotion of a product, idea or service. Advertisements elicit reactions, and customers then decide whether and what to buy or not to buy. As Kenechukwu et al. state, persuasive advertising "seeks to entice consumers into purchasing specific goods and services by appealing to their emotions and general sensibilities."

Metadiscourse: Engagement markers as interpersonal metadiscourse markers

Metadiscourse provides a way to understand language in use, as it represents a writer's efforts to guide the reader's perception of a text. The appropriate use of metadiscourse is crucial for copywriters to effectively reach their audience. As a central pragmatic concept, metadiscourse allows us to see how writers aim to influence readers' understanding of the text and their attitudes towards its content and the audience.

Interpersonal metadiscourse represents the writer's efforts to establish and strengthen their relationship with the reader. The purpose of interpersonal metadiscourse markers is to "highlight the ways writers engage in interaction by intruding and commenting on their message, which is often referred to as the 'voice' or personality of the writer". Hyland identifies five subcategories of interpersonal metadiscourse markers, but this paper focuses solely on the analysis of

engagement markers.

Engagement markers are rhetorical devices employed by writers to directly address readers and involve them in the discourse. These markers, which include directives, personal pronouns, questions, and asides, contribute to creating a "reader-friendly" text (Allami and Serajfard, 2012: 75). In the context of print advertising, engagement markers are utilized to capture the audience's attention and foster an interactive relationship between the copywriter and the reader. Simultaneously, their use helps writers to present themselves as competent, authoritative, and sincere, thereby cultivating an effective pathos (Hyland, 2005c: 75-85). Additionally, engagement markers engage readers in the discourse, build solidarity, and influence their judgment, thus contributing to an effective pathos. Consequently, the use of these markers enhances the overall persuasive impact of the text. Given this, it is reasonable to assume that the more frequently these markers are employed in slogans, the more persuasive the text will be. Therefore, this study focuses on analyzing the use of three categories of engagement markers:

- a) directives as appeals for action (AA).
- b) adjectives and adverbs as appeals to emotions.
- c) personal pronouns (1st and 2nd person pronouns) as appeals to a shared identity.

3. Materials and methods

This paper explores the form, frequency of use, and pragmatic functions of engagement markers, including directives as appeals for action, adjectives and adverbs as appeal of emotions, and personal pronouns, in Albanian advertising slogans. The primary objective is to investigate how these linguistic devices contribute to the persuasive effectiveness of slogans. To this end, a corpus of 100 Albanian print advertising slogans covering various product and service categories was compiled. The analysis focused solely on the verbal content of the slogans, excluding multimodal elements. Both qualitative and quantitative approaches were employed to address the central research questions.

- (1) How frequently are engagement markers used as a strategy in advertising slogans?
- (2) What is the pragmatic function of these engagement markers in the context of attaining persuasion in Albanian advertising slogans?

We expected engagement markers to be used very frequently in advertising slogans, especially direct appeals and personal pronouns. This hypothesis was informed by the researcher's experience as a consumer, as the brief nature of slogans typically necessitates the use of specific linguistic strategies to achieve persuasive effects.

4. Research Results and Discussion

In this section, the distribution and pragmatic function

of the three different types of engagement markers are analyzed. The overall analysis of their distribution showed that almost all examples of the collected slogans contained engagement markers. The text presented in the slogans was given most frequently in the form of directives, as appeals for action. Adjectives, adverbs, and pronouns were also commonly used, with pronouns often serving as self-mentions or engagement markers to directly address the audience. The slogans utilized a variety of linguistic strategies to engage the reader and enhance the persuasive impact of the advertising messages.

4.1 Directives as appeals for action

Directives as appeals for action (AA) are engagement markers used by writers to engage the audience in the discourse by urging them to act or see things in a way the writer sees them. With the use of these markers the writer aims to take control and show authority (Hyland, 2005b: 371). They are mainly realized through imperative forms which are "clearly directive and usually portrayed as indicating a command" (Palmer 1988: 80). However, directives AA are not only simple commands, but they are also complex rhetorical strategies which modify the relationship between the writer and the reader (the copywriter and the consumer).

According to Myers (1994: 43), copywriters use them "not because telling you to do something really makes you do what they say, but because it will create a sense of a personal contact; as one person would be talking to the other." Besides that, directives AA help them take control over both the text and the reader. Their use makes an advertisement clearer, more convincing, and simpler to understand. In this analysis, we adopted Hyland's (2005a: 372, 2004: 101) classification of the three main functions of directives in the text:

- 1. textual directives, which allow the writer to guide readers to some textual act, referring them to another part of the text or to another text.
- 2. physical directives, which are used to instruct the readers to perform a physical act, either involving a research process or real-world action.
- 3. cognitive directives, which can steer the readers to certain cognitive acts, where readers are initiated into a new domain of argument, led through a line of reasoning, or directed to understand a point in a certain way.

The analysis showed that directives (AA) are very often used as a persuasive strategy in advertising slogans. Copywriters used them in 17.6% of all the analyzed slogans. So, although the corpus was not very big and we cannot draw very solid conclusions, the results are still an indication of the tendency of copywriters to opt for directives as a strategy to attract customers' attention. As for the different types of directives AA, textual directives were not used at all, but copywriters used mostly physical directives (and cognitive directives as in the examples:

- a) Tring Digital- Shijo Tring Kudo që ndodhesh (Enjoy Tring wherever you are)

- b) Replay- Të Duhet pak Replay (You need some Replay)
- c) Coca Cola- Clirorje Lumturinë (Release Happiness)
- d) Hako - Nise Ditën Me gjallëri (Start the day with Energy)
- e) Birra Korca- Jeto momentin (Live the Moment)
- f) MegaTek- Bëje Mirë, Bëje Vetë (Do It Well, Do It Yourself)
- g) Evervdav- Vishuni me Besim (Dress with Faith)
- h) Raiffeisen Bank- Bëje udhëtimin e jetës realitet (Make the journey of life a reality)
- i) EHW- Zgjidhni Cilësinë (Choose Quality)
- j) Sigma Vienna Insurance Group- Kurse Kohe dhe Para (Save Time and Money)
- k) Neptun- Jeto më Mirë, Cdo Ditë (Live Well, Everyday)
- l) Land Rover Albania- Ndjeni lirinë (Feel the Freedom)
- m) Century 21 – Mos ëndërro për suksesin. Puno për të. (Don't Dream of Success. Work for It.)

In all the above examples, the customers are urged to perform some activity. In example (a), for instance, copywriters ask customers to "Tring Digital- Shijo Tring Kudo që ndodhesh" (Enjoy Tring wherever you are), where we have a cognitive directive as a strategy to persuade the customers to enjoy the product and to believe that this could be done anywhere.

In (b), they are instructed to Bëje Mirë, Bëje Vetë (Do It Well, Do It Yourself), urging them to make the right choice and not rely on others.

In (c), copywriters direct the customers not to do something "Mos ëndërro për suksesin Puno për të" (Don't Dream of Success. Work for It.), telling them to create their own success through work.

What is interesting to note is the usage of the second person pronouns. In Albanian language the personal pronouns may be used overtly or covertly which means that the subject pronoun can be omitted from the sentence (as it is inferred from the verb ending). In most of the examples the pronouns are covert, and just the verb form carries that meaning. The plural form is considered the more polite form. However, the results from the analysis showed that they opt for the plural form twice as frequently than the singular. Obviously, the usage of the plural form accounting for 22.3% of the overall corpus, helps the copywriters to establish a more direct relationship with the audience and gives them a sense of inclusion.

In the examples below is featured the use of cognitive directives because with them, copywriters lead customers to understand an idea and thus to be more persuasive.

- a) Replay- Të Duhet pak Replay (You need some Replay)
- b) MegaTek- Bëje Mirë, Bëje Vetë (Do It Well, Do It Yourself)
- c) Century 21 – Mos ëndërro për suksesin. Puno për të. (Don't Dream of Success. Work for It.)

Cognitive directives can sometimes be misunderstood for physical because the verbs used might leave the impression that people should perform some physical

act when they actually are expected to understand an idea and then act in accordance.

So, the overall analysis showed that directives (AA) are very often utilized as a persuasive strategy by copywriters. They are short, encouraging and forceful and serve mostly to attract the customers' attention or encourage them to buy something immediately (physical directives) or think about an idea and change a particular lifestyle (cognitive directives). Some directives leave the impression that they summon people for a physical act, when they are in fact cognitive. However, their final goal is again to make customers realize something and then act in accordance. Albanian copywriters mostly opt for verbs which have to do with the purchase of a product or service. They also use verbs which have to do with the consumption or use of a product.

4.2 Adjectives and adverbs

The use of attitude markers, such as attitude verbs, adverbs, and adjectives, plays a crucial role in strengthening the persuasiveness of the writer's argument. These linguistic devices convey the slogan writer's attitude toward the featured product. An analysis of the corpus reveals the employment of 17 attitude markers (20%), with adjectives being the most prevalent. Notably, these attitude markers were predominantly used in their superlative forms, further enhancing the persuasive impact.

Drawing on Biber's three semantic classes for adjectives: epistemic, attitude/emotion, and evaluation, we further classify the adjectives into two classes: evaluative adjectives, such as good, great, best, tasty, lovely, big, cozy, and different, which express the evaluation and attitude toward the products or service; and emotional adjectives, which express the writer's mental states, emotions or feelings of the products or service.

Boosters are words such as clearly, obviously, and demonstrate, which allow a writer to express certainty. In the analyzed slogans, boosters include such adverbs as only, always, and simply, and adjective like superior, stronger. They are used to emphasize the writer's certainty about the quality of the products and service and are mainly expressed in the superlative degree to achieve the highest possible level of persuasion.

In addition, intensifiers, which are adverbs that modify the meaning of adjectives or other adverbs, are also frequently used, such as very, so, and more, to intensify the degree of evaluation of the products or service.

For instance, we see the use of the following adjectives:

- a) Amc Eshte Mire te Jesh I Pari (Is Good To Be The First)
- b) Birra Korca- E Vetmja Birre E Zeze Shqiptare (The Only Albanian Black Beer)
- c) Birra Peja- Gjithmone me e mira (Always the Best)
- d) Birra Tirana – E kuqe pa turp (Unashamedly Red)
- e) Dental Turk Lider ne Stomatologji (The Leader in Dentistry)
- f) Digitalb- Paketa E Vetme Satelitore (The Only Satellite Package)

- g) Erzeni- Me te mire, zor se gjeni! (Better, Hard to Find!)
- h) Go tech- Me E Mira Eshte Ketu (The Best Is Here)
- i) Land Rover Albania- Me I mire dhe I pagabueshem (The Best and Unmistakable)
- j) Land Rover Albania-Performance superiore pa kompromis (Superior Performance Without Compromise)
- k) Market- Lini te Miren Per me te Miren (Leave the Best for the Best)
- l) Megatek- Beje mire, Beje Vete (Do it Well, Do It Yourself)
- m) NBG- Tradicionalisht e Besueshme (Traditionally Reliable)
- n) One Communications- Rrjeti Me I Mire Mobile Ne Shqiperi (The Best Mobile Network in Albania)
- o) SAINT GOBAIN – Making the world a better home
- p) Tirana Bank – Me Te forte Sebashku (Stronger Together)
- q) Tylol Hot- Me i Miri Kunder Gripit (The Best Against Flu)

So, we can conclude that the use of persuasive language features, such as directives, attitude markers, boosters and intensifiers, play a significant role in the attainment of persuasion in Albanian advertising slogans.

4.3 Personal pronouns

Personal pronouns for the first and second person, are known as pronouns for personal reference of personal metadiscourse and they are 'used to refer to definite specific individuals identified in the speech situation (first and second person) or the preceding text (third person)' (Biber et al, 1993: 328). According to Koneski (1966: 211) the most significant characteristic of these pronouns is that they show who speaks to whom and help locate the author's and reader's references.

These engagement markers are used by copywriters to create a direct and close relationship with their customers and show concern for the customers' interests. According to Yu (2006: 8), by using more pronouns copywriters "want to add more credit to the subject advertised, to get more affection from customers and emotional understanding of the image of the product besides emphasizing quality." The analysis showed that 1st and 2nd person pronouns (both overt and covert form) were used in more than 90% of the slogans in corpus, which shows that the direct address and the involvement of the addressees in the slogans are the most frequently employed persuasive strategies by copywriters to make customers buy products or services. In the next section, we present the distribution and usage of first and second person pronouns.

- a) Albtelecom- Me ju te paret. (With you first.)
- b) Babylo- Mendimi yne i pare dhe i fundit eshte mbrojtja e femijes tuaj (Our first and last thought is the protection of your child)
- c) Glina- Nje jete me ty (A life with you)
- d) Jal Y'Mar Residence Lumturia eshte ne doren tende (Happiness is in your hands)
- e) Lork Company- Objektvi i punes Tone, Suksesi I Firmes

- Tuaj (The objective of our work, the success of your company)
- f) Lufra- Ti do. Per kedo (You want (it). For everyone)
- g) One Communications – Une jam One (I am One)
- h) Rapidol S- Risjell ekuilibrin ne trupin tuaj (Restores the balance in your body)
- i) Replay- Te Duhet pak Replay (You need some Replay)
- j) Tibo- Se pa Tibo, Ti S'bo (Without Tibo, You Can't Live)
- k) Tirana Bank-Ketu per ju (Here for you)
- l) Trebeshina- Diamant Ne Duart Tuaja (Diamond in Your Hands)
- m) Vodafone Power to You

These pronouns help to personalize the slogans, establish a friendly and intimate tone with the readers, and make them feel that the advertised products or service are specifically tailored to address their individual needs and desires.

4.3.1 First person plural pronouns (personal and possessive)

As is known, the plural first person plural pronoun in We and its corresponding possessive determiner Our can be used in both inclusive and exclusive senses (including or excluding addressees) (Hyland 2005c) in an advertisement. With the use of the inclusive copywriters include the readers in the discourse, whereas the exclusive we exclude the reader but includes the (copy) writer and, usually, the company they represent. It shows a greater degree of authorial presence. The inclusive we can also represent a generic use referring to the writer and a large group of people, the whole society, for instance. It creates a close relationship between writer and the reader and stresses solidarity. Through its use, the copywriters shorten the distance between them and the readers, and they also show a friendly and personal image (Myers, 1995). In Albanian, like in other inflected languages, nouns, pronouns, and sometimes even adjectives change their form based on their grammatical case. The grammatical case essentially indicates the role of a word within a sentence. In Albanian, there are several cases: Nominative, Accusative, Genitive, Dative, and Ablative. Each case gives us information about whether the noun or pronoun is acting as the subject, object, or is related to possession, etc.

In our analysis, the inclusive we and its possessive determiner our were used in only 8 of the slogans. Examples:

- a) Babylo- Mendimi yne i pare dhe i fundit eshte mbrojtja e femijes tuaj (Our first and last thought is the protection of your child)
- b) Lork Company- Objektvi i punes Tone, Suksesi I Firmes Tuaj (Our work objective, the success of your company)
- c) Klinika Kejt- Ne Perkedhelim Endrrat Tuaja (We caress your dreams)
- d) Marina Bay- We are All In
- e) Universiteti European I Tiranes- Gjera te medha na presin (Great things await us)
- f) Universiteti Mesdhetar I Tiranes- Ndertojme te ardhmen tende (We build your future)

- g) Banka Credins- Ne flasim gjuhen tuaj (We speak your language)
- h) Edil Al - Ne Krijoje Standartet, te Tjeret na Ndjekin (We Create Standards, Others Follow Us)

Through the use of the pronoun your copywriters try to create a sense of belonging and thus persuade the customers to be part of the group. When reading these advertising slogans, the readers immediately feel a sense of belonging. Both the copywriters and the customers seem "to have established a much more intimate relationship and are conducting a face-to-face conversation (Jingxia et al., 2015: 22)."

4.3.2 Second person pronouns

Copywriters use the second person pronoun *ti/ju* (you) and its possessive form *yti/jot/juaj* (your) in advertising to refer to the addressee or the potential customers directly. They express a one-to-one relationship. According to Jingxia et al. (2015: 22), the second person pronoun you has "the effect of creating dialogic atmosphere and activating the mode of oral communication, making the existence of the reader explicit, and getting the involvement of the addressee in the current situation immediately." The second person pronoun you has a metadiscourse function and can be used to refer to an individual or to the audience as a whole. In Albanian language, besides the overt form of the 2nd person singular and plural, person is also expressed covertly in the verb form. Moreover, in Albanian language, the use of the 2nd plural pronoun in the corpus could be considered mainly honorific to refer politely to the customer. Slogans are mainly short, so it is difficult to make a distinction whether the copywriters used the regular 2nd person plural or the polite form. However, since each person reads the message to themselves, they could understand it as polite address.

Susinskienė (2013: 182) claims that the use of the second person pronoun you offer a great number of advantages:

- (1) the message in the slogans with the second pronoun you is thought of as directly addressed to an individual and you/ is the most direct of addressees;
- (2) Through the placement as a grammatical subject the customers are given the main role in the action depicted in the slogan.
- (3) the customers unconsciously picture themselves as the one described in the slogan; so, both the brand name and the second person pronoun are used together to make advertising copy different from other types of discourse.

The personal pronouns for direct address were used in almost all slogans in corpus. However, most of them were used covertly. In the corpus there were also examples of the use of a covert form of you in imperative sentences. In the Albanian language, as it was already mentioned before, person is expressed covertly in the verb form, unlike English where only the overt form is used (except in directives). Because of the efficiency of the language

production, Albanians often do not use both the overt form of the pronouns and a verb but use either the pronoun or the verb directly. For instance, in the following slogan: *Beje mire, Beje Vete*, the second person is expressed with the verb *Beje* (to do), or in the example *EHW- Zgjidhni Cilesine*, the second person is only expressed with the verb *Zgjidhni* (base form of the verb + 2nd person suffix)

- a) *Erzeni- Me te mire, zor se gjeni!* (Better, Hard to Find)
- b) *Evervday- Vishuni Me Besim* (Dress with Confidence)
- c) *Replay- Te Duhet pak Replay.* (You need some Replay)

The use of the overt form of the pronoun would be considered redundant. Any person reading these slogans can feel that the writer addresses them directly and they are not excluded from communication (Goddard, 1998). The possessive form of the second person pronoun, your, was used extensively in the corpus of slogans (accounting for 15% of the slogans).

- a) *Banka Credins- Ne flasim gjuhen tuaj* (We speak your language)
- b) *Klinika Kejt- Ne Perkedhelim Endrrat Tuaja* (We caress your Dreams)
- c) *Lork Company- Objektvi i punes Tone, Suksesi I Firmes Tuaj* (The objective of our work, The success of your company)
- d) *Rapidol S- Risjell ekuilibrin ne trupin tuaj* (Restores balance in your body)
- e) *Spring- Pranvere Ne Trupin Tuaj* (Spring in Your Body)

In the examples above the copywriter addresses customers directly by stating that their vision is the company's future, meaning that they will make sure they meet the needs and vision of their consumers. This creates a feeling of security and belonging. You need something and someone is capable of making your dream come true. Again, this usage of the 2nd person plural can be considered honorific.

So, the analysis showed that copywriters opt for the use of the second person pronoun and its possessive form rather often because they obviously consider it a useful persuasive strategy which engages the readers in the discourse and brings the product or service closer to them.

6. Conclusion

This paper attempted to put the theory of persuasion and metadiscourse markers into practice through empirical research on the use of engagement markers as interpersonal metadiscourse markers in advertising slogans as a genre. The text used in slogans is usually short and concise, so copywriters manipulate language to present their brand in the best manner and attract customers to buy or use it.

The analysis, which focused on the form, frequency of use, and pragmatic function of directives AA (generally imperatives), adjectives and adverbs, as well as personal pronouns confirmed the theory presented on the

importance of metadiscourse on achieving persuasion. The analysis did show that engagement metadiscourse markers are very frequently used as a persuasive strategy in advertising slogans and their main pragmatic function is to help copywriters to establish a close relationship with their potential customers and involve them in the discourse in order to persuade them to buy a certain product or specific services.

The form of the slogans was mainly a directive, and many times using the second person pronouns, overtly or covertly. Overall, the analysis showed that slogans are carefully crafted messages. Copywriters manipulate language to convey a persuasive message and thus attract the customer's attention, and engagement markers indeed help them a great deal in achieving this aim.

Bibliography

Allami, H., Serajfard, H. (2012). *Engagement Markers: a Technique for Improving Writing Skills*. *Journal of Language, Culture, and Translation (LCT)*, 1(1): 71-83. Retrieved from: http://lct.iaush.ac.ir/article_5123_e4a115d158690b8df308769d2cfc6006.pdf

Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S., Finegan, E. (2000). *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Longman.

Bhatia, V. K. (2004). *Worlds of Written Discourse: A Genre-Based View*. London: Continuum.

Cook, G. (1992/1996). *The Discourse of Advertising*. London: Routledge.

Dyers, G. (1993). *Advertising as Communication*. London, New York: Routledge.

Flis, A. (2009). *The language of Advertising Slogans*. Master's thesis. University of Maribor. Retrieved April 20, 2015, from <http://sciget.com/Predogled/1041/c068195d1368817b701e3b90a83794a7c3541f9f>

Fuertes-Olivera, P.A., Velasco-Sacristan, M., Arribas-Bano, A. and Samaniego-Fernandez, E. (2001). *Persuasion and advertising English: Metadiscourse in slogans and headlines*. *Journal of Pragmatics*, 33: 1291-1307.

Goddard, A. (1998). *The Language of Advertising: Written Texts*. London and New York: Routledge.

Hyland, K. (1998). *Persuasion and context: The pragmatics of academic metadiscourse*. *Journal of pragmatics*, 30 (4), 437- 455.

Hyland, K. (2002). *Directives: Argument and Engagement in Academic Writing*. *Applied Linguistics*, 23 (2), 215-239

Hyland, K. (2005a). *Stance and engagement: A model of interaction in academic discourse*. *Discourse Studies*, 7(2), 173-191.

Hyland, K. (2005b). *Representing readers in writing: Student and expert practices*. *Linguistics and Education* 16, 363-377.

Hyland, K. (2005c). *Metadiscourse. Exploring Interaction in Writing*. MPG Books Ltd, Bodmin, Cornwall.

Ivorra-Perez, F.M. (2015). *The impact of cultural dimensions on the engagement markers of Spanish, British and US toy selling websites*. In Hernandez-Lopez, M & Fernandez-Amaya, L. (eds). *A Multidisciplinary Approach to Service Encounters*. Kninklijke Brill.nv. Leiden. The Netherlands.

Jingxia L., Na, S., & Qing, Z. (2015). *Interpersonal Interpretation of Personal Pronouns in Marriage Advertising*. *Research Journal of English Language and Literature*, 3(1).

Johnson, A. (2003-2004). *Print Advertisements: A look at the evolution, function and genre of print advertisements*. *Communication studies*. Retrieved April 30, 2015, from, <http://www.yorku.ca/mlc/4319/03-04/johnson/johnson.index.html>

Kenekchukwu, S. A., Asemah, E. S., & Edegoh, L. O. N. (2013). *Behind Advertising: The Language of Persuasion*. *International Journal of Asian Social Science*, 3(4), 951-959.

Lakoff, R. (1982). *Persuasive Discourse and Ordinary Conversation, with Examples from Advertising*. In D. Tannen (Ed.), *Analyzing Discourse: Text and Talk* (pp. 25-42). Washington DC: Georgetown University Press.

Lapsanska, J. (2006). *The Language of Advertising with the Concentration on Linguistic Means and the Analysis of Advertising Slogan*. Master's thesis. Comenius University. Retrieved April 16, 2015, from <http://diplomovka.sme.sk/zdroj/3091.pdf>

Leech, G. N. (1966/1972). *English in Advertising. A Linguistic Study of Advertising in Great Britain*. London: Longman Linguistics Library.

Myers, G. (1994). *Words in Ads*. London: E. Arnold.

Palmer, F. R. (Eds.). (1988). *The English Verb* (2nd Ed.). London and New York: Longman.

Sanford, S. G. (2012). *A Comparison of Metadiscourse Markers and Writing Quality in Adolescent Written Narratives*. Master's thesis. The University of Montana.

Susinskienė, S. (2013). *The Usage of Deixis in Advertising Slogans Related to Fragrance*. *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, 17, 179-187.

Vande Kopple, W. J. (1985). *Some Explanatory Discourse on Metadiscourse*. *College Composition and Communication*, 36, 82-93.

Yu, S. (2006). *The Use of Personal Pronouns in Advertisements and Its Implications*. Master's thesis. University of Nanjing. Retrieved March 25, 2015, from <http://wenku.baidu.com/view/1584e82f453610661ed9f4ad.html>

The Power of Travel Bloggers: Promoting Slow Tourism in the Vjosa River Valley

MSc. Xhuljeta Kasmollari

The Catholic University “Our Lady of Good Counsel” Tirana

xh.kasmollari@unizkm.al

Abstrakt

Krahas rritjes së kërkesës për përvoja udhëtimi të qëndrueshme dhe autentike, turizmi i ngadaltë ka fituar popullaritet si një alternativë ndaj turizmit masiv. Ky artikull synon të studiojë këtë fenomen në luginën e lumit Vjosa në Shqipëri, një pasuri natyrore e paprekur, që po bëhet gjithnjë e më shumë një model për turizmin e ngadaltë. Thelbi i këtij ndryshimi qëndron në ndikimin e blogerëve të udhëtimit, të cilët, përmes gjuhës dhe rrëfimeve të tyre digjitale, luajnë një rol kyç në promovimin e eko-turizmit. Në ndryshim nga praktikatat e turizmit tradicional, i cili fokusohet kryesisht në vizita të shkurtra në destinacione të njohura, turizmi i ngadaltë përqafon një lidhje më të thellë me kulturat lokale, peisazhet më pak të rrahura dhe praktikatat ekologjike. Lugina e lumit Vjosa, me biodiversitetin e saj të pasur dhe jetën rurale tradicionale, ofron një mjedis të përshtatshëm për këto përvoja gjithëpërfshirëse. Blogerët e udhëtimit kanë kontribuar ndjeshëm në rritjen e ndërgjegjësimit për ruajtjen dhe rëndësinë mjedisore të këtij rajoni, përmes rrëfimeve të tyre dhe anës vizuale për të tërhequr audiencën. Promovimi i aktiviteteve si ecja, lundrimet me kajak dhe eksplorimi i kulturës lokale, ka tërhequr udhëtarë të vetëdijshëm për mjedisin dhe ka theksuar rëndësinë e ruajtjes së këtyre pasurive natyrore. Ky studim shqyrton se si gjuha dhe narrativa e blogerëve ndikojnë në perceptimin global për këtë destinacion, duke kontribuar në zhvillimin e qëndrueshëm të turizmit, që sjell fryte si për mjedisin ashtu edhe për komunitetin lokal.

Fjalë kyçe: *Lugina e lumit Vjosa, blogerë udhëtimesh, turizëm i ngadaltë, eko-turizëm*

Abstract

As the demand for sustainable and authentic travel experiences rises, slow tourism has gained popularity as an alternative to mass tourism. This study explores the Vjosa River Valley in Albania, an untouched natural treasure rapidly becoming a model for slow tourism. Central to this shift is the influence of travel bloggers, whose language and digital storytelling are crucial in promoting eco-tourism. Unlike traditional tourism, which emphasizes brief visits to well-known destinations, slow tourism encourages deeper connections with local cultures, pristine landscapes, and eco-friendly practices.

The Vjosa River Valley, with its rich biodiversity and traditional rural life, offers the perfect backdrop for these immersive experiences. Bloggers have played a significant role in raising awareness about the region's beauty and environmental importance through compelling narratives and stunning visuals. Their promotion of activities like hiking, kayaking, and cultural exploration attracts eco-conscious travelers and emphasizes the need for conservation. This study examines how bloggers' language shapes global perceptions of the valley and contributes to local development by fostering sustainable tourism practices that benefit both the environment and the local community.

Keywords: *Vjosa River Valley, travel bloggers, slow tourism, eco-tourism*

Introduction

As the worldwide interest in sustainable travel experiences increases, slow tourism has emerged as a popular approach that prioritizes quality over quantity. Rooted in the broader "slow movement," slow tourism encourages travelers to connect deeply with destinations by minimizing environmental footprints and prioritizing cultural engagement. According to the International Labor Organization, Albania's tourism sector has experienced significant growth, with the number of visitors increasing from a few thousand to 6.4 million in 2019.

In 2023, Albania experienced a significant increase in the number of foreign tourists. According to data from the Institute of Statistics of Albania (INSTAT), the number of foreign visitors reached 10,155,640, marking a 35% increase compared to 2022.

In the third quarter of 2024, Tirana International Airport Nënë Tereza recorded 5,132,133 passengers, a 70% increase compared to the same period last year.

These statistics reflect a steady growth trend in Albania's tourism sector, highlighting the importance of promoting sustainable and authentic destinations, such as the Vjosa River Valley, to meet the demands of eco-conscious travelers.

Understanding Slow Tourism

Slow tourism is an alternative form of travel that emphasizes a more thoughtful and sustainable approach, contrasting with the fast-paced nature of mass tourism. It

encourages travelers to engage deeply with destinations, focusing on local culture, history, and the environment, thereby fostering environmental conservation, cultural connection, and community support. The core principles of slow tourism include:

- 1. Mindful Exploration:** Taking the time to understand and appreciate the local culture, traditions, and way of life, which enhances the travel experience and reduces environmental impact (Interreg Europe, n.d.).
- 2. Sustainable Practices:** Prioritizing eco-friendly modes of transport and accommodations, supporting local businesses, and minimizing waste to reduce the carbon footprint (Revfine, n.d.).
- 3. Authentic Engagement:** Participating in local activities, such as culinary experiences, cultural tours, and nature excursions, to gain a deeper understanding of the destination (Tourism Teacher, n.d.).

By embracing these principles, slow tourism offers a more enriching and responsible travel experience, benefiting both travelers and the communities they visit. These principles align with the ethos of the Vjosa River Valley, a pristine ecological sanctuary offering hiking, kayaking, birdwatching, and cultural experiences. Unlike mass tourism, which often focuses on high-speed itineraries and superficial engagement with destinations, slow tourism prioritizes depth over breadth. Mass tourism has been criticized for contributing to environmental degradation, cultural homogenization, and over-tourism, leading to a loss of local identity and ecological balance. Slow tourism champions sustainability by promoting longer stays in fewer locations, allowing travelers to immerse themselves in local traditions and landscapes while minimizing their carbon footprint. Notably, the global sustainable tourism market was valued at approximately USD 3.23 trillion in 2024 and is projected to grow at a compound annual growth rate (CAGR) of 15.2%, reaching USD 11.53 trillion by 2033. This conscious approach fosters authentic connections between visitors and host communities, aligning with global efforts to create a more sustainable tourism model (Smith & Eadington, 1992; Fullagar et al., 2012).

This paper investigates the case of the Vjosa River Valley, one of Europe's last free-flowing rivers, and the critical role travel bloggers play in promoting its unique features and sustainability.

The Vjosa River Valley: A Model for Slow Tourism

The Vjosa River, often referred to as Europe's last wild river, flows for approximately 270 kilometers from its source in the Pindus Mountains in Greece to the Adriatic Sea in Albania. Its ancient name, Aous, reflects its historical significance. The river's meandering path, untouched by dams or major developments, provides a sanctuary for wildlife and a glimpse into unspoiled natural beauty.

1. Ecological Importance

The Vjosa River Valley is a biodiversity hotspot, home to rare species like the endangered Balkan lynx and vital habitats for fish and birds. As Europe's first Wild River National Park since March 2023, it safeguards over 50,000 acres from industrial exploitation such as damming, mining, and dredging.

2. Cultural Significance

The Vjosa River Valley is a treasure trove of cultural and historical richness. Small villages in the valley preserve traditional agriculture, cuisine, and customs, offering visitors a chance to experience authentic Albanian hospitality through homestays and cultural workshops. Scattered throughout the landscape are historical landmarks, including Ottoman bridges, ancient ruins, and thermal springs, which connect travelers to the region's vibrant history.

3. Activities for Travelers

The Vjosa River Valley is a haven for adventure seekers and culture enthusiasts alike. Thrill-seekers can immerse themselves in the pristine environment through activities such as rafting, kayaking, and hiking, which showcase the river's breathtaking beauty and unspoiled surroundings. Meanwhile, those interested in cultural experiences can engage with local craftspeople, farmers, and vibrant community events, gaining a deeper appreciation for the region's traditions and way of life. Together, these activities create a unique blend of adventure and cultural connection, making the Vjosa River Valley a truly unforgettable destination.

The Role of Travel Bloggers

Travel bloggers play a pivotal role in promoting slow tourism, especially in pristine and lesser-known regions like the Vjosa River Valley. Their influence extends far beyond simply sharing personal travel experiences; they act as key advocates for sustainable and mindful tourism practices. By using their platforms to document and highlight the beauty, biodiversity, and cultural richness of destinations like the Vjosa River, they draw attention to the importance of environmental conservation and cultural preservation. Through their captivating storytelling, high-quality visuals, and detailed guides, travel bloggers engage their audiences and encourage them to adopt more responsible travel habits.

In particular, bloggers bring attention to local communities by showcasing traditional lifestyles and regional crafts, which often remain underrepresented in mainstream tourism. They emphasize the benefits of slower, more immersive travel, such as hiking, kayaking, or staying in locally owned accommodations, which not only reduce carbon footprints but also ensure that the economic benefits of tourism reach local populations. Furthermore, many travel bloggers are committed to ethical travel practices, including minimizing waste, choosing eco-friendly transportation, and supporting businesses that prioritize sustainability.

Additionally, travel bloggers are integral in spreading awareness about the challenges faced by regions like the Vjosa River Valley. By highlighting issues such as the preservation of wild landscapes, the protection of endangered species, and the need for sustainable development, they help foster a more informed and conscientious traveler base. Through their advocacy, they encourage a shift in how destinations are perceived and visited, promoting deeper connections with the environment and the local culture while supporting long-term conservation efforts.

Their contributions include:

1. Raising Awareness:
Bloggers share the ecological and cultural significance of destinations through compelling narratives and visuals. By highlighting the Vjosa's status as a wild river and its designation as a national park, they attract international attention.

Blogs like *Adventure Travel News* and *2 Suitcases for 2 Years* have documented the valley's conservation efforts, emphasizing its ecological uniqueness and the role of responsible tourism.

2. Encouraging Responsible Practices
Travel bloggers advocate for eco-friendly accommodations, local guides, and low-impact activities. Campaigns like Save the Blue Heart of Europe have partnered with bloggers to promote sustainable travel practices in the region.

3. Promoting Conservation:
By spotlighting threats such as hydropower development, bloggers amplify the urgent need for preserving the Vjosa's free-flowing status. One notable example is Leonardo DiCaprio's advocacy, which has significantly drawn global attention to the ecological and cultural importance of the Vjosa River. His efforts highlight the river's role in maintaining biodiversity and supporting local communities, thereby emphasizing the necessity of its protection in the face of rising industrial pressures (DiCaprio, 2021)

4. Creating Economic Opportunities
Bloggers direct travelers to local businesses, such as eco-lodges, restaurants, and artisan workshops, fostering economic benefits for the region's communities. Their stories about destinations like homestays in Përmet and traditional cuisine encourage travelers to engage with local culture, thereby supporting small-scale businesses and promoting sustainable tourism. For instance, bloggers writing about the city of Përmet often highlight family-run guesthouses that offer visitors an authentic Albanian experience. Additionally, posts that showcase local delicacies like *byrek* or *tavë kosi* not only promote regional cuisine but also bolster the livelihoods of local chefs and restaurant owners, creating a ripple effect of economic activity.

A post by *TravelAlbania* detailing a visit to Përmet's *traditional homestays* and the unique *Albanian cuisine*, which garnered hundreds of visitors to local families.

Another blog by *EcoTravelers* features a guide to the region's sustainable lodging options, highlighting eco-lodges that prioritize environmental conservation while

offering comfortable stays for travelers.

By showcasing these types of experiences, bloggers play a crucial role in generating income for the local economy and fostering deeper cultural connections between travelers and the community.

Case Study: Blogger Influence on the Vjosa River Valley

Through blogs and social media, writers amplify the valley's appeal as a destination for slow tourism by sharing vivid accounts of their personal experiences and showcasing the natural and cultural richness of the region. Bloggers and influencers highlight the pristine landscapes, the biodiversity, and the unique cultural heritage of the Vjosa River Valley, offering a window into a more sustainable and mindful way of traveling. Their posts often combine striking visuals with compelling storytelling, capturing the serenity of the river, the charm of traditional Albanian villages, and the richness of local cuisine.

For instance, platforms like *Much Better Adventures* detail rafting expeditions and cultural homestays in Përmet, showcasing the region as a perfect balance between adventure and tradition. These stories frequently emphasize the human connection travelers experience, such as staying in family-run guesthouses, participating in hands-on cooking workshops, and learning about regional agricultural practices from local farmers.

In addition to personal anecdotes, bloggers often collaborate with conservation organizations like EcoAlbania and WWF to emphasize the importance of sustainable tourism in protecting the valley's fragile ecosystem. Posts about birdwatching tours led by local conservationists, for example, introduce audiences to the valley's diverse bird species, including endangered ones like the Egyptian vulture. Travelers who engage with such eco-friendly activities often share their own testimonials, creating a ripple effect of awareness and interest in preserving the valley's natural beauty.

This multi-layered approach to storytelling—merging personal experience with a focus on sustainability—helps not only to attract eco-conscious travelers but also to advocate for long-term conservation efforts. By documenting these rich and immersive experiences, bloggers encourage a global audience to see the Vjosa River Valley not just as a travel destination, but as a model for slow tourism that harmoniously integrates natural beauty, cultural heritage, and sustainable development. These efforts not only attract eco-conscious travelers but also contribute to local development and preservation. The personal stories of travelers and their engagement with the valley's culture and environment illustrate how slow tourism creates meaningful connections and supports sustainable growth.

Conclusion

Travel bloggers have proven to be powerful advocates for slow tourism, leveraging digital platforms to promote sustainable practices and highlight unique destinations like the Vjosa River Valley. Their ability to craft compelling

narratives ensures that the valley's ecological and cultural significance reaches a global audience, fostering awareness and inspiring action.

The Vjosa River's designation as a national park underscores the critical need for conservation in the face of modern development challenges. Bloggers amplify these conservation efforts, emphasizing the importance of preserving one of Europe's last wild rivers while also showcasing its potential for eco-tourism and sustainable growth.

By directing attention to local communities, travel bloggers support the socio-economic fabric of the Vjosa Valley. Promoting homestays, local cuisine, and traditional crafts not only provides visitors with authentic experiences but also ensures that tourism benefits are equitably distributed among residents.

To ensure long-term sustainability, it is crucial to establish stronger collaborations between stakeholders, including bloggers, NGOs, and local governments. Investing in eco-friendly infrastructure, educational campaigns, and certifications for sustainable tourism will further solidify the Vjosa River Valley as a global model for slow tourism.

Kasmollari, Xh. (2022). *Vjosa River Valley*

Bibliography

Adventure Travel News and 2 Suitcases for 2 Years. Blog posts on the Vjosa River.

Much Better Adventures. Travel features on eco-tourism in the Vjosa Valley.

Fullagar, S., Markwell, K., & Wilson, E. (2012). *Slow Tourism: Experiences and Mobilities*. Bristol: Channel View Publications.

Smith, V. L., & Eadington, W. R. (1992). *Tourism Alternatives: Potentials and Problems in the Development of Tourism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Wander-Lush. (n.d.). 12 Best Things to Do in Permet: Permet Albania Travel Guide. Wander-Lush. Retrieved January 26, 2025, from <https://wander-lush.org/things-to-do-in-permet-albania/>

2 Suitcases for 2 Years. (2024, September 2). *An Albanian Road Trip: Gjirokaster, Përmet, and the Vjosa Wild River National Park*. 2 Suitcases for 2 Years. Retrieved January 26, 2025, from <https://2suitcasesfor2years.com/2024/09/02/an-albanian-road-trip-gjirokaster-permet-and-the-vjosa-wild-river-national-park>

The Culture Trip. (n.d.). *Sustainable Tourism in Albania: Explore the Hidden Gems of Vjosa Valley*. The Culture Trip. Retrieved January 26, 2025, from <https://theculturetrip.com>

Albania Travel Blog. (n.d.). *Discovering the Vjosa River: Sustainable Tourism in Albania*. Albania Travel Blog. Retrieved January 26, 2025, from <https://www.albaniatravelblog.com>

DiCaprio, L. *Advocacy statements on the Vjosa River. Leonardo DiCaprio raises his voice for Vjosa | Save the Blue Heart of Europe*

Developing Strategies for University Language Learning

Dr. Lavdosh Malaj

Dr. Ledina Mancka

Department of Foreign Languages

Faculty of Humanities

University of Vlora “Ismail Qemali”

Abstrakt

Zhvillimi i strategjive efektive për mësimin e gjuhës në universitete është thelbësor për përmirësimin e aftësive gjuhësore të studentëve dhe suksesin e tyre akademik. Ky punim shqyrton një gamë qasjesh dhe metodash inovative të krijuara për të përmirësuar mësimin e gjuhës, duke u fokusuar në struktura komunikuese, të bazuara në detyra dhe përmbytje. Gjithashtu, ky artikull analizon integrimin e teknologjisë, si aplikacionet për mësimin e gjuhës dhe platformat digjitale, për të mbështetur mësimin autonom dhe për të rritur angazhimin. Për më tepër, studimi thekson rëndësinë e përqëndrimit kulturor, motivimit dhe rrugëve të personalizuar të të mësuarit në krijimin e një lidhjeje më të thellë me gjuhën e synuar. Duke marrë parasysh nevojat e ndryshme të studentëve në universitet, ky artikull ofron sugjerime për hartimin e strategjive që i shërbejnë niveleve të ndryshme të kompetencës gjuhësore dhe përgatit studentët për komunikim global në një botë që ndryshon dita ditës.

Fjalë kyçe: Mësimi i gjuhës në universitet, strategji për mësimin e gjuhës, qasja komunikative, motivimi, mësimi i personalizuar, mësimi autonom, arsimi i lartë.

Abstract

Developing effective strategies for language learning in university contexts is crucial to enhancing students' linguistic proficiency and academic success. This paper investigates a range of innovative approaches and methods designed to improve language acquisition, focusing on communicative, task-based, and content-based frameworks. It also examines the integration of technology, such as language learning apps and digital platforms, to support autonomous learning and increase engagement. Additionally, the study emphasizes the importance of cultural concentration, motivation, and personalized learning paths in fostering a deeper connection with the target language. By considering the diverse needs of university learners, this research offers insights into designing strategies that cater to varying levels of language competence and prepare students for global communication in a rapidly changing world.

Keywords: University language learning, language

acquisition strategies, communicative approach, motivation, personalized learning, autonomous learning, higher education.

Introduction

The growing emphasis on global communication and cross-cultural interaction in today's interconnected world has made language acquisition a critical component of higher education. University students, particularly those in non-linguistic disciplines, often face significant challenges in acquiring second or foreign languages effectively. Despite the increasing availability of resources and technological tools, many traditional language teaching methods continue to rely on outdated paradigms that may not fully address the needs of contemporary learners.

This research explores the development of strategies for enhancing language learning at the university level, with a particular focus on incorporating modern pedagogical frameworks, digital technologies, and learner-centered approaches. By examining a variety of methodologies, this paper provides a comprehensive analysis of the most effective strategies for fostering language proficiency among university students.

When developing strategies for university language learning, it's important to focus on the diverse needs of students while also considering the broader goals of the educational institution. Below is a study case focusing on strategies to enhance language learning in a university setting:

Language learning at the university level has shifted dramatically in the last few decades. With globalization, the need for students to master multiple languages has increased. However, traditional language instruction methods often do not address the varied learning styles, diverse cultural backgrounds, and practical language needs of modern students.

This paper focuses on the development of strategies to enhance language learning at a mid-sized university where language courses are offered in Spanish, French, and Italian. The university's goal is to improve student engagement and language proficiency, while preparing students for the global workforce.

Despite the availability of language courses, many students struggle to maintain motivation and demonstrate proficiency in their second language. The

university's language departments face the following challenges:

Low engagement in traditional classroom settings.
Inconsistent language use outside of the classroom.
Difficulty adapting to diverse learning styles and backgrounds.
Lack of exposure to real-world language use and cultural immersion.

Literature Review

Language acquisition in university settings has been the subject of much research, with scholars exploring various pedagogical methods and their effectiveness. Traditional methods, such as grammar-translation and rote memorization, have long been criticized for their lack of emphasis on communication skills and practical usage (Richards & Rodgers, 2014). More recent approaches, such as communicative language teaching (CLT) and task-based language teaching (TBLT), focus on real-world application and interaction, making language learning more relevant and dynamic (Nunan, 2004).

Incorporating content-based instruction (CBI) has also gained popularity, allowing students to learn language through the study of academic content, which not only improves language skills but also enhances subject-specific knowledge (Snow, 2010). The integration of technology in language learning has become a significant trend, with tools like mobile apps, online courses, and virtual classrooms providing students with increased opportunities for self-directed learning and interaction outside of traditional classroom settings (Godwin-Jones, 2018).

However, these methods must be tailored to the specific context of each university and the diverse needs of its student population. Motivational factors, cultural exposure, and personalized learning paths also play a critical role in student success (Dörnyei, 2001).

This paper employs a qualitative research approach to explore the development of effective language learning strategies for university students. A combination of literature review, case study analysis, and expert interviews was conducted to examine current practices, challenges, and opportunities in university language education.

Key Strategies for Effective Language Learning

Communicative Language Teaching (CLT):

CLT emphasizes the use of language for communication, prioritizing real-world tasks over rote grammar drills. In university settings, this approach can be implemented through group discussions, debates, role-plays, and problem-solving activities that require students to use the target language in authentic contexts.

Task-Based Language Teaching (TBLT):

TBLT involves the use of tasks—such as writing reports, delivering presentations, or engaging in discussions—that simulate real-world situations. This approach not only enhances linguistic competence but also improves

students' cognitive and problem-solving skills.

Content-Based Instruction (CBI):

CBI integrates language learning with the study of academic content, allowing students to improve their language skills while learning course-related material. For example, students could study history or literature in the target language, making language learning more relevant to their academic interests.

Blended Learning and Digital Tools:

The use of online platforms, mobile apps, and virtual classrooms can supplement traditional language instruction. These tools offer flexibility for students to engage in language practice outside the classroom, with apps like Duolingo and Babbel providing interactive exercises and gamified learning experiences.

These strategies demonstrate that there is no single “one-size-fits-all” approach to language learning. Instead, effective language education at the university level requires a blend of methods that consider the diverse needs of students. Communicative and task-based methods are particularly useful for developing practical language skills, while content-based instruction integrates academic learning with language acquisition. Technology, when used strategically, enhances student engagement and allows for greater flexibility in learning. Cultural immersion remains a crucial component of language learning, as it provides context for the language and fosters a deeper connection to the material. Moreover, personalized learning can address the varying language levels and learning styles of students, ensuring that each individual receives tailored support.

Methodology

This study uses a combination of qualitative and quantitative approaches:

Surveys – Distributed to students currently enrolled in language courses to assess their motivations, challenges, and learning preferences.

Focus Groups – Held with faculty members to gather insights on teaching strategies, curriculum design, and perceived student difficulties.

Classroom Observation – Instructors' teaching methods, student participation, and engagement will be assessed.

Interviews – Conducted with recent graduates to evaluate the real-world applicability of the language skills they gained at university.

The following is a survey done among 130 students.

Survey on Language Learning Strategies at the University Level

These results of the survey could guide improvements in the university's language learning strategies.

Survey Respondents:

☐ **Total Respondents:** 130 students

☐ **Distribution by Year:**

○ 1st Year: 45%

○ 2nd Year: 30%

○ 3rd Year: 15%

Languages Studied:

- ☐ Spanish: 45%
- ☐ French: 10%
- ☐ Italian: 45%

Section 1: Learning Preferences & Engagement

1. Preferred Methods for Language Learning:

- ☐ Listening to native speakers (e.g., podcasts, videos): 75%
- ☐ Speaking and practicing conversations: 68%
- ☐ Watching movies or TV shows in the target language: 62%
- ☐ Reading books or articles: 57%
- ☐ Writing exercises: 45%
- ☐ Using language learning apps or software: 50%
- ☐ Participating in group activities or discussions: 40%

Analysis: Students seem to prefer interactive and immersive methods, such as listening to native speakers and practicing conversation, as their top methods for language acquisition.

2. Frequency of Practice Outside of Class:

- ☐ Every day: 18%
- ☐ 2-3 times a week: 42%
- ☐ Once a week: 20%
- ☐ Rarely: 15%
- ☐ Never: 5%

Analysis: The majority of students engage in some form of language practice outside the classroom, with 60% practicing 2-3 times a week or more. This suggests a relatively strong commitment to outside learning.

Section 2: Language Learning Strategies

Effectiveness of Current Language Learning Strategies:

Strategy	1 (Not Effective)	2	3	4	5 (Very Effective)	Average Rating
Classroom-based instruction	5%	10%	30%	40%	15%	3.55
Using language learning apps	10%	15%	25%	30%	20%	3.45
Language immersion (study abroad)	5%	5%	10%	35%	45%	4.15
Peer-led study groups	15%	10%	35%	25%	15%	3.05
Conversational practice with native speakers	2%	3%	10%	40%	45%	4.23
Watching movies/ listening to media	5%	8%	25%	40%	22%	3.75

- 3. Analysis:** Conversational practice with native speakers and language immersion through study abroad are the highest-rated strategies, with average ratings of 4.23 and 4.15, respectively. These methods seem most effective in improving fluency. On the other hand, peer-led study groups and written assignments are considered less effective in comparison.

Section 3: Challenges and Motivation

4. Challenges Faced by Students:

- ☐ Lack of time to practice outside of class: 65%
- ☐ Difficulty with grammar or vocabulary retention: 55%
- ☐ Lack of speaking practice opportunities: 70%
- ☐ Difficulty understanding native speakers: 60%
- ☐ Low motivation or lack of interest: 20%

Analysis: The main challenges identified were related to **lack of speaking practice** (70%), **time constraints** (65%), and **difficulty with grammar or vocabulary retention** (55%). These issues suggest a need for more interactive, conversation-based learning and opportunities to practice outside the classroom.

5. Motivations for Learning a Language (Select all that apply):

- ☐ Career opportunities: 60%
- ☐ Interest in culture or travel: 50%
- ☐ Personal growth or challenge: 40%
- ☐ Social interactions with native speakers: 25%
- ☐ Academic requirements: 45%

Analysis: Career opportunities (60%) and cultural interest (50%) are the primary motivators for language learning, indicating that students are focused on practical uses of the language. Academic requirements also play a significant role (45%), suggesting that integrating career-related goals into the curriculum could further motivate students.

Section 4: Suggestions for Improvement

6. Suggested Improvements for Language Learning (Select all that apply):

- ☐ More interactive and conversational activities: 85%
- ☐ Greater use of technology and apps in the classroom: 55%
- ☐ More opportunities for language immersion (e.g., study abroad, exchanges): 60%
- ☐ More focus on cultural learning and real-world application: 70%
- ☐ Increased speaking practice with native speakers or peers: 80%
- ☐ More flexible course options (e.g., online courses, evening classes): 50%

Analysis: The top suggestions for improving language learning were more **interactive and conversational activities** (85%) and **increased speaking practice** (80%), followed by a stronger focus on **cultural learning** (70%) and **language immersion** (60%). This reflects the need for more engaging, real-world, and practical experiences in language learning.

The results of the survey emphasize:

- ☒ **High Engagement in Immersive and Conversational Strategies:** Strategies such as

conversational practice with native speakers and **language immersion** (e.g., study abroad) are viewed as the most effective ways to improve language proficiency.

- ☐ **Need for More Speaking Practice:** There is a clear demand for more opportunities for **speaking practice**, both within and outside the classroom. This could be addressed through **peer-led study groups, language exchange programs, and increased use of technology** for real-time interaction.
- ☐ **Time and Motivation Barriers:** Many students struggle with time to practice outside of class and find it difficult to retain vocabulary and grammar. This suggests a need for more **flexible learning opportunities**, such as **digital tools** and **self-paced learning**.
- ☐ **Cultural and Career Motivation:** Students are primarily motivated by career opportunities and cultural interest, indicating that connecting language learning to real-world applications (e.g., internships, career readiness) would further increase engagement.

Conclusion

This research paper explores strategies for improving language learning at the university level, offering insights and methods that can be adapted to different contexts and learner needs. Through the integration of contemporary teaching practices, technology, and personalized approaches, educators can foster a more dynamic, effective, and engaging language learning environment. As universities continue to prepare students for an increasingly globalized world, developing effective strategies for language learning is essential.

By combining communicative, task-based, and content-based methodologies with the power of technology, cultural immersion, and personalized learning, educators can create a dynamic and engaging language learning environment. The strategies outlined in this paper provide a comprehensive framework that can be adapted to meet the specific needs of university students and ensure that language learning is both effective and motivating.

Students are primarily motivated by career opportunities and cultural interest, indicating that connecting language learning to real-world applications (e.g., internships, career readiness) would further increase engagement.

Language learning at the university level is a cornerstone of academic and personal development. As globalization continues to shape the professional world, universities must provide students with the tools and resources to acquire a second (or third) language effectively. Developing strategies for language learning is essential to enhancing both linguistic proficiency and intercultural competence. This article explores various strategies for language learning in university contexts, with practical examples and references to support these methods

References

- Brecht, R. D., & Robinson, J. (1995). *Language and Cultural Immersion: Research Findings*. ACTFL Journal.
- Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching* (5th ed.). Pearson Education.
- Dörnyei, Z. (2001). *Teaching and Researching Motivation*. Pearson Education.
- Ellis, R. (2003). *Task-Based Language Learning and Teaching*. Oxford University Press.
- Godwin-Jones, R. (2018). *Emerging Technologies for Language Learning*. *Language Learning & Technology*, 22(2), 3-15.
- Hattie, J., & Yates, G. (2014). *Visible Learning and the Science of How We Learn*. Routledge.
- Krashen, S. D. (1982). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Pergamon Press.
- Larsen-Freeman, D., & Anderson, M. (2011). *Techniques and Principles in Language Teaching* (3rd ed.). Oxford University Press.
- Littlewood, W. (2004). *The Task-Based Language Teaching*. Cambridge University Press.
- Nunan, D. (2004). *Task-Based Language Teaching*. Cambridge University Press.
- Oxford, R. L. (1990). *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*. Newbury House.
- Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press.
- Snow, M. A. (2010). *Academic Language and the Challenge of Reading and Writing for Postsecondary Students*. *Journal of English for Academic Purposes*, 9(2), 83-91.
- Snow, M. A. (2010). *Academic English: A Handbook for International Students*. Routledge.
- Van der Meijden, A., & Clements, D. (2014). *Flipped Classroom for Language Teaching: Theories and Practices*. *Language Teaching Research*, 18(3), 295-311.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.

The Language of Media Rhetoric

Dr. Silvana Koco

Department of Foreign Languages

Faculty of Humanities

University “Ismail Qemali”

kalemajsilvana@gmail.com

Abstrakt

Media luan një rol të rëndësishëm në shoqëri dhe ndikon fuqishëm në opinionin publik, si dhe në shumë aspekte të tjera të jetës. Gjithnjë e më shumë përballemi me një media të njëanshme e cila përfaqëson një perspektivë të kufizuar. Në kohën e sotme, një vëmendje e madhe i kushtohet fenomenit të manipulimit të opinionit, redaktimit të lajmeve dhe informacioneve që institucionet autoritare i paraqesin në një dritë pozitive larg së vërtetës. Ky artikull synon të shpjegojë nga pikëpamja leksikore, gramatikore dhe semantike gjuhën e përdorur në konferencat për shtyp mes gazetarëve dhe politikanëve, si dhe strategjitë dhe teknikat retorike të gazetarëve në diskursin politik dhe mediatik. Gjuha luan një rol të rëndësishëm ideologjik sepse është një instrument me ane të cilës bëhen të dukshme synimet e politikanëve.

Fjalët kyçe: *gjuhë, media, e vërteta, strategji, argument.*

Abstract

Media plays an important role in society and strongly influences public opinion as well as many other aspects of life. More and more we face a biased media which represents a limited perspective. In today's time, a lot of attention is paid to the phenomenon of manipulation of opinion, editing of news and information that authoritarian institutions present in a positive light away from truth. This article aims to explain from the lexical, grammatical, and semantic point of view the language used in press conferences between journalists and politicians, as well as the rhetorical strategies and techniques of journalists in political and media discourse. Language plays a significant ideological role because it is an instrument by means of which the intentions of politicians become apparent.

Keywords: *language, media, truth, strategy, argument.*

1. Introduction

Media is a powerful force in our society. It influences public opinion, political action, market products and many other aspects of our lives. The fact is that we are continuously confronted with biased media, rather than the free and independent one. Bias is a central category for evaluating media argumentation. Through

biased language valid argumentation is often concealed and fallacies predominate in the media. Newspapers represent biased news which favour the political interests of the parties that they defend. Bias affects the way people think and vote for political parties and candidates. This tendency of manipulating the truth is motivated for particular interests, agendas and gains by the parties and actors involved. Biased media attacks by using false claims for many public figures and political issues are very common.

Thus, media can be perceived more as an instrument that manipulates public opinion rather than a means of objectively informing the public. According to Blair, the root idea of bias is that it is a slant, an angle, a leaning, or a limited perspective. A wide variety of things can be biased – people, actions, practices, judgments, terminology, choices, reports, presentations. Not all bias is bad or of a kind that should be condemned. In many cases, a bias in favour of one's own viewpoint is quite normal, because an arguer in a dialogue is trying to advocate her own point of view. Unfortunately, in some cases, bias is part of such a strong commitment to one's own viewpoint that there is a closure to all opposed argumentation. This can be a serious problem, because an arguer should have to give reasons to support his claim.

When interviewed upon the role of media in society, the ex- ambassador of Albania Marsi Ris argued that: *“if media is effective in performing her functions, it depends on the professional skills of journalists, editors and producers. Factual inaccuracies caused by failure to verify sources and control facts, or the failure to follow a series of questions in the investigation of news can lead to disinformation and false news. In the worst case, people will react and important decisions will be taken based on inaccurate news. If attention toward factual accuracy, objectivity, honesty and ethics is missing, than media is not performing its democratic role.”* Regarding the power of the media and the freedom of the press, on the Catholic day of the media, Pope Wojtila gave a speech entitled *“The press should resist the pressure of the powers”, expressing quite clearly that “if media is at the service of freedom, it must be free and must use this freedom correctly; the privileged status obliges the media to rise above economic issues and put itself at the service of the true needs of society's well-being”.*

The Gjon Pali pope defined media as the “fundamental actors of our days” and affirmed that it has a great role in

creating peace and mutual trust. The power of the media is such that in a short time they can provoke a positive or negative public reaction to major events. *"Men and women of the media are called to contribute to peace in every country of the world, breaking down the barriers of distrust, taking into account the point of view of others and always trying to encourage people and nations to understand and respect each other"*

2. Reliability of information and media influence.

The influence of the media depends on how people use it, on what they demand from them, on what they receive and on what they think about them. According to one formulation of the media, the impact of a message on the public depends on the image it has of the media. The image that people have of the media necessarily affects their trust. Each social group has its own image of the attributes of media as an institution, of its powers and of the various reasons why we should or should not trust it. This image has to do with its ability to cover current events, its attitude towards the common good, its functioning, its impartiality, care and ability to make events understandable. From here also stems the idea that the media are capable of influencing people's opinions or attitudes. The notion of media credibility is mainly used for activities oriented towards the publication of news. It is conceived as the result of individual and collective assessments, which is related to three main elements: Is it worthy of credibility? Do journalists deserve trust for what they say collectively or individually? To what extent is the published information reliable?

The media is closely related to power and its influence on the attitudes and beliefs of an individual or all individuals. It all depends on the way a society uses the media and how people see this use. Siebert et al. (1956) suggested four theories that came from different political systems. They are known as: authoritarianism, libertarianism, social responsibility and the Soviet approach. The study of the first theory, raised the question of how the media can reveal the truth while it cooperates closely with the authority that holds power. So, in this situation, society will receive the information that the authorities think it should know.

In this way, the government not only controls and restricts the freedom of the press, but also the ideas and concerns of the people. In contrast to this theory, the liberal system considers the individual as capable of distinguishing between truth and falsehood. Rather than being a servant of the government, the media is an agent that brings together evidence and debate for the public to enable them to evaluate the government and its policies. In a liberal media system, each individual is important and dependent on his or her own power of thought regarding the concept of human rights in religion, in the form of discourse, and in public debate.

The theory of social responsibility has different views. According to this view, the media is responsible for presenting each individual or group with sufficient information (1956). Its function is to inform, entertain

society and protect the status of the government in the country. However, Siebert argued that an essential autonomy is needed to discover the truth. According to the fourth theory, every action must follow a guideline set by the authority. Restrictions were made to ensure against divergent information. So, any information will go only through Soviet channels. In the book "To govern means to appear" Jean-Marie Cotteret tries to explain why politicians are trying more and more "to lead the polls" and why "public power tries to impose itself on television".

According to him, elections are not the only source of legitimacy for politicians in power. "Those who possess the ability to communicate, who know how to use the means of voice and image, enjoy an incomparable authority: power belongs to those who are most visible." Citizens have also found new means, such as demonstrations and strikes, to attract attention and to be reflected in the media. Previously, politicians spoke "in public." Now, they have to "seduce, not conquer," to play on emotions in order to convince, because the television audience is more inclined to believe than to understand. The media do not act on us as "directly" as we might think. Their messages are often retransmitted, filtered, and selected before they reach us. But the media also act on us indirectly, without our knowledge, whether in contraband, clandestine or secret form, far more than we can imagine.

In 1991, Dorin Bregman outlined the interrelationships between the agendas: that of the media, that of citizens, and that of political actors. In her opinion, *"far from serving simply as a place to receive opinions, the media are created to anticipate and insist on problems."* The media have a monopoly on real power over everyone and everyone. In totalitarian regimes, the media are characterized by mandatory uniformity and are forced to obey the demands of political correctness. All means of expression are seized, de facto or de jure, by a minority of pseudo-professionals, and when this unrepresentative minority has only one concern: to work for the powers that be.

Serge Halimi, a follower of sociologist Pierre Bourdieu, considers journalists as collaborators of powerful people and their most ardent propagandists. Régis Debray, in his book entitled "L'Emprise", describes *"that the moral order has today passed into the hands of a new moral authority, the press"*. The tricks of disinformation, which are not all denounced in the same way, are very difficult to understand. Of course, information is more abundant today and circulates better and faster: the information network is becoming planetary through intercontinental connections.

But this optimistic observation runs into a very banal thing that our communication society forgets. Information has value only for those who have learned how to use it. It has meaning for a person depending on the source that distributes it. It is vested with power only for the person who, having understood it, has the means to extract some profit. It is normal to think that the flood of information can cause certain people to feel helpless,

both in the face of realities that we do not understand, and in the face of people who have been entrusted with the power to speak on behalf of others. What characterizes democracy is neither the quantity nor the quality of newspapers on the market, but the endless struggle to increase everyone's ability to communicate their own opinion or to learn the opinion of others. If we want to put it in other words: what characterizes democracy is the fight against all inequalities regarding the right to be free.

3. The political argument of the press conference

Nowadays, a lot of attention is paid to the phenomenon of manipulation of opinion, editing of news and information that represent authoritarian institutions in a positive light, far from the truth. In some areas of modern discourse analysis, and especially in the discipline of discourse analysis, rhetoric enjoys a very bad reputation. The mastery of persuasion techniques is seen as one of the main ways through which the strong express and reinforce their power over the weak, for example in the field of mass media or in courtrooms.

Convincing people to accept your version of events in competition with other versions is essential in rhetoric. In this sense, rhetorical language is constantly used in the political field. Fairclough (1989:23) points out that politics is not only developed through language, but most of politics is language itself. Alan Partington (professor of Linguistics at the Faculty of Political Sciences, University of Camerino, Italy) in his book *"Linguistics of Political Argument"* through the analysis of language in press conferences, presents the relationship between representatives of the White House and the press, mainly in the last years of Clinton administration. Some of the questions he tries to answer in this book are: How does the White House try to sell its message to the press? How hostile and how peaceful are political reporters? How are political arguments resolved?

The relationship of politics with media is a good case for investigating political argumentation. The objectivist view that prevails among people who deal with the news, regarding the concept of what journalists actually do, is considered by Fowler as such: *"He or she collects facts, reports them objectively, and the newspaper presents them fairly and unbiased, with language designed to be clear and non-manipulative. This professional ethos is general for all press, news, radio and television and it is certainly what the journalist is looking for"*. According to this theory, journalists are "in pursuit of the truth". Conversely, spokespersons are also there to tell the truth. But what are the objective facts and events in an interview or press conference that should be reported as impartial? How does the objectivist theory fit with the reporting of the spokespersons in politics?

Language shapes the nature of the news and different versions of language, different wordings of sentences are used to describe the reality. In the case of reporting by political spokesmen, the journalist's primary concern is to ascertain whether the words were actually spoken and

by whom. In reality, the truth and value of the news lies not in the true facts, but in the words that make up the news. Words are events. Truth lies in the form of words. Many metaphors have been used by commentators to describe the daily press conferences held by the White House press secretary.

They are described in different forms such as: *"political chess game"*, *"rhetorical match"*, *"strange dance of formulas"*, *"wrestling round"*. Is the whole truth being told? Do political reporters try to find the truth or do they have their own agendas? To know what happens in congressional committees, in the president's office, during a NATO summit, the press must depend on sources based on other people's words. Moreover, according to Tuchman, most of the "facts" are "unverified" - "facts that could be verified in theory but not in practice".

So, in the news, facts and words are rarely separate. Questions can be used to portray the world in a certain way. According to Harris "They can limit the truth in ways that are favorable to the strong and hostile to the weak, and in a way that they find especially difficult to challenge".

The press seems to use the questions to test the institutional version of events and also to provoke debate. In other words, they limit the "truth" in ways that are favorable to them. When argumentative presuppositions are false and hostile, they are used by the journalist to test the spokesperson, often by suggesting a second interpretation of events. Then the journalists in these news are not just reporters of the events. They are also major players in this drama itself and actors in the events that unfold. Both sides make the most of the strategic potential of indirect roles. They can set the agenda of the discussion topic through questions, which is definitely one of the privileges and symbols of the powerful. However, the power of any journalist in this sense is limited, as their agenda can be rejected.

The spokesperson's possession of information and control of the source give him broad authority to discuss the matter. According to Grimshaw, *"Power between equals comes as a result of changes in their competences"*. Whoever plays the cards better tends to gain dominance, and these cards usually consist of verbal expertise and declarations of dominance. Both parties involved will struggle to use the resources at their disposal as efficiently as possible. However, power can shift and the claim to have it is proposed by one side and resisted by the other side. According to Foucault, *"Where there is power, there is also resistance to it"*. In the type of conflict in question, power exists to be heard and also to be challenged.

The competing interrelationship of strategic argument construction by interviewers and resistance to arguments by respondents can be illustrated by question reformulations. This linguistic device that refers to restating information is considered by Clayman as a method of avoiding or shifting the interviewer's agenda in his favour. According to Clayman, in the illustration below, the potential for this avoidance lies more in the fact that the conversation is built more on what is reformulated than the original question.

Q: I'm really trying to find out what didn't work or what the factors are.

Mr. Berger: I don't think it's a matter of what didn't work. I think it's a matter of time. It takes time to establish a state of peace.

The interviewer assumes that things have not worked out by inserting a clause within another dependent clause. So, the essence of the sentence is presented in the guise of the given information. The person responding challenges the implications by rephrasing and repeating part of them. Some of the most difficult questions for the speaker are undoubtedly those that contain what Harris calls "controversial sentences" when these are "either interjected into questions or into statements that are precursors to questions." In the following examples provided by Harris, it is clearly shown how the interviewer accuses in an indirect way

INTERVIEWER: What is the future if uneconomic pits continue to exist? Won't this weaken the mining industry?

UNION LEADER: Well - as you know, Mrs Chalmers, you must be listening to your own propaganda, because for the last 40 minutes, I've been explaining to you that NCB in Britain is the most efficient and technologically advanced industry. advanced in the world.

INTERVIEWER: I'm asking you Prime Minister, why haven't you applied real authority to parents in education, giving them real parental authority.

PRIME MINISTER: to some extent we have - and they are very important.

The first example strongly implies that there are currently uneconomic pits, and the second presupposes that the Prime Minister has not applied parental authority. In both cases, the interviewee is faced with the choice of tacitly accepting the accusation or challenging the implied sentence, and in effect they anticipate the implications and challenge them.

However, there are also times when the spokesperson is tricked into saying something he regrets. This happens when the questions are intended to provoke a statement in the present that future events may disprove. In the following case, the person asking the question puts the person answering in a difficult position, preventing him from giving a direct answer. Giving an implicit meaning to his words, almost as if he himself was responsible for NATO policies, the person asking the questions asks for a black and white statement that the bombing of Kosovo will continue until all the refugees return to Kosovo.

Q: Does your statement mean that the airstrikes will continue until the refugees return to Kosovo?

Mr Lockhart: No. The airstrikes will continue until we have accomplished the objectives. And the objectives, like

Q: That's one of the objectives, isn't it?

In the political field, the journalist's professional and natural desire is to uncover as much as possible, which means digging beneath the surface, suggesting other versions, emphasizing the negative, looking for signs of weakness, doubt and bilateral. In this atmosphere, it is not surprising to find that *not all questions are direct requests for information and not every answer provides everything that is required.*

Sometimes, even normal questions can be framed as accusations.

I: Do you understand that - the US sees the reputation of the Secretary General as being at stake in this confrontation?

Colonel Crowley: I think the Secretary-General himself should speak on that

The reporter can even become a provocateur by trying to trap the spokesperson into saying something he might regret. In the following example we see how a pre-question is posed to the spokesperson.

I: Does the President consider Paul Serbanes to be an accomplished Senator, right?

Mr. Lockhart: What's the trick here? (Laughter) What did he say?

The question here is not about Senator Sarbanes, but about whether Mrs. Clinton considers running the Senate in Maryland. Mr. Lockhart has been very intuitive in his response.

Conclusions

From our analyses, we come to the conclusion that the types of philosophies that are used, the values of words and their relationship with truth are the product of the strategic interests closely related to the profession. Journalists use false and hostile arguments to test the institutional version of events, while the spokesmen are the ones in possession of information and source control. In reality, media seems to be used as a communication channel which promotes certain policies and protects certain interests.

Bibliography

Fuga, Artan, (2008). "Media, politika, shoqeria", botimet "Dudaj"; Tirane,

Balle, Francis. (2011) Mediat dhe Shoqëritë. Papyrus.

Partington, Alan. (2002) The Linguistics of Political

Argument: The Spin-Doctor and the Wolf-Pack at the White House. New York: Routledge.

All the interviewer is asking is whether or not the White House intends to intervene. A common method is avoidance by telling the questioner to ask someone else, as in the example below.

Interviewer: The White House refuses to intervene to resolve the tobacco debate. Is this true?

Shkurtaj, Gj.(2008). Si të Shkruajmë Shqip. Botimet Toena; Tiranë.

Shkurtaj, Gj. (2003). Kahe dhe dukuri të

9th International Conference
"New Perspectives on Languages, Culture and Translation Studies"

kulturës së gjuhës shqipe. Kristalina.KH,
Tiranë; Walton, Douglas, (2007). Media
Argumentation: Dialectic, Persuasion and
Rhetoric. Cambridge University Press.
Blair J. Anthony, (2012). Groundwork in the Theory of
Argumentation. Springer Science+Business Media.
Axel Buchholz, Schult Gerhard (2002). Gazetaria
Televizive. Tiranë
<http://www.westernjournalism.com>
"La stampa resista alle pressioni dei potenti". (2003)
"Corriere della Sera". Sabato 25 gennaio.
R.Cobb; C. Edler. "Participation in American Politics: The
Dynamics of Agenda Setting

Roli i Muzikës në Zhvillimin dhe Përforcimin e Aftësive Komunikativo-Verbale tek Fëmijët

Msc. Ardita Meni (PED. UART. Tirane)

University of Vlora "Ismail Qemali", Albania

arditameni@gmail.com

Abstrakt

Ky studim eksploron rolin e rëndësishëm që muzika luan në përmirësimin dhe zhvillimin e aftësive verbale tek fëmijët. Duke u bazuar në kërkime ndërdisiplinore, nënvizohet se si aktivitetet muzikore stimulojnë zhvillimin kognitiv dhe gjuhësor përmes ritmit, melodisë dhe perceptimit auditiv. Punimi analizon ndërveprimin midis muzikës dhe komunikimit verbal, duke u fokusuar në ndikimin e këndimit, ushtrimeve ritmike dhe lojërave muzikore në zgjerimin e fjalorit, përmirësimin e shqiptimit dhe kuptimin e gjuhës. Duke analizuar studime rasti dhe gjetje empirike, hulumtimi thekson efektivitetin e integritetit të muzikës në programet e hershme arsimore si një mjet për mbështetjen e zhvillimit verbal dhe kognitiv. Për më tepër, theksohet potenciali terapeutik i muzikës në trajtimin e vonësive në të folur dhe çrregullimeve të komunikimit tek fëmijët. Gjetjet kanë për qëllim të ofrojnë për mësimin, prindërit dhe terapistët njohuri praktike dhe strategji të bazuara në prova për të nxitur aftësitë verbale përmes angazhimit muzikor. Në fund, studimi avokon për përfshirjen e muzikës si një komponent thelbësor në ndërhyrjet arsimore dhe zhvillimore për fëmijët.

Fjalët kyçe: Muzika, aftësi verbale, fëmijët, zhvillim kognitiv, përvetësimi i gjuhës, ritmi, melodia, edukimi i hershëm

Abstract

This study explores the significant role music plays in enhancing and developing verbal skills in children. Drawing from interdisciplinary research, it highlights how musical activities stimulate cognitive and linguistic development through rhythm, melody, and auditory perception. The paper examines the interplay between music and verbal communication, focusing on how singing, rhythm exercises, and musical games contribute to vocabulary expansion, pronunciation improvement, and language comprehension. By analyzing case studies and empirical findings, the study emphasizes the effectiveness of integrating music into early education programs as a tool to support verbal and cognitive growth.

Furthermore, the research underscores the therapeutic potential of music in addressing speech delays and communication disorders in children. The findings

aim to provide educators, parents, and therapists with practical insights and evidence-based strategies for fostering verbal skills through musical engagement. Ultimately, the study advocates for the inclusion of music as a core component in educational and developmental interventions for children.

Keywords: music, verbal skills, children, cognitive development, language acquisition, rhythm, melody, early education

1. Hyrje

Roli i muzikës në zhvillimin e aftësive verbale te fëmijët është një fushë studimi që ka fituar një interes të konsiderueshëm në dekadat e fundit. Muzika, si një formë universale e komunikimit, ka demonstruar ndikime të thella në zhvillimin kognitiv, social dhe emocional të fëmijëve. Ndërkohë që hulumtime të shumta kanë adresuar lidhjen midis muzikës dhe zhvillimit të trurit, ky artikull fokusohet specifikisht tek ndikimi i muzikës në zhvillimin dhe përforcimin e aftësive verbale.

Fëmijët që rriten në një ambient të pasur me stimuj muzikorë shpesh demonstrojnë një zhvillim më të shpejtë në fushat gjuhësore. Kjo ndodh për shkak se muzika dhe gjuha ndajnë tipare të përbashkëta të tilla si ritmi, struktura dhe meloditë, që ndihmojnë në organizimin dhe procesimin e informacionit në trurin e njeriut. Për shembull, këndimi dhe loja me ritme jo vetëm që mundësojnë përvetësimin e fjalorit të ri, por gjithashtu ndihmojnë në zhvillimin e shqiptimit dhe intonacionit, duke përforcuar njohuritë bazë të gjuhës.

Qasja ndaj ndikimit të muzikës në aftësitë verbale mund të ndahet në disa aspekte kryesore. Së pari, muzika si një mjet i stimulimit kognitiv ka treguar efektivitet në zhvillimin e zonave të trurit të lidhura me gjuhën. Studime të shumta kanë treguar se fëmijët që ekspozohen ndaj aktiviteteve muzikore të strukturuar, të tilla si mësimet e pianos apo lojërat muzikore, tregojnë përmirësim të dukshme në perceptimin fonologjik dhe aftësitë e të lexuarit. Së dyti, muzika luan një rol të rëndësishëm në formimin e lidhjeve emocionale dhe sociale, të cilat janë thelbësore për zhvillimin e komunikimit verbal. Përmes këndimit grupor apo lojërave muzikore bashkëpunuese, fëmijët mund të zhvillojnë aftësitë e të folurit në mjedise të sigurta dhe nxitëse.

Një nga aspektet më interesante të lidhjes midis muzikës dhe aftësive verbale është potenciali i saj terapeutik.

Muzika ka treguar efektivitet në trajtimin e vonësive në të folur dhe çrregullimeve të komunikimit, të tilla si autizmi apo disfazia. Për shembull, terapitë muzikore që përshijnë këndimin apo lojërat ritmike kanë ndihmuar fëmijët të zhvillojnë aftësi të reja komunikimi, duke reduktuar barrierat emocionale dhe sociale që shpesh lidhen me këto gjendje.

Në një nivel praktik, ky studim synon të përcaktojë strategjitë dhe qasjet konkrete që mësuesit, prindërit dhe terapistët mund të përdorin për të nxitur zhvillimin verbal përmes angazhimit muzikor. Çështje të tilla si integrimi i muzikës në kurrikulat arsimore të hershme dhe krijimi i aktiviteteve të personalizuar muzikore për fëmijët me nevojë të veçanta do të shqyrtohen gjerësisht. Muzika jo vetëm që shërben si një burim argëtimi, por gjithashtu si një mjet i fuqishëm për zhvillimin gjuhësor dhe verbal të fëmijëve. Me një analizë të thelluar të ndikimeve të saj dhe një aplikim praktik të strategjive muzikore, ky artikull synon të hedhë dritë mbi potencialin e madh të muzikës për të përmirësuar dhe përforcuar aftësitë verbale të fëmijëve.

2. Aspekte të procesit praktik në aplikimin e muzikës si formë edukuese

Përmes këngëve, ritmeve dhe melodive, fëmijët ekspozohen ndaj modeleve të pasura gjuhësore dhe ndihmohen të zhvillojnë një lidhje të fortë midis perceptimit të tingujve dhe përvetësimit të fjalëve. Në aspektin psikologjik dhe pedagogjik, muzika konsiderohet si një mjet **shumëdimensional që lehtëson mësimin përmes stimulimit të hemisferës së majtë dhe të djathtë** të trurit, të cilat bashkëpunojnë për të përmirësuar aftësitë njohëse dhe gjuhësore.

Një element kryesor i muzikës, **ritmi**, ndihmon në strukturimin e të folurit dhe në përvetësimin e rendit sintaksor të gjuhës. Ritmi muzikor, duke pasqyruar strukturat ritmike të gjuhës, e bën më të lehtë për fëmijët të kuptojnë dhe të praktikojnë intonacionin, theksin dhe kadencën e fjalisë. Këngët dhe rimat janë veçanërisht efektive, pasi ato përshijnë përsëritje dhe modele të parashikueshme që ndihmojnë fëmijët të mësojnë fjalë të reja dhe të zhvillojnë kujtesën auditive. Për shembull, këngët edukative mund të përdoren për të mësuar fjalorin bazë, numrat apo ngjyrat, duke përforcuar kështu aftësitë e të kuptuarit dhe shprehjes së tyre.

Një tjetër aspekt i rëndësishëm është **ndikimi i muzikës në përmirësimin e artikulimit dhe shqiptimit**. Përmes këngëve, fëmijët mësojnë të shqiptojnë fjalët saktë, pasi ndjekin një model të dhënë fonetik dhe melodik. Ky proces stimulon zhvillimin e fonologjisë dhe ndihmon në eliminimin e problemeve të të folurit, siç janë vështirësitë në shqiptim ose vonësat gjuhësore. Për më tepër, kënga dhe loja muzikore krijojnë një mjedis të pasur emocional dhe social ku fëmijët ndihen të motivuar të komunikojnë, duke zhvilluar kështu besimin në aftësitë e tyre verbale. Ndikimi i muzikës në zhvillimin gjuhësor nuk kufizohet vetëm në aftësitë bazë komunikative, por shtrihet edhe në zhvillimin e kompetencave më komplekse si **leximi dhe shkrimi**. Hulumtimet tregojnë se fëmijët që janë të ekspozuar ndaj mësimit muzikor kanë një ndjeshmëri

më të madhe ndaj tingujve dhe modeleve fonetike, çka i ndihmon ata në deshifrimin e teksteve të shkruara. Muzika gjithashtu përmirëson aftësinë e tyre për të lidhur simbolet vizuale me tingujt përkatës, një proces kyç në mësimin e shkrimit dhe leximit.

Përtej zhvillimit gjuhësor, **muzika ka një ndikim të fuqishëm në zhvillimin emocional dhe social** të fëmijëve. Ajo krijon mundësi për ndërveprim, bashkëpunim dhe shkëmbim idesh në grupe, duke i inkurajuar fëmijët të shprehin mendimet dhe emocionet e tyre. Ky proces ndihmon në përforsimin e aftësive dialoguese dhe ndjeshmërisë sociale, të cilat janë thelbësore për komunikimin efektiv. Nëpërmjet këngëve që përshijnë tema të ndryshme, fëmijët mësojnë të trajtojnë konceptet abstrakte dhe të artikulojnë ndjenjat e tyre në mënyrë më të qartë dhe më të saktë.

Për të maksimizuar përfitimet e muzikës në zhvillimin komunikativo-verbal, është e rëndësishme që ajo të integrohet në mënyrë sistematike në procesin e edukimit të fëmijëve. Mësuesit dhe prindërit mund të përdorin lojëra muzikore, këngë interaktive dhe aktivitete që përshijnë improvizim për të nxitur pjesëmarrjen aktive të fëmijëve. Në mënyrë të veçantë, integrimi i muzikës në programet arsimore për fëmijët parashkollorë mund të ndihmojë në përgatitjen e tyre për shkollë, duke përmirësuar aftësitë e të folurit, të dëgjuarit dhe të të menduarit.

3. Ndërgjegjësimi dhe përgatitja si e mësuesit po ashtu edhe eprindit

Ndërgjegjësimi dhe përgatitja e mësuesve dhe prindërve për rëndësinë e muzikës në zhvillimin e përgjithshëm të fëmijëve janë elemente thelbësore për të maksimizuar potencialin e këtij mjeti transformues në arsim dhe rritje personale.

Së pari, përgatitja e mësuesve përfshin njohjen e bazave shkencore të ndikimit të muzikës në zhvillimin e fëmijëve. Kjo mund të arrihet përmes trajnimeve profesionale ose programeve edukative që theksojnë se si muzika ndihmon në zhvillimin e aftësive njohëse, përmirësimin e kujtesës, përvetësimin e gjuhës dhe rritjen e kreativitetit. Për më tepër, mësuesit duhet të pajisen me teknika dhe strategji praktike për të përdorur muzikën në mësimdhënie, si p.sh. këngë për mësimin e koncepteve bazë, përdorimi i instrumenteve për të përmirësuar koordinimin motorik ose krijimi i ambienteve muzikore që nxjerrin në pah ndjeshmërinë emocionale dhe sociale të fëmijëve.

Nga ana tjetër, prindërit duhet të kuptojnë rëndësinë e përfshirjes së muzikës në aktivitetet familjare të përditshme. Një ndërgjegjësim i tillë mund të arrihet përmes fushatave informuese, seminareve ose materialeve edukative që tregojnë se si muzika mund të shërbejë si një urë komunikimi midis prindit dhe fëmijës. Për shembull, këngët familjare ose lojërat muzikore në shtëpi mund të përforcojnë lidhjet emocionale dhe të ndihmojnë në krijimin e një mjedisi të sigurt dhe mbështetës për fëmijën.

Një tjetër aspekt i rëndësishëm është bashkëpunimi mes mësuesve dhe prindërve për të krijuar një qasje të qëndrueshme ndaj edukimit muzikor. Në këtë drejtim,

organizimi i aktiviteteve të përbashkëta muzikore, si koncertet ose punëtoritë familjare, mund të jetë një mënyrë efektive për të ndarë përvojat dhe për të forcuar ndërveprimin ndërmjet tyre. Kjo qasje integruese ndihmon në krijimin e një mjedisi të pasur dhe gjithëpërfshirës ku muzika bëhet një pjesë natyrale e jetës së fëmijës.

Për më tepër, përgatitja e mësuesve dhe prindërve duhet të përfshijë edhe zhvillimin e aftësive për të identifikuar nevojat individuale të fëmijëve dhe për të përdorur muzikën si një mjet personalizimi. Fëmijët me nevoja të veçanta ose me vonesa në zhvillim mund të përfitojnë shumë nga qasjet muzikore, duke i ndihmuar ata të përfshihen më mirë në aktivitete sociale dhe arsimore. Për këtë arsye, është e rëndësishme që mësuesit dhe prindërit të kenë njohuri të mjaftueshme për të krijuar programe dhe aktivitete muzikore të përshtatura për çdo fëmijë.

Përfundime

Muzika ka një **ndikim të fortë neurologjik mbi zhvillimin e trurit**, sidomos gjatë periudhës së hershme të jetës kur plastika neuronale është më e lartë. Hulumtime të shumta kanë treguar se muzikantët, veçanërisht ata që kanë nisur trajnimin muzikor në fëmijëri, zhvillojnë më mirë aftësitë për të dalluar tinguj të nuancuar dhe të përpunojnë informacionin fonetik. Elementët muzikorë, si ritmi dhe meloditë, ndihmojnë fëmijët në të kuptuarit dhe përvetësimin e fonetikës së një gjuhe të re.

Muzika, gjithashtu, nxit motivimin dhe përfshirjen emocionale, elementë kyç **në procesin e të mësuarit të gjuhëve**. Studime kanë treguar se fëmijët që mësojnë përmes lojërave muzikore ose këngëve janë më të motivuar dhe të angazhuar në procesin e të mësuarit krahasuar me metodat tradicionale të mësimin. Studime aktuale eksplorojnë këtë marrëdhënie dhe lehtësojnë zbatimin e mëtejshëm të muzikës në mjedise arsimore, sidomos për mësimin e gjuhëve të huaja, duke theksuar se përfitimet emocionale dhe motivuese mund të përmirësojnë performancën gjuhësore të fëmijëve.

Ndërgjegjësimi dhe përgatitja e mësuesve dhe prindërve për rolin e muzikës në zhvillimin e përgjithshëm të fëmijëve kërkon një qasje të strukturuar dhe të koordinuar. Përmes edukimit dhe bashkëpunimit të vazhdueshëm, ata mund të krijojnë një mjedis mbështetës ku muzika shërben si një forcë transformuese për zhvillimin kognitiv, emocional dhe social të fëmijëve. Kjo ndërhyrje e përbashkët siguron që muzika të mos jetë vetëm një aktivitet i rastësishëm, por një komponent i qëndrueshëm dhe i integruar në procesin e rritjes dhe edukimit të fëmijëve.

Bibliografia

- Patel, A. D. (2011). *Why would musical training benefit the neural encoding of speech? The OPERA hypothesis*. *Frontiers in Psychology*, 2, 142.
- Moreno, S., & Bidelman, G. M. (2013). *Examining neural plasticity and cognitive benefit through the unique lens of musical training*. *Hearing Research*, 308, 84-97.
- Gordon, R. L., Fehd, H. M., & McCandliss, B. D. (2015). *Does music training enhance literacy skills? A meta-analysis*. *Frontiers in Psychology*, 6, 1777.
- Rickard, N. S., Bambrick, C. J., & Gill, A. (2012). *Absence of widespread psychosocial and cognitive effects of school-based music instruction in 10-13-year-old students*. *International Journal of Music Education*, 30(1), 57-78.
- François, C., Chobert, J., Besson, M., & Schön, D. (2013). *Music training for the development of speech segmentation*. *Cerebral Cortex*, 23(9), 2038-204

The Impact of English and Italian on Young Albanian Children

Martin Gjataj

University of Verona Graduate

martingjata@yahoo.com

Abstrakt

Ky studim shqyrton ndikimin e gjuhës italiane dhe angleze në pastërtinë morfologjike dhe sintaksore të gjuhës shqipe, siç flitet nga fëmijët e moshës 3-6 vjeç. Përmes vëzhgimit sistematik, kjo kërkim nxjerr në pah se si ekspozimi ndaj mediave shumëgjuhëshe, mjedisve kulturore të emigrantëve dhe mësimi të strukturuar të gjuhëve të huaja ndryshon ndjeshëm përvetësimin natyror të gjuhës shqipe. Analiza zbulon modele të hibridizimit në të folurën e fëmijëve, veçanërisht në konjugimin e foljeve dhe formimin e emrave. Shembuj si “aggiust-ova” (nga italishtja aggiustare + prapashtesë shqipe) dhe “jump-ova” (rrënjë angleze + prapashtesë shqipe) tregojnë përshtatje gjuhësore që prishin strukturat tradicionale morfosintaksore të shqipes. Ky fenomen pasqyron një proces të komprometuar të përvetësimit të gjuhës, ku fëmijët, pa vetëdije, bashkojnë sisteme gramatikore të ndryshme, duke destabilizuar zhvillimin e pastër të gjuhës shqipe.

Duke u përqendruar në sjelljet komunikuese të fëmijëve dhe marrëdhënien e tyre me gjuhën shqipe, si dhe ndikimin e mjedisit përreth, kam kryer një vëzhgim të detajuar për të evidentuar këtë aspekt të rëndësishëm. Sjelljet gjuhësore të vëzhguara dhe pasqyrimet e tyre e kanë bërë këtë fenomen një prani të vazhdueshme në jetën e fëmijëve dhe familjeve shqiptare. Kohët e fundit, ky fenomen ka marrë përmasa të konsiderueshme dhe ka pasur një ndikim të dukshëm në gjuhën shqipe.

Për ta analizuar dhe kategorizuar në mënyrë efektive, propozoj klasifikimin e çështjeve bazuar në sondazhet e kryera dhe të dhënat gjuhësore të mbledhura, duke i ndarë ato në grupe specifike studimore. Daljet gjuhësore shërbejnë si reflektim i këtij studimi, dhe unë do t'i analizoj ato hap pas hapi.

Fjalë kyçe: shumëgjuhësia e hershme, përzierja morfosintaksore, përvetësimi i gjuhës, zhvillimi i gjuhës shqipe.

Abstract

This study examines the impact of Italian and English influences on the morphological and syntactic purity of the Albanian language, as spoken by children aged 3-6. Through systematic observation, this research highlights

how exposure to multilingual media, emigrant cultural settings, and structured foreign language learning significantly alters the natural acquisition of the Albanian language. The analysis reveals hybridization patterns in children's speech, particularly in verb conjugation and noun formation. Examples such as “aggiust-ova” (from Italian aggiustare + Albanian suffix) and “jump-ova” (English root + Albanian suffix) demonstrate linguistic adaptations that disrupt traditional Albanian morpho-syntactic structures. This phenomenon reflects a compromised process of language acquisition, where children unconsciously merge grammatical systems, destabilizing the pure development of the Albanian language.

Focusing on the communication behaviors of children and their relationship with the Albanian language, as well as the influence of the surrounding environment, I have conducted a detailed observation to highlight this important aspect.

The observed language behaviors and their reflections have made this phenomenon a constant presence in the lives of Albanian children and families. Recently, this phenomenon has taken on considerable dimensions and has had a notable impact on the Albanian language.

To analyze and categorize it effectively, I propose to classify the issues based on the surveys conducted and the collected linguistic data, subdividing them into specific study groups. The language outputs serve as the reflection of this study, and I will proceed to analyze them step by step.

Keywords: early multilingualism, morpho-syntactic blending, language acquisition, Albanian language development.

I. Factors Influencing Linguistic Blending

For this grouping are in the function of the study:

1. Children influenced by television media (e.g., fairy tales transmitted through television).¹

2. Children influenced by the culture of their living environment (e.g., due to immigration and cultural stimulation).

¹ They are TV shows where children become dependent on their parents' cell, or on TV, YouTube videos that affect children's language formation.

Children affected by parental expectations for learning foreign languages (e.g., through courses or language-focused kindergartens)²

The analysis will focus on how these factors influence:

- word mixing
-

Child Age	Expressions
3	<i>Gjyshi "look", "Mia love you". Mami "baby finger" është "ten", mmm; "Milk- un" e pi Mia, jo ti nona; "Dad-i" im e ka makinën "black"; "Please", dua dhe une; "Eat" kukla, "eat".</i>
4	<i>Ti je "little", edhe ti koala je "little" rri aty; "Wait" mam, po "think-oj"; "Give me" lepusin; "it's mine, moj Dosanta"; "Look", sa të mirë e kam bërë picën; "Choose" nona, "one" për gjyshin, "one" për ty; "Baby doll" është "mine". Une jam "sis"; "Clap-i" duart nona, edhe ti "sis".</i>
5	<i>Mami, "I want" të vemi në "JUMBO"; "Green" është imja, më tha mami mua; "Kiss" you mam, edhe e "kis-a" edhe babin; Macja ime është "cute", apo jo nona; Mami im "the best"; Do të marri një "porceline"; Ngriji pak "hands", nona, une jam mesuese Tila, te gjithë "jump up"; "Cut nona, cut me thikë, ja kështu; Do të ripetu-ar fjalët</i>
6	<i>Janë "dillish-me" i dua; E axhusto- va mirë?; E "salvo-va" patjeter, "done" mami; Po, po "start - o - va", erdha tani; Kjo është "super"; "Veloçe" nona, "run", po ti je bërë shumë plakë moj nona; Dua të shkoj në park, "it's my turn".</i>

- words created by the addition of suffixes by stirring languages.

Media Exposure³

Children frequently borrow words and expressions from television programs, YouTube, and online content. This influence is particularly pronounced during language acquisition, as media provides attractive content that children easily internalize and mimic. They lean on a subconscious preference into choosing their words, without any filter whatsoever. As Noam Chomsky notes, children possess an innate ability to acquire language

2 In gardens or where children are faced with the lesson of another language, we notice that they stir words to express themselves, which will lead to their mixing.

3 The lexical subject collected consists of oral data, observations, research, and possible conversations to support this work.

Here are elements of the **lexicon** and **morpho-syntactic structures**, which, according to the examples, seem to pose a risk of distorting the structure of words (especially Albanian verbs and borrowings from English and Italian, adopted unconsciously). These elements create **anomalies in syntactic structures** and place the child in dilemmas when making linguistic choices.

The child feels comfortable but is misdirected in their use of Albanian. Over time, I believe that children who assimilate language in this way will inherit a **deformed and mixed linguistic system** with unstable lexical matter, stored in their memory for years. This shows that the phenomenon has a **not very positive impact** on changes affecting the Albanian language.

Future generations will become even more **influenced** and **susceptible** to these changes, which, I emphasize, have already started and will become evident in the lexico-grammatical structures of Albanian speakers.

during a critical period, but the linguistic input they receive shapes their grammatical structures (Chomsky, 1965). Overexposure to hybrid inputs causes interference in this natural process.

Cultural Immersion and Emigration

In emigrant families, linguistic blending arises due to the contrast between the language spoken at home (Albanian) and the dominant language of kindergartens or peer interactions. This environment fosters code-switching and hybrid speech as children navigate dual linguistic systems, destabilizing their pure Albanian language development.

Parental and Educational Influence

Parents often encourage learning foreign languages early through courses or kindergartens, believing it benefits cognitive and career development. However, this accelerates linguistic blending:

While bilingualism enhances executive functioning (Bialystok, 2001), uncontrolled exposure can confuse young learners, leading to inconsistent grammatical norms

Illustrative table collecting evidence⁴

- *"Gjyshi look" – (she makes the sign of heart with her hands) ... Mia love you! (when she goes to the kindergarten) – age 3*

- *Mami "baby finger" është "ten", mmm... (he requires approval, needs attention) – age 3*

- *Ti je "little", edhe ti koala je "little" rri aty. (while he is playing) - age 4*

- *"Milk- un" e pi Mia, jo ti nona (while she is drinking the milk) - age 3*

- *Mom, "I want" to go to JUMBO. (expressing wishes) – age 5*

In these cases, **English words** such as *look, baby finger, ten, milk, love, little, want* and Italian words like *veloce, salvo* are combined with the Albanian language, showcasing how foreign input is adapted spontaneously into children's speech.

- The blending occurs **naturally and subconsciously**, as children mix languages during everyday interactions, often while playing, communicating preferences, or expressing affection.

- The examples illustrate that children are **unaware of the distinctions between languages**. While they express themselves fluently and with confidence, they cannot consciously identify which words belong to

4 This table coincides with the collected in the observance carried out for 4 months.

which language.

- This phenomenon leads to **language confusion** during memorization and thought processes, as the linguistic boundaries remain unclear for young speakers.

This blending of foreign words contributes to:

1. **Language deformation:** Altering the purity of the Albanian language as unnecessary foreign words are introduced.
2. **Loss of linguistic boundaries:** Children adopt structures and vocabulary that may replace or overshadow native equivalents.

II. Patterns of Linguistic Adaptation

1. Morphological Interference

Foreign words are integrated into Albanian but adapted morphologically to fit its grammar. So, it is necessary to see the examples according to:

- Janë "*dilish-me*" i dua (for delicious – during he is eating) – age 6

We notice that the styling used let him understand that the child has in the sense that in Albanian is said to be tasteful and puts it behind the word he chooses to communicate. As such, we see that this phenomenon is to distort the structure and mix the words of everything by interfering with each other. So, we find other examples like:

- *E axhusto- va mirë?* (Asking while he is lacing shoes.) – age 6
- *E "salvo-va" patjeter, "done" mami.* (he makes the green thumb "ok") – age 6
- *"Wait" mam, po "think-oj"* (attract attention) – age 4
- *"Dad-i" im e ka makinën "black".* (for the color) – age 4
- *Po, po "start - o - va", erdha tani.* (while you are calling him) – age 6
- *"Sapo giamp-o-va" te lojrat* (he tells) – age 5

Here, as you see, the examples reflect how children actively merge languages in real-time communication. This, in relation to their friends, parents and grandparents.

2. Lexical Blending

In the following examples, we observe that lexical blending typically occurs as children integrate words from different languages into their speech. These examples demonstrate the disorienting effect of such subconscious mixing:

- ☞ *"My cat's cute, isn't it, mother?"* (conversation) – age 5
- ☞ *"Now it's great."* (approval) – age 6
- ☞ *"Veloce nona, run, you're old..."* (playing on the road) – age 6
- ☞ *"And salvo-va of necessity, done, Mom."* (giving a thumbs-up to signal "OK") – age 6
- ☞ *"Veloche nona, run, you're old..."* (repeated on the

way) – age 6

- ☞ *"Eat, kukla, eat! Look how good I made the pizza!"* (playing with toys) – age 4
- ☞ *"Give me it, it's mine."* (asking for a toy) – age 4
- ☞ *"Dad-i im e ka makinën black."* (describing the color) – age 3
- ☞ *"Green is mine," my mom said."* (expressing preference) – age 5
- ☞ *"Choose, nona, one për gjyshin, one për ty."* (playing and drawing attention) – age 4

These examples showcase how children unconsciously blend words from different languages into their speech, resulting in hybrid expressions that reflect their multilingual environment

3. Syntactical Shifts

Hybrid sentences emerge as children adopt foreign syntactic structures, blending them into the Albanian language:

- ☞ *"Dua të shkoj në park, it's my turn sot!"* (expressing preference) – age 6
(Translation: I want to go to the park, it's my turn today!)
- ☞ *"Baby doll is mine. I'm sis."* (indicating possession) – age 4
- ☞ *"Kiss you, mam, edhe kis-a edhe babin."* (expressing preference) – age 5

In these cases, Albanian word order is partially replaced or influenced by foreign syntactic structures, especially when emphasizing possession, preferences, or direct expressions.

This phenomenon aligns with **Noam Chomsky's theory of Universal Grammar**, which suggests that children possess an innate ability to acquire and adapt to language structures, regardless of their complexity. The observed blending and syntactical shifts reflect children's natural ability to adapt to multilingual input, internalizing structures from multiple languages.

The integration of foreign syntax and vocabulary into Albanian demonstrates their capacity to navigate between linguistic systems. Chomsky's theory highlights how children can form grammatical rules even when exposed to hybrid language input, leading to a unique linguistic phenomenon in bilingual or multilingual environments.

III. Implications for Language Development

1. Cognitive Confusion

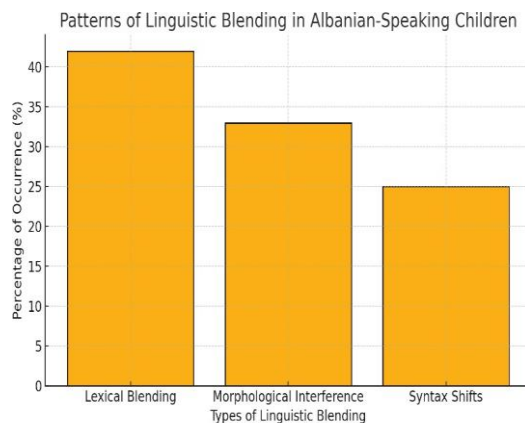
The hybridization of languages causes cognitive challenges, as children struggle to differentiate between grammatical norms. For example:

- *"Give me atë, është i imi!"* (mixed possessive structures) – age 6.

2. Long-term Risks

If unchecked, linguistic blending risks normalizing hybrid structures, eroding the grammatical and lexical purity of Albanian. David Crystal (2003) argues that language erosion occurs when dominant foreign inputs

overshadow native linguistic frameworks.

Graph: Prevalence of Linguistic Blending

Conclusion

This study highlights the **growing influence of English and Italian** on the linguistic development of Albanian-speaking children. The observed lexical, morphological, and syntactical blending, though demonstrating innovation and adaptability, poses a significant risk to the structural integrity and purity of the Albanian language. Left unaddressed, these linguistic changes may result in long-term alterations to the Albanian language, particularly in younger generations, as foreign borrowings and mixed syntax become normalized in everyday communication.

To address these challenges effectively, the following measures are recommended:

Monolingual Practice: Parents, educators, and caregivers must prioritize the consistent use of **pure Albanian** at home, in schools, and in other key learning environments. Creating a monolingual foundation during the early developmental years is crucial to ensure children gain a firm grasp of Albanian grammar, syntax, and vocabulary before being exposed to foreign languages.

Balanced Multilingualism: While exposure to foreign languages such as English and Italian is valuable in a globalized world, it must be **structured and balanced**. Language learning programs should emphasize clear **boundaries** between languages to prevent unnecessary blending. Bilingual and multilingual education must be carefully designed to preserve the distinct characteristics of Albanian while fostering fluency in other languages.

Interactive Reinforcement: Daily interactions, such as **conversations, storytelling, and educational games**, must focus on reinforcing correct Albanian grammar and vocabulary. Parents and teachers can introduce creative activities like reading Albanian literature, engaging children in discussions, and using cultural traditions to make language learning enjoyable and immersive. Such reinforcement can strengthen children's linguistic identity and reduce the unconscious adoption of foreign structures.

This study underscores the growing influence of English and Italian on the linguistic development of Albanian-speaking children. Lexical,

morphological, and syntactical

blending, while creative, poses risks to Albanian's linguistic integrity. To address these challenges:

1. Educators and parents must prioritize monolingual practice at home and school.
2. Multilingualism should be balanced with structured exposure to Albanian grammar and vocabulary.
3. Daily conversations, storytelling, and interactive games should focus on reinforcing pure Albanian.

By fostering a conscious and systematic approach, linguistic identity can be preserved amidst increasing globalization

Bibliography

- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. MIT Press.
- Chomsky, N. (2000). *New Horizons in the Study of Language and Mind*. Cambridge University Press.
- Crystal, D. (2003). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press.
- Bialystok, E. (2001). *Bilingualism in Development: Language, Literacy, and Cognition*. Cambridge University Press.
- Lenneberg, E. H. (1967). *Biological Foundations of Language*. Wiley.
- Lightbown, P. M., & Spada, N. (2013). *How Languages are Learned*. Oxford University Press.
- Thomason, S. G., & Kaufman, T. (1988). *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*. University of California Press.

From Barriers to Bridges: Advancing Accessibility in Digital Education

Msc. Mirela Skendaj (Ph.D Student)

Department of Foreign Languages

Faculty of Humanities

University of Vlora "Ismail Qemali" Albania

mirela.skendaj@icloud.com

Abstrakt

Me rritjen e shpejtë të mjediseve dixhitale të të mësuarit, sigurimi i aksesueshmërisë për të gjithë studentët, përfshirë ata me aftësi të kufizuara, është bërë një çështje kritike." Tema e Aksesueshmërisë në të mësuarit dixhital është gjithnjë e më e rëndësishme në kontekstin e arsimit bashkëkohor, si platformat dixhitale dhe mësimi në internet. mjediset bëhen më qendrore për ofrimin e mësimdhënies Aksesueshmëria i referohet projektimit dhe zbatimit të burimeve, teknologjive dhe mjediseve dixhitale që janë të përdorshme nga individë me aftësi të ndryshme, duke siguruarqëtë gjithë. nxënësit, pavarësisht nga paaftësia ose dëmtimi, kanë akses të barabartë në përmbajtjen arsimore të parimeve universale të dizajnit, të cilat mbrojnë krijimin e materialeve dhe mjeteve mësimore që plotësojnë një gamë të gjerë nevojash të nxënësve, duke përfshirë ato me vizuale, dëgjimore, aftësi të kufizuara njohëse dhe motorike. Ai gjithashtu diskuton potencialin e të mësuarit dixhital për të kapërcyer boshllëqet arsimore, duke ofruar mundësi të reja për nxënësit në komunitetet e pashërbyera, ndërsa thekson nevojën për përpjekje të vazhdueshme për ta bërë arsimin online më gjithëpërfshirës. Së fundi, abstrakti merr në konsideratë implikimet për praktikatat e ardhshme arsimore, duke sugjeruar se mjediset e të mësuarit dixhital të aksesueshëm nuk janë vetëm një imperativ moral dhe ligjor, por edhe një faktor kritik në nxitjen e rezultateve të barabarta dhe efektive arsimore për të gjithë nxënësit në një peizazh teknologjik që evoluon me shpejtësi.

Abstract

With the rapid growth of digital learning environments, ensuring accessibility for all students, including those with disabilities, has become a critical issue." The theme of *Accessibility in Digital Learning* is increasingly pivotal in the context of contemporary education, as digital platforms and online learning environments become more central to instructional delivery. Accessibility refers to the design and implementation of digital resources, technologies, and environments that are usable by individuals with diverse abilities, ensuring that all learners, regardless of disability or impairment, have equal access to educational content. This abstract explores the key

elements of accessibility in digital learning, examining the challenges faced by educators, learners, and institutions in providing inclusive education through digital means. It highlights the importance of universal design principles, which advocate for the creation of learning materials and tools that accommodate a wide range of learners' needs, including those with visual, auditory, cognitive, and motor disabilities. It also discusses the potential for digital learning to bridge educational gaps, offering new opportunities for learners in underserved communities, while emphasizing the need for continued efforts to make online education more inclusive. Finally, the abstract considers the implications for future educational practices, suggesting that accessible digital learning environments are not only a moral and legal imperative but also a critical factor in fostering equitable and effective educational outcomes for all learners in a rapidly evolving technological landscape.

Keywords: *Digital Accessibility, Multimodal Learning, Barrier-Free Education, Equitable Access, Text-to-Speech (TTS), Speech Recognition*

Introduction

Digital language learning tools have gained widespread adoption, with applications like Duolingo, Babbel, and Memrise becoming household names. These platforms offer flexible, engaging learning experiences that reach millions of users. However, a significant portion of the population—those with disabilities—faces considerable barriers when trying to use these tools. While digital platforms have expanded opportunities for language learners, they are often designed with a "one-size-fits-all" approach, overlooking the diverse needs of learners with disabilities. These barriers prevent equitable access to language education, a fundamental aspect of personal and professional development. This article aims to explore how digital language education can transition from barriers to bridges, focusing on the integration of accessibility features to meet the needs of all learners. It will address the challenges, offer solutions, and present best practices for making digital language education more inclusive.

1. Understanding Digital Language Education

Digital language education includes any form of

language learning that uses technology, such as online courses, mobile apps, language exchange platforms, and multimedia content like videos or podcasts. Digital tools offer a level of flexibility and accessibility that traditional classroom-based language learning often cannot. They allow learners to study at their own pace, from anywhere in the world, and frequently use gamification and multimedia, which can enhance engagement and retention. While digital language education has democratized learning, it remains inaccessible for learners with disabilities who encounter barriers like poor website design, lack of screen reader compatibility, and inaccessible multimedia content. The accessibility gap limits the effectiveness and reach of these tools.

2. Barriers to Accessibility in Digital Language Learning

Technological Barriers: Many digital language platforms are not compatible with assistive technologies such as screen readers, voice recognition software, or adaptive input devices. For instance, platforms like Duolingo often fail to provide alt text for images, which is critical for users with visual impairments. Additionally, interactive features like voice input in apps are sometimes not optimized for users with speech disabilities. -The Lack of Device Access as a technological barrier: Not all learners have access to computers, tablets, or smartphones necessary to use digital language learning tools. For example, a student in a rural area or low-income community may not have access to a reliable internet connection or the latest device to participate in online language classes or use apps like Duolingo or Babbel. - Also, Outdated Devices/Software: Older devices or outdated software may not support newer language learning apps or programs. A learner with an old smartphone may struggle to download or run an app that is optimized for more recent devices.

-Low Bandwidth or Poor Internet Connection: Streaming lessons, live classes, or interactive content like videos and quizzes may be inaccessible for learners with slow internet connections. For example, students in remote areas may experience buffering or be unable to participate in real-time online language lessons, reducing their ability to engage with content.

- *Design Barriers:* Poor user interface (UI) design can impede learners with motor disabilities who struggle with touch-based interactions. For example, apps that require precise taps or gestures can be inaccessible for users with limited dexterity. *Multimedia Content Barriers:* Language learning apps frequently use audio and video materials, which are often inaccessible to learners with hearing or visual impairments. For example, a video without captions or a lack of sign language interpretation limits access for deaf or hard-of-hearing learners. Similarly, learners with visual impairments struggle to access the content if images and videos are not accompanied by descriptive alt text.

Cognitive Barriers

Cognitive barriers are challenges that learners face based on their individual cognitive abilities or the

design of learning materials that might not be inclusive. For Example: Difficult User Interface (UI): If a digital learning platform is not intuitive or user-friendly, it may overwhelm learners with cognitive disabilities or those who are less tech-savvy. For instance, a cluttered screen or overly complex navigation can frustrate users, particularly older adults or beginners who may not be comfortable with technology.

Lack of Personalization: Digital learning tools that do not adapt to the learner's level or progress can hinder learning. If a student is placed in a level that's too difficult or too easy, they may struggle to stay engaged, leading to frustration. Apps that don't offer customization in terms of learning pace or skill level may prevent learners from progressing efficiently.

Speaking about barriers, the *Physical Barriers* are very intrusive ones. These barriers relate to physical impairments that can limit a learner's ability to interact with digital platforms as like: Limited Mobility or Motor Impairments: Learners with physical disabilities (e.g., limited hand dexterity or visual impairments) may find it difficult to navigate digital language learning tools. A person with a motor impairment may struggle with typing on a keyboard or interacting with touchscreen devices. Digital language learning apps that don't offer voice control or keyboard shortcuts can make it harder for these learners to fully engage. Visual or Hearing Impairments: For a student with a visual impairment, reliance on visual cues in apps or online lessons could present a barrier. If the app doesn't provide features like screen reader compatibility, high-contrast visuals, or text-to-speech options, it could exclude visually impaired learners. Similarly, if audio content lacks captions, it could prevent learners with hearing impairments from fully accessing audio-based content or live classes. On the other hand, the *Socio-Economic Barriers* are factors which can have a profound impact on a learner's ability to access and benefit from digital language learning tools. For Example: Cost of Subscriptions: Many high-quality digital language learning platforms require a subscription. For example, platforms like Rosetta Stone, Babbel, or italki charge fees that may be too high for learners from economically disadvantaged backgrounds. This creates an equity issue, as learners who can't afford these platforms may have limited access to language learning resources. Or, Language of Instruction: Some digital platforms may not offer content in a learner's native language, which could make navigation and learning more difficult for non-native English speakers. For example, a learner from a non-English-speaking country may struggle to use an app that is only available in English, especially if they have little prior knowledge of the language. Also, *Cultural and Linguistic Barriers* witch refers to how cultural or language factors might influence accessibility to digital language learning resources. Lack of Diverse Learning Materials: Many language learning apps and platforms predominantly focus on teaching English or widely spoken languages. Learners wishing to study less common languages may find fewer resources available. For example, a learner wanting to study Swahili

may struggle to find platforms with a well-structured curriculum or sufficient interactive content for that language.

Cultural Relevance also, like Language learning resources might not always be culturally relevant or sensitive to the needs of learners from diverse cultural backgrounds. If an app or platform uses cultural references or idioms that are unfamiliar to certain learners, it may be difficult for them to relate and absorb the content.

And finally, the Lack of Support and Guidance has a very important impact on how the student can perform. Digital language learning often lacks the face-to-face interaction that traditional classrooms provide. This absence of real-time guidance can become a barrier for certain learners, like for Example: Limited Access to Tutors or Mentors: Many learners thrive when they have access to a teacher or tutor who can give them personalized feedback and guidance. Online learning platforms may lack this kind of support, particularly for beginners or those who are struggling. Without proper mentorship, learners may feel isolated or overwhelmed and might lose motivation. Difficulty with Self-Motivation: Without the structure of a physical classroom, some learners may find it difficult to stay motivated or accountable. For instance, learners might not have a clear sense of their progress or know when to seek help, leading to frustration or abandonment of their language learning goals.

3. Current Efforts to Address Accessibility in Digital Language Learning

Assistive Technologies: Some language platforms have started integrating technologies such as screen readers, voice-to-text capabilities, and text-to-speech features. Memrise, for example, has begun incorporating subtitles for videos, which helps learners with hearing impairments. The inclusion of these features, while not universal, marks a step forward in addressing the needs of a wider audience.

Inclusive Design Practices: Several apps, including Babbel, are adopting more inclusive design practices, such as simpler navigation, customizable font sizes, and the option for users to adjust color contrast. These measures help make the platforms more accessible to users with visual impairments and cognitive disabilities.

Legal Frameworks and Standards: Legal requirements such as the Americans with Disabilities Act (ADA) and the Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) are pushing developers to consider accessibility from the start. These guidelines outline specific accessibility requirements for digital content, including text alternatives, keyboard navigation, and more.

4. Innovative Solutions and Emerging Technologies

The rapid advancement of technology has the potential to transform digital language learning, creating more inclusive, effective, and engaging experiences for learners worldwide. Innovative solutions and emerging technologies can help overcome the barriers to

accessibility in language learning, enabling learners to access resources, receive personalized instruction, and overcome challenges more easily. Let's dive into some of these innovative solutions and emerging technologies, using real-world examples to explore how they are changing the landscape of digital language education.

1. Artificial Intelligence (AI) and Machine Learning (ML) AI and ML are increasingly being used to personalize language learning experiences, adapt to learners' needs, and optimize content delivery.

For Example Duolingo: This language learning app uses AI to personalize lessons based on a learner's progress and performance. It adjusts the difficulty of exercises, provides feedback, and reinforces words or grammar points the learner struggles with. This personalization helps learners engage with material at the right level and pace, improving retention and motivation.

Speech Recognition and Pronunciation Feedback: AI-driven speech recognition tools (e.g., in apps like Rosetta Stone or Babbel) listen to a learner's pronunciation and give real-time feedback, offering suggestions for improvement. This allows learners to practice speaking and receive corrections without the need for a human tutor.

Chatbots and Virtual Tutors: AI-powered chatbots like the ones used in platforms such as Mondly provide learners with simulated conversations in a target language. The bots are designed to understand user input and respond accordingly, enabling learners to practice dialogue without the pressure of interacting with a real person.

2. Natural Language Processing (NLP)

NLP is a branch of AI that focuses on enabling computers to understand, interpret, and generate human language. This technology is helping language learning apps to process language in a way that mimics real human interaction.

Grammarly: Although primarily known for grammar correction, Grammarly uses NLP to analyze sentence structures, tone, and style. This can help learners refine their writing by offering suggestions for improving grammar, vocabulary, and clarity, enabling better written communication in a second language.

Google Translate: NLP has significantly improved translation services, and tools like Google Translate have become more accurate and capable of handling idiomatic expressions, making it easier for language learners to understand and use the target language in real-time.

Language Learning Apps with Contextual Suggestions: Apps like Lingvist or Busuu use NLP to generate contextual sentence examples based on a learner's level, providing relevant vocabulary and grammar lessons tailored to individual progress.

3. Virtual Reality (VR) and Augmented Reality (AR) VR and AR create immersive, interactive environments that enhance language learning by enabling learners to practice language in lifelike scenarios.

ImmerseMe: This platform allows learners to engage in realistic virtual environments, such as a restaurant, airport, or hotel, where they can practice real-world language skills through conversation and contextual tasks. Learners can interact with virtual characters or objects, improving

their ability to communicate in authentic situations.

Google Expeditions (AR/VR): Google's VR app allows users to "travel" to different countries, providing language learners with the experience of hearing and seeing the target language in its cultural context. For example, a student learning Spanish might virtually visit a marketplace in Spain and listen to native speakers interacting in the language, providing them with contextual learning opportunities.

4. Voice Assistants and Speech-to-Text Technology like Siri, Google Assistant, and Alexa have the potential to become powerful tools for language learners by enabling hands-free interaction and improving pronunciation through real-time feedback.
Google Assistant: Learners can use Google Assistant to practice speaking in their target language. By engaging in simple conversations or asking the assistant to translate words or phrases, learners get immediate responses in the target language, helping them practice comprehension and speaking.
Speech-to-Text Software: Apps that integrate speech-to-text technology, such as Otter.ai or Microsoft Dictate, allow learners to practice speaking by transcribing their words. This can help learners identify pronunciation issues, track progress, and improve fluency by seeing their spoken language translated into text in real time.

5. Gamification and Game-Based Learning

Gamification incorporates elements of game design, such as scoring, competition, and rewards, to make language learning more engaging and motivating. Game-based learning platforms provide immersive experiences that encourage learners to practice languages in fun and interactive ways.

Duolingo: The app incorporates gamification by awarding points, levels, and badges for completing lessons and exercises. Learners progress through levels and can challenge themselves to maintain streaks of consecutive days spent learning, turning language acquisition into an enjoyable, game-like experience.

Drops: This app focuses on learning vocabulary through colorful, short games. Its fast-paced, visual, and highly interactive nature keeps learners engaged while helping them retain new words and phrases through repetition and context.

6. Adaptive Learning Platforms

Adaptive learning technologies customize the learning experience based on a learner's strengths and weaknesses, adjusting the content dynamically to suit their individual needs.
Lingvist: This platform uses adaptive learning algorithms to present learners with vocabulary and grammar lessons based on their existing knowledge, adjusting difficulty levels as the learner progresses. It tracks how quickly learners master each new word or concept and adjusts the flow of lessons accordingly, creating an efficient learning path.

Knewton: Knewton is an adaptive learning technology that is used in various educational tools, including language learning platforms. It analyzes a learner's performance and adjusts content in real-time, offering customized quizzes, practice exercises, and feedback.

7. Collaborative Learning and Social Learning Platforms

Emerging technologies allow learners to engage in collaborative learning experiences, interacting with peers and native speakers in a social environment, either synchronously or asynchronously.
Tandem: This language exchange app connects learners with native speakers for text, voice, or video chat. Learners can practice speaking with real people from around the world, exchanging language skills in a social context. This peer-to-peer model encourages real-time, authentic language use.

HelloTalk: Similar to Tandem, HelloTalk allows users to chat with native speakers, providing translation and transliteration tools to help with communication. Learners can also engage in "language exchange," where they help someone else learn their native language while receiving help with their target language.

8. Wearable Technology and Language Learning
Wearable devices, such as smartwatches or AR glasses, are being explored for language learning, offering new ways to immerse learners in a language through context and real-time interactions.
Google Glass (AR Glasses): Though not specifically designed for language learning, AR glasses like Google Glass can be used to display real-time translations of spoken language, providing learners with instant comprehension and helping them practice new vocabulary in real-world settings.

Smartwatches (e.g., Apple Watch): Some language learning apps are developing smartwatch integrations that send quick vocabulary reminders or allow learners to practice short exercises on the go, providing a convenient way to integrate language learning into daily life. Innovative solutions and emerging technologies are dramatically reshaping the landscape of language learning. From AI-driven personalization to immersive VR environments, these technologies offer powerful tools for making language learning more engaging, accessible, and effective. By addressing the diverse needs of learners—whether they are facing technological barriers, cognitive challenges, or lack of access to resources—these innovations hold the potential to democratize language learning, making it more personalized and enjoyable for people worldwide. The future of language learning will likely be characterized by a greater integration of these technologies, fostering both greater engagement and improved learning outcomes for all types of learners.

5. Best Practices for Creating Accessible Digital Language Learning Platforms

User-Centered Design: Accessibility should be considered from the very beginning of the design process, not as an afterthought. By involving users with disabilities in the design and testing phases, developers can identify and address potential barriers early. A user-centered approach ensures that platforms meet the diverse needs of all learners.
Universal Design Principles: The principle of universal design, which aims to create products that are usable by the widest range of people, should be applied to digital language learning tools. This includes providing multiple ways to access content (e.g., text, audio, and visual), as well as ensuring content is adaptable to

different learning styles and abilities. Collaboration with Accessibility Experts: Language learning platforms can benefit from collaborating with accessibility consultants or organizations like the National Federation of the Blind (NFB) to ensure compliance with accessibility standards and to receive feedback on how to improve.

6. The Future of Accessible Digital

Language Education is poised to be more inclusive, personalized, and effective, driven by advancements in technology, increasing global connectivity, and a growing recognition of the need for equitable learning opportunities. As more learners turn to digital platforms for language acquisition, the demand for accessible, adaptable, and culturally sensitive resources continues to grow. The future of language education will likely be shaped by innovations that break down existing barriers to learning, such as technological limitations, socio-economic challenges, and cognitive or physical accessibility issues. *Personalized Learning Through AI and Adaptive Technologies* Artificial Intelligence (AI) and machine learning are at the forefront of making language learning more personalized. These technologies analyze a learner's progress and adapt content to fit their unique needs, helping to close gaps in understanding. Platforms like Duolingo and Lingvist already use AI to customize lessons based on the learner's strengths, weaknesses, and learning pace, providing a highly individualized experience. This customization will only improve in the future, allowing learners to progress at their own speed while ensuring they are continuously challenged without becoming overwhelmed.

AI will also enable smarter content delivery, such as real-time pronunciation feedback or grammar suggestions. Rosetta Stone's TruAccent, for example, uses speech recognition to help learners practice their speaking skills, providing immediate feedback on pronunciation. As AI technologies evolve, these tools will become more sophisticated, offering nuanced corrections that cater to the learner's specific needs, thereby enhancing fluency and comprehension.

Incorporating Multimodal Learning for Diverse Learners The future of accessible language education will emphasize multimodal learning, which combines text, audio, visual, and kinesthetic components to cater to different learning styles. Learners with various cognitive abilities, as well as those with hearing, visual, or motor impairments, will benefit from this diversity in learning methods. For instance, interactive videos, gamified exercises, and audio-supported text will provide learners with more opportunities to engage with the material in ways that suit their preferences. Virtual Reality (VR) and Augmented Reality (AR) will play an increasing role in creating immersive environments where learners can practice language in real-world contexts. Apps like ImmerseMe already offer virtual scenarios, such as visiting a restaurant or navigating an airport, where learners can practice their language skills in realistic settings. In the future, VR and AR can be further integrated into digital language courses, allowing

learners to step into environments that mirror the culture of the language they are learning. This kind of immersive learning will help bridge cultural and linguistic barriers, making it easier for learners to understand how language functions in everyday life.

Breaking Down Socio-Economic Barriers with Open Access One of the most significant developments in the future of accessible digital language education will be the expansion of free or low-cost resources. Currently, many language learning platforms, like Babbel or Rosetta Stone, require paid subscriptions, which can create barriers for learners in low-income areas. However, as open-source platforms gain popularity and governments, NGOs, and educational institutions invest more in accessible online resources, we can expect a shift toward equitable access. Duolingo, for example, already offers a large portion of its content for free and has reached millions of learners globally, especially in underserved regions.

Additionally, the proliferation of mobile technology, even in less affluent areas, will further increase access to language learning. As smartphones become more affordable and internet access improves worldwide, learners in remote or economically disadvantaged communities will be able to access quality language learning content on a wide scale, ensuring that language education becomes more universally accessible.

Universal Design for Learning (UDL) and Accessibility Features

The concept of Universal Design for Learning (UDL) is gaining traction in educational settings, and it will play a significant role in the future of digital language education. UDL emphasizes the creation of flexible learning environments that can accommodate the diverse needs of all learners. This means language learning platforms will increasingly incorporate features like Text-to-Speech and Speech-to-Text Technologies: These will benefit learners with visual impairments or reading difficulties. Tools like Microsoft's Immersive Reader or Google's Speech-to-Text are already helping students with learning disabilities access content more easily, and future platforms will expand these capabilities.

Customizable User Interfaces: Language learning platforms will offer users the ability to adjust font sizes, background colors, and interface layouts to suit individual needs. This will help learners with cognitive disabilities, visual impairments, or physical challenges navigate digital platforms more comfortably.

Closed Captioning and Multilingual Subtitles: As video content becomes more integral to digital language learning, platforms will provide comprehensive subtitle options, allowing learners with hearing impairments or those learning through non-native languages to access content more effectively. This can also aid learners who need extra support in understanding cultural references or colloquial expressions in video-based lessons.

Global Collaboration and Peer Learning

The future of language learning will see more emphasis on collaboration between learners, thanks to platforms that facilitate peer-to-peer interaction. Apps like Tandem or HelloTalk already allow learners to practice their

target language with native speakers through text, voice, or video calls. In the future, these platforms will likely expand to include more collaborative features, such as live group discussions, immersive study groups, and virtual classroom settings. This global collaboration will not only promote language acquisition but will also foster cultural exchange, helping learners understand the nuances of a language in context. By connecting with speakers from different backgrounds, learners will have opportunities to practice their language skills in real-world situations and gain insight into how language functions in different cultural contexts.

6. Focus on Minority Languages and Inclusivity

As the demand for more diverse and inclusive language learning resources grows, there will likely be greater focus on minority and endangered languages. Duolingo has already taken steps in this direction by offering languages like Navajo and Hawaiian, which are at risk of extinction. The future will see more efforts to preserve and teach these languages through digital platforms, ensuring that learners from different cultural backgrounds can preserve their heritage and language. In addition, platforms will become more culturally sensitive, recognizing and celebrating the diversity of language learners. This can include tailoring content to avoid biases, using culturally diverse teaching materials, and integrating language features that reflect the lived experiences of learners from various backgrounds.

Conclusions

This article has highlighted the barriers to digital language education faced by learners with disabilities, discussed current efforts to address these issues, and explored innovative solutions. While progress has been made, there is still much work to be done to create truly inclusive platforms. A collective effort is needed from all sectors—education, technology, policy, and advocacy—to bridge the accessibility gap in digital language learning. By embracing universal design principles, integrating assistive technologies, and continuously evolving our platforms, we can ensure that all learners, regardless of ability, have equal access to the transformative power of language education and we can imagine a better future for by prioritizing personalized learning, cultural sensitivity, and accessibility, we can ensure that language education is more inclusive, engaging, and effective for learners across the globe. The integration of AI, VR, universal design principles, and collaborative platforms will create an environment where language learning is accessible to anyone, regardless of their socio-economic status, physical abilities, or cultural background. This will ultimately lead to a more connected, multilingual, and culturally aware world.

Bibliography

- Duolingo (2024). How Duolingo works. Duolingo.com. Retrieved from: <https://www.duolingo.com>*
- Vesselinov, R., & Grego, J. (2016). Duolingo Effectiveness Study. City University of New York. Retrieved from: <https://www.duolingo.com>*
- 2. Lingvist:*
- Lingvist (2024). The Science Behind Lingvist's Adaptive Learning Technology. Lingvist.com. Retrieved from: <https://lingvist.com>*
- Johnson, W. L., & Johnson, M. A. (2021). Exploring Adaptive Learning: How Lingvist Creates a Personalized Experience. Journal of Digital Education. 3.*
- Rosetta Stone (2024). TruAccent Speech Recognition.*
- Nielson, L., & Carson, L. (2021). Speech Recognition and Language Learning: An Evaluation of Rosetta Stone's TruAccent. Modern Language Journal,*
- 4. ImmerseMe(2024). How Virtual Reality Transforms Language Learning. ImmerseMe.com. Retrieved from: <https://www.immerseme.com>*
- Adams, B. (2020). The Power of VR in Language Learning: Insights from Immersive Experiences. Education Technology & Society, 23(4), 56-69.*
- Universal Design for Learning (UDL): CAST (2018). Universal Design for Learning Guidelines version 2.2. CAST.org. Retrieved from: <https://www.cast.org>*
- Rose, D. H., & Dalton, B. (2009). Learning to Read in the Digital Age. Journal of Learning Disabilities.*
- Tandem (2024). Language Exchange Made Easy: How Tandem Connects Learners Globally. Tandem.net. Retrieved from: <https://www.tandem.net>*
- HelloTalk (2024). How HelloTalk Makes Language Learning Social. HelloTalk.com. Retrieved from: <https://www.hellotalk.com>*
- Duolingo for Minority Languages:*
- Duolingo (2023). Duolingo Launches Navajo and Hawaiian Language Courses. Duolingo Blog. Retrieved from: <https://blog.duolingo.com>*
- Sims, M. (2021). Preserving Linguistic Diversity: The Role of Language Learning Apps. Language Documentation & Conservation, 15(1), 23-37.*
- 8. Microsoft Immersive Reader:*
- Microsoft (2024). Immersive Reader: Improving Accessibility in Digital Learning. Microsoft.com. Retrieved from: <https://www.microsoft.com>*
- Watson, S., & Lee, J. (2022). Accessibility Tools in Education: A Case Study of Microsoft Immersive Reader. Journal of Educational Technology,*
- 9. AI in Language Learning:*
- He, L., & Zhang, R. (2021). Artificial Intelligence in Language Learning: Current Applications and Future Trends. International Journal of AI in Education, Glogowski, L. (2023). The Role of AI in Personalized Learning. Educational Technology & Innovation*

Psychological Insights Affecting Learning a Foreign Language

Rovena Vjeshta

Luljeta Shehaj

Eriselda Vallja

gjinirovena@yahoo.com

luljetashehaj@gmail.com

eriseldavallja@gmail.com

Abstrakt

Mësimi i një gjuhe të huaj është një pjesë integrale e formimit të një individi në shoqëri. Përveçse është pjesë përbërëse e formimit individual, ai ka rëndësi sociale dhe edukative. Shkolla shqiptare prej shumë vitesh është në reformizëm kurrikular. Informacioni kurrikular ndihmon shkollën shqiptare të përshtatet më mirë me një shoqëri shumëgjuhëshe dhe multikulturore. Ato u japin nxënësve shqiptarë mundësinë të mësojnë më shumë se një gjuhë të huaj për t'u përshtatur më mirë me realitetin e ri, por procesi i të mësuarit të një gjuhe të huaj nuk ndodh gjithmonë vetëm në kontekstin shkollor, ai ndodh edhe jashtë kontekstit shkollor. Kjo varet nga ndikimi që ka tek personi roli i disa situatave dhe faktorëve të ndryshëm. Mund të ketë disa arsye për t'iu qasur mësimi të një gjuhe të huaj. Ndryshueshmëria e arsyeve që nisin mësimin e një gjuhe të huaj mund të variojë nga nevoja për të zgjedhur mësimin e një gjuhe të huaj për arsye studimi, arsye kulturore dhe madje edhe arsye pune. Kur studenti duhet të zgjedhë të mësojë një gjuhë të huaj, mund të ndikohet edhe nga disa faktorë të tjerë. Të mësuarit e një gjuhe të huaj është një proces i gjatë dhe i vështirë. Ka faktorë të brendshëm dhe të jashtëm. Faktorët e brendshëm lidhen me moshën e individit, motivimi i tij për të mësuar një gjuhë të huaj me personalitetin e tij, faktorët e jashtëm lidhen me situatën sociale dhe kulturore. Ndonëse dihet që mësimdhënia formale ka efekte pozitive në mësimin e gjuhëve të huaja, mbetet për t'u verifikuar cilësia e mësimi të parë në kontekste të ndryshme si dhe qëndrueshmëria e saj në kohë. Termi “autonomi e të nxënësit” është tashmë në interesin e shumë studiuesve pasi janë të paktë mësuesit që nuk e dinë se sa e rëndësishme është t'i ndihmojnë nxënësit e tyre që të jenë më autonom në mësimin e gjuhëve të huaja. Fokusi në mësimdhënien e gjuhëve të huaja, si në lëndët e

tjera, përqendrohet kryesisht tek nxënësi. Nxënësit që mësojnë një gjuhë të huaj, si dhe fëmijët që mësojnë gjuhën amtare, kalojnë nëpër një sërë fazash derisa janë të aftë për të përdorur gjuhën për të komunikuar. Gjatë këtij procesi është e pashmangshme që të mos bëhen gabime. Këto gabime duhen konsideruar si përpjekje për të zbuluar dhe eksperimentuar strukturat gjuhësore. Mësuesit e gjuhëve të huaja, pavarësisht se mësimi i një gjuhe të huaj në mjedisin e klasës nuk arrihet lehtë për

shkak të ndërveprimit mësimor të elementeve si, numri i madh i nxënësve në mësimdhënie. Ky proces është natyrisht më produktiv kur mësuesi merr parasysh zgjedhjet dhe preferencat e nxënësve në lidhje me një veprimtari mësimore që shpreh pozitivitet.

Fjalë kyçe: mësimi i një gjuhe të huaj, psikologjik, motivim, faktorë.

Abstract

Learning a foreign language is an integral part of shaping an individual in society. Apart from being an integral part of the individual formation, it has social and educational importance. The Albanian school has been in curriculum reformism for many years. Curricular information helps the Albanian school to adapt better to a multilingual and multicultural society. They give Albanian students the opportunity to learn more than one foreign language to adapt better to new realities, but the process of learning a foreign language does not always happen only in the school context, it also happens outside the school context. This depends on the influence that the role of some situations and different factors has on the person. There may be several reasons to approach learning a foreign language. The variability of the reasons that initiate learning a foreign language may range from the need to choose learning a foreign language for study reasons, cultural reasons and even work reasons as well. When the student has to choose to learn a foreign language, it can also be influenced by several other factors. Learning a foreign language is a long and difficult process. There are internal and external factors. The internal factors are related to the age of the individual, his motivation to learn a foreign language with his personality, the external factors are related to the social and cultural situation. Although it is well known that formal teaching has positive effects on foreign language learning, it remains to be verified the quality of the first learning in different contexts as well as its stability over time. The term “Learning autonomy” is already in the interest of many researchers since there are few teachers who do not know how important it is to help their students to be more autonomous in learning foreign languages. The focus in foreign language teaching, as in other subjects, is mainly focused on the student. Students learning a foreign language, as well as children learning the mother

tongue, go through a series of stages until they are able to use the language to communicate. During this the process is inevitable, for the mistakes not to be made. These mistakes should be considered as attempts to discover and experiment with language structures. Foreign language teachers, regardless of the fact that learning a foreign language within the classroom environment is not easily achieved due to the learning interaction of elements such as the large number of students in the teaching. This process is naturally more productive when the teacher takes into account the choices and preferences of the students in relation to a learning activity which expresses positivity.

Keywords: *learning a foreign language, psychological, motivation, factors.*

Hyrje

Problematika e studimit synon të analizojë procesin e të nxënës të gjuhëve të huaja në sistemin arsimor shqiptar. Kjo problematikë, që nga gjysma e parë e viteve '80-të, analizohet gjerësisht në literaturën e të nxënës të gjuhëve. Koncepti i të nxënës të gjuhëve të huaja karakterizohet nga dy këndvështrime teorike interesante të cilët kundërshtojnë dhe më pas plotësojnë njëri-tjetrën. Këndvështrimi i parë është teoria e Krashen (1981). Kjo teori mbështet rëndësinë që ka një proces i pandërgjegjshëm që karakterizon të nxënës e gjuhës dhe që mund ta ketë prejardhjen nga përdorimi i përditshëm dhe i vazhdueshëm në kohë të gjuhës. Ndërsa këndvështrimi i dytë jepet nga McLaughlin (1978). Ai e shikon të nxënës si proces që realizohet në mënyrë të ndërgjegjshme në klasë, prandaj dhe ajo çfarë mësohet në gjuhë mund të shndërrohet në një proces automatik gjatë përdorimit të vetë gjuhës. Problematikat e studimit merren me faktin se çdo individ mëson, ndoshta dhe në mënyrë të pandërgjegjshme apo dhe në mënyra të ndryshme, që të përdori strategji të ndryshme që e ndihmojnë të arrijë një nivel të caktuar të njohurive dhe shprehive të gjuhës. Por ky individ ka nevojë të kuptojë se si funksionon gjuha që po mëson për të nxjerrë përfitime nga ajo dhe për të inkurajuar të nxënës autonom.

Të nxënës, në fakt, mund të shndërrohet në diçka vërtetë efi kase kur nxënës arrij në të kontrollojnë atë çfarë po mësojnë dhe bëhen përgjegjës për të. Ky studim synon të prezantojë rolin e konceptit të autonomisë në të nxënës e gjuhës së huaj. Prezantimi i konceptit të autonomisë në mësimin e një gjuhe të huaj në sistemin arsimor shqiptar përbën një moment që kërkon vëmendje. Ky koncept në literaturën e huaj ka filluar të futet në fushën e mësimdhënies dhe të nxënës e gjuhëve të huaja në vitet '70 - '80 të shekullit të kaluar. Koncepti i autonomisë u zhvillua në momentin që disa metoda me qasje komunikative, filluan të zenë vend kryesor në klasat e mësimin të gjuhëve të huaja. Këto metoda mbështesin idenë se gjuha nuk është një sistem i mbyllur rregullash të përjashtuara nga çdo lloj situatë apo funksioni komunikues, por përkundrazi është një tërësi kompetencash që nxënës zhvillojnë për të komunikuar në mënyrë të duhur (Balboni, 1996b).

Studimi analizon çështje problematike për të zbuluar se pari se si autonomia në procesin e të nxënës mund të nxitë dëshirën për të qenë më efi kas në mësimin e gjuhëve dhe së dyti për të parë se si aftësitë e individit për të qenë autonom mund të ndihmojnë atë të integrohet në mësimdhënien formale të gjuhëve të huaja. Ky studim prezanton edhe analizën e lidhjes mes autonomisë në procesin e të nxënës të gjuhës së huaj dhe shkallës së përdorimit të saj në jetën e përditshme shoqërore të nxënësve shqiptarë. Ky koncept nuk i përket vetëm fushës së edukimit gjuhësor brenda kontekstit të shkollës por është një dukuri që prek të gjitha fushat e dijes, si përgjigje e një nevojë të madhe për të ndryshuar një praktikë mësimdhënieje të tipit transmetues (përcjellës), praktikë kjo tashmë e papërshtatshme me kërkesat e shoqërisë së dijes. Analiza e problemit të hulumtimit mbi autonominë në të nxënës e gjuhëve të huaja fillon nga bindja se të nxënës e një gjuhe është ndryshe nga procesi i të nxënës të çdo lloj disipline tjetër shkollë. Kjo bindje forcohet nga përfshirja e përdorimit të vetë gjuhës si për të folur dhe për të përshkruar përvojën e të nxënës. Zhvillimi i aftësive gjuhësore, në fakt, nuk mund të ndahet nga përmbajtja e vetë të nxënës. Kjo për faktin se të mësohet sesi mësohet një gjuhë e huaj është në shumë aspekte, ndryshe nga të mësuarit sesi të mësohet matematikë, histori, biologji, apo ndonjë lëndë tjetër. Problematika e studimit të autonomisë në procesin e të nxënës të një gjuhe mbështetet në literaturën e huaj nga punimet e Thomsen (2003). Ai pohoi se në klasën e gjuhës së huaj, zhvillimi i autonomisë në të nxënës gjuhësor është i pandashëm nga zhvillimi i autonomisë në përdorimin e gjuhës. Përdorimi i gjuhës, në lidhje me gjuhën e huaj, duhet të jetë *sinjifikativ*. Ky nënvizim ndihmon që nxënës të mos jenë të përqendruar vetëm në të mësuarin e gjuhës në aspektin e saj formal, por të jetë dhe në gjendje të mendojë në gjuhën e huaj, të fl asë për gjuhën e huaj dhe të përshkruajë procesin e të nxënës. Ky aspekt priret të matet nëpërmjet evidentimit të diferencave në përdorimin e gjuhës brenda kontekstit shkollor dhe jashtë tij në jetën e përditshme. Little (2005) pohon faktin se gjuha përbën në të njëjtën kohë edhe mjetin apo instrumentin nëpërmjet të cilit ndërtohet dija. a. Kjo për faktin se dija a njerëzore rritet pikërisht falë kontaktit kostant të ndërveprimeve të vazhdueshme gjuhësore me njerëzit që na rrethojnë. Gjuha është e lidhur ngusht me të nxënës në mënyrë autonome dhe anasjellas. Gjuha është gjithashtu edhe mjeti me të cilin secili nga individët në shoqëri përshkruan proceset metakognitive dhe metagjuhësore që shoqërojnë rrugën e të nxënës. Punimi synon të matë motivimin e nxënës për të mësuar gjuhën e huaja si dhe rolin që luajnë faktorë të tillë psikologjikë si ankthi apo motivimi në dëshirën e nxënësve për të mësuar gjuhë të huaja.

1. Motivimi dhe mësimi i gjuhës së huaj

Koncepti i motivimit ende nuk ka gjetur marrëveshje konsensuale mes studiuesve, megjithëse kërkimet kanë vijuar me ritme të shpejta. Problematikat e motivimit të nxënësve për të mësuar gjuhën e huaj kanë marrë

shpesh përkufi zime të ndryshme, si nevoja, interesi, prire, dëshira etj. Megjithatë studiuesit shprehën se përse i përket të nxënës të gjuhëve të huaja, sa më i motivuar të jetë individ, aq më i suksesshëm është dhe ky proces. Motivimi është procesi që jep nxitjen fillores për të mësuar një gjuhë të huaj dhe më pas shndërrohet në forcën që mbështet të gjithë këtë proces të gjatë e të vështirë. Objektivi për të mësuar një gjuhë të huaj nuk mund të arrihet edhe kur një nxënës ka aftësi të jashtëzakonshme, por nuk ka motivimin e duhur. Bloom përcakton se ndikimet motivacionale në periudha të caktuara të zhvillimit të një nxënësi, mund të jenë më të rëndësishme se disa faktorë të tjerë të rëndësishëm për procesin e të nxënës siç mund të jetë për shembull edhe aftësia didaktike e mësuesit. Disa psikologë të njohur në fushën e psikologjisë shkollorë si Carroll (1963), Bruner (1966) dhe Glazer (1976), shprehën se aftësitë e nxënësit dhe motivimi janë faktorët më të rëndësishëm që lidhen me rezultatet mësimore të nxënësit në shkollë (Gardner, R.C., 2005). Studimet e hershme mbi rolin e motivimit për të mësuar gjuhën e huaj (Gardner R. C. dhe Lambert W., 1959; Gardner, 1960; Carroll, 1963), kanë treguar se motivimi është një element që ndikon në nivelin e arritjeve në gjuhë. Robert C. Gardner (1985), e përkufi zonën motivimin për të mësuar gjuhën e huaj si një proces që përfshin katër aspekte kryesore. Këto aspekte janë qëllim, sjellje që reflekton përpjekjet e bëra, dëshirë për të arritur qëllimin dhe qëndrime të favorshme ndaj procesit të mësimin të gjuhës". Por Gardner (1959), demonstroi edhe faktin se mësimi i gjuhës është një proces kompleks, edhe kur nxënësi ka nivel të lartë motivimi. Ky proces është kompleks dhe nuk mund të matet vetëm në një shkallë ose të vlerësohet duke pyetur individët pse është e rëndësishme që ato të mësojnë gjuhën e huaj. Nëse do të ndodhte kështu, atëherë për motivimin nxënësit ndaj gjuhëve mund të merrej në konsideratë vetëm një aspekt i motivimit" (Gardner, R.C., 1985).

Motivimi është një proces kompleks dhe i gjerë. Ai ka lidhje edhe me karakteristikat e tjera të vetë individit. Studimet e Smythe dhe Gardner R.C. (1978), treguan se vetëm disa përbërës të motivimit dhe sjelljes së individit lidheshin disi më ngushtë me disa aspekte të mësimin të gjuhës. (Gardner, R.C., 1985).

Megjithatë, Gardner ka rekomanduar kohët e fundit se vëmendja e studimeve të kohëve të fundit duhet të drejtohet më shumë tek konstruktet socioedukative, sesa tek faktorët individualë. (Gardner R.C. 2005, f.6).

Gardner R. C dhe Lambert W. prezantuan konceptin e qëndrimeve ndaj gjuhës së huaj. Ata u mbështetën tek idea se një individ, duhet të ketë disa arsye pse duhet të mësojë gjuhën e huaj, dhe këto arsye përfshinin komunitetin që fliste gjuhën e huaj (Gardner R.C., 2009). Fokusi i studimit të tyre ishte se disa motive, sikurse edhe në komponentë, që tregonin qëndrimet ndaj komunitetit që fliste gjuhën e huaj, apo ndaj motivimit, autoritarizmit dhe ankthit.

2. Disa faktorë që lidhen me mësimin e një gjuhe të huaj

Realizimi i procesit të të nxënës është një gjuhë të huaj kërkon pikësepari një element që mundëson marrjen dhe përpunimin e inputeve që vijë nga jashtë. Ky element është truri njerëzor. Gjithashtu kërkohet edhe një ambient i caktuar, ku individ përballet me prezencën e gjuhës së huaj që do të mësojë si dhe dëgjon të flitet në atë një gjuhë e caktuar. Por, ndonjëherë, nxënësit pavarësisht inputeve të njëjta dhe ambientit të njëjtë me të cilin ata ballafaqohen në mësimin e një gjuhe të huaj, përsëri ata nxënë në mënyra të ndryshme. Studiuesit e kanë shpjeguar këtë dukuri me arsye nga më të ndryshmet, të cilat mund të ndikojnë në të nxënës e një gjuhe të huaj. Këto arsye mund të jenë moshë e individit, personaliteti, mjedisi kulturor ku jeton individ si dhe opinionin dhe gjendja emocionale e tij. Këta elementë ndikohen edhe nga një sërë faktorësh të lidhur me aftësinë dhe dëshirën e individit për të mësuar.

Moshë

Studiuesit promovojnë idenë, tashmë e kthyer në bindje, se një gjuhë e huaj mund të mësohet më lehtë në moshë të re sesa në moshë më të madhe. Studimet e kryera nga Penfield dhe Roberts, 1955, dhe Lenneberg (1967), theksojnë se ka një periudhë të caktuar moshore, në të cilën mësimi i një gjuhe të huaj ndodh në mënyrë të natyrshme

dhe pa sforcime. Ndërsa, me kalimin e kësaj periudhe, nuk është e mundur të arrihen rezultate po kaq të kënaqshme në mësimin e një gjuhe të huaj. Penfield dhe Roberts mbështetën teorinë se fëmijët nën moshën nëntë vjeçare mund të mësojnë deri në tri gjuhë. Ekspozimi i hershëm ndaj gjuhëve të ndryshme stimulon një refleks në tru të këta fëmijë që i lejon ata të kalojnë nga njëra gjuhë në tjetrën pa vështirësi dhe pa pasur nevojë të kryejnë përkthime. Ndërsa Lenneberg pohon se, nëse fëmija kalon moshën e pubertetit pa mësuar një gjuhë të huaj, atëherë kjo gjuhë e huaj nuk mund të mësohet më pas normalisht në mënyrë funksionale. Çështja e moshës mbetet gjithsesi e diskutueshme dhe është disi larg nga zgjidhja e saj. Por studimet tregojnë disa rezultate të përgjithshme. Këto rezultate tregojnë se fillimisht studentët më të mëdhenj në moshë kanë përparësi në mësimin e gjuhës së huaj kundrejt studentëve më të rinj në moshë, sidomos përse i përket gramatikës së gjuhës. Por, kjo përparësi midis këtyre dy grupeve të studentëve zvogëlohet me kalimin e viteve, kur studentët që dikur ishin të rinj, arrijnë në moshën e atyre më të mëdhenjve. Ka disa hipoteza të ndryshme për të shpjeguar arsyen pse fëmijët mësojnë fillimisht në mënyrë më të ngadaltë dhe më pas marrin, gjithsesi, rezultate më të mira me kalimin e viteve. Shpjegimi i parë jepet nga Krashen (1982). Ai pohoi se studentët më të mëdhenj, përdorin më shpesh "monitorin". Përdorimi më i shpeshtë i monitorit i lejon ata të

reflektojnë mbi gjuhën dhe më pas të korrigojnë gabimet e mundshme. Monitori është ajo pjesë e sistemit

të brendshëm të individit, që është përgjegjëse për përpunimin gjuhësor të ndërgjegjshëm. Kur një person mundohet të mësojë një rregull duke e lexuar atë në një gramatikë apo gjatë një ore mësimi ku mësuesi e shpjegon atë në mënyrë të shtjelluar, ai person është impenjuar në nxënien e ndërgjegjshme të një gjuhe. Sa herë që kryhet një përpunim gjuhësor i ndërgjegjshëm, nxënësi përdor monitorin. (Dulay, Burt, Krashen, 1985, fq. 99,100). Përdorimi i *monitorit* nga ana e studentëve të rritur mund të përbëjë një përparësi në fazat e para të të nxënës, por kjo përparësi nuk qëndron për një kohë të gjatë. Krashen pohoi se gjuha e mësuar nën efektin e monitorit, nuk është një gjuhë e mësuar për një kohë të gjatë, por thjesht e përfi tuar për momentin. Ndërsa fëmijët, duke pasur një mënyrë më të pandërgjegjshme të të nxënës të një gjuhe të huaj, arrijnë në të kenë rezultate të njëjta me ata fëmijë që e flasin atë si gjuhën mëmë. Një tjetër shpjegim mund të gjendet midis faktorëve afektiv dhe në mënyrë të veçantë tek *filtri* afektiv gjuhësor. Nëpërmjet këtij sistemi të brendshëm përpunimi (Dulay-Burt-Krashen; 1985), të dhënat gjuhësore që hyjnë, seleksionohen dhe *fi ltri* ngrihet dhe ulet në bazë të faktorëve të tjerë si ankthi dhe vetëvlerësimi. Nëpërmjet *filtrit* afektiv mund të dallohen:

- *Cilat modele të gjuhës së huaj do të përzgjedhë nxënësi;*
- *Cilat pjesë të gjuhës do të merren në konsideratë të parat;*
- *Kur mund të mbarojnë sforcimet për mësimin e gjuhës;*
- *Sa shpejt një person mund të mësojë një gjuhë.*

Fëmijë et për shembull, duke pasur një filtër afektiv më të ulët, kanë më pak ankth, janë më të shpenguar nga komplekset dhe arrijnë rezultate më të mira kundrejt të rriturve gjatë mësimin të një gjuhe të huaj.

Ankthi

Një student mund të ndihet i pushtuar nga një ndjenjë ankthi kur duhet të prodhojë diçka në gjuhë të huaj, përpara mësuesit apo klasës. Ka disa kërkime për të kuptuar më mirë këtë gjendje shpirtërore dhe pasojat që ajo mund të sjellë në mësimin e një gjuhë të huaj. Scovel (1978) ka kryer një ndarje midis *trait anxiety*, *state anxiety* e *situation-specific anxiety*. Termi i parë (*trait anxiety*) është përcaktuar si një predispozitë e përhershme e të qenurit të individit i shqetësuar (gjendje ankthi). Ky është një aspekt i personalitetit. Termi i dytë, (*state anxiety*) është përcaktuar si një shqetësim i përfutur në një moment të veçantë të jetës së individit në përgjigje të një situatë të veçantë. Termi i tretë (*situation-specific anxiety*); konsiston në një gjendje ankthi i shkaktuar nga një lloj situatë apo ngjarjeje që mund të jetë për shembull një provim, të pyetesh përpara klasës, një mbledhje, etj. Një nga pyetjet që shtrohet është se çfarë e provokon një gjendje ankthi. Nga studimet e kryera nga Bailey në 1983 dhe Ellis e Rathbone në 1987 shpjegohet se gjendja e ankthit shkaktohet tek një nxënës kur ai, duke u krahasuar me nxënësit e tjerë të klasës, ndihet më pak i aftë. Një faktor tjetër ankthi është identifikuar dhe në marrëdhënien e nxënësit me mësuesin. Disa nga nxënësit e pyetur i shihnin si kërcënuese pyetjet e bëra nga mësuesit. Por natyrshëm shtrohet pyetja se

çfarë marrëdhënie ekziston midis ankthit dhe aftësisë komunikuese? Studimet e kryera nga Alpert e Haber (1960), theksojnë se ekzistojnë dy lloj ankthesh: ankthi lehtësues dhe ankthi frenues. Ankthi lehtësues konsiston në një gjendje emocionale që e shtyn nxënësin, nga dëshira për të mos gabuar, drejt një përpjekje më të madhe. Ndërsa ankthi frenues është një gjendje ankthi që e nxit nxënësin "t'i rrotullohet pengesës", apo të evitojë gabimin duke mos u përfshirë në veprimtaritë që zhvillohen në klasë gjatë orës së mësimin. Kjo situatë çon në pasojat negative për procesin e të nxënës. Kur me kalimin e kohës nxënësi fillon të ndjehet më i aftë në gjuhën e huaj, atëherë mund të ulet edhe gjendja e ankthit. Ndërsa gjendja e ankthit mund të rritet nëse rriten përvojat negative të nxënësit.

Pavarësisht se është e pranuar botërisht nga studiuesit e gjuhës së huaj se ankthi është faktori më i fuqishëm që pengon mësimin e gjuhës së huaj (Krashen, 1981; Naiman 1975; Rivers, 1964), kërkimet tregojnë se marrëdhënia e ankthit me arrijtet në gjuhën e huaj është delikate dhe në vëzhgimin e kësaj marrëdhënieje duhet konsideruar natyra për konceptin e ankthit dhe situatë, në të cilën po investigohet kjo marrëdhënie (cit. tek Gardner R.C., 1985). Për shembull, në studimin e parë Gardner e Lambert (1959) dhe Tarampi (1968), raportuan rezultate nul dhe jo të qëndrueshme kur vëzhguan rolin e ndjeshmërisë së audiencës, duke ngritur hipotezën se frika nga vlerësimi i të tjerëve do të ndërhynte tek arrijtet e nxënësve në gjuhën e huaj. Të dy studimet dështuan së provuari se ekzistonte marrëdhënie. Clemenet, Gardner dhe Smythe (1977), gjetën për frankofonët që mësonin gjuhën angleze në Kanada se rëndësia relative e ankthit në klasë, në orën e gjuhës angleze, ishte më e madhe kur implikoheshin faktorët kulturorë. Në studimin e tyre me dy kampione, ata përfi tuan një faktor, që u përkufi zua si *vetëbesimi në gjuhën angleze*, i cili mori ngarkesa negative të konsiderueshme nga ankthi i përjetuar në orën e mësimin, përdorimi i gjuhës angleze, eksperiencia me gjuhët e huaja, qëndrimet ndaj lëndës së gjuhës së huaj dhe motivimi për të mësuar gjuhën e huaj. Njerëzit, që janë më tepër të shqetësuar, kanë rezultate më të ulëta në testet e aftësisë intelektuale, se sa njerëz që janë më pak të shqetësuar, dalin në përfundim disa studiues si Sarason, Davidson, Lightall, etj. Ankthi ndërhyr dhe në kryerjen e detyrave më komplekse apo atyre detyrave që nuk janë praktikuar më parë (Musai, B., 1999).

Rezultatet e marrëdhënies së faktorit të ankthit me notën në lëndën e gjuhës së huaj nuk janë të qëndrueshme. Chastian (1975) investigoi këtë marrëdhënie me disa grupe nxënësish që mësonin gjuhë të huaja të ndryshme, dhe pavarësisht se mori rezultate domethënëse dhe zbuloi lidhjen me notën për grupin e nxënësve, që mësonin gjuhën spanjolle, nuk arriti në të njëjtin rezultat për lidhjen e faktorëve për grupin, që mësonin gjuhën gjermane ose franceze, pasi nuk zbuloi se dy faktorët korelonin me njëri-tjetrin (Gardner, R., 1985).

Sidoqoftë, në studimet e Gardner-it (1977, 1985, 2006, 2007) është mbështetur hipoteza se ankthi ndikon negativisht tek faktori i suksesit të nxënësve për mësimin e gjuhës së huaj, madje dhe tek motivimi dhe qëndrimet

për të mësuar gjuhën e huaj. Gardner, Smythe, Clement, dhe Gliksmann (1976), morën një kampion studimi prej 1000 nxënësish në Kanada, ku gjetën se korelimet më të larta të notës ishin me faktorin e ankthit në mësimin e gjuhës së huaj.

Personaliteti

Personaliteti i nxënësit, sipas opinionit të shumë mësuesve të gjuhëve të huaja, ndihmon në suksesin apo në mosesuksesin e procesit të të nxënies të një gjuhë të huaj. Ka disa studiues që pohojnë se disa faktorë afektivë si raporti ekstraversi/introversi (Busch, 1982; Strong, 1983), empatia (Guioa, 1967), vetëvlerësimi (Gardner e Lambert, 1972) etj, të përmbledhur në termin "personalitet", ndikojnë në të nxënies e nxënësit në mësimin e gjuhëve të huaja. Disa studime kanë dëshmuar se nxënësit që zotëronin një forcë të madhe vetëvlerësimi apo siguri të madhe në vetvete, arrinin rezultate më të mira në gjuhë të huaj. Por ka dhe disa subjekte frenues në mësimin e gjuhës së huaj. Një eksperiment i veçantë është kryer me disa subjekte. Këtyre subjekteve u është dhënë një sasi e vogël valiumi apo alkoli, dhe më pas ju është kërkuar të shqiptojnë disa rrokje në një gjuhë të huaj të panjohur. Përdorimi valiumit nuk ka prodhuar ndonjë efekt. Ndërsa përdorimi i alkolit ka bërë që këta persona të kishin një shqiptim shumë të mirë të këtyre gjuhëve. Kjo ndodh për shkak të uljes së ndjenjës së frenimit nga substanca e marrë (Guioa, 1972).

Studimet e Krashen (1978) kanë dëshmuar se sa më i sigurtë në vetvetë të jetë një nxënës, aq më pak ai e përdor "monitorin", duke arritur kështu rezultate të shkëlqyera. Ndërsa, ata nxënës që përdorin, apo abuzojnë me përdorimin e "monitorit", tregojnë se janë të pasigurtë në aftësitë e tyre gjuhësore dhe se i kushtojnë rëndësi jo aq përmbajtjes dhe komunikimit sesa saktësisë së fjalive që përdorin. Personat që përdorin pak këtë sistem të brendshëm kontrolli kanë rezultuar të jenë më ekstravers dhe më pak frenues. Ndërsa, ata nxënës që kanë një ndjenjë të ulët vetëvlerësimi dhe janë frenues, rezultojnë se përdorin shumë pikërisht këtë sistem të brendshëm kontrolli.

Inteligjenca

Disa studiues kanë parë një lidhje të ngushtë mes inteligjencës së individit dhe të nxënies të gjuhëve të huaja. Sot ka shumë botime rreth këtij korrelacioni, por pavarësisht kësaj, ende vazhdon të ketë një lloj paqartësie mbi këtë lidhje. Megjithatë, dy koncepte janë të qartë:

- së pari, inteligjenca është aftësi përshtatjeje me mjedisin dhe nga njëra anë karakterizohet nga një bazë e bashkëlindur dhe nga ana tjetër nga ndikimi i faktorëve shoqëror dhe mjedisor.
- së dyti, inteligjenca rritet me rritjen në moshë të individit, kur ai arrin të kryejë veprime mendore dhe veprimtari më të komplikuar.

Ideja e përgjithshme është se inteligjenca është sinonim i aftësive konjitive, i aftësive që bëjnë të mundur që disa individ të nxënë më shumë se disa individ të tjerë. Disa

psikologë mendojnë se aftësitë konjitive nuk mund të përshkruhen me termat e një aftësie të vetme. Ndërsa disa të tjerë mendojnë se ato nuk mund të maten. Paaftësia për t'u matur ndodh se truri i mban të ndara shumë funksione duke i vendosur në qendra të veçanta. Ndryshe mund të themi se pjesëve të ndryshme të trurit i asociohen funksione të ndryshme konjitive. Për shembull, hemisfera e djathtë e trurit është e lidhur me vetëdijen e stimulit verbal. Inteligjenca, me zhvillimin e individit i ka siguruar mbijetesën edhe individëve shumë të brishtë nga pikëpamja morfologjike dhe imunitare. Prandaj shpesh inteligjenca është konsideruar si shprehja maksimale e ndërveprimit përshtatës midis organizmit dhe mjedisit. Shpesh, inteligjenca është përkufizuar edhe si aftësi e të nxënies, pasi ajo bën të mundur që njeriu të ndërtojë e krijojë lidhje dhe shprehë gjithnjë e më të ndërlikuara dhe të arrijë të përshtatet me realitetin rrethues, jo vetëm duke pranuar atë çfarë i ofron mjedisi, por edhe duke ndryshuar disa aspekte që mund ta bëjnë më të përshtatshëm për jetën e individëve. Disa studiues të shkollës angleze (Burt, Vernon, Eysenck) kanë pohuar se inteligjenca duhet të konsiderohet në mënyrë hierarkike. Studiues të tjerë si Kelly, Thurstone, French, Guilford e të tjerë studiues të shkollës amerikane, e kanë përkufizuar inteligjencën si të përbërë nga një sërë modelesh më "barazimtare", në të cilën faktorët e evidentuar, konsiderohen të një rangui të barabartë dhe në marrëdhënie të ngushtë me njëri-tjetrin (A. Galeazzi, E. Franceschina, 1997).

Shpjegimi mbi konceptin e inteligjencës është shoqëruar për një kohë të gjatë nga debate mes atyre që mbështetnin faktin se inteligjenca është e trashëguar dhe atyre që mendojnë se inteligjenca ndikohet nga faktorë që lidhen me mjedisin, edhe pse niset nga një bazë e bashkëlindur. Aktualisht mendohet se pasuria mendore është e përcaktuar nga një "bashkim i komponentëve gjenetikë, funksioneve shqisore dhe motorike, kulturës dhe ndjenjave". Duke pohuar që inteligjenca është e lindur, mund të pohohet se inteligjenca shfaqet nëpërmjet mënyrave të ndikuara nga të nxënies apo nga variabla të tjerë që ndërhyjnë. Eysenck është midis studiuesve që mbështesin këtë teori. Ai shprehet se 80% e pasurisë mendore të individit është e trashëguar dhe vetëm 20% është e ndikuar nga faktorë të ambientit. Gjykimet e tij interpretohen nga Hebb (1970, në A. Galeazzi, E. Franceschina, 1997) si plotësisht të kota, pasi lidhja midis trashëgimisë dhe mjedisit nuk është e shtueshme, por e shumëzueshme dhe e ndërveprueshme. Ata pohojnë se as pasuria mendore e lindur dhe as mjedisi rrethues, nuk mjaftojnë, kur janë të ndarë nga njeri-tjetri, për të zhvilluar një nivel të mjaft ueshëm inteligjence. Rritja e nivelit të inteligjencës përgjithësisht i detyrohet shkollimit. Shkolla ndihmon zhvillimin e aftësive më të larta. Prandaj, individit që ka arritur të kapërcejë shumë pengesa dhe ka arritur nivele të larta shkollimi, zakonisht konsiderohet si person inteligjent, pasi ka ditur të përfitojë nga kapacitetet e tij intelektuale. Ndërsa, në të kundërt, kush paraqet vështirësi në të nxënë apo nuk arrin të ketë rezultate të kënaqshme, shpesh gjykohet si person me inteligjencë të ulët. Charles

Spearman ka treguar se nga njera anë është ekzistenca e të ashtuquajturit faktori *g*, faktori i përgjithshëm i inteligjencës që është i trashëguar, dhe nga ana tjetër është ekzistenca e shumë faktorëve të tjerë të veçantë për çdo lloj detyre, e ndjeshme ndaj ndikimeve të mjedisit (A. Galeazzi, E. Franceschina, 1997).

Jean Piaget e përkufizon inteligjencën si përshtatje të individit me mjedisin. Studimet tija nuk janë përqendruar vetëm në inteligjencën gjuhësore apo konceptuale, por edhe në format embrionale të zhvillimit mendor ku aspektet më instiktive, që shpesh nënvlerësohen, nuk janë tjetër veçse themelet e aftësive të ardhshme. Piaget, nëpërmjet provave që mund të duken edhe elementare, ka studiuar kalimet zhvillimore të nevojshme për përparimin intelektual. Fëmijë a ndërton struktura gjithnjë e më komplekse, të cilat zëvendësojnë ato të mëparshmet falë proceseve të asimilimit (kur të dhëna të përvojës asimilohen në skemat mendore që ekzistojnë) dhe proceseve të riparimit (kur vetë strukturat ndryshojnë për t'u përshtatur me realitetin e ri). Ato përcaktojnë, sigurisht në mënyrë të pavarësisht, zhvillimin intelektual të individit. Teoria e inteligjencave të shumëfishta është shumë e dobishme për mësuesit që të kuptojnë dallimet midis nxënësve si dhe mënyrat përkatëse për t'u afruar me ta dhe për t'i ndihmuar në të nxënë. Por kjo teori ka në vetvete një sërë vështirësish pedagogjike të përmbledhura nga Armstrong (1994, në M.A. Christion, 1998). Kjo sepse çdo individ i përmban të tërë inteligjencat dhe secila prej tyre mund të zhvillohet dhe mund të veprojë në harmoni me të tjerat. Nga ana tjetër duke qenë se çdo individ është ndryshe nga tjetri dhe do të ketë personalitet dhe temperament të veçantë sepse profilet e inteligjencave janë të ndryshëm.

Gjinia

Një tjetër aspekt i të nxënit të gjuhëve të huaja që kërkon studime të mëtejshme ka të bëjë me gjininë. Nga një studim me nxënës të arsimit fillor dhe të mesëm në SHBA, mbi të nxënit e gjuhëve orientale si ajo kineze, japoneze apo koreane, ka rezultuar se vajzat paraqisnin një motivim shumë më të fortë kundrejt djemve. Nuk është e qartë nëse në këtë rast, suksesi në të nxënit e gjuhëve të gjinisë femërore, lidhet me tipin e socializimit që i bën femrat më të predispozueshme ndaj një qëndrimi pozitiv ndaj gjuhëve apo lidhet me faktin se nxënësit e përdorur në pjesën më të madhe të eksperimenteve ishin femra. Megjithatë është e sigurt se gjinia femërore është më e prirur të përshtatet me një rol. Nga ana tjetër mjaft interesante kanë qenë edhe dallimet e hasura në nivelin e inteligjencës. Studimet kanë treguar se ka një numër më të madh të gjinisë mashkullore që kanë nivel të ulët inteligjence. Ndërsa gjinia femërore mbizotëron në fashën qëndrore. Djemtë duken se kanë një koeficient inteligjence më variabël kundrejt atij të vajzave që është më uniform (A. Galeazzi e E. Franceschina, 1997).

Referenca

- Aglioti S.M., Fabro F., *Neuropsicologia del linguaggio*, Il Mulino, Bologna, 2006.
- Benson, P. (2001) *Teaching and Researching Autonomy in Language Learning*. London: Longman.
- Cardona, M. (2008) “L'insegnamento e l'apprendimento del lessico in ambiente CLIL”, në M. Cardona, *Apprendere le Lingue in Ambienti CLIL. Aspetti Teorici e Percorsi Applicativi*. Bari: Cacucci Editore.
- Doughty, C. (1991) “Second language instruction does make a difference: evidence from an empirical study of second language relativisation”, *Studies in Second Language Acquisition*.
- Glazer, R. (1976). *Components of a psychology of instruction: Toward a science of design*. *Review of Educational Research*, 46, 1-24. Cit. tek Gardner R. C., 2005, *Integrative motivation and second language acquisition*.
- Macaro, E. (1997) *Target Language, Collaborative Learning and Autonomy*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Wilens, W. (1991) *Questioning Skills for Teachers*. (Third Edition). Washington DC: National Educational Association.

Strategjitë, Sfidat dhe Përfitimet Kognitive dhe Sociale të Mësimi të Gjuhës së Huaj te Fëmijët me Çrregullime të Spektrit të Autizmit

Dr. Arbana Zhapaj

"Universiteti Ismail Qemali"

arbana.zhapaj@univlora.edu.al

Dr. Adriana Qafa

Universiteti "Barleti", Tiranë

diana.qafa@gmail.com

Abstrakt

Ky studim synon të shqyrtojë efektet dhe përfitimet e mësimi të gjuhës së huaj te fëmijët me çrregullime të spektrit të autizmit (ÇSA), duke analizuar sfidat specifike, strategjitë efektive të mësimdhënies dhe ndikimin e bilingualizmit në zhvillimin e tyre kognitiv dhe social. Në bazë të një analize të literaturës ekzistuese dhe të dhënave empirike të mbledhura nga një grup fëmijësh të përzgjedhur, studimi eksploron rolin e metodave vizuale, përforsimit të përsëritur dhe mbështetjes së strukturave për mësimin e gjuhës së huaj në kontekstin e ÇSA. Rezultatet sugjerojnë se fëmijët me autizëm kanë aftësi të mësimi të gjuhës së huaj të ngjashme me fëmijët neurotipikë, por kërkojnë qasje të përshtatura për shkak të ndjeshmërisë së tyre sensore dhe stilit të të nxëni. Për më tepër, studimi zbulon se përfitimet potenciale të bilingualizmit përfshijnë përmirësimin e fleksibilitetit kognitiv dhe përforsimin e aftësive sociale, duke theksuar rëndësinë e mjediseve mbështetëse dhe të qëndrueshme në procesin e të mësuarit. Ky hulumtim kontribuon në kuptimin e sfidave dhe mundësive për mësimin e gjuhëve të huaja tek fëmijët me ÇSA dhe sugjeron implikime për praktikën arsimore dhe ndërhyrjet terapeutike.

Fjalë kyçe: Çrregullimet e spektrit të autizmit (ÇSA), mësimi i gjuhës së huaj, zhvillimi kognitiv, aftësi sociale, strategji të mësimdhënies, ndërhyrjet terapeutike

Abstract

This study aims to explore the effects and benefits of foreign language learning in children with Autism Spectrum Disorder (ASD), analyzing specific challenges, effective teaching strategies, and the impact of bilingualism on their cognitive and social development. Based on a review of existing literature and empirical data gathered from a selected group of children, the study examines the role of visual methods, repetitive reinforcement, and supportive structures in foreign language learning within the context of ASD. The results suggest that children with autism have language learning abilities similar to neurotypical children but require adapted approaches due to sensory sensitivities and unique learning styles. Furthermore, the

study finds that potential benefits of bilingualism include enhanced cognitive flexibility and strengthened social skills, underscoring the importance of supportive and consistent environments in the learning process. This research contributes to the understanding of challenges and opportunities in foreign language acquisition for children with ASD and suggests implications for educational practice and therapeutic interventions.

Keywords: Autism Spectrum Disorder (ASD), foreign language learning, cognitive development, social skills, teaching strategies, therapeutic intervention

1. Hyrje

Mësimi i gjuhës së huaj për fëmijët me çrregullime të spektrit të autizmit (ÇSA) është një fushë e rëndësishme kërkimore, pasi ka potencialin për të zhvilluar aftësitë sociale, kognitive dhe komunikative të këtyre fëmijëve. Sidoqoftë, procesi i të mësuarit të një gjuhe të huaj mund të përballë me sfida të veçanta për fëmijët me ÇSA, të tilla si vështirësi në përpunimin e informacionit, ndjeshmëri sensoriale të lartë dhe mungesë fleksibiliteti në ndërveprime sociale. Megjithatë, hulumtimet e fundit tregojnë se, nëse ofrohet mbështetje e përshtatur dhe strategji të mësimdhënies të fokusuara, fëmijët me ÇSA mund të zhvillojnë aftësi gjuhësore dhe sociale të ngjashme me ato të fëmijëve neurotipikë.

Ky studim ka si qëllim shqyrtimin e efekteve të mësimi të gjuhës së huaj te fëmijët me ÇSA, duke u fokusuar në strategjitë e mësimdhënies që mund të mbështesin procesin e të nxëni. Teoritë e njohura të të nxëni, si Teoria e të Nxëni Socio-Kognitiv (Bandura), Teoria e Zonës proksimale të zhvillimit (Vygotsky), dhe Teoria e Inteligjencave të Shumëfishta (Gardner), ofrojnë një kuadër të fortë për zhvillimin e metodave të mësimdhënies që janë të përshtatshme për fëmijët me ÇSA. Përdorimi i qasjeve vizuale, strukturuar dhe të përsëritura, si dhe përdorimi i mjediseve mbështetëse dhe të adaptuara, mund të kontribuoni në arritjen e rezultateve të suksesshme.

Ky studim gjithashtu shqyrton përfitimet dhe sfidat e bilingualizmit për fëmijët me ÇSA, duke sugjeruar që bilingualizmi mund të sjellë përfitime kognitive dhe

sociale, duke përmirësuar fleksibilitetin kognitiv dhe ndërgjegjësimin metalinguistik. Në këtë kontekst, mësimi i një gjuhe të huaj mund të ndikojë në zhvillimin e aftësive për të zgjidhur probleme dhe për të rritur kapacitetet e komunikimit të fëmijëve me ÇSA.

Ky studim ofron një pasqyrë të thelluar mbi mënyrat se si mund të përmirësohen qasjet dhe strategjitë e mësimdhënies për këtë grup fëmijësh, duke ndihmuar për të krijuar mundësi të reja për mësim dhe zhvillim.

Literatura

Teoritë e përmendura dhe autorët që i kanë zhvilluar ato kanë një histori të gjatë dhe të rëndësishme në psikologji dhe edukim. Ja një përmbledhje e teorive të mbështetura me vitet kur ato u prezantuan dhe u zhvilluan më tej:

Teoria e të nxënës socio-kognitiv (Albert Bandura 1986) Kjo teori fillimisht u prezantua me eksperimentin e famshëm të "Bobo Doll" (1961), ku Bandura demonstroi rëndësinë e të mësuarit përmes vëzhgimit dhe imitimit. Më pas, në vitin 1986, ai e përmirësoi teorinë duke futur konceptin e "vetë-efikasitetit". Edukimi me metoda vizuale dhe modelime për fëmijët me ÇSA është një shembull praktik i aplikimit të kësaj teorie.

Teoria e zonës proksimale të zhvillimit (Lev Vygotsky) Vygotsky theksoi rëndësinë e ndërveprimit social në zhvillimin kognitiv dhe "zonës së afërt të zhvillimit", ku mësimi ndodh përmes mbështetjes së dhënë nga të tjerët. Mbështetja graduale (scaffolding) është një metodë e përdorur gjerësisht për të ndihmuar fëmijët me ÇSA.

Teoria e inteligjencave të shumëfishta (Howard Gardner 1983) Gardner propozoi që inteligjenca nuk është njësi unike, por ekziston në forma të ndryshme si inteligjenca vizuale, gjuhësore, muzikore, dhe të tjera. Në edukimin e fëmijëve me ÇSA, përdorimi i qasjeve multisensore (muzikë, art, lëvizje) ndihmon në përfundimin e të nxënës. Teoria e përpunimit të informacionit (Richard Atkinson dhe Richard Shiffrin: 1968) Teoria e tyre fokusohet në proceset e memorjes, përfshirë kodimin, ruajtjen dhe rikthimin e informacionit. Për fëmijët me ÇSA, përdorimi i metodave të përsëritjes dhe ndihmave vizuale ndihmon në mbajtjen e njohurive.

Teoria e ndjeshmërisë sensore (Winnie Dunn 1997) Kjo teori përshkruan mënyrën si individët përpunojnë stimujt sensorialë dhe ndikimin që kjo ka në sjelljen dhe të mësuarit e tyre. Krijimi i një mjedisi të qetë dhe përshtatja e aktiviteteve për ndjeshmërinë sensore janë të rëndësishme për fëmijët me ÇSA.

Teoria e Bilingualizmit dhe Fleksibilitetit Kognitiv Kërkime të lidhura me këtë teori datojnë nga vitet 1960 (Jim Cummins dhe Lambert Wallace) dhe më tej në vitet 2000 për lidhjen me ÇSA. Studimet tregojnë se përvetësimi i dy ose më shumë gjuhëve përmirëson fleksibilitetin kognitiv dhe ndërgjegjësimin metalinguistik. Nxitja e përdorimit të dy gjuhëve në mënyrë të ndërthurur është thelbësore në mësimdhënien për fëmijët me ÇSA.

Këto teori dhe vitet e zhvillimit ofrojnë një kornizë të pasur për të ndërtuar argumente teorike dhe praktike për studimin.

Studime për mësimin e gjuhëve të huaja nga fëmijët me çrregullime të spektrit të autizmit (ÇSA):

English as secondary language learning and autism spectrum disorder. Haida Umiera Hashim, Melor Md Yunus, Helmi Norman 2021. Studimi shqyrton pengesat që hasin fëmijët me ÇSA dhe mësuesit në mësimin e anglishtes si gjuhë e dytë. Bazuar në intervista dhe vëzhgime në dy qendra autizmi në Malajzi, kërkimi identifikoi ndjeshmërinë sensore dhe vështirësitë në të kuptuarin abstrakt si sfida kryesore. Edukimi me qasje të personalizuar dhe mbështetje të vazhdueshme mund të ndihmojë në tejkalimin e barrierave.

Innovative methods for teaching language to children with autism. Sally Parsons, Connie Kasari 2017. Ky studim eksploron teknologjitë dhe qasjet inovative për zhvillimin e aftësive gjuhësore tek fëmijët me ÇSA. Në mënyrë të veçantë, përdorimi i aplikacioneve dhe mjeteve interaktive për të thjeshtuar të mësuarin e një gjuhe të huaj. Teknologjitë interaktive ofrojnë fleksibilitet dhe mundësi për përshtatje individuale, të cilat janë kritike për suksesin e fëmijëve me ÇSA.

Bilingualism and autism spectrum disorder. Ioulia Kovelman, Stephanie A. Baker, Laura-Ann Petitto. 2020. Kërkimi shqyrton ndikimin e bilinguizmit në zhvillimin kognitiv dhe social të fëmijëve me ÇSA. Autorët zbuluan se përvetësimi i dy gjuhëve mund të përmirësojë fleksibilitetin kognitiv dhe përqendrimin. Me mbështetje adekuate, fëmijët me ÇSA kanë kapacitete të ngjashme me fëmijët neurotipikë për të mësuar dy gjuhë, por u nevojiten qasje të strukturuar.

Strategjitë multisensore në mësimdhënie. Kelley A. Sumner, Deborah Keen 2019. Këta autorë rekomandojnë qasje multisensore dhe përdorimin e ndihmave vizuale në mësimdhënie. Për shembull, përdorimi i grafikëve, objekteve dhe aktiviteteve fizike për të ndihmuar nxënësit në mbajtjen e njohurive. Struktura dhe përsëritja janë elemente të rëndësishme për zhvillimin e aftësive gjuhësore.

Early studies on autism and language learning. Smith, T. & Bryson, S. E. 2014. Një nga studimet e hershme mbi aftësitë gjuhësore tek fëmijët me ÇSA, duke vënë theksin te përfshirja e hershme dhe ndërhyrjet terapeutike për të përmirësuar aftësitë gjuhësore dhe sociale. Ndërhyrjet në moshë të hershme janë kritike për suksesin e mësimin të gjuhës.

Këto kërkime ofrojnë një bazë të pasur për të zhvilluar strategji të personalizuar në mësimdhënie dhe sugjerojnë se me mbështetje adekuate, fëmijët me ÇSA mund të kenë sukses në mësimin e gjuhëve të huaja.

Metodologjia e studimit

Ky studim ka përdorur një qasje cilësore dhe përshkimore për të analizuar efektet e mësimin të gjuhës së huaj te fëmijët me çrregullime të spektrit të autizmit (ÇSA). Metodologjia e përdorur përfshin dy faza kryesore: analizën e literaturës dhe mbledhjen e të dhënave empirike.

Analiza e literaturës:

Në fazën e parë, është realizuar një shqyrtim i gjerë

i literaturës ekzistuese mbi mësimin e gjuhëve të huaja te fëmijët me ÇSA. Ky shqyrtim është bazuar në studime të mëparshme që ndërlidhen me strategjitë e mësimdhënies, sfidat dhe përfitimet e bilingualizmit, si dhe aplikimin e teorive të të nxënës, si ajo socio-kognitive e Bandura-s dhe teoritë e zhvillimit të Vygotsky-t. Kjo ka mundësuar një kuptim më të thellë të mekanizmave që ndihmojnë apo pengojnë procesin e të mësuarit të gjuhës së huaj në këtë grup fëmijësh.

Mbledhja e të dhënave empirike:

Për të mbledhur të dhëna empirike, është përdorur një dizajn studimi rastësor ku janë përfshirë mësues dhe fëmijë me ÇSA të cilët po mësojnë gjuhën e huaj. Një numër i kufizuar shkollash prej 5 shkollash të ciklit të ulët në qytetin e Tiranës janë përzgjedhur për të realizuar vëzhgimin dhe intervistat. Pyetësorët janë ndarë me 30 mësues për të kuptuar metodat e përdorura në mësimdhënie dhe sfidat që ata përballen. Po ashtu, janë realizuar intervista me specialistë për të mbledhur mendime mbi efektivitetin e strategjive të mësimdhënies dhe ndikimin e bilingualizmit te fëmijët me ÇSA.

Vëzhgimi i mësimin dhe interaktivitetit:

Një tjetër komponent i metodologjisë është vëzhgimi direkt i seancave mësimore, ku janë monitoruar 7 fëmijë me ÇSA gjatë mësimin të gjuhës së huaj. Ky vëzhgim ka ndihmuar në identifikimin e sjelljeve, reagimeve dhe interaksioneve që ndihmojnë apo pengojnë të nxënës e gjuhës. Vëzhgimi i aktiviteteve të strukturara dhe të përsëritura, si dhe përdorimi i teknologjive ndihmëse, ka ofruar informacione të vlefshme për efektivitetin e strategjive të përdorura.

Përpunimi i të dhënave:

Të dhënat nga pyetësorët dhe intervistat janë analizuar përmes metodave të analizës së përmbajtjes dhe kodifikimit tematik. Ky proces ka mundësuar identifikimin e modeleve dhe tendencave të zakonshme në praktikat e mësimdhënies dhe në përvojat e fëmijëve, duke përfshirë përfitimet dhe sfidat që ata përjetojnë gjatë mësimin të një gjuhë të huaj.

Etika e studimit:

Studimi është zhvilluar duke respektuar parimet etike të kërkimit. Kjo përfshin marrjen e pëlqimeve të informuara nga pjesëmarrësit dhe sigurimin e konfidencialitetit të të dhënave. Fëmijët dhe prindërit e tyre janë njoftuar për natyrën e studimit dhe përfitimet e mundshme nga pjesëmarrja.

Kjo qasje metodologjike mundëson një analizë të thelluar të mënyrës se si fëmijët me ÇSA mësojnë gjuhën e huaj dhe si mund të optimizohen strategjitë e mësimdhënies për të mbështetur më mirë këtë proces.

Analiza e të dhënave:

Në këtë studim, të dhënat e mbledhura nga pyetësorët, intervistat dhe vëzhgimi direkt i seancave mësimore janë analizuar për të identifikuar temat kryesore dhe tendencat që lidhen me mësimin e gjuhës së huaj nga fëmijët me çrregullime të spektrit të autizmit (ÇSA). Analiza ka përfshirë dy nivele kryesore: një nivel që lidhet

me perceptimet e mësuesve për sfidat dhe mundësitë gjatë mësimdhënies, dhe një nivel që lidhet me sjelljen dhe angazhimin e fëmijëve gjatë mësimin.

Sfidat e mësimdhënies: Sipas të dhënave nga pyetësorët dhe intervistat me mësuesit, një sfidë e rëndësishme që ata kanë hasur është ndjeshmëria sensoriale e lartë e fëmijëve me ÇSA. Mësuesit kanë raportuar se fëmijët mund të kenë vështirësi me stimuj të tepruar, si drita të forta dhe zhurma, gjë që mund të ndalojë përqendrimin dhe të ndikojë në mënyrën si ata reagojnë ndaj materialeve mësimore. Po ashtu, ata kanë vënë re se fëmijët me ÇSA shpesh kanë nevojë për më shumë kohë për të përpunuar informacionin dhe mund të kenë vështirësi me abstraksionin e fjalive komplekse. Një sfidë tjetër është mungesa e pajisjeve teknologjike nëpër shkollat sidomos për nxënësit me ÇSA.

Përdorimi i strategjive vizuale dhe multisensore: Të dhënat tregojnë se përdorimi i metodave vizuale dhe multisensore ka ndihmuar fëmijët të përmirësojnë angazhimin e tyre në procesin e të nxënës. Mësuesit kanë përdorur karta me figura, diagramë, dhe aplikacione teknologjike për të ndihmuar fëmijët të lidhin fjalët me imazhe. Këto strategji, të mbështetura nga metoda të përsëritura dhe strukturuar, kanë rezultuar efektive në forcimin e kujtesës dhe aftësive të komunikimit të fëmijëve.

Përfitimet e bilingualizmit: Sipas analizës së të dhënave, fëmijët që mësonin dy gjuhë në një kontekst të strukturuar dhe të përsëritur treguan përmirësime në fleksibilitetin kognitiv dhe aftësitë për të kaluar nga një gjuhë në tjetrën. Mësuesit raportuan se përdorimi i dy gjuhëve ka ndihmuar në përmirësimin e ndërgjegjësimit metalinguistik të fëmijëve, duke i ndihmuar ata të kuptojnë strukturat gramatikore dhe fjalorin më mirë.

Përvoja e fëmijëve gjatë mësimin: Vëzhgimi i seancave mësimore ka treguar se fëmijët me ÇSA shpesh përdorin mundësitë për të shprehur veten në mënyra kreative, duke përdorur lëvizje dhe elemente vizuale për të mbështetur komunikimin e tyre. Përveç kësaj, ata reagojnë më mirë kur mësimi është i strukturuar dhe ka një plan të qartë. Fëmijët që ishin përfshirë në aktivitete interaktive, si lojëra ose simulime, treguan përmirësime më të mëdha në komunikim dhe angazhim social.

Rëndësia e mbështetjes individuale: Mësuesit theksuan rëndësinë e mbështetjes individuale dhe mbikëqyrjes gjatë mësimin të gjuhës së huaj. Ata sugjeruan që mundësitë për një qasje më të personalizuar, duke përdorur ndihmë të veçantë për fëmijët që përballen me vështirësi, janë të nevojshme për të mundësuar një përparim të qëndrueshëm.

Në përmbledhje, analiza e të dhënave tregon se mësimi i gjuhës së huaj për fëmijët me ÇSA mund të jetë i suksesshëm nëse përdoren strategji të përshtatura dhe mbështetje e vazhdueshme, duke përfshirë metoda vizuale, struktura të përsëritura dhe një qasje që i përfshin fëmijët në aktivitete të ndihmuara dhe interaktive. Këto rezultate mbështesin idenë që, me mbështetje të duhur, fëmijët me ÇSA mund të zhvillojnë aftësi gjuhësore dhe sociale të ngjashme me ata të fëmijëve neurotipikë.

Përfundime dhe rekomandime

Përfundime:

Studimi ka nxjerrë në pah disa aspekte të rëndësishme lidhur me mësimin e gjuhës së huaj te fëmijët me çrregullime të spektrit të autizmit (ÇSA). Pavarësisht se fëmijët me ÇSA mund të hasin vështirësi të natyrshme si rezultat i ndjeshmërisë sensoriale, mendimit abstrakt dhe procesimit më të ngadaltë të informacionit, ata kanë aftësi të mësojnë gjuhë të huaja, për veçoritë e tyre të mësimin dhe përvojat e përshtatura.

Strategjitë vizuale dhe multisensore (si përdorimi i kartave me figura, diagramëve dhe aplikacioneve teknologjike) kanë qenë veçanërisht të dobishme për përmirësimin e aftësive të komunikimit dhe përfundimin e kujtesës.

Përsëritja dhe struktura e mësimin kanë ndihmuar në mbajtjen e informacionit dhe ndihmuar fëmijët të përsërisin sjelljet gjuhësore.

Bilingualizmi ka sjellë përfitime të dukshme për fleksibilitetin kognitiv dhe aftësitë metalinguistike të fëmijëve, duke përmirësuar aftësinë për të kaluar nga një gjuhë në tjetrën.

Rekomandime:

Përdorimi i metodave të mësimin të përshtatura: Mësuesit duhet të përdorin strategji të ndryshme dhe fleksibël për t'iu përshtatur nevojave të fëmijëve me ÇSA. Kjo mund të përfshijë përdorimin e ndihmës vizuale dhe multisensore, aktiviteteve interaktive dhe teknologjisë për të përforcuar përvetësimin e gjuhës.

Trajnimi i mësuesve: Mësuesit duhet të trajnohen më mirë në strategjitë specifike për fëmijët me ÇSA. Kjo përfshin njohuri mbi ndjeshmërinë sensoriale, mënyrat e përmirësimit të ndërveprimeve sociale dhe aftësitë për të përdorur ndihma të përshtatura për procesin e të nxënës. Mbështetje për zhvillimin social: Aktivitetet që nxënësit ndërveprimin shoqëror dhe përdorimin e gjuhës në kontekste reale janë të rëndësishme për zhvillimin social të fëmijëve me ÇSA. Lojërat dhe simulimet mund të ndihmojnë në zhvillimin e aftësive për të komunikuar dhe bashkëpunuar në situata të ndryshme.

Nxitja e bilingualizmit: Përdorimi i dy gjuhëve duhet të inkurajohet, duke ofruar mundësi që fëmijët të përdorin të dyja gjuhët në mënyrë të strukturuar dhe të kontrolluar. Kjo qasje mund të rrisë fleksibilitetin kognitiv dhe aftësinë për të lëvizur midis sistemeve gjuhësore të ndryshme.

Përmirësimi i mjediseve mësimore: Duhet të krijohen kushte të qeta dhe të strukturuar për fëmijët me ÇSA, duke minimizuar stimujt e tepërt që mund të ndikojnë në përqendrimin e tyre. Mjediset që sigurojnë mbështetje të qëndrueshme dhe siguri mund të ndihmojnë në përmirësimin e angazhimit dhe të nxënës.

Në përmbljedhje, rezultatet e këtij studimi tregojnë se, duke përdorur qasje të personalizuar dhe mbështetje të qëndrueshme, fëmijët me ÇSA mund të arrijnë përparim të dukshëm në mësimin e gjuhëve të huaja dhe zhvillimin e aftësive sociale dhe kognitive.

Bibliografi

- Bandura, A. (2001). *Social cognitive theory: An agentic perspective*. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 1-26. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.1>
- Dunn, W. (2001). *The sensory profile: A tool for measuring the sensory processing patterns of children with autism and other disabilities*. *The Journal of Autism and Developmental Disorders*, 31(3), 179-185. <https://doi.org/10.1023/A:1010739115550>
- Gardner, H. (2011). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences (3rd ed.)*. Basic Books.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
- Atkinson, R. C., & Shiffrin, R. M. (1968). *Human memory: A proposed system and its control processes*. In K. W. Spence & J. T. Spence (Eds.), *The psychology of learning and motivation (Vol. 2, pp. 89-195)*. Academic Press.
- ERIC Clearinghouse on Disabilities and Gifted Education. (2009). *Autism and language learning: What works?* ERIC Digest. Retrieved from <https://eric.ed.gov/?id=ED456933>
- Frontiers in Psychology. (2021). *Bilingualism and cognitive flexibility in children with autism spectrum disorder*. *Frontiers in Psychology*, 12, 637154. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.637154>
- Learning for Justice. (2017). *Language acquisition for students with autism spectrum disorder*. Retrieved from <https://www.learningforjustice.org>
- Miller, M., & O'Connor, M. (2016). *Teaching foreign languages to children with autism spectrum disorder: A review of current research and strategies*. *International Journal of Special Education*, 31(1), 23-35.
- Siegel, L. S., & Johnson, C. D. (2015). *Autism and language development: An overview of current theories and treatments*. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45(8), 1007-1021. <https://doi.org/10.1007/s10803-015-2394-7>

Përdorimi i Teknologjisë së Informacionit si Mjet Didaktik në Ndhimë të Fëmijëve Disleksikë

Dr. Sulltana Bilbilaj

Faculty of Humanities
University of Vlora "Ismael Qemali" Albania

Abstrakt

Ky është një studim cilësor në të cilin morën pjesë pesë fëmijë me disleksi të çrregullimit të të nxënës. Këta pjesëmarrës ishin nga qyteti i Vlorës, Shqipëri, me këto të dhëna personale: K.M, nxënëse e shkollës së mesme "28 Nentori", klasa e 5-të; J.S., nxënëse e shkollës së mesme "Rilindja", klasa III; V.R. nxënës i shkollës së mesme "Ismael Qemali" klasa V, D.P, nxënëse e gjimnazit "Muco" Delo, klasë e parë dhe Xh.M, nxënëse e shkollës së mesme "Jani Minga" klasa e V. Disleksia u zgjodh si temë kryesore për shkak të mungesës së informacionit që prindërit, shkollat dhe kopshtet kanë për të. Pamundësia për të diagnostikuar dhe mungesa e njohurive për njohjen e simptomave të saj çon në përqendrimin e cilësive të fëmijëve, nëpërmjet paaftësisë së tij/saj për të mësuar dhe pasojave që lidhen me këtë. Këta fëmijë shpesh shoqërohen me cilësi negative si "dembel" ose "i vrazhdë", duke i fajësuar ata për paaftësinë e tyre. Përveç kësaj, është edhe më e vështirë të diagnostikosh këta individë pasi në përgjithësi ata kanë një inteligjencë mesatare ose mbi mesatare. Nuk është se nuk duan të mësojnë, por veçoria e tyre fizike/intelektuale i pengon nga kjo. Prania e mësuesve mbështetës të specializuar për çdo nxënës individual me çrregullimin e sipërpërmendur është një nga sukseset e mëdha të sistemit arsimor shqiptar. Është ende sfiduese të trajnohen vazhdimisht mësuesit në përgjithësi, dhe më e rëndësishmja të mbështeten mësuesit në mënyrë që të sigurohet mediumi i nevojshëm përmes të cilit këta fëmijë mund të mësojnë. Ndiham nuk duhet të ndalet në shkollë dhe duhet të bëhet edhe nga prindërit, gjë që e bën edhe më të rëndësishme përvojën e gjithë bashkëpunimit prindër-mësues. Këta fëmijë shpesh shoqërohen me cilësi negative si "dembel" ose "i vrazhdë", duke i fajësuar ata për paaftësinë e tyre. Përveç kësaj, është edhe më e vështirë të diagnostikosh këta individë pasi në përgjithësi ata kanë një inteligjencë mesatare ose mbi mesatare. Nuk është se nuk duan të mësojnë, por veçoria e tyre fizike/intelektuale i pengon nga kjo. Prania e mësuesve mbështetës të specializuar për çdo nxënës individual me çrregullimin e sipërpërmendur është një nga sukseset e mëdha të sistemit arsimor shqiptar. Është ende sfiduese të trajnohen vazhdimisht mësuesit në përgjithësi, dhe më e rëndësishmja të mbështeten mësuesit në mënyrë që të sigurohet mediumi i nevojshëm përmes të cilit këta

fëmijë mund të mësojnë. Ndiham nuk duhet të ndalet në shkollë dhe duhet të bëhet edhe nga prindërit, gjë që e bën edhe më të rëndësishme përvojën e gjithë bashkëpunimit prindër-mësues. Mjetet e sotme që janë të dobishme për të ndihmuar fëmijët disleksikë përfshijnë, por nuk kufizohen vetëm në, pajisje elektronike si kompjuterët, të cilat përdoren në këtë studim për qëllime ndihmëse. Në këtë studim janë gjetur njohuri teorike për disleksinë, kriteret diagnostike, klasifikimin e çrregullimeve të leximit, teoritë për disleksinë, disgrafinë, disortografinë etj. Vlen të përmendet pjesëmarrja aktive e prindërve fëmijët e të cilëve janë disleksikë në klasat online dhe përdorimi i teknologjisë së informacionit në shtëpi në përputhje me udhëzimet e dhëna. Si përfundim, u vërtetua se teknologjia e informacionit, në format e saj të ndryshme, mund të jetë një mjet ndihmës për fëmijët disleksikë, mësuesit dhe familjen.

Fjalët kyçe: çrregullime të të nxënës, disleksi, teknologji informacioni, mjete didaktike, rezultate akademike.

Abstract

This is a qualitative study in which five children with learning disorder/dyslexia participated. These participants were from Vlora city, Albania, with the following personal information: K.M, student of "28 Nentori" middle school, 5th grade; J.S., student of "Rilindja" middle-school, 3rd grade; V.R. student of "Ismael Qemali" middle school, 5th grade, D.P, student of "Muco" Delo middle school, first grade and Xh.M, student of "Jani Minga" middle school, 5th grade. Dyslexia was selected as the main topic due to the lack of information that parents, schools and kindergartens have about it. The inability to diagnose and the lack of knowledge in recognizing its symptoms leads to deterioration of the children's quality of life, through his/her inability to learn and consequences associated with that. These children are quite often associated with negative qualities such as "lazy" or "rude", thus blaming them for their inability. Adding to that, it is even more difficult to diagnose these individuals as they have in general an average or above average intelligence. It is not that they do not want to learn, but their physical/intellectual uniqueness prevents them from it. The presence of specialized supporting teachers for each individual student with the aforementioned disorder is one of the great successes of the Albanian educational

system. It is still challenging to constantly train teachers in general, and more importantly supporting teachers in order to provide the necessary medium through which these kids can learn. The help must not stop at school and should be done by parents as well, which makes then whole collaborative parent-teacher experience even more important. Today's tools that are useful in helping dyslexic children include, but are not limited to, electronic devices such as computers, which are used in this study for helping purposes. In this study is found theoretical knowledge about dyslexia, diagnostic criteria, reading disorder classification, theories about dyslexia, dysgraphia, dysorthographia etc. It is worth mentioning the active participation of parents whose children are dyslexic in online classes and usage of information technology at home in accordance with the given instructions. As a conclusion, it was proven that information technology, in its different forms, can be a helping tool for dyslexic children, teachers and family.

Keywords: *learning disorders, dyslexia, information technology, didactic tools, academic results.*

I: Hyrje

Konteksti i studimit

Ky studim fokusohet në rregullimet në të nxënë dhe sidomos në rregullimin e disleksisë që është një rregullim specifik në lexim, që manifestohet në subjekte inteligjente: Personat e prekur nga disleksia gjejnë vështirësi në automatizimin e procesit të përkthimit të shenjave grafike. Kjo vështirësi dekodifikimi, shfaqet si deficiet në shpejtësinë e të lexuarit, që ndikon në të kuptuarit e tekstit. Disleksia tashmë i takon rreth 6-17 % të popullsisë botërore. Disleksia i përket vetëm aktivitetit të transkodimit dhe nuk i takon fazës së të kuptuarit të tekstit. Fëmijët disleksikë janë të ngadaltë, shumë të ngadaltë, bëjnë gabime, kërcejnë në fjalë dhe rreshta. Vështirësia e të lexuarit shoqërohet shpesh me një rregullim të shpejtësisë dhe kujdesin e të shkruarit dhe manifestohet me gabime gramatike (**disortografia**) që e bën tekstin të palexueshëm edhe nga vetë autorët e tekstit **disgrafia**. Disleksia mund të shoqërohet me një rregullim në zonën e numrave e quajtur (**diskalkulia**) që shoqërohet me mungesë të aftësive të llogaritjeve aritmetike. Disleksia, disortografia, disgrafia dhe diskalkulia janë pjesë e rregullimeve specifike të nxënies (ASD). Disleksia mund të jetë e fituar apo e zhvilluar. Bazat biologjike të disleksisë shoqërohen nga dy hipoteza:

1. një deficiet në sistemin fonologjik, zonat që përpunojnë gjuhën verbale dhe
2. një deficiet i sistemit të përpunimit vizual, veçanërisht sistemi me një defekt magnocellular, i cili ka detyrën e përpunimit të informacionit në lëvizje ose në disa raste, të dy mekanizmat mund të përfshihen.

Vështirësia për të parë disleksinë ka dy faktorë të rrezikut, prania e një vonese ose një deficieti gjuhësorë ose trashëgiminë familjare. Fëmijët disleksikë mund të tregojnë mbivendosje rregullimi, disgrafi, diskalkuli, probleme vëmendjeje dhe hiperaktiviteti apo probleme emocionale.

1.2. Nevoja për këtë studim

Së pari, për të motivuar prindërit dhe mësuesit, në mënyrë që të kuptojnë se personat që vuajnë nga rregullimi i disleksisë, arrijnë sukses nëse përdorin strategji specifike të mësimdhënies e sidomos teknologjinë e informacionit, për tu bërë të suksesshem si shumë persona të tjerë në botë.

Së dyti, për shkak të rëndësisë që ka njohja e rregullimit të disleksisë, identifikimi i hershëm qysh në foshnjëri me qëllim orientimin e prindërve për diagnostikim dhe për vendin që duhet të zërë leximi në aktivitetet e jetës së përditshme.

1.3. Qëllimi i studimit

Përdorimi i strategjive specifike të mësimdhënies, sidomos përdorimi i teknologjisë së informacionit si mjet didaktik për të lehtësuar procesin e të nxënës tek fëmijët që vuajnë nga rregullimi i disleksisë.

VËSHTRIM TEORIK MBI STUDIUMIN

Disleksia¹ është një lloj specifik i paaftësisë në të mësuar. Fjala "dyslexia" përkethehet nga greqishtja si vështirësi me gjuhën dhe fjalët. Një individ me disleksi ka vështirësi në procesimin gjuhësor. Është një rregullim specifik i bazuar në gjuhë, me origjinë organike, karakterizuar nga vështirësi në dekodimin e fjalëve të veçuara, zakonisht duke reflektuar në aftësi të pamjaftueshme të procesimit fonologjik. Këto vështirësi në dekodimin e fjalës së veçuar janë shpesh të paparashikuara në lidhje me moshën dhe aftësi të tjera konjitive, akademike. Ato nuk janë rezultat i paftësisë së zhvillimit të përgjithshëm ose dëmtimeve shqisore. Disleksia është manifestuar nga vështirësi të paqëndrueshme, me forma të ndryshme të gjuhës, duke përfshirë shpesh, përveç problemeve në të lexuar, një problem të dukshëm me aftësitë përfituese në të shkruar dhe të shqiptuar. Pra, ajo është paaftësi specifike e të mësuarit, që do të thotë një rregullim në një ose me shumë procesime psikologjike të përfshira në arsyetimin ose përdorimin e gjuhës, të folurit ose të shkruarit, që mund ta shfaqë vetveten në një aftësi të mangët për të dëgjuar, menduar, folur, lexuar, shkruar, shqiptuar, ose për të bërë llogaritje matematikore².

Disleksia është...

- ♣ Disleksia i përket vetëm aktivitetit të transkodimit dhe nuk i takon fazës së të kuptuarit të tekstit.
- ♣ Lloj specifik i paaftësisë në të mësuar,
- ♣ rregullim i bazuar në gjuhë,
- ♣ vështirësi në dekodimin e fjalës së veçuar,
- ♣ karakterizuar nga një dobësi e fshehur në vetëdijen fonologjike (mungesë vetëdijeje të tingujve në fjalë),
- ♣ një hendek i paparashikuar midis potencialit për të nxënë dhe arritjeve akademike,
- ♣ një ndryshim (diferencë) në strukturën dhe funksionin e trurit,

1 Delmanilo L & Harris S (2004)

2 Dockrell, J. E., & Lindsay, G. (2001, September). Children with specific speech and language

- ♣ një vështirësi me aftësitë gjuhësore akademike (në thelb të lexuarit, të shkruarit dhe të shqiptuarit),
- ♣ mungesë talenti për përdorimin e gjuhës së shkruar,
- ♣ Në shumë raste nuk dine kur është viti i ri ose datëlindja e tyre ose stinët,
- ♣ Mund të paraqesin probleme të njëanshmërisë dhe vështirësi në të kuptuarit e kohës.
- ♣ Në shumë raste, edhe rrjedhshmëria verbale është e dobët dhe performanca gramatikore është e papërshtatshme,
- ♣ Mund të jenë edhe diskalkulative,
- ♣ Kanë vështirësi me gjuhët e huaja në të mësuar.

Disleksia nuk është...

- ♣ një mungesë e inteligjencës,
- ♣ një problem sjellor,
- ♣ problem psikologjik,
- ♣ problem viziv (dislektikët nuk i shohin shkronjat praptazi”),
- ♣ një sëmundje; nuk ka kurë,
- ♣ një problem balance.

Karakteristikat primare të disleksisë

- ♣ Mungesë vetëdijeje të tingujve dhe të strukturës së fjalëve në gjuhë (renditja e tingujve, rima, ose vazhdimësia e rrokjeve).
- ♣ Fëmijët disleksikë janë të ngadaltë, shumë të ngadaltë, bëjnë gabime, kërcejnë në fjalë dhe rreshta.
- ♣ Vështirësi në të mësuarit e emrave dhe shkronjave të alfabetit.
- ♣ Vështirësi në thënien korrekt të alfabetit dhe në vazhdimësi.
- ♣ Vështirësinë formimin e modelit të shkronjave.
- ♣ Vështirësi në të shkruarin e alfabetit korrekt dhe në vazhdimësi.
- ♣ Ngatërrim (ndryshim) të shkronjave ose vazhdimësisë së shkronjave në fjalë kur lexojnë ose shkruajnë (p/q, b/d, g/q -a/o-a/e t/d-r/l-d/b-v/f, pat/tap, hënë/nënë) etj.
- ♣ Gabime të përsëritura në të shqiptuar.
- ♣ Vështirësi me të shkruarit e dorës.
- ♣ Shkruajnë shumë ngadalë.
- ♣ Vështirësi me të kuptuarit e tekstit që lexojnë.

Karakteristikat sekondare të disleksisë³

- ♣ Vonesë në gjuhën e folur.
- ♣ Vështirësi në gjetjen e fjalës “së duhur”.
- ♣ Vonesë në përdorimin e dorës për të shkruar.
- ♣ Vonesë për të mësuarit majtas/djathtas dhe orientimit në horizont, jug, lindje, veri, perëndim.
- ♣ Probleme në të mësuarit e koncepteve të kohës dhe vazhdimësisë së përkohshme, nuk njohin orën.

Performanca në klasë

- ♣ Prirje drejt regresit përsa i përket nivelit nga viti në vit.
- ♣ Nivel të paqëndrueshëm nga dita në ditë.

- ♣ Performancë të paqëndrueshme mbi testet e standartizuara.
 - ♣ Shpenzim të tepruar të sasisë së kohës për detyrat e shtëpisë.
 - ♣ Shpesh cilësi superiore të detyrës së shtëpisë nga detyra në klasë.
 - ♣ Konfuzion me simbolet matematikore, por jo njëhësim/llogaritje.
 - ♣ Shqiptim i memorizuar më i mirë se sa shqiptimi i vetvetishëm.
 - ♣ Shkruan në mënyrë të çrregullt shkronjat, jo në përmasën e duhur, del na vija dhe bën presion në shtrëngimime lapsit.
 - ♣ Preferon më mirë punët me gojë sesa punët me shkrim.
 - ♣ Nuk organizohet apo të ruajërregullat e studimit.
 - ♣ Pak të motivuar.
- #### **Reagime sjellore tipike**
- ♣ Performancë e dobët e shoqëruar me stres.
 - ♣ Shumë pak të vëmendshëm.
 - ♣ Të tërhequr dhe të pasocializuar.
 - ♣ Sjellje e papërshtatshme për shkak të ankthit dhe shqetësimit.
 - ♣ Sjellje situatash jo karakteristike të sjelljes së përgjithshme të individit.
 - ♣ Mashtrim për të dalë nga situata të caktuara.
 - ♣ Pseudosiguri për të maskuar fushat e dobësive.

III METODOLOGJIA E PËRGATITJES DHE ZHVILLIMIT TË STUDIMIT

3.1. Përshkrim i shkurtër i metodologjisë

Qëllimi i metodologjisë është që të na ndihmojë për të kuptuar, në aspektin më të mirë të mundshëm, jo produktet e kërkimit shkencor, por vetë procesin. “Ky studim është një studim cilësor I realizuar me 5 nxënës me çrregullime në të nxënë, disleksi, nga qyteti I Vlorës, me qëllim parësor përdorimin e strategjive specifike të mësimdhënies dhe teknologjisë së informacionit si mjet didaktik në mbështetje të fëmijëve disleksikë, për të përmirësuar çrregullimin në të nxënë dhe për pasojë arritjet në shkollë dhe për të qenë të suksesshëm në jetë. **Përzgjedhja e dizajnit dhe procedurat e përdorura në studimin e rastit.**

Ky studim ka përdorur dizajnin e studimit të brendshëm dhe përshkruet njëkohësisht. Është zgjedhur dizajni i studimit të brendshëm të rasteve për të mësuar më tepër rreth individëve. Me anë të dizajnit përshkruet, synohet të përkufizohet marrëdhënia shkak-pasojë. Në këtë studim, me anë të këtij dizajni është synuar të paraqitet një përshkrim i plotë i dukurisë, në kuadër të kontekstit të saj.

3.2. Pyetjet kërkimore

1. A përdoren strategji të mësimdhënies specifike dhe mjete didaktike, për fëmijët disleksikë, nga mësueset mbështetëse në klasat gjithëpërfshirëse, apo nga familja?
2. Sa përdoret teknologjia e informacionit për të

ndihmuar fëmijët që vuajnë nga çrregullimi i disleksisë?
3. Çfarë këshillime i jepen fëmijës dhe familjes nëmbështetje të çrregullimit?

3.3. Hipotezat e punimit

Hipoteza1:Përdorimi i teknologjisë së informacionit si mjet didaktik ndihmon fëmijën disleksik për të lexuar, mësuesit dhe familjen.

Kampioni i marrë në studim

Kampioni i marrë në studim janë pesë fëmijë me çrregullime në të nxënë, disleksi, nga qyteti i Vlorës, K. M, nxënës klasa e pestë në shkollën 9-vjeçare "28 Nëntori", J. S, nxënës klasa e tretë në shkollën 9-vjeçare "Rilindja", D. P, nxënës klasa e parë në shkollën 9-vjeçare "Muco Delo", Xh. M nxënës klasa e tretë në shkollën 9-vjeçare "Jani Minga", D. R, nxënës klasën e pestë në shkollën 9-vjeçare "Ismail Qemali". Kampioni u përzgjedh përmes një metode selektive, duke marrë një kampion përfaqësues jorastësor. Të gjithë fëmijët e marrë në studim kanë probleme me lexim-shkrimin, ritregim të historive, të mësuarit përmendësh, me kujtesën afatgjatë dhe dhembje të vazhdueshme të kokës. Vlen të përmendet se nxënësi K.M, është shumë i suksesshëm në matematikë.

Për përzgjedhjen e këtyre fëmijëve u bazuam tek disa kriteret si më poshtë:

- Të ishin nxënës shkollë.
- Të ishin të diagnostikuar me çrregullime në të nxënë ose nxënës me rezultate të dobta.
- Të ishte i mundur grumbullimi i të dhënave për studim nga familja dhe shkolla.
- Prindërit e fëmijëve të pranonin marrjen e fëmijëve në studim.

Kriteret përjashtuese përfshijnë:

- Largimi i fëmijëve nga të qënë pjesë e studimit që çon në ndërprerje të studimit.
- Refuzimin e lejes për pjesëmarrjen e fëmijëve në studim nga ana e prindërve.
- Refuzimin e lejes për pjesëmarrjen e fëmijëve në studim nga shkollat përkatëse.
- Refuzimin e vetë fëmijëve për të qënë pjesë e studimit.

3.5. Kuadri kohor i realizimit të studimit

Studimi është realizuar në afatin kohor Shtator 2023 - Qershor 2024, kohë që përkon me një vit mesimor. Instrumentat e ealizimit të studimit ishin interistat dhe vezhgimit.Intervista e strukturuar u bë me të pesë prindërit në javën e parë të muajit tetor 2023. Rekomandimet drejtuar mësueses ndihmëse dhe familjes për përdorimin e mjeteve didaktike ndihmëse si teknologjia e informacionit, sidomos kompjuterin për tëndihmuar të lexuarin u bënëdirekt mbas intervistës me prindërit e fëmijëve të marrë në studim.Mjeti ndihmës për tëpesë fëmijët u kërkua tëishte një Ipad dhe një kompjuter, tëcilët i siguroi familja.

3.6. Instrumentet e realizimit të studimit (Aparatet/Materialet)

Meqënëse studimi është kryer mbi bazën e metodologjisë cilësore, instrumentat e përdorura ishin intervistat e strukturuar me prindërit e fëmijëve të marrë në studim dhe me mësueset mbështetëse dhe te Arsimit fillor të shkollave 9-vjeçare "Rilindja", "28 Nëntori", "Muco

Delo", "Jani Minga dhe "Ismail Qemali" të ftuara për bashkëpunim, të bazuar në pyetje të strukturuar të një interviste, vëzhgimeve, dosjeve personale të fëmijëve.

3.7. Intervistat e strukturuar dhe vëzhgimet

Intervistat ishin të strukturuar. Për të zhvilluar një intervistë të strukturuar të suksesshme, u përdorën pyetjet e strukturuar për një intervistë dhe u ndoqën disa udhëzime. Pyetjet drejtuar prindërve tënxënësve të marrë në studim, ishin rreth historikut të zhvillimit të dy fëmijëve dhe arritjet në shkollë. Keni patur ndonjë familjarin tuaj që ka vuajtur nga disleksia? Ka frekuentuar fëmija juaj kopshtin? Çfarë informacioni keni marrë nga edukatorët për mosmbarëvajtjen e fëmijës në kopësht? Kur e keni kuptuar që fëmija juaj ka probleme me procesin e të nxënit? A e dini pse fëmija juaj nuk është i suksesshëm në shkollë? Çfarë dini për këtë lloj çrrgullimi në të nxënë? Jeni në gjendje për të ndihmuar fëmijët që vuajnë nga çrregullimi i disleksisë?

3.8. Hapat e realizimit të studimit:

Hapi i parë: Përcaktimi i temës së studimit

Hapi i dytë: Si rregull u bë prezantimi i temës së studimit, qëllimi, objektivat pranë ZVAPVlorë- Himarë për të marrë leje për zhvillimin e studimit në këto shkolla dhe me këta nxënës. Pasi u morleja për studim nga ZVAP Vlorë-Himarë, iu drejtuaam shkollave ku ishin nxënësit e marrë në studim, dhe u bë prezantimi i temës, qëllimi dhe objektivat e studimit.

Hapi i tretë: U njoftuan prindërit e fëmijëve të marrë në studim, ku u prezantuan të dhënat e studimit, tema, qëllimi, objektivat, aktorët pjesëmarrës. Prindërve i'u kërkua leje me shkrim, që të lejonin fëmijën e tyre të ishin pjesë e studimit dhe se duhej të pajisnin fëmijët e tyre me mjetet didaktike ndihmëse kompjuter apo Ipad që t'i përdornin gjatë gjithë procesit të të nxënit. Takimi me prindërit dhe me mësuesen mbështetëse u realizua në shkollën Muco Delo për tu realizuar trajnimi i tyre si të përdornin teknologjinë e informacionit ditë për ditë në procesin mesimor si në klasëdhë në shtëpi.

Hapi i katërt: U grumbulluan të dhëna nga prindërit e fëmijëve të marrë në studim për vlerësimin "Standard" të realizuar nga mjeku dhe vlerësimi "Normë" të realizuar nga mësuesi. Në vlerësimin Normë arritjet e tyre në të nxënë ishin shumë të ulëta për të pestë. Studiuesja zhvilloi edhe një intervistë me pyetje të strukturuar ku grumbulloi tëdhëna për tëpesë fëmijet.

Hapi i pestë:Takim me mësueset mbështetëse të shkollave 9-vjeçare "Rilindja", "28 Nëntori", "Muco Delo", "Jani Minga dhe "Ismail Qemali"duke i'u kërkuar një bashkëpunim për shkëmbim mendimesh dhe idesh për mjetet didaktike ndihmëse që ato përdornin me fëmijët të cilët punojnë. Studiuesja realizoi një trajnim mbi përparësitë e përdorimit të teknologjisë së informacionit në mbështetje të procesit të të nxënit tek fëmijët disleksikë, si njëndër mjetet didaktike se tiparet pozitive të kompjuterit përkojnë me vështirësitë e mëdha të fëmijëve disleksikë. Prezantimi i teknologjisë që do të përdorej, kompjuteri me përdorim tastjere për shkrim për të ndihmuar disgrafinë, makina llogaritëse për të dihuar diskalkulinë, regjistrime të mësimit ku fëmija

do të dëgjojë mësimin dhe do të mësojë vetëm me dëgjim, programim kompjuteri për gabimet drejtshkrimore për disortografinë, etj.

Hapi i gjashtë: U grumbulluan të dhënat nga intervistat e prindërve, vlerësimet dhe vëzhgimet dhe u bë interpretimi i tyre. I rëndësishëm ishte edhe vetëraportimi i prindërve përcurimin e procesit mësimor në shtëpi. Përpunimi i gjithë këtyre të dhënave çoi në konkluzione dhe përfundime.

3.9. Prezantimi i prindërve dhe mësuesve me teknologjinë e informacionit që do të përdoret gjatë mësimit në klasë dhe në shtëpi.

Pas intervistës me prindërit u diskutua rreth rëndësisë që ka përdorimi i teknologjisë së informacionit në ndihmë të fëmijëve disleksikë. Mungesa e autonomisë në të mësuar është një nga problemet kryesore që duhet të trajtohen, pasi është shkak për uljen e autonomisë dhe shpesh ndikon në kompromentimin e suksesit mësimor. Për të arritur autonominë formuese në të nxënë nevojiten: masat e duhura kompensuese, motivim i mirë dhe mjedis mbështetës. Kompjuteri ofron disa përgjigje për të gjitha nevojat e fëmijës!

- kontrolli ortografik dhe gramatikor.

- Ju lejon të shkruani me diktimin dhe nuk prodhon gabime si drejtshkrimi.

- Efektiv për Disleksinë, Disgrafinë (shkrimin) dhe Disortografinë (drejtshkrimin) fjalim i thjeshtë që lexon tekstet.

- Efektiv për Diskalkulinë (veprimet matematikore)

Word: programi videoshkrues Word përmban dy opsione/instrumenta që rezultojnë shumë efikas në persona me disortografi:

- kontrolli ortografik dhe gramatikor

- dhe korrigjuesi automatik

Makina llogaritëse në Windows: mund të shërbejë si një ndihmë e jashtëzakonshme tek personat me diskalkuli.

Instrumentat hardware

Nëse Word i përdorur në ndihmë të fëmijëve disleksikë mund të jetë në dy opsione, softëet specifike janë të panumërta. Disa shembuj...

Shembull: Aktivizimi i fëmijëve disleksike

Për të mundësuar aktivizimin në rastet me disleksi dhe vepruar në parametrat e fëmijëve disleksikë, ju mund të përpiqeni me dy lloje trajtimesth:

fonologjik: duke punuar në korrespondencën tingullsimbol. Ky lloj operacioni lejon që të bëhet leximi zakonisht më i saktë i fjalëve të reja dhe jo-fjalëve,

global: duke punuar në identifikimin e fjalëve si një e tërë. Në këtë rast fëmija bëhet më i shpejtë dhe më i aftë për të lexuar edhe fjalët e parregullta tashmë të hasura.

Zgjidhjet me anë të software-ve

Makina llogaritëse në Windows: mund të shërbejë si një ndihmë e jashtëzakonshme për personat me diskalkuli.

Naturally Speaking Preferred: ju lejon të shkruani detyrat dhe nuk prodhon gabime drejtshkrimore. Efektiv për Disleksinë, Disgrafinë dhe Disortografinë

IntelliTalk: Biseda inteligjente. Pajisje që regjistron bisedën thjeshtë kur lexon tekstet. Efektiv për Disortografinë

IV: GJETJET DHE ANALIZA E GJETJEVE

4.1. Mbledhja e informacioneve nga intervistat e strukturuar me prindër dhe mësues

Pasi përcaktoi orientimin disiplinor dhe dizajnin për studimin cilësor, studiuesja mbledhi informata që kanë të bëjnë me pyetjen thelbësore të studimit. Pavarësisht numrit të vogël të fëmijëve të përfshirë në studim, në këtë fazë jemi munduar të interpretojmë përgjigjet e pyetjeve të strukturuar të prindërve të fëmijëve të marrë në studim. Po paraqesim vetëm 2 intervista, për efekt kriteresh të permasave të punimit.

Intervista Nr. 1

E. nëna e K. M, moshë 34 vjeçe, nëna e tre djemve. K është fëmija i dytë. Gjatë intervistës nëna E tha se nuk kanë ndonjë familjar të tyre që të ketë vuajtur nga crregullime të tilla. K. e ka frekuentuar kopshtin dhe nuk është vënë re crregullimi i disleksisë as nga edukatorët as nga familja. Gjatë edukimit parashkollor nuk shqiptonte dot shkronjën "k" e thoshte "t" dhe ngjyoste jo mirë, nuk dëshironte të shkruante dhe kur shkruante, shkruante jo pastër dhe drejtë, me shumë shkaravina pasi nuk ruante dot drejtimin sipas vijës, donte shumë kohë të mësonte një vjershë përmendësh. Në matematikë ndjehej më mirë dhe i pëlqente. Kur shkoi në klasën e parë nuk përqëndrohej fare, kur mësuesja shpjegonte ai ose do kthehej pas, ose do ngacmonte shokët, ose do luante me zinxhirin e perdes së klasës. E. i ka bërë pyetje mësueses së klasës së parë sa kohë do të vazhdojë në këtë gjendje? Përgjigja e mësueses ishte: Do kalojnë disa muaj e do shtrohet, mos ki merak! Fillor të ishte shumë i papërqëndruar edhe në shtëpi nuk dëshironte të ulej dhe të bënte mësimet. Edhe kur e ulte të mësonte nuk e kishte fare mëndjen tek libri, në mes të leximit i kujtohej ndonjë gjë dhe fliste fjalë pa kuptim dhe në fund po t'a pyesje për përmbajtjen, nuk më kujtohet thoshte. Nga ky moment, nisi edhe shqetësimi në familje që diçka nuk shkon me djalin tonë! I ndërrua shkollë dhe e çuam në kurse private jashtë shkolle por rezultatet ishin të njëjta dhe vazhdojnë të jenë po ashtu, në lëndët gjuhë-lexim-shkrim është dobët por në matematikë më mirë. Nuk kemi ditur si t'a ndihmonim djalin që edhe ai të mësonte si gjithë fëmijët e tjerë. E tha se nuk kishte dëgjuar për këtë crregullim ndaj dhe nuk dinte si ta ndihmonte por vetëm kritika dhe ndëshkime ndaj tij

Intervista Nr. 2

E. nëna e J.S theksoi se nuk kanë ndonjë familjar të tyre që të vuajë nga disleksia dhe rrëfeu për një lindje të vështirë, probleme me thithjen, mbytej me qumështin e gjirit, qante shumë, nuk fliste deri në dy vjeç, për këtë shkak vendosi t'a çonte në çerdhe, dhe më pas në kopsht me probleme përqëndrimi dhe hiperaktiviteti ku dhe u diagnostikua me hiperaktivitet dhe crregullime komunikimi. J. deri në moshën 4-5 vjeç nuk lidhte fjalët në fjali, nuk njihte ngjyrat, shkronjat dhe numrat. Ka bërë logopedi për katër vjet. Vazhdoi kopshtin por pa interes për të mësuar. Në moshën 6 vjeç nuk ishte në gjendje për klasë të parë dhe shkoi në moshën 7 vjeç. Në klasën e parë as lexonte as shkruante, nuk përqëndrohej, nuk kuptonte çfarë i thoshe, nuk i merrte komandat, nuk kuptonte pyetjet, nuk dinte as ditëlindjen e tij, as ditët e

javës, as muajt e vitit, as pjesët e ditës mëngjes, drekë, darkë. Shumë probleme me matematikën dhe veprimet matematikore. Deri në klasën e tretë ka rezultate të ulta në të nxënë në të gjitha lëndët. Nuk kam dëgjuar kurrë nga edukatore apo mësuese që fëmija im vuan nga disleksia përveç hiperaktivitetit që është i diagnostikuar. Derisa nuk di çështje disleksia nuk kam ditur si ta ndihmoja fëmijën tim. Të njëjtat intervista u realizuan edhe me nënat e tre fëmijëve të tjerë. (Për arsye kriteresh të faqeve nuk po i paraqes të plota)

Intervista me mësuesit

Në intervistë u morën mësuesit e Asimit Fillor të shkollave 9-vjecare "Rilindja", "28 Nëntori", "Muco Delo", "Jani Minga dhe "Ismail Qemali" të cilët nuk kishin aspak informacion ç'ishte disleksia dhe si mund të punohej me këta fëmijë. Për të mos harxhuar më shumë kohë gjatë intervistës u fol edhe për llojin e çrregullimit në të nxënë, disleksi dhe për strategjitë e mësimdhënies dhe përdorimi i kompjuterit dhe makinës llogaritëse si mjet ndihmës për të ndihmuar procesin e të nxënit. U vu theksi në mënyrën se si do të mësojnë këta fëmijë duke shmangur procesin e të lexuarit dhe duke mësuar vetëm me të dëgjuar. Mësimi do të regjistrohet nga mësuesi apo prindi dhe fëmija do ta përdor atë sa herë mendon. Po ashtu edhe makina llogaritëse do të ishte mjet didaktik i orës së mësimin në klasë dhe në shtëpi, po kështu përdorimi i tastierës për të shmangur shkrimin e dorës është një domosdoshmëri.

Nga diskutimi i dosjeve personale dhe intervistat me prindërit rezultoi që fëmijët e tyre kishin çrregullime në të nxënë dhe ishte një vuajtje e madhe për ata dhe për familjet e tyre. Diagnostikimi i fëmijëve nuk ishte bërë, por me vonesë sepse prindërit nuk mundeshin

ta pranonin një fakt të tillë, por edhe kjo pati një kosto tjetër. Diagnostikimi i hershëm çon në ndërhyrjen e herëshme dhe ka përmirësim të çrregullimit. Nga dokumentacioni i vlerësimit normë, u gjet se, të gjithë fëmijët e marrë në studimishin nxënës shumë të dobët në lëndët e gjuhë-lexim, në tregim apo ritregim të pjesëve letrare apo histori, në detyrat me të folur dhe me shkrim, vështirësi me numrat dhe veprimet me ta deri në klasën ku është tani. Vetëm nxënësi K.M është mirë në matematikë edhe pse nuk dëshiron punët me shkrim dhe të lexojë problemat. Për statistikë, për gjetjet u mor gjithë vitit shkollor 2023-2024, dhe u krahasuan me rezultatet e të nxënit në vitin shkollor 2022-2023, meqenëse u implementuan përdorimi i kompjuterave si mjet ndihmës. Nga vlerësimi i rezultateve të tënxënit, i bërë në dy tre-mujorët e parëtëvitit shkollor 2023-2024, në lëndët gjuhë-shqipe dhe matematikë, u gjet që ishin në nivelin dobët.

Tabela Nr 1: Rezultatet e të nxënit në lëndët gjuhë shqipe dhe matematikë për vitin shkollor 2022-2023

Nxënësi	Niveli Gjuhë Shqipe dhe Lexim	Niveli Matematikë
Nxënësi 1	Dobët	Mire
Nxënësi 2	Dobët	Dobët
Nxënësi 3	Dobët	Dobët
Nxënësi 4	Dobët	Dobët
Nxënësi 5	Dobët	Dobët

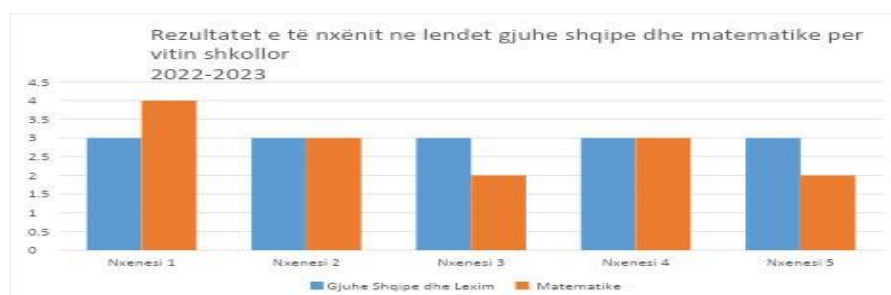

Tabela Nr 2: Rezultatet e të nxënit tre-mujori I pare

Nxënësi	Niveli Gjuhe Shqipe dhe Lexim	Niveli Matematike
Nxënësi 1	Dobët	Mire
Nxënësi 2	Dobët	Dobët
Nxënësi 3	Dobët	Dobët
Nxënësi 4	Dobët	Dobët
Nxënësi 5	Dobët	Dobët

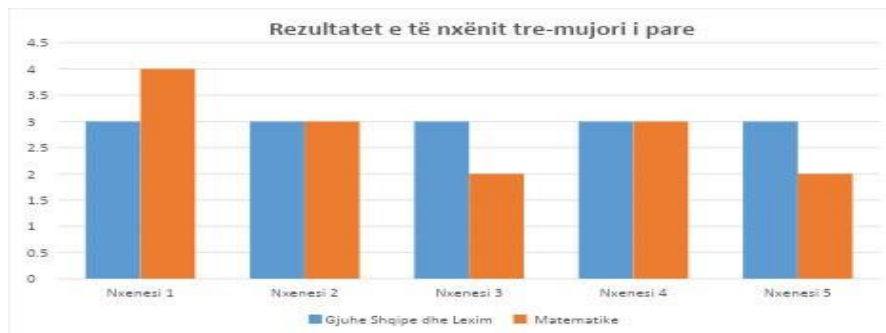

Tabela Nr 3: Rezultatet e të nxënit tre-mujori i dytë

Nxënësi	Niveli Gjuhe Shqipe dhe Lexim	Niveli Matematike
Nxënësi 1	Dobët	Mire
Nxënësi 2	Dobët	Dobët
Nxënësi 3	Dobët	Dobët
Nxënësi 4	Dobët	Dobët
Nxënësi 5	Dobët	Dobët

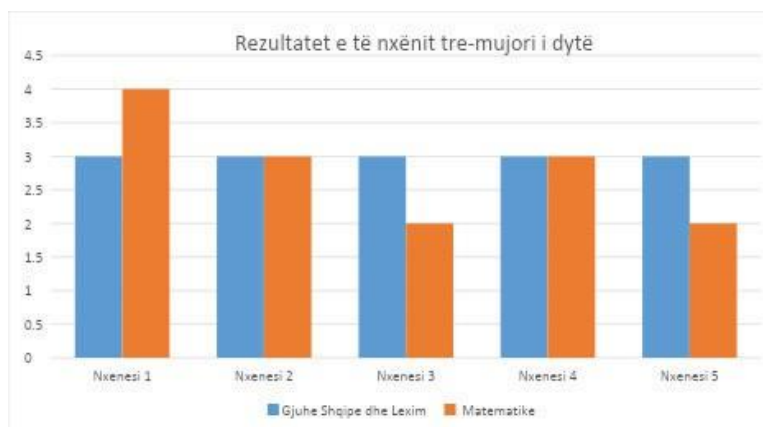

Tabela Nr 3: Rezultat e të nxënësve pas përdorimit të teknologjisë së informacionit tremujori I tretë

Nxënës	Gjuhë Shqipe dhe Lexim	Matematike
Nxënësi 1	Mjaftueshëm	Shumë mirë
Nxënësi 2	Mjaftueshëm	Mjaftueshëm
Nxënësi 3	Mjaftueshëm	Mirë
Nxënësi 4	Mjaftueshëm	Mjaftueshëm
Nxënësi 5	Mjaftueshëm	Mirë

- Në fund të tre-mujorit të tretë mbasi ishin vënë në përdorim në ndihmë të të nxënësve teknologjia e informacionit u vu re një rritje e nivelit të të nxënësve tek të gjithë nxënësit. K.M duke kaluar nga Dobët në Mjaftueshëm në gjuhë shqipe dhe lexim dhe nga Mirë në Shumë mire në matematikë. Përmirësim paten edhe në fushat e tjera të zhvillimit.
- Nxënësi J.S, në lëndën gjuhë shqipe dhe lexim kaloi nga Dobët në Mjaftueshëm, po kështu edhe në matematikë nga Dobët në Mjaftueshëm.
- Nxënësi D. R, pati përmirësim në gjuhë shqipe dhe lexim dhe kaloi nga Dobët në Mjaftueshëm ndërsa në matematikë nga Dobët kaloi në Mirë.
- Nxënësi Xh. M, pati përmirësim në gjuhë shqipe dhe lexim kaloi nga Dobët në Mjaftueshëm ndërsa në matematikë kaloi në Mjaftueshëm.
- Nxënësi D. P, pati përmirësim në gjuhë shqipe dhe lexim dhe kaloi nga Dobët në Mjaftueshëm ndërsa në matematikë nga Dobët kaloi në Mjaftueshëm.

VI. KONKLUZIONE DHE REKOMANDIME

Nga ky studim cilësor, u nxorren disa konkluzione, të cilat janë të vlefshme për të tërhequr vëmendjen e të gjithë aktorëve, që kanë mundësi ti përdorin. Gjithashtu janë të vlefshme që të merren parasysh edhe nga ata persona që janë të angazhuar nën dërtimin e politikave arsimore ndaj këtyre fëmijëve me çrregullime në të ënxënë dhe sidomos atyre me disleksë.

6.1. Konkluzione

- Në përfundim të këtij studimi u vërtetuan hipotezat e hedhura në fillim të studimit se përdorimi i teknologjisë së informacionit si mjet didaktik, ndihmon fëmijët disleksikë, mësuesit dhe familjen.
- U pa një korrelacion pozitiv ndërmjet përdorimit të

teknologjisë së informacionit dhe rritjes së të kuptuarit të fëmijët me çrregullime të disleksisë.

- Të sigurt mund të themi se tiparet positive të kompjuterit përkohë me vështirësitë e mëdha të fëmijëve me aftësi të kufizuara apo me probleme specifike në të nxënë!

- **Kompjuteri** është një mundësi e shkëlqyer për njerëzit që jetojnë me Disleksinë, pasi vendoset si mjet i deleguar duke lejuar përdorimin e plotë të aftësive të paprekura, të tilla si inteligjenca dhe imagjinata.

- Me fjalë të tjera, kompjuteri ka përparësinë e padyshimtë për të promovuar "Visual Thinking" si dhe për të rritur menaxhimin e informacionit verbal.

- Kompjuteri mundëson sigurisht edhe një *avantazh psikologjik* tek fëmijët me aftësi të kufizuara apo me probleme specifike në të nxënë për shkak të një rritje të besimit në aftësinë e tyre.

- Teknologjia e informacionit luan një rol kryesor në aftësinë për të ndërtuar rrugëtime aftësuese të të mësuarit për arsye të ndryshme!

- Kompjuteri nuk shihet si një "proteze për njerëzit me aftësi të kufizuara", por më tepër si një mjet i përdorur nga "të mëdhenjtë" duke marrë një rol: kompesues, delegues dhe motivues.

- Gjetja e informacionit në "revista" si enciklopedi multimediale në Internet.

- Importimi i teksteve dhe imazhe me skaner.

- Shkëmbim i dokumentave dhe informacionit.

- Ndërtimi i hartave konceptuale për studim.

- Zëvendëson shkrimin me dorë vetëm me shtypje mbi shkronjë në tastjerë.

- Shmang procesin e të lexuarit me anë të regjistrimeve të mësimave dhe detyrave

- Inkurajimi i proceseve fokusuese (ritja e vëmendjes).

6.2. Rekomandime

Si mund të parandalohet Disleksia?

- **Parandalimi parësor:** Është e rëndësishme të rritet interesi i fëmijëve për botën e librave qysh në moshë të hershme, t'u lexohen përralla, tregime, në mënyrë që të marrin kënaqësi nga leximi.
- **Parandalimi dytësor:** Mësuesit e institucioneve parashkollore dhe pediatri duhet të identifikojnë që në vitet e fëmijërisë së hershme vonesat në të folur apo ato në përdorimin e gjuhës së folur tek fëmijët dhe t'u drejtohen sa më shpejt specialistëve përkatës.
- **Parandalimi tretësor:** Prindërit kanë nevojë të orientohen, që në aktivitetet e jetës së përditshme, leximi të zërë një vend shumë të rëndësishëm.
- Nxitja e fëmijëve të eksplorojnë mjete të tjera për të hyrë në botën e kulturës (sidomos ato audiovizuale), të cilat ata i pranojnë lehtësisht e madje i parapëlqejnë.
- Bashkëbisedimi me të rritur qysh në foshnjërinë mënyrë që të zhvillohen kapacitetet gjuhësore të tyre.

Strategji në ndihmë të mësuesit

- Mbani parasysh se shumica e fëmijëve disleksikë kanë inteligjencë mesatare ose mbi mesataren!
- Siguroni për fëmijën një mjedis të përshtatshëm, të qetë, mikpritës dhe të personalizuar (me foto e vizatime personale të vetë fëmijës e të familjes së tij)
- Krijoni dhe zhvilloni një klimë pozitive gjatë kohës së ushtrimit të leximit, pasi kjo rrit interesin për leximin dhe librin.
- Jepni mbështetje edukative alternative (prindërit dhe fëmijët mund të përfitojnë nga shërbimet psiko - sociale brenda shkollës, si p.sh. nga këshillimi, referimi etj.).

Përshtatja e kurrikulës

- Bëni modifikimet e nevojshme në përmbajtjen e kurrikulës. Teksti që do të lexojë fëmija, nuk duhet të jetë me shumë rreshta, p.sh. jo më shumë se 10 - 12 rreshta.
- Përpara se fëmija të fillojë të lexojë, ai duhet të dijë se sa rreshta do të lexojë.
- Nëse fëmija mbaron së lexuari tekstin dhe ende nuk është në gjendje të tregojë fjalët që ka lexuar gabim, atëherë bëjeni ju këtë gjë duke itreguar fjalët e lexuara gabim dhe duke ia lënë detyrë korrigjimin e tyre.
- Jepini pavarësi dhe përgjegjësi.

Menaxhimi i sjelljes:

- Vendosni një marrëdhënie pozitive me fëmijën, pasi kjo është shumë e rëndësishme.
- Identifikoni çdo pike të fortë të fëmijës, si p.sh. aftësitë e tij në sport, në art, etj.
- Nxitni motivimin e nxënësit duke gjetur mjetet e duhura të shpërblimit (duke idhënë p.sh. një set me lapsa, mjete pune, libra që i pëlqejnë).
- Zhvilloni takime periodike dhe të strukturuar me prindërit për t'itreguar atyre mënyra se si t'i motivojnë fëmijët të lexojnë.
- Shmangni vërejtjet dhe tensionin që krijohet në klasë, si dhe mos u tërhiqni vëmendjen në mënyrë të vazhdueshme.
- Shmangni përdorimin e shprehjeve drejtuar prindërve,

të tilla si : "Është fëmijë pa vullnet; nuk ka dëshirë, sepse, po të dojë, mund të arrijë çdo gjë", "Ka një karakter kundërshtues, nuk do që të ulet për të lexuar" etj. Në këto raste, situata e fëmijës disleksikë bëhet edhe më e vështirë, pasi rriten kërkesat e prindërve për të kërkuar "të pamundurën" nga fëmija nën presionin e mësuesve.

- Mos largoni për asnjë cast vëmendjen nga qëllimi juaj për të rritur vetëbesimin dhe vetëvlerësimin e nxënësit.
- Të përpqesh të rrisësh besimin e fëmijës duke vlerësuar edhe përpjekjen më të vogël apo suksesin më të papërfillshëm, vlen më shumë sesa t'itregosh sa here dhe ku ka gabuar.

Strategji mësimdhënies:

- Jepini kohë shtesë për të përmbushur detyrat që i janë ngarkuar.
- Filloni të punoni me fëmijën në atë nivel, në të cilin ai mund të arrijë sukses.
- Vëri fëmijët të dëgjojnë histori të ndryshme apo të krijojnë një situatë.
- Ndërttoni një plan edukativ të individualizuar në lexim përmes strategjive përkatëse.
- Përdorni mjete alternative, si p.sh. një magnetofon të thjeshtë, pasi kjo i krijon mundësi fëmijës ta dëgjojë në kasetë përmbajtjen e pjesës që ka për të lexuar, duke e përforcuar atë.
- Fotokopjoni pjesët e tekstit, por me shkronja më të mëdha apo me hapësira më të mëdha mes rreshtave.
- Lejoni forma alternative të të mësuarit (me figura, prerje e ngjitetfotosh nga revista, fotografi, drama, skeçe) për të treguar përmbajtjen e pjesës që fëmija ka lexuar.
- Në klasat më të larta, fëmija mund të përdorë edhe një kompjuter, i cili duhet të ketë të instaluar programe, që ofrojnë leximin e tekstit me zë të lartë.
- Vendoseni fëmijën që ka vështirësi në të lexuar në çift ose në grup me 4-5 vetë, pasi kjo e lehtëson situatën e tij.
- Nxënësi duhet të ndjehet se ka një rol aktiv dhe mësuesi është një dëgjues pasiv. Shoku që iken i është caktuar fëmijës në çift dhe fëmija, ndjekin leximin e njëri - tjetrit duke qënë të kujdesshëm, të vëmendshëm për të gjetur dhe korrigjuar gabimet. Në përfundim të leximit, ata i'a bëjnë të njohur këto gabime njëri - tjetrit.
- Ndërsa fëmija është duke lexuar, t'i shoqërojnë rreshtat me gishtin tregues ose me një spatulë të vogël druri, mbi të cilën mësuesja ka shkruar bukur me lapustil emrin e tij.
- Vendosni sisteme të kontrollit apo monitorimit në çdo fazë të leximit, në mënyrë që nxënësi të arrijë të kuptojë gabimet dhe përherë të dytë ai i korrigjon gabimet dhe shpërblehet në mënyrë simbolike.
- Përmes lojrave në grup nxënësit që kanë vështirësinë të lexuar, mund të kenë përmirësime të dukshme në shqiptimin apo leximin e saktë të fjalëve.
- Kapja e informacionit verbal nëpërmjet një kanali vizual, softwerëve të ndryshëm.
- Gjithashtu, ajo që është quajtur Visual Thinking (të

menduarit vizual) ju lejon të zhvilloni njohje vizuale, dhe për të çliruar potencialin krijues dhe qasje në kapacitetet krijuese, intuitive dhe imagjinare.

- Mos detyroni nxënësin në klasë të lexojë më shumë se të lartë, vetëm nëse ai e kërkon atë shprehimisht!
- Mos t'i detyrojnë ata për të marrë shënime.
- Mos caktoni shumë detyrueshmëri.
- Mos prisni (jo gjithmonë është e mundur) një mësim përmendësh, për shembull një poezi kontrollon / testimet e njohurive
- Dhënia më shumë kohë për një nxënës disleksik dhe verifikimi i shkurtër.
- Filloni duke demonstruar kuptimin, përdorni mjete vizuale dhe informacione dëgjimore.
- Mësoni kuptimin thelbësor, atë dytësor dhe shtesë të cilët duhet të mësohen pasi të merret kuptimi thelbësor.
- Përdorni kodimin e ngjyrave.
- Ndani fjalët më të gjata në njësi më të vogla.
- Shmangni mësimin e fjalëve dhe fjalëve të ngjashme tingëluese që mund të ngatërrohen lehtësisht së bashku.
- Përdorni mjete ndihmëse vizuale siç janë afatet kohore, diagramet, theksimi, kodimi i ngjyrave.
- Mësoni parregullsitë në mënyrë sistematike por shmangni mësimin e të gjitha formave të parregullta në një bllok.
- Jepuni nxënësve mundësi të shumta praktike.
- Paraqisni konstrukione gramatikore në kontekst dhe përqendrohuni në atë që nënkuptojnë ato së pari.
- Përsëritja në hapësirë funksionon më mirë me interval midis seancave të praktikës.
- Filloni me praktikë të kontrolluar siç është përputhja, plotësimi i fjalëve dhe pastaj kaloni në praktikën e lirë dhe përdorimin krijues.
- Rishikoni rregullisht.
- Filloni duke mësuar më parë kuptimin dhe shqiptimin dhe ndiqni drejtshkrimin.
- Merrni parasysh se fjalë mund të kujtojnë nxënësit në të njëjtën kohë. Nxënësve u duhen rreth 10 ekspozime për të mbajtur mend kuptimin, dhe 5-7 ekspozime të tjera për të mësuar informacione shtesë si drejtshkrimi, shqiptimi, informacioni gramatikor.
- Merrni parasysh se fjalët konkrete, emrat, fjalët më të shkurtra janë më të lehta për t'u mësuar sesa fjalët abstrakte, foljet, mbiemrat dhe fjalët më të gjata.
- Përdorni fjalë të njohura kur mësoni gramatikë të re.
- Merrni parasysh mësimdhënien e fjalëve së bashku me bashkëfolësit e tyre (p.sh. detyrat e shtëpisë - bëni detyrat e shtëpisë).
- Përdorni imitim, gjetjen e fjalëve në ajër, në letër, përdorni vizatime, fotografi.
- Jepuni fëmijëve mundësi të krijojnë mjete ndihmëse për kujtesën (p.sh. fjalë të ngjashme me tingëllimë në gjuhën e tyre të parë, një histori për të rikujtuar etj.).
- Përdorni zbulimin e drejtuar dhe ndiqeni atë me shpjegim dhe sqarim të qartë.

BIBLIOGRAFIA

- 1- Elida Cangonji, (2002). *Psikiatra e fëmijëve dhe adoleshenteve*. Tiranë.
- 2- Terry F. Pettijohn (1996). *Psikologjia. Një Hyrje Konçize*.
- 3- Karaj. TH (2005) *Psikologjia e Zhvillimit të Fëmijës*, Tiranë.
- 4- Dharmo.M.Crregullimetnëtfolur. (2007)
- 5- A.Christofides Henrique , (1997). *Të luashdhetëkuptosh*.
- 6- Debarah Fein PH.D
- 7- MixhelleDunnaPH.D
- 8- Buggey F (1999)
- 9- Delmanilo L & Harris S (2004)
- 10- Barbera M & Rasmussan T (2007)
- 11- Dunn M and Rapin 1 (1997)
- 12- Gray C (1994)
- 13- Kanner L (1946)
- 14- Gjasberg B (2005)
- 15- Strain P.S (1997)
- 16- JaenEhariesJuhel
- 17- Waltz M (1999)
- 18- Weisner D (1991)
- 19- Bruey C. T (2004)
- 20- Kephart B (1999)
- 21- Broomfield, J., & Dodd, B. (2004, June). *The nature of referred subtypes of primary speech disability*. *Child Language Teaching and Therapy*, 20(2), 135-15
- 22- Bennett, Sh., Dëoret, D., & Eëber, K. (2008). *Special education in Ontario Schools*, sixth edition.
- 23- Ciocci, S. R. (2002). *Central auditory processing disorders*. *Office of Educational Research and Improvement*.
- 24- Dockrell, J. E., & Lindsay, G. (2001, September). *Children with specific speech and language difficulties-the teachers' perspective*. *Oxford Review of Education*, 27(3), 369-394.
25. Greenspan, S. (2004, January/February). *Eëorkingwith the child Eëho has delayed speech*. *Early Childhood Today*, 18(4), 22.

Cultural Tourism: The Case of Museums in Albania

Msc. Anila Lula

University of Vlora “Ismail Qemali”, Albania
anila.lula@gmail.com

Abstrakt

Në shumë shtete mesdhetare dhe Europiane, muzetë dhe asetet e tyre kulturore, tregojnë jetën, historinë dhe kulturën etnike të popujve në sytë e vizitoreve dhe turistëve. Këto institucione së bashku me vlerat e tyre historike, kulturore dhe shkencore, në kohët e sotme të zhvillimeve të reja turistike, marrin një vlerë të veçantë, duke qenë se turistët, përveçse pushimeve, relaksimit dhe argëtimit, janë gjithashtu të interesuar në njohjen e historisë, kulturën dhe artin e vendit në të cilin ata janë duke u akomoduar. Në një botë të civilizuar e në zhvillimet bashkëkohore të turizmit, muzetë janë në shërbim të këtij zhvillimi duke pasuruar kështu arkitekturën në menyrë të tillë që të vizitohet nga turistët.

Për më tepër, ky studim/artikull ka si qëllim të trajtojë llojet e ndryshme të muzeve si ato arkeologjike, historike, etnografike, artin, natyrën, por edhe personalitete me rëndësi në fushat e aktiviteteve njerëzore.

Fjalë kyçe: Muze, Turizëm, Shqipëria, Kultura

Abstract

In many countries of the Mediterranean and Europe, museums, with their cultural assets, show the life, history and ethno culture of the nations in the eyes of visitors and tourists. These institutions with their historical, cultural and scientific values in today's times of new tourist developments take on a special value as tourists, in addition to vacations, relaxation and entertainment, are also interested in knowing the history, culture and arts of the environment they are accommodated. In the civilized world, in the contemporary developments of tourism, museums are at the service of this development, enriching the architecture in order to be visited by tourists. Therefore, this article aims to deal with different types of museums such as archeological, historical, ethnographic, art, nature, but also prominent personalities in different fields of human activities.

Keywords: museum, tourism, Albania, culture.

Hyrje

Shqipëria është një vend me civilizim shumë të lashtë. Jo vetëm qytetërimet lokale, por dhe të tjera, të tilla si greke, romake, bizantine, kanë lenë gjurmët e tyre në

në territorin e saj. Shqipëria ka një kulturë të shtrirë në histori. Çdokush mund të shohë gjurmët e tyre në monumente të lashta dhe relativisht të reja të kulturës që i perkasin të gjitha periudhave të zhvillimit në të gjithë Shqipërinë.¹

Shqipëria, vendi që ka qenë arenë lufrash nga më të përgjakshmet, që është përleshur me pushtues nga më të egrit dhe ka parë shkatërrime nga më barbare, trashëgon të tilla pasuri kulturore nga krijimtaria popullore e brezave të kaluar, që e radhitin atë midis atyre vendeve, popujt e të cilëve janë treguar po aq artistë sa dhe luftëtarë²

Historiku i ngritjes së muzeve në Shqipëri është i lidhur ngushtë me zhvillimin e shtetit shqiptar dhe me ruajtjen dhe promovimin e trashëgimisë kulturore, historike dhe etnografike. Ngritja e muzeve në Shqipëri ka kaluar përmes disa fazash të rëndësishme, të cilat janë ndikuar nga ngjarjet politike, sociale dhe kulturore të vendit.

Pas vitit 1944, me ardhjen e regjimit komunist në Shqipëri, muzeologjia shqiptare kaloi një periudhë të re zhvillimi, por gjithashtu edhe kontrolli shtetëror të fortë. Qeveria komuniste e udhëhequr nga Enver Hoxha e shikonte muzeun si një mjet të fuqishëm për propagandë dhe edukim ideologjik. Në këtë periudhë u ndërtuan shumë muze, por qëllimi kryesor ishte promovimi i ideologjisë komuniste dhe zhvillimi i një identiteti të ri kombëtar të lidhur ngushtë me regjimin.

Pas rënies së regjimit komunist dhe kalimit në një sistem demokratik, Shqipëria kaloi një periudhë transformimi të thellë në fushën e muzeologjisë. Pas 1991, muzeet shqiptare e kishin të nevojshme të përshtateshin me zhvillimet ndërkombëtare dhe të shërbenin për të ruajtur dhe promovuar trashëgiminë kombëtare në një kontekst të ri.

Në vitet e fundit, ka pasur një rritje të interesit për restaurimin dhe promovimin e trashëgimisë kulturore, duke përfshirë rritjen e rolit të muzeve në turizmin kulturor. Muzeumet kanë filluar të ofrojnë ekspozita interaktive, përdorimin e teknologjisë dhe aktivitete edukative për të angazhuar një audiencë më të gjerë.

Muzeologjia shqiptare është vazhdimisht në zhvillim dhe ka përpjekje për të integruar më shumë teknologji

1 1.Guida e bregdetit shqiptar Blue Agency f.32

2 Adhami, Stilian “Muzeologjia shqiptare”, “Gervis”, Tiranë 2001, f. 13

dhe qasje moderne për të edukuar dhe për të ruajtur trashëgiminë kombëtare, duke kontribuar në zhvillimin e turizmit kulturor dhe ndërkombëtarizimin e pasurive kulturore të Shqipërisë.

Në përmbledhje, ngritja e muzeve në Shqipëri ka kaluar nëpër faza të ndryshme historike dhe politike, duke pasqyruar ndryshimet e shoqërisë dhe zhvillimet kulturore, dhe ka arritur në një pikë ku muzeumet janë jo vetëm mjet për ruajtjen e historisë, por edhe për promovimin e identitetit kombëtar dhe zhvillimin e turizmit.

Metodologjia e kërkimit:

Për realizimin e këtij punimi jemi mbështetur në literaturën e deritanishme në fushën e muzeologjisë dhe trashëgimisë kulturore, në studimet dhe artikujt shkencorë të botuar, guidat turistike etj.

Metodologjia e përdorur nxjerr në pah, me anë të identifikimit, përcaktimit dhe analizimit të vlerave të prekshme dhe të pa prekshme të objekteve muzeale në vendin tone, të cilat ndikojnë në zhvillimin e vazhdueshëm të turizmit kulturor në këtë gjeohapësirë.

1. Historku i muzeologjisë shqiptare

Historiku i ngritjes dhe zhvillimit të muzeve shqiptare është i lidhur ngushtë me zbulimet arkeologjike të kryera në vend.³ Qysh në shekullin e kaluar, kur vendi ynë vazhdonte të ishte nën kthetrat e e sundimit Osman, fuqitë imperialiste si Italia, Austro Hungaria etj., ishin në garë me njëra tjetrën për të shtënë në dorë pasuritë e nëntokës sonë, me to edhe në fushën e arkeologjisë.⁴ Nga viti 1912 deri në fund të luftës së parë Botërore vendi u bë pre e sulmeve nga shtetet fqinje.⁵ Përvetësimi i pasurive të kulturës sonë materiale arriti kulmin gjatë luftimeve shkatërrimtare ballkanike e botërore, periudhë kjo me të vërtetë mizore për Shqipërinë. Fillimet ose orvatjet e para për të ngritur institucione muzeore ne duhet ti shohim qysh tek ëndërrimet e patriotëve tanë të Rilindjes.⁶

Muze të ngritura para çlirimit të Shqipërisë janë:

- Muzeu në Kalanë e Shkodrës
- Muzetë e Jezuitëve dhe Franceskanëve në Shkodër
- Muzeu Kombëtar në Tiranë
- Muzeu Arkeologjik i Vlorës
- Muzeu arkeologjik i Butrintit
- Muzeu Gjeologjik i Kucovës
- Ekspozita e Rilindjes Kombëtare⁷

Muzetë në vendin tonë të ngritura pas çlirimit të

3 Adhami, Stilian "Muzeologjia shqiptare", "Gervis", Tiranë 2001, f. 13

4 Adhami, Stilian "Muzeologjia shqiptare", "Gervis", Tiranë 2001, f. 14

5 Guida e bregdetit shqiptar Blue Agency pyet linden f,20

6 Adhami, Stilian "Muzeologjia shqiptare", "Gervis", Tiranë 2001, f. 14

7 Adhami, Stilian "Muzeologjia shqiptare", "Gervis", Tiranë 2001, f. 24-33

Shqipërisë i grupojmë:

- Muze kombëtarë
- Muze historikë të rretheve
- Muze të profilizuar
- Muze përkujtimorë
- Muze të përgjithshëm
- Muze në natyrë⁸

2. Muzeumet me të vizituara ne Shqiperi

Një vend që ka një histori mijërvjeçare të fiseve ilire, të shtetit të Arbrit dhe të dëshmimeve të trishta të diktaturës komuniste, sigurisht që ka shumë për të ofruar nga pikëpamja historike dhe kulturore. Ndërsa faqet e historisë janë shkruar, shumë gjurmë janë vulosur përgjithmonë në tokën shqiptare, shumë prej tyre në vendin e dikurshëm dhe të tjera në muret e muzeve. Është një listë e gjatë e muzeve që mund të vizitoni në Shqipëri, por ne po ju prezantojmë me 10 më të rëndësishmit nga veriu në jug.

Muzetë më të mirë në Shqipëri

- Muzeu Historik Kombëtar, Tiranë
- Muzeu i Pavarësisë, Vlorë
- Muzeu Kombëtar i Arsimit, Korçë
- Muzeu i Skënderbeut, Krujë
- Muzeu Kombëtar Ikonografik, Onufri, Berat
- Muzeu Kombëtar i Fotografisë Marubi, Shkodër
- Muzeu Arkeologjik, Durrës
- Muzeu Arkeologjik Butrint, Sarandë
- Muzeu Arkeologjik i Apolonisë Fier
- Muzeu i Artit Mesjetar, Korçë

2. 1. Muzeu Historik Kombëtar, Tiranë

I vendosur në zemër të kryeqytetit në sheshin Skënderbej, ky është institucioni muzeor më i madh në Shqipëri. Ajo dallohet për mozaikun e fasadës, dhe tashmë është një nga simbolet e qytetit të Tiranës. Në ambientet e tij gjenden rreth 6200 objekte, të cilat i përkasin një periudhe relativisht të gjatë kohore, duke filluar nga mijëvjeçari i IV para erës sonë dhe deri në gjysmën e dytë të shekullit të 4-të.⁹

2.2. Muzeu i Pavarësisë, Vlorë

Muzeu i Pavarësisë gjendet në ish ndërtesën ku kreu veprimtarinë e vet qeveria e përkohshme e Vlorës më 1912-1914, në Skelë, para Portit Detar. U ngrit në nëntor të viti 1962, me rastin e 50 vjetorit të shpalljes

8 Adhami, Stilian "Muzeologjia shqiptare", "Gervis", Tiranë 2001, f. 40

9 <https://albania360.com>

së Pavarësisë.¹⁰ Vetë ndërtesa dhe gjithçka që ekspozohet në të, përfaqësojnë një nga momentet më të rëndësishme të historisë së kombit shqiptar, përkatësisht shpalljen e Pavarësisë më 28 nëntor 1912. Në këtë godinë janë hedhur themelet e shtetit shqiptar. Për 6 muaj u krijua dhe funksionoi Qeveria e Ismail Qemalit, e cila u krijua pas shpalljes së pavarësisë. Në muze është ekspozuar me objekte origjinale të kohës që pasqyrojnë dokumente të rëndësishme të periudhës së Rilindjes dhe Pavarësisë, si dhe vepra të ndryshme arti kushtuar kësaj periudhe, pesha e të cilave tejkalon objektivat vendas.

2.3. Muzeu Kombëtar i Arsimit, Korçë

Ndodhet në zonën këmbësore në shtëpinë muze të patriotit Diamant Tërpo. Pikërisht Mars këtu në 7 mars 1887 u hap shkolla e parë shqipe.¹¹ Në ambientet e muzeut ekspozohet historia e shkrimit shqip dhe botimet shqip. Në godinën ku ndodhet sot Muzeu Kombëtar i Arsimit Shqip, një godinë Monument Kulture 150-vjeçare, është hapur Shkolla e Parë në gjuhën shqipe, ose siç quhej atëherë, “Mësuesja e Parë Shqipe”. Kjo shkollë u hap më 7 mars 1887, me lejen e Perandorisë Osmane, e cila në atë kohë kishte nën kontroll Shqipërinë.

2.4. Muzeu i Skënderbeut, Krujë

Në Muzeun Kombëtar 'Gjergj Kastrioti Skenderbeu' do të gjeni shumë objekte të ekspozuara, dokumente dhe bibliografi origjinale, riprodhime autentike që flasin qartë për historinë e popullit shqiptar. Në të gjenden pavijoni i antikitetit dhe mesjetës së hershme, pavijoni i principatave shqiptare, i pushtimit osman dhe i qëndresës së këtij pushtimi, pavijoni i kështjellave mesjetare, i qëndresës shqiptare, kancelaria e Skënderbeut, biblioteka, salla e princave etj. Në këto pavione janë ekspozuar objekte prej qeramike, bronzi, hekuri, bakri, faksimile të ndryshme, ikona origjinale, shkrime, kambana të vitit 1462, shpata origjinale të shekullit XV etj.

2.5. Muzeu Kombëtar Ikonografik Onufri, Berat

Berati është në vetvete një qytet muze, dhe çdo hap në tërësinë e tij është një vizitë historike. Për të shuar kureshtjen, vizitoni Muzeun Kombëtar “Onufri”, i cili ndodhet në qendër të lagjes së banuar në kështjellën mesjetare të qytetit. Muzeu është i organizuar në ambientet e kishës së Katedrales së Shën Mërisë, e cila është ndërtuar në vitin 1797, mbi themelet e një kishe më të vjetër me të njëjtin emër. Ky muze mban emrin e piktorit më të shquar shqiptar të shekullit të 16-të, Onufri, i cili ka lënë një fond mjaft të pasur në krijimtarinë ikonografike.¹² Kompleksi muzeal përbëhet nga salla qendrore e kishës, mjedisi i altarit, si edhe

¹⁰ Krutaj, Farudin, Gace, Bardhosh, Abazi, Halo, “Vlora Porti Jugor i Adriatikut,” Toena, “Tiranw 2001, f.61

¹¹ Guida e bregdetit shqiptar Blue Agency f.42

¹² <https://albania360.com>

nga një sërë mjedisesh ndihmëse njëkatëshe, në anën veriore, dhe dykatëshe, në anën perëndimore. Muzeu ka tri salla kryesore, në të cilat janë të ekspozuara veprat më të mira të autorëve që përmendëm më lart si edhe të autorëve të tjerë.¹³ Në sipërfaqet ekspozueshme të muzeut janë vendosur 77 vepra në pikturë e kavalet, 40 objekte metalike si dhe tekstile me një ikonobartës me përmasa të mëdha.¹⁴

Në vitrina janë të ekspozuara edhe disa tekstile dhe objekte metalike, të cilat dëshmojnë për një traditë artizanale të një niveli të lartë të Trevës së Beratit. Ky muze është si një clirim për shpirtin. Atmosfera e paqte e kishës së Katedralës së Shën Mërisë me të cilën bashkëjeton muzeu, është imponuese, si në cdo vend të shenjtë.¹⁵

2.6. Muzeu Kombëtar i Fotografisë Marubi, Shkodër
Në djepin e kulturës shqiptare, në qytetin e bukur verior të Shkodrës, do të gjeni këtë muze unik. Muzeu Kombëtar i Fotografisë 'Marubi' ruan në arkivin e tij rreth 400,000 mijë negativë në pllaka xhami, të organizuar dhe klasifikuar në mënyrë perfekte sipas vitit të shkrepjes dhe përmbajtjes së fotografisë. Është thesari ishte Pietro Marubi, azilkërkuesi politik italian, ai që hapi këtë godinë si studion e tij të re, ndoshta duke mos parashikuar qëndrimin 150-vjeçar të institucionit apo ndikimin e tij të gjerë në fushën e fotografisë, mjekësisë, arkitekturës dhe kulturës në përgjithësi shqiptare. Në të mund të gjeësh negativë me tema të ndryshme dhe figura po kaq të shumëllojshme, si pashallarë, vezirë, oficerë turq dhe deri konsuj të kombësive të ndryshme, italianë, francezë, austriakë, anglezë, rusë, grekë, serbë, figura nga Lufta e Parë dhe e Dytë Botërore dhe figura shqipëtarësh të rëndësishëm si Luigj Gurakuqi, Fishta, Mjeda, Asdreni, Kiliqi, Lasgush Poradeci, Azem e Shote Galica e shumë e shumë figura të tjera të rëndësishme të historisë sonë kombëtare.¹⁶

¹³ <https://sq.wikipedia.org/wiki>

¹⁴ Adhami, Stilian "Muzeologjia shqiptare", "Gervis", Tiranë 2001, f. 116

¹⁵ <https://albanian.cri.cn/culture>

¹⁶ <https://sq.wikipedia.org/>

2.7. Muzeu Arkeologjik i Durrësit u hap më 13 Mars 1951 në qytetin e Durrësit dhe është një nga muzetë më të rëndësishëm në Shqipëri. Pjesa më e madhe e muzeut përbëhet nga 3204 objekte që gjenden në vendin e lashtë të Durrhachium dhe përfshijnë një koleksion të gjerë nga periudha Greke e Lashtë, Helenistike dhe Romake. Artifaktet kryesore përfshijnë stelat e funeralit romak dhe sarkofagët prej guri dhe një koleksion prej bustesh miniaturë të Venusit, dëshmi për kohën kur Durrësi ishte një qendër adhurimi e perëndeshës.

Sektorët:

I- PREHISTORIA

II- PERIUDHA ARKAIKE

III- PERIUDHA KLASIKE

IV- PERIUDHA HELENISTIKE

V- PERIUDHA ROMAKE

Në hyrje të krahut të majtë ndodhet periudha ilire dhe antike greke në tre fazat e saj, në atë të parë, klasike dhe të vonë. Në pjesën ballore, përtej gjetjeve arkeologjike të përmasave të mëdha që janë vendosur në qendër të muzeut, fillon periudha romake, duke nisur nga ajo e hershme, deri te periudha e ndërtimeve në krahun e djathtë të katit të parë. Në katin e dytë është planifikuar periudha e mesjetës. Në katin e tretë është menduar arkeologjia nenujore. Objektet arkeologjike të gjetura ndër vite në qytetin e Durrësit deri në vitin 1945, përmes kerkimeve ekstensive apo koleksioneve private, u bene pjesë e dy institucioneve të ndryshme administrative. Një pjesë e këtyre objekteve u integruan në fondin e ekspozuar të Muzeut Kombëtar të Historisë dhe Etnografisë në Tiranë, ndërsa pjesa tjetër u bë pjesë e një ekspozite të vogël arkeologjike, administruar nga Bashkia e qytetit.¹⁷

2.8. Muzeu Arkeologjik Butrint, Sarandë ndodhet brenda kalasë së Akropolit të qytetit antik të Butrintit

¹⁷ https://sq.wikipedia.org/wiki/Muzeu_Arkeologjik_i_Durresit

dhe u hap në vitin 1950. Në atë kohë muzeu përmbante materialin e pasur arkeologjik të periudhës greko-romake, të zbuluar nga Misioni Arkeologjik Italian që gërmoi në Butrint midis dy luftimeve botërore 1928-1940, e që i shpëtoi shkatërrimeve të Luftës së dytë Botërore.¹⁸ Muzeu Arkeologjik i Butrintit u hap në vitin 1938 në mjediset e fortesës së periudhës veneciane, në akropolin e qytetit antik. Aktualisht në muze janë të ekspozuar 1325 objekte (stralli, kocke, qeramike, qelqi, statuja, monedha, etj), të zbuluara nga gërmimet arkeologjike brenda Butrintit, por dhe nga Diaporiti, Kalivo, Xarra, Fushë Vrina, dhe një pjesë e vogël dhe nga Finiqi. Prezantimi i qendrave të tjera më të vogla të banimit në zonën përreth Butrintit sqaron më mirë kushtet e lindjes e të lulëzimit të qytetit të Butrintit gjatë periudhës helenistike dhe periudhës romake.¹⁹

2.9. Muzeu Arkeologjik i Apolonisë Fier

Apollonia ndodhet 12 kilometra larg qytetit të Fierit. Emrin qyteti e mori për nder të perëndisë Apolon. Ndër 24 qytete në të gjithë botën mesdhetare që mbanin këtë emër në Antikitet, Apollonia e Ilirisë ishte më e rëndësishmja dhe luajti një rol të madh si ndërmjetëse tregtare mes helenëve dhe ilirëve. Arkeologët e quajnë Apoloninë "Pompei i Shqipërisë", pasi vetëm 10% e territorit të qytetit të dikurshëm është zbuluar deri më sot. Themeluar rreth fillimit të shek. të IV p.e.s. gërmadhat e Apolonisë u zbuluan në fillim të shek. XIX. Nga shekujt e parë të jetës së qytetit ruhen disa mbeturina të murit mbrojtës dhe të një tempulli arkaik kushtuar Artemisit, hyjneshës më të adhuruar të apoloniatëve. Territori i madh i mbuluar me monumente, panoramat dhe peizazhet e

¹⁸ <https://pine.al/activity/muze/muzeu-arkeologjik-i-butrintit>

¹⁹ https://sq.wikipedia.org/wiki/Muzeu_Arkeologjik_i_Butrintit

mrekullueshme mbi fushën e Myzeqesë dhe Detin Adriatik nga njëra anë si dhe pozita e favorshme gjeografike pranë qyteteve të mëdha dhe plazheve të jugut nga ana tjetër e bëjnë Parkun Arkeologjik të Apolonisë lehtësisht të arritshëm për vizitorin dhe një destinacion të privilegjuar për turizmin kulturor në Shqipëri.²⁰

2.10. Muzeu i Artit Mesjetar, Korcë

Në Korcë ndodhet dhe muzeu i artit mesjetar që funksionon që prej vitit 1980. Sot ai është zhvendosur në ambientet e një godine moderne dhe bashkëkohore. pavionet e tij ndahen në disa sallone që dallojnë prej ngjyrave dhe të ofrojnë një impact tërheqës. Fondi i tij ka mbi 7 mijë objekte kulti e arti, kryesisht ikona e më pak punime guri, druri, metali dhe tekstili të krijuara nga mesjeta e hershme deri në fillim të shek. XX, kodikë të ndryshëm kishtarë, etj. Ndër punimet me vlera të pikturës kishtarë përmenden ikona të shekujve XIII-XIX të piktorëve si Onufri, Selenicës, Shpatarakut Vëllezërve Zografi etj.²¹ Mes objekteve të shumta spikatin dhe ushtojnë fuqishëm pushkët e ndritura në argjend, të kthyer në vepra arti.

3. Roli i muzeumeve në zhvillimin turistik

Viti 2024 ka shënuar rritje të ndjeshme për turizmin kulturor në Shqipëri. Ministri i Ekonomisë, i Kulturës dhe i Inovacionit, u shpreh se prej janarit e deri në shtator të këtij viti, monumentet e kulturës e objekte të trashëgimisë kulturore u vizituan prej 1.092.584 personash. Krahasuar me të njëjtën periudhë të vitit 2023, kjo shifër është 35% më e lartë. Sitet kulturore në janar-shtator 2024 patën 40% më shumë turistë të huaj dhe 31% më shumë vizitorë vendas. Listën e destinacioneve më të vizituara e kryeson Kalaja e Gjirokastrës me 196.515 vizitorë. Pas saj renditet Parku Kombëtar i Butrintit me 127.753 vizitorë dhe në vend të tretë për nga vizitueshmëria qëndron Muzeu "Gjergj Kastrioti", Krujë me 100.874 vizitorë. Kjo

²⁰ <https://www.myticket.al/event-detail.php?cit=1>

²¹ Guida e bregdetit shqiptar Blue Agency f,44

vizitueshmëri e lartë, përkthyer në shifra shkon në 3,93 milionë euro të ardhura, rreth 41% më shumë se në 2023. Nga 367 mijë vizitorë të muzeve, shumica e tyre preferuan Qendrën Muzeore Krujë, Muzeun "Shtëpia me gjethe" dhe Qendrën e Muzeumeve Berat. Ndër parqet arkeologjike kryeson Butrinti me 127 mijë vizitorë, ndjekur nga Shkodra e Apolonia.²²

Turizmi kulturor ka reflektuar një peshë më të madhe në totalin e turizmit në Shqipëri, ku vizitorët në kala, muze e parqe arkeologjike shënuan një rritje me 32% në periudhën janar-nëntor 2024 krahasuar me të njëjtën periudhë të një viti më parë.

Kështu reflektojnë të dhënat zyrtare të publikuara nga Ministria e Turizmit dhe Mjedisit, duke pasqyruar se në total ishin 1.2 milionë vizitorë deri në fund të nëntorit. Nëse merret si referencë numrin i të huajve që hynë në vend deri në fund të nëntorit prej 11.1 milionë do të thotë që të paktën 1 në 9 turistë kanë vizituar një park, muze apo kala edhe pse kjo nuk është tërësisht e saktë po të kemi parasysh që vizitorë në institucionet kulturore mund të jenë edhe vendasit.

Sa i takon Muzeve, në krye të listës për janar-nëntor 2024 qëndron Muzeu Gjergj Kastrioti në Krujë me një rritje 59% në raport me të njëjtën periudhë të vitit 2023.

Këtë muze rezulton ta kenë vizituar në tërësi 170 mijë vizitorë.

I dyti në listë është Muzeu Ikonografik Onufri në Berat me 104.4 mijë vizitorë dhe një rritje 40% në raport me 11-mujorin e vitit 2023.

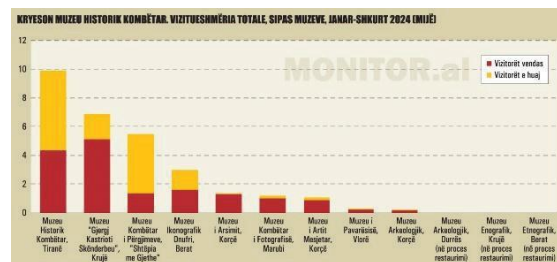
I treti është Muzeu i Përgjimeve "Shtëpia me Gjethe" me një rritje 61% në raport me 11 mujorin 2023. Numri i vizitorëve në janar-nëntor ishte 73.8 mijë në këtë muze. Vizitorët në total në muze ishin 455 mijë, me një rritje 21 për qind.

Sa i takon vizitorëve në Kala në krye qëndron Gjirokastra me 260 mijë vizitorë dhe një rritje 23% në raport me 11-mujorin 2023. E dyta është kalaja e Porto-Palermos që ka regjistruar në janar-nëntor 30 mijë vizitorë, apo një rritje 70% në raport me të njëjtën periudhë të 2023-it.

I treti është Amfiteatri në Durrës me 23 mijë vizitorë, çka rezulton me një rënie 12% në raport me 11 mujorin 2023. Në total në kala e monumente të tjera numri i vizitorëve ishte 341 mijë apo 29 për qind rritje në raport me të njëjtën periudhë në vitin 2023.

Ndër Parqet Arkeologjike në vend, në krye qëndron Butrinti me 195 mijë vizitorë në 11 muaj të vitit 2024, çka është një rritje me 65% në raport me të njëjtën periudhë të 2023. Parku i dytë është ai i Shkodrës me 153 mijë vizitorë, apo një rritje 26% në raport me janar-nëntor 2023 dhe i treti parku i Apolonisë me mbi 120 mijë vizitorë, apo 49% më shumë se në vitin paraardhës. Në total Parqet Arkeologjike i kanë vizituar 489 mijë vizitorë, me një rritje 46% në raport me periudhën janar-nëntor 2023.²³

Burimi: Ministria e Ekonomisë, Kulturës dhe Inovacionit

Përfundime

Muzeumet janë atraksione të rëndësishme turistike dhe tërheqin vizitorë nga vendi dhe jashtë tij. Ato luajnë një rol të rëndësishëm në zhvillimin turistik të një vendi. Muzeumet janë jo vetëm institucione të ruajtjes dhe promovimit të trashëgimisë kulturore dhe historike, por gjithashtu kontribuojnë në forcimin e identitetit dhe imazhit të destinacioneve turistike. Muzeumet ofrojnë mundësi për shkëmbimin ndërkulturor. Turistët mund të mësojnë për kulturat e ndryshme dhe të thellojnë njohuritë e tyre për historinë e vendit që vizitojnë. Kjo mund të çojë në një turizëm më të qëndrueshëm dhe edukativ.

Përfundimisht, muzeumet kanë një ndikim të madh në ekonominë lokale dhe kombëtare, duke siguruar mundësi për punësim, investime, rritjen e turizmit dhe përmirësimin e shërbimeve. Ato janë jo vetëm vendet e ruajtjes së trashëgimisë, por edhe motorë të zhvillimit ekonomik dhe turistik. Muzeumet mund të bëhen atraksione kryesore të një destinacioni turistik dhe ndihmojnë në krijimin e imazhit pozitiv të vendit.

Sugjerime

Turizmi kulturor në muze dhe qendra historike është një mënyrë e shkëlqyer për të njohur trashëgiminë dhe historinë e një vendi. Ja disa sugjerime për një përvojë sa më të pasur:

1. Përgatitja për vizitën

- **Hulumto më parë:** Informohu për muzeun ose qendrën historike që do të vizitosh, duke lexuar për historinë dhe ekspozitat kryesore.
- **Rezervo biletat online:** Shumë muze dhe qendra historike ofrojnë bileta online për të shmangur radhët e gjata.
- **Kontrollo oraret dhe aktivitetet:** Disa muze ofrojnë udhëtime të drejtuara nga guida ose evente të posaçme.

2. Gjatë vizitës

- **Përdor audioguida ose guida të specializuara:** Këto ofrojnë përshkrime të detajuara mbi objektet dhe periudhat historike.
- **Interpreto ekspozitat:** Lexo informacionet e vendosura pranë objekteve dhe merr shënime për gjërat që të duken interesante.
- **Përdor teknologjinë:** Shumë muze kanë aplikacione që ofrojnë përvoja të zgjeruara me realitet të shtuar ose video edukative.

²² <https://albanian.trtbalkan.com/>

²³ <https://albanianpost.com/turizmi-kulturor>

Literatura

Guida e bregdetit shqiptar Blue Agency f,32
Adhami, Stilian “Muzeologjia shqiptare”, “Gervis”, Tiranë
2001, f. 13
Adhami, Stilian “Muzeologjia shqiptare”, “Gervis”, Tiranë
2001, f. 13
Adhami, Stilian “Muzeologjia shqiptare”, “Gervis”, Tiranë
2001, f. 14
Guida e bregdetit shqiptar Blue Agency f,20
Adhami, Stilian “Muzeologjia shqiptare”, “Gervis”, Tiranë
2001, f. 14
Adhami, Stilian “Muzeologjia shqiptare”, “Gervis”, Tiranë
2001, f. 24-3
Adhami, Stilian “Muzeologjia shqiptare”, “Gervis”, Tiranë
2001, f. 40
<https://albania360.com>
Krutaj, Farudin, Gace, Bardhosh, Abazi, Halo, “Vlora Porti
Jugor i Adriatikut,” Toena, “Tiranë 2001, f,61
Guida e bregdetit shqiptar Blue Agency f,42
<https://albania360.com>
<https://sq.wikipedia.org/wiki>
Adhami, Stilian “Muzeologjia shqiptare”, “Gervis”, Tiranë
2001, f. 116
<https://albanian.cri.cn/culture>
<https://sq.wikipedia.org/>
[https://sq.wikipedia.org/wiki/Muzeu_Arkeologjik_i_](https://sq.wikipedia.org/wiki/Muzeu_Arkeologjik_i_Durresit)
Durresit
[https://pine.al/activity/muze/muzeu-arkeologjik-i-](https://pine.al/activity/muze/muzeu-arkeologjik-i-butrinit)
butrintit
[https://sq.wikipedia.org/wiki/Muzeu_Arkeologjik_i_](https://sq.wikipedia.org/wiki/Muzeu_Arkeologjik_i_Butrinit)
Butrintit
<https://www.myticket.al/event-detail.php?cit=1>
Guida e bregdetit shqiptar Blue Agency f,44
Adhami, Stilian “Muzeologjia shqiptare”, “Gervis”, Tiranë
2001, f. 49-50
<https://albanian.trtbalkan.com/>
<https://albanianpost.com/turizmi-kulturor>

Ndikimi i Lojërave Lëvizore dhe Elektronike tek Fëmijët me Çrregullime të Spektrit Autizëm Mosha 3-6 Vjeç

Dr. Sulltana Bilbilaj
Faculty of Humanities
University of Vlora “Ismail Qemali” Albania

Abstrakt

Ky studim, është një studim cilësor, i realizuar me 10 fëmijë me çrregullime të spektrit autizëm, 8 djem dhe 2 vajza, të moshës 3-6 vjeç. Nxënësit i përkasin dy kopshteve publike “Sulo Didi” dhe “1 Maji”, në qytetin e Vlores. Ky studim vjen me temë “Ndikimi i lojërave lëvizore dhe elektronike tek fëmijët me çrregullime të spektrit autizëm, mosha 3-6 vjeç”. Nisur nga thenia e Maria Montessori, se zhvillimi ynë fizik dhe mendor varet nga lëvizjet u hartua edhe tema e studimit, për t’u ardhur në ndihmë fëmijëve me çrregullime të spektrit autizëm si nga kopshti dhe familja. Meqenese procesi i të nxenit është njëri ndër faktorët që ndikon në zhvillimin e trurit u pa e duhur që mesimdhenia të shoqërohej me lojërat lëvizore didaktike dhe elektronike. Studiues të shumtë kanë vërtetuar, se një ndër shkaktoreset kryesor të çrregullimeve të spektrit autizëm është mungesa e lëvizjeve të zakonshme kryesisht në stadin e foshnjërisë nga përdorimi i shumtë i lojërave elektronike që kanë cuar në autizëm virtual. Në këtë studim gjendet informacion i bollshëm teorik për lojën, llojet dhe teoritë mbi lojën, lojërat kompjuterike dhe varësia ndaj tyre, çrregullimet në të nxënë. Në studim gjithashtu gjenden mendimet e 10 prindërve dhe 30 edukatoreve të kopshteve gjithëpërfshirëse të marra në studim, nëpërmjet instrumentave matës të përdorur, pyetësorëve, intervistave dhe vëzhgimeve. Nga shqyrtimi i gjetjeve rezultoi, se edukatorët nuk janë të kualifikuar për një mësimdhënie ndryshe të fëmijëve me çrregullime të spektrit autizëm, mbi trajtimin e tyre brenda procesit mësimor dhe njohjen e lojërave specifike sipas llojit të çrregullimit. Nga gjetjet doli që prindërit nuk menaxhojnë fëmijët në përzgjedhjen e lojërave kompjuterike dhe kohën e harxhuar në lojë dhe se të gjithë fëmijët me çrregullime në të nxënë kanë krijuar varësi nga to. Nga përfundimet e studimit dalin rekomandime për mesueset, prindërit dhe fëmijët lidhur me rëndësinë e lojës në të gjitha fushat zhvillimore dhe shmangien e varësisë së fëmijëve ndaj lojërave elektronike.

Fjalët kyçe: lojërat lëvizore, lojërat kompjuterike, kopsht, fëmijë, autizëm, varësi, didaktike

Abstract

This study is a qualitative one, conducted with 10 children with Autism Spectrum Disorder (ASD), 8 boys

and 2 girls, aged 3-6 years. The children attend two public kindergartens, “Sulo Didi” and “1 Maji,” in the city of Vlora. The theme of this study is “The Impact of Physical and Electronic Games on Children with Autism Spectrum Disorder, Ages 3-6.” Based on Maria Montessori’s statement that our physical and mental development depends on movement, the study’s topic was designed to assist children with Autism Spectrum Disorder in both the kindergarten and home environment. Since the learning process is one of the factors that influence brain development, it was considered necessary for teaching to be accompanied by physical, didactic, and electronic games. Many researchers have confirmed that one of the main causes of Autism Spectrum Disorder is the lack of typical movements, especially in early childhood, due to excessive use of electronic games, which has led to virtual autism. This study includes a generous amount of theoretical information on physical and computer games, dependency on them, and learning disorders. It also presents the opinions of 10 parents and 30 educators from the inclusive kindergartens included in the study, gathered through measuring instruments such as questionnaires, interviews, and observations. The findings show that educators are not qualified for alternative teaching methods for children with Autism Spectrum Disorder. The findings also reveal that parents do not manage their children’s selection of computer games and the time spent on them, and that all children with learning disorders have developed a dependency on these games. The conclusions of the study offer recommendations for teachers, parents, and children regarding the importance of play in all developmental areas and the avoidance of children’s dependency on electronic games.

Keywords: physical games, computer games, kindergarten, children, autism, dependency, didactic.

I: Hyrje

1.1 Konteksti i studimit

Ky studim fokusohet në ndikimin që kanë lojërat lëvizore dhe elektronike tek fëmijët me çrregullime të spektrit autizëm. Meqenese loja është një punë e fëmijës, është mjeti me anë të të cilit ai rritet e zhvillohet, berja pjesë e aktiviteteve të procesit mësimor me anë të lojës çon në sukses të procesit të të nxenit. Numri i personave të

prekur nga çrregullimet e spektrit autizem është rritur dhe po vazhdon të rritet në mbare botën duke u kthyer në një pandemi të rrezikshme. Vështiresia që karakterizon fëmijet me çrregullime të spektrit autizem është edhe bashkeveprimi dhe sociaizimi me të tjerët, kështu që në aspektin psiko-social loja ndikon në marrëdhënie midis individëve apo grupeve sociale. Funkcioni psiko-diagnostikues i lojës i rëndësishëm për të vlerësuar zhvillimin senso-motor, intelektual, emocional e social dhe psiko-terapeutik për të kuptuar më mirë shkaqet e disharmonisë së zhvillimit, ze një vend të rëndësishëm në studim. Menaxhimi i lojës së programuar si aktivitet mesimor bie ndesh me përdorimin e lojërave elektronike në klase dhe jashtë saj nga fëmijet me çrregullime të spektrit autizem dhe jo, mbasi shumë prej tyre krijojnë një varesi ndaj elektronikës, që çon në humbje të realitetit dhe të logjikës së jetës së përditëshme të emërtuar si autizem virtual.

1.2. Nevoja për këtë studim

Së pari, për shkak të rëndësisë që ka loja si një vlerë të madhe për zhvillimin fizik, mendor dhe intelektual. Loja shihet pranë disa aspekteve themelore të ecurisë dhe të zhvillimit të qenies njerëzore: në aspektin biologjik, ka ndikuar në perfeksionimin e funksionit të shqisave, të trurit njerëzor në vazhdimësi dhe ka rritur kapacitetet e tyre, vecanërisht të sistemit kardio-vaskular, respirator, skeletor, muskulator e njëkohësisht me to edhe në atë të sistemit nervor. Në aspektin fizik kanë ndikuar jo vetëm në ndryshimet strukturore (antropometrike), por edhe në rritjen e kapaciteteve fizike të shfaqura nëpërmjet aftësive koordinative e koordinuese. Në aspektin psiko-social, ka ndikuar jo vetëm në marrëdhëniet ndërmjet individëve dhe të ecurisë së tyre, por edhe ndërmjet grupeve sociale.

Së dyti, për shkak të nivelit të ngacmuesve (stimujve) sipas objektivave të temave mesimore të spjeguar me lojë, fëmija arrin një pjekuri më të shpejtë të kores së hemisferave të trurit dhe përmirëson rezultatet e të nxenit.

1.3 Konteksti teorik

Studimi sjell informacion të rëndësishëm rreth historikut të zhvillimit të lojës, loja si nevojë themelore për zhvillimin e individit, karakteristikat dhe tipet e saj, loja muzikore e vlefshme si terapi për fëmijet me çrregullime në të nxene, lojërat elektronike, etj. Vlen të përmendet në literaturë edhe informacioni teorik mbi teoritë klasike të lojës, teoria e energjive të tepërta, e rikrijimit të energjiave, e përsëritjeve të fazave të mëparshme dhe teoria e praktikimit.

Së bashku me teoritë klasike të lojës gjen në studim edhe teoritë moderne të lojës si: Teoritë psikoanalitike dhe konjitiviste të lojës. Për të qenë me i plotë studimi ishte i nevojshëm informacioni teorik çrregullimet në të nxënë, llojet e tyre, përfshirja e fëmijëve me çrregullime në të nxene në lojë gjatë procesit mesimor, loja të fëmijet me çrregullime të Spektrit Autizem. U fokusua me shumë tek fëmijet me autizem dhe ADHD mbasi nxënësit me këto çrregullime janë me të shumtë në numër sesa

çrregullimet e tjera. Si zhvillon loja aftësitë tek fëmijet me çrregullime të Spektrit Autizem, ku kanë nevojë për ndihmë ata është si informacion praktik. Të rëndësishme janë edhe lojërat për fëmijët me ADHD dhe aktivitete për të zvogëluar hiperaktivitetin, të vlefshme për edukatorët në kopshte dhe prindërit në shtëpi.

Pike e vecante e literaturës janë edhe lojërat didaktike, të përdorura në spjegimin e koncepteve të reja apo ku mund, nga ana e edukatorit. Krahas lojërave të lartepërmendura janë edhe lojërat elektronike. Lojërat kompjuterike trajtohen duke parë në dobi apo dëm përdorimi i tyre i pakontrolluar i tyre. Përfitimet e lojërave kompjuterike për fëmijët disleksike të dobishme në përmirësimin e aftësive të leximi, përmirëson kujtesën dhe aftësitë krijuese. Nëse harxhohet shumë kohë duke u marrë me lojëra kompjuterike dhe nuk selektohen programet atëherë ato janë të demshme duke i cuar drejt autizmit virtual. Roli i prindit është vendimtar në shtëpi për të shmangur vartësinë elektronike të fëmijëve, mbasi disa nga pasojat psikologjike dhe fizike që sjellin lojërat kompjuterike janë të pashmangshme.

1.4. Qëllimi i studimit

Nxjerrja në pah, e rëndësise së përdorimit të lojës si aktivitet mesimor dhe jashtë saj, për të rritur rezultatet e të nxenit tek fëmijet me çrregullime të spektrit autizem dhe parandalimi i varesisë së tyre ndaj lojërave elektronike.

II: Veshtrim teorik mbi temën e studimit

Loja lëvizore dhe historiku i zhvillimit

2.1 – "Loja" nevojë themelore e njeriut

Loja ka qenë dhe mbetet një nevojë themelore për të gjithë njerëzit pa dallim moshe, epoke e kulture. Ajo është një pasuri e madhe që zotëron njeriu. Loja është motiv përsosur, por edhe veprimtari që kënaq së tepërmi. Kërkesa për të luajtur ka ekzistuar gjatë gjithë ekzistencës së jetës njerëzore. Sipas Steel – "Loja është një mënyrë e të jetuarit, është një ekspresion autentik i aftësive për të jetuar dhe rrënjët e saj i përkasin shtresave më të thella të ekzistencës së shoqërisë".

Aspektet e lojës janë shumëformëshe dhe komplekse. Loja konstatohet se ka ndodhur si produkt i funksioneve të sjelljes psikike njerëzore, të cilat janë studiuar shumë kohë më parë, fillimisht nga filozofë, fiziologë, e shumë më vonë, nga psikologë.

Sipas një interpretimi.

Loja është veprimtari, qëllim në vetvete, është i pëlqyeshëm, jo degradues. Janë këto arsye që kjo lloj veprimtarie dallohet nga puna. Loja është veprimtari biologjike, e finalizuar nëpërmjet një shkarkimi motor me rivendosjen e ekuilibrit neurodinamik prej të cilit clirohet një mbifitim energjetik. Loja është veprimtari e dëshirueshme, sepse në lirinë e zgjedhjes dhe të realizimit të saj rezultojnë kënaqësi thellësisht të natyrës afektive. Në këtë këndvështrim loja është dukuria themelore e evolucionit psikik të individit dhe mjeti më themelor i përshtatshmërisë. Veprimtaritë me Lojëra, në të gjitha aspektet e veta, nxjerrin në dukje parimin e amalgams, e cila ekziston tek njeriu, është e lindur ose e fituar, sociale

dhe psikike, por dhe biologjike e kulturore.

Loja është e pranishme tek të gjithë njerëzit pa dallim. Për fëmijët ajo është një çështje me rëndësi parësore jetësore dhe ka lindur bashke me ta, është shfaqur në fillim në mënyrë instiktive e më pas të vullnetshme dhe në këtë mënyrë ai ka organizuar dhe ka eksperimentuar aftesitë e veta, sepse në lojë ai është në të vërtetë "I lirë, jo I detyruar". Është vërtetuar se fëmijët të cilëve nuk u është dhënë mundësia të luajnë, nuk disponojnë atë pasuri të jetës së brendshme shpirtërore që merret dhe përvetësohet nga loja. Sipas disa autorëve janë shumë ngacmues (stimuj) që aktivizojnë organizmin duke mos e lodhur atë, por që përshpejtojnë pjekurinë e tij.

Nëpërmjet këtyre ngacmuesve (stimujve), loja është më e rëndësishme, sepse nëpërmjet saj, fëmija (fëmijet, individët, etj.) mund të arrijë një pjekuri më të shpejtë të kores së hemisferave të trurit. Në planin afektiv, gjatë zhvillimit progresiv të fëmijëve, të rritjes së tyre (gjatë ndryshimeve psiko – fizike të moshës), loja strukturohet në varësi të qëllimit e të natyrave të ndryshme të saj. Ato mund të jenë të natyrës zbavitëse, të natyrës së konkurrencës, të natyrës eksploruese, krijuese, etj.

Nga keto këndvështrime loja i krijon mundësinë fëmijëve të ushtrojnë edhe kontroll të fuqishëm mbi dukuritë, mbi personat, mbi sendet, dhe i cliron ata nga ndijimet e dëmshme të pafuqisë dhe të varësisë, njëkohësisht afirmon besimin për të konkuruar me aftesitë e veta. Në një plan tjetër loja ose karakteristikat e saj, kanë funksionin psiko-diagnostikues dhe psiko-terapeutik. Këto funksione kanë një rëndësi të madhe për të kuptuar disharmoninë e zhvillimit, si levizor por edhe intelektual dhe afektiv.

Teknikat psiko-diagnostikuese lejojnë subjektet (mësues, prind, instruktor) të vëzhgojnë fëmijët që luajnë, me qëllim që të vlerësojnë nivelin e zhvillimit në plane të ndryshme, në atë senso-motor, intelektual, emocional e social. Psikologët (në vecanti Erikson), janë të bindur për vlefshmërinë e teknikave psiko-terapeutike të bazuara mbi lojën, dhe nesë arrihet të deshifrohet gjuha e lojës me "dialektet" e saj të lidhura me moshën dhe mjedisin kulturor, ndoshta atehere do të mund të kuptohen më mirë shkaqet e disharmonisë së zhvillimit.

Loja si një dukuri jetësore nuk ka qënë vetëm mjet i edukimit fizik, por ajo ka qënë njëkohësisht edhe një mjet zbatues. Nga ky këndvështrim loja e vecanërisht loja lëvizore ndikoi fuqishëm në ecurinë dhe zhvillimin e mëtejshëm të aftësive të njeriut dhe të shoqërisë njerëzore. Prandaj lojën e shohim pranë disa aspekteve themelore të ecurisë dhe të zhvillimit të shoqërisë njerëzore: në aspektin biologjik, në aspektin fizik dhe në aspektin psiko – social.

Në aspektin biologjik, loja duke qënë veprimtari fizike, ka ndikuar në perfeksionimin e funksionit të organeve dhe të aparateve të trurit njerëzor në vazhdimësi dhe ka rritur kapacitetet e tyre, vecanërisht të sistemit kardio – vaskular, respirator, skeletor, muskular e njëkohësisht me to edhe në atë të sistemit nervor. Të gjitha keto ndryshime janë produkt i një procesi të vazhdueshëm e të gjatë evolutiv zhvillimi.

Në aspektin fizik, lojrat së bashku me të gjitha

veprimtaritë e tjera fizike të shoqërisë njerëzore gjatë të gjitha etapave historike kanë ndikuar jo vetëm në ndryshimet strukturore (antropometrike) por edhe në rritjen e kapaciteteve fizike të shfaqura nëpërmjet aftësive koordinative e kondicionale, të cilat pas një krahasimi ndërmjet etapave historike shprehen mjaft qartë në rezultatet progresive gjatë garave e ndeshjeve në të gjitha disiplinat e sportit.

Në aspektin psiko-social, loja ka ndikuar jo vetëm në marrdhëniet ndërmjet individëve dhe të ecurisë së tyre, por edhe ndërmjet grupeve sociale, shoqërive, civilizimeve të ndryshme, madje duhet thënë se loja ka qënë dhe është bërë një urë lidhëse ndërmjet popujve duke ndikuar në evolucionin e tyre shumë shekullor. Mjaft autorë, specialistë të historisë së kulturës fizike e kanë konsideruar lojën faktorin më themelor dhe të barazvlefshëm me ekzistencën e shoqërisë njerëzore.

2.2. Loja te fëmijët me Çrregullime të Spektrit Autizëm

Loja ofron disa nga mundësitë e para të fëmijës për të provuar ndërveprimet shoqërore, për të krijuar ide të reja, lper odrat simbolike, praktike dhe funksionale, për të zhvilluar narrativa - aftësi që i shërbejnë më vonë në jetë, veçanërisht në botën tonë shoqërore. Për fëmijët me CSA, këto mundësi nuk paraqiten aq lehtë. Ata kane shume veshtiresi ne ndjekjen e rregullave te cdo lloj loje, ta kuptojne ate dhe te perjetojne emocion, te bshkeveprojne, bashkebisodojne si gjithë femijet e tjere. Megjithatë, loja është ende një mjet i rëndësishëm zhvillimor për këta fëmijë. Për mjekët, ajo përfaqëson një arenë kryesore për ofrimin e terapive që mund të përmirësojnë socializimin e fëmijës, gjuhën dhe kapacitetet e caktuara njohëse. Loja gjatë fëmijërisë së hershme i ndihmon fëmijët të zhvillojnë aftësi motorike fine dhe të mëdha dhe të mund t'i ndihmojnë ata të mësojnë koncepte themelore akademike.

2.3. Si zhvillon loja aftësitë tek fëmijët me CSA me baze crregullimin shqisor.

Te gjthe femijet me CSA kane crregullime te integritimit shqisor, me mbi apo nenndeshmeri shqisore. Ashtu si skema ekolalike e gjuhës, nganjëherë fëmijët autikë mund të mbërthenin ose vonohen në një nga fazat në zhvillimin e tyre të lojërave për arsye të ndryshme:

Nen apo mbidjeshmeria shqisore, behet ne shqisen qe kete crregullim, kerkojne apo shmangin lojen levioere shqisore. Psh, femijet me nendjeshmeri te shqises se te parit kane nevojte te ndjekin levizje te ndryshme te objekteve qe kane ne perdorim, apo duan shume ekranin apo dritat e forta, ndersa me mbindjeshmerine e te parit ndodh e kunderta. Po keshtu femijet autike me nenndjeshmeri te sistemit vestibular u pelqenje lojerat qe kane shume levizje, si lojerat rrotulluesen pilikunxhet, shetitjet me makine, ndersa kur kane mbi ndjeshmeri te kesaj shqise ata nuk i pelqene lojerat me shume levizje dhe i ze makina kur udhetojne dhe shoqerohet hiperaktivitet, nevozizem, kokefortesi

Femijet autike me nendjeshmeri te shqises se te prekurit pelqene lojerat me prekje dhe i duan shume perqafimet

dhe deshirojnë të rrinë ngjitur me të tjeret, qofshin fëmije apo të rritur dhe kur kanë mbindjeshmeri ata duan të rrinë vetëm dhe nuk pranojnë të afrohen, të perkedhelin, apo puthin dhe kjo bën që këta fëmije nuk socializohen. Shqisat kimike, të nuhaturit dhe të shijuarit janë të lidhura me njera tjetren dhe çojnë në çrregullim të njera tjetres. Nëse fëmija ka nendjeshmeri të nuhatjes kërkon të marrë erë cdo objekti apo ushqimi dhe kjo çon në nendjeshmerinë e shqisës së të shijuarit dhe këta fëmije fusin në gojë apo hanë cdo gjë që u del përpara. Këta kalojnë në obezitet. E kundërta ndodh kur kanë mbindjeshmeri të ketyre dy shqisave, Nuk durojnë erën e fëmijëve të tjerë dhe të ushqimeve që hanë dhe gjithçka e vlerësojnë vetëm nga perceptimi i të parit dhe janë fëmijet selektive në të ngrejnë dhe të dobet fizikisht që shoqërohet me papjekuri neuromotore tek disa fëmije. Po kështu këto çrregullime e mbajnë edhe shqisat e të degjuarit, proprioreceptoret dhe interoreceptoret Eksplorimi i të gjitha funksioneve të mundshme të objekteve kërkon një pamje më të madhe të fotos që mund të jetë e ndërlikuar kur ata janë të fokusuar në detaje që tregojnë se ka nendjeshmeri të shqisës së të parit. Një preferencë për rutinën dhe frikën e ndryshimit mund të bëjnë që eksplorimi të duket i frikshëm. Vështirësitë e komunikimit e bëjnë të vështirë të merrni ndihmë nëse jeni të mbërthyer.

Nervozizmi dhe këmbëngulja e madhe mund të jetë një pengesë për të gjetur mënyra të reja për të përdorur objekte. Është e lehtë të humbasësh reagime ose ide për mënyrën e saktë të përdorimit të objekteve nëse je hiper-fokusuar ose lehtësisht i hutuar. Për shembull, klasifikimi dhe kategorizimi janë pjesë normale e lojës eksploruese, dhe fëmijët që kanë një nevojë të madhe për të krijuar rendin shpesh gjejnë këtë fazë të zhvillimit të lojës veçanërisht të kënaqshme. Kjo mund të rezultojë në sjellje stereotipike si rreshtimi i veturave në vend që t'i ngasin ato rreth një pjese, por kjo është vetëm një shenjë e aftësive të papjekura dhe jo të dëmtuara.

Pra, është e rëndësishme të mbani mend se një vonesë në këtë fushë të zhvillimit nuk do të thotë se ata nuk mund ose nuk do të zhvillojnë më kurrë aftësi komplekse për luajtje - thjesht do të thotë se ata nuk janë ende aty.

2.4. Lojrat elektronike

Lojrat kompjuterike

Teknologjia e kohëve të fundit ka bërë që shumë fëmijë të varen nga lojrat kompjuterike duke u larguar nga shumë lojëra të tjera të natyrës apo sportet normale. Varësia ndaj lojërave kompjuterike është e theksuar tek të gjithë fëmijët autike apo me çrregullime të tjera neurologjike. Eksplorimi i tepëruar i tyre në lojërat elektronike është një risi e pamatur dhe e pastudjuar deri tani në studimet shqiptare por jo shumë edhe në studimet botërore.

Teknologjia edhe pse ka përparësitë e veta në shfrytëzimin për nevojat e njësive ka disa raste ku ne duhet të kujdesemi më shumë që këto gjëra të shfrytëzohen në mënyrë të duhur prandaj këtu do të bëjmë një përshkrim se si mund të shfrytëzohen në mënyrë të duhur edhe lojrat kompjuterike që shumë fëmijë nuk dinë të shfrytëzojnë ashtu si duhet dhe në fakt ata varen nga ato duke shkaktuar probleme të tjera në jetën e tyre

të përditshme.

Është vështirë të bësh një klasifikim moshor të epidemisë elektronike që ka kapur fëmijët. Por me siguri që në këtë grackë për motive të ndryshme dhe qëllime të diferencuara janë edhe fëmijët e vegjël por sidomos adoleshentët që e kanë bërë rrjetin social të komunikimit elektronik pjesë të pandarë të ditës së tyre. Padyshim duke parë nga ky aspekt duhet pranuar që efektet negative të kësaj vartësie duhen parë si element i përbashkët për të gjithë fëmijët sipas përkufizimit formal (deri në 18 vjeç). Por në të njëjtën kohë duhen dalluar shkaqet dhe specifikat moshore të motiveve që i shtojnë fëmijët e moshave të ndryshme dhe duhen bërë diagnoza diferenciale për pasojat e këtij fenomeni. Fëmijët krijojnë vartësi ndaj lojërave elektronike dhe çojnë mungesë të levizjeve proreceptive, në çrregullime të tjera shqisore dhe autizem virtual, cekujlibrim hemisferike, etj.

Padyshim do të ishte gabim i rëndë që problemin ta shikojmë vetëm nga një anë dhe lidhjen e fëmijëve me sistemin e informacionit elektronik ta vlerësojmë në mënyrë të njëanshme si tërësisht negative dhe pa vlerë. Si çdo gjë kjo lidhje ka anën e ndritur dhe të errët të saj. Mjetet elektronike janë me potencial të jashtëzakonshme për dhënien e informacionit dhe formimin e fëmijëve tanë. Në kemi hyrë në epokën dixhitale dhe kjo kërkon aftësi të orientimit të shpejtë elektronik në rrugët e pafundme të informacionit dhe komunikimit. Në këtë kontekst fëmijët mësojnë dhe akoma më shumë duhet të mësojnë dhe të përshtaten me këtë imperativ të kohës, me këtë sistem të informimit dhe komunikimit. Nuk ka faj teknologjia dixhitale e informimit që është arritja më e madhe e njerëzimit sot. Fajin nuk e kanë as fëmijët që kanë filluar të keqpërdorin këtë arritje për shkak të moshës së tyre. Fajin e kemi në prindërit, mësuesit dhe edukatorët që duhet të dinë t'i mësojnë ata si t'i përdorin këto mjete për qëllime sa më të mira.

III: Metodologjia e realizimit të studimit

3.1. Përshkrim i shkurtër i metodologjisë

Qëllimi i metodologjisë është që të na ndihmojë për të kuptuar, në aspektin më të mirë të mundshëm, jo produktet e kërkimit shkencor, por vetë procesin. Studimi është cilesor, me temë: "Ndikimi i lojërave levizore dhe elektronike tek fëmijet me çrregullime të spektrit autizem" i cili na paraqet informacione të mjaftueshme teorike dhe praktike për lojërat levizore dhe elektronike si dhe për rëndësinë e tyre në zhvillimin e fëmijëve me çrregullime të spektrit autizem dhe në të nxene. Pjesë e studimit janë bërë dy kopshte në qytetin e Vlores si: kopshti "Sulo Didi" dhe kopshti "1 Maji". Për mbledhjen e të dhënave u përdor një metodologji cilësore, me intervista dhe vëzhgime që synojnë t'i japë përgjigje çështjeve themelore të ngritura në studim. Në këtë studim u përfshin 30 edukatore gjithësej ku 8 prej tyre janë edukatore mbeshtetëse. U përdor metoda cilësore në studim mbasi të dhënat ishin fotografite, videot, regjistrimet zanore të cilat përfshijnë kuptime subjektive, ndjenja, mendime dhe bindje. Të dhënat cilësore u mbledhën mbasi u përdoren qasje epistemologjike, interpretuese dhe të dhënat e mbledhura

ishin edhe fjalet dhe shprehjet e vete pjesmarresve ne hulumtim. Tema per te cilen u punua është një studim, ku synon të ekzaminojë çështjet me një analizë më të thellë, e cila mundësoi përshkrimin dhe interpretimin e plotë të kampionit që studiohet nëpërmjet shpjegimit të shkaqeve, pasojave apo tendencave që karakterizojnë dukurinë. Është përdorur ky tip studimi pasi lejon një fleksibilitet më të lartë pa ju qëndruar koncize numrave dhe shifrave, duke mbledhur të dhëna nga përvojat dhe rrëfimet e vetë pjesmarrësve në studim. Punimimi është mbështetur në një bibliografi të gjërë. Për realizimin e tij janë shfrytëzuar botime në gjuhën shqipe dhe në gjuhë të huaj.

Metoda kryesore e përdorur është ajo e vëzhgimit si edhe pyetesore dhe intervista në klasat dhe prinderit .

3.2. Qellimi i studimit: Nxjerrja ne pah, e rendesise se perdorimit te lojes si aktivitet mesimor dhe jashte saj, per te rritur rezultatet e te nxenit, tek femijet me crregullime te spektrit autizem dhe parandalimi i varesise se tyre ndaj lojerave elektronike.

3.3. Hipotezat e punimit

Hipoteza 1: Loja levizore eshte aktiviteti me produktiv ne zhvillimin e femijeve ne pergjithesi dhe sidomos femijeve me crregullime ne te nxene, nese perdoret si aktivitet i planifikuar ne mesimndhenje dhe mesimnxenie.

Hipoteza 2: Si femijet normale dhe ata me crregullime ne te nxene krijojne varesi nga lojrat elektronike nese nuk perdoren ne kohen dhe masen e duhur.

3.4. Kampioni

Kampioni u përzgjedh përmes një metode selektive, duke marrë një kampion përfaqësues, jorastësor, 10 femije, 8 djem dhe 2 vajza me crregullime te spektrit autizem, mosha 3-6 nga 2 kopshte te qytetit te Vlores, “Sulo Didi” dhe “1 Maji”. Pjese e studimit për dhënien e informacionit te duhur ishin edhe 30 edukatore, 17 nga kophtit “Sulo Didi” dhe 13 nga kopshti “1 Maji” Ne keto 30 edukatore ishin 8 edukatore mbeshtetese, 5 edukatore mbeshtetese nga kopshti “Sulo Didi” per 7 femije me crregullime te spektrit autizem dhe 3 edukatore mbeshtetese nga kopshti “1 Maji” per 3 femije me crregullime ne te nxene. Dy prej edukatoreve mbeshtetese te kopshtit “Sulo Didi” kane nga 2 femije me nevoja te vecanta.

3.5. Kuadri kohor

Studimi është realizuar në afatin kohor janar-qershor 2024. Studjuesja nuk e pati shume te veshtire faktin per te realizuar kete punim pasi ajo eshte vete mesuese mbeshtetese me 1 femije me crregullime te spektrit autizem, prane kopshtit “Sulo Didi”. U desh kohe e posacme, per studimin e literatures per rolin e lojerave levizore dhe elektronike ne femijet me crregullime te spektrit autizem, kohe kjo e gjetur brenda afatit janar-prill. Pyetesoret u plotesuan nga koleget qe punojne ne keto kopshte ne javen e dyte te muajit prill. Intervista e strukturuar u bë me të dhjete prindërit e femijeve te marre ne studim në javën e pare te muajit maj 2024. Rekomandimet drejtuar edukatoreve qe jepnin mesim ne keto klasa per perdorimin e disa metodave specifike me perdorimin e lojerave per keta femije u be ne fund te muajit shkurt.

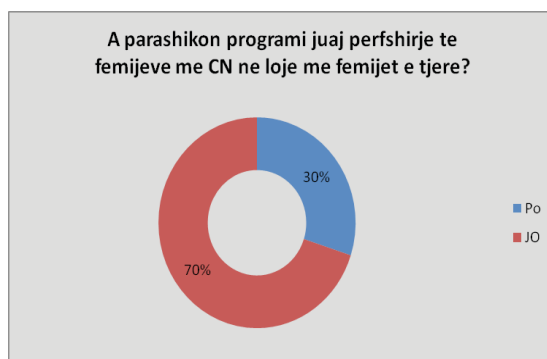
3.6. Instrumentet e realizimit të studimit (Aparatet/Materialet)

Studimi është kryer mbi bazën e metodologjisë scilesore. Per kete metododlogji u perdoren pyetesoret dhe intervistat qe nxirrnin te dhena per pergjigje te pyetjeve dhe hipotezave te ngritura ne studim. Instrumentet e përdorura për të mbledhur informacionin nga edukatoret, ishin pyetësorët drejtuar 8 edukatoreve mbeshtetese qe punojne me femijet me crregullime te spektrit autizem prane dy kopshteve. Pyetesoret permbanin një grup pyetjesh të mbyllura dhe gjysmë të mbyllura për çështje që lidheshin drejtpërsëdrejti me perdorimin e lojes levizore dhe ate elektronike gjate procesit mesimor dhe perfshirjen e femijeve me crregullime ne te nxene ne aktivitete te tilla.

IV: Gjetjet dhe analiza e tyre

Nga analiza e të dhënave të grumbulluara nga edukatoret dhe prindërit, po paraqesim rezultatet e mëposhtme: (Pyetësor për edukatoret)

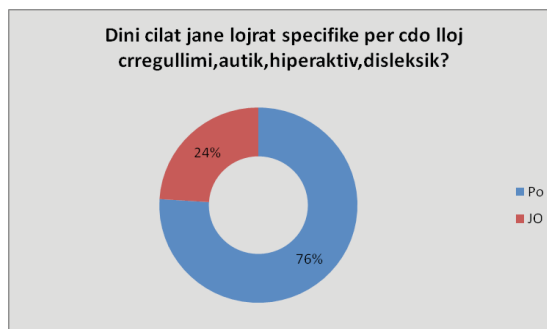
1. A parashikon programi përfshirjen në lojë me fëmijët e tjerë të fëmijëve me crregullime të spektrit autizëm ?

Grafiku 2.

Vëzhgimet e bëra tregojnë se ne 70% te rasteve programi nuk parashikon përfshirje në lojë për fëmijët me crregullime te spektrit autizem me fëmijët e tjere dhe ne 30% po.

2. Dini cilat jane lojrat specifike sipas crregullimit, autike, hiperaktiv, disleksik etj.. (po, jo)

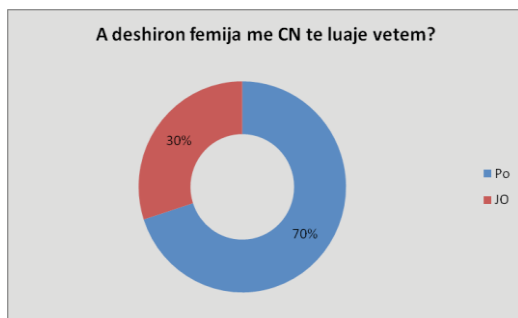

Grafiku 3.

Nga grafiku i mesiperm është përcaktuar një raport ku 76 % e edukatoreve nuk I njohin lojrat specifike per fëmijët me crregullime te spektrit autizem dhe 24 % I njohin dhe mund te flasin per to.

Janë pyetur 30 mesuese, 21 mesuese pergjigjen jo dhe 9 edukatore pergjigjen po.

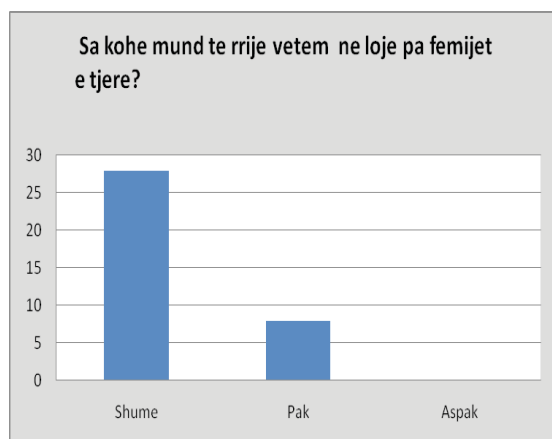
3. A dëshiron fëmija me crregullime të luajë vetëm? (po, jo)

Grafiku 4

Nga grafiku i mësipërm është përcaktuar një raport ku ne 70 % te rasteve nga mësueset thuhet se fëmijët me crregullime te spektrit autizem dëshirojnë të luajnë vetëm dhe në rreth 30 % deklarojnë se këta fëmijë kanë dëshirë të bashkohen në lojë, por druhen.

4. Sa kohë mund të rrije vetëm ne lojë pa fëmijët e tjerë? (shumë, pak, aspak)

Grafiku 5

Nga të dhënat shihet se ne shumicen e rasteve fëmijët me crregullime te spektrit autizem mund te qëndrojnë duke luajtur vetëm për shumë kohë. Vetem ne 8 raste pohohet se ata qendrojnë pak.

5. Sa janë fëmijët e tjerë të gatshëm të ndihmojnë në lojë fëmijët me crregullime te spektrit autizem?

Grafiku 6.

Nga të dhënat e mësueseve del se 60% e fëmijëve i ndihmojnë fëmijët me crregullime te spektrit autizem gjatë lojës me njëri-tjetrin, kur luajnë e punojnë së bashku dhe 40% të rasteve i shmangin ata.

(Intervista me prinderit e femijeve)

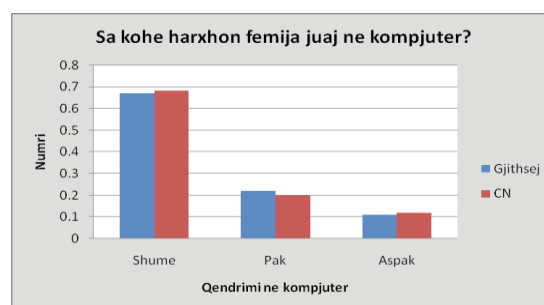
1. Sa ndikoni ju në përzgjedhjen e lojërave tek fëmijët tuaj?

Grafiku 7

Në grafikun e mësipërm del se 85% e prindërve nuk ndikojnë në përzgjedhjen e lojërave të fëmijës së tyre duke mos e ditur rëndësinë e lojës në jetën e fëmijës sipas fushave zhvillimore dhe 15% pohojnë se përpiqen të ndikojnë në përzgjedhje.

2. Sa kohë harxhon fëmija juaj në lojrat kompjuterike?

Grafiku 8

Nga pergjigjet e prinderve del se ne shumicen e rasteve fëmijët etyre harxhojne shume kohe ne lojra elektronike, 13 raste nga 20 ose ne 67% te rasteve.

Vetem 5 raste (ose 22%) kemi qe fëmijët harxhojne pak kohe me lojra elektronike dhe vetem 2 rast (11 %) aspak. Ne grafik jepet edhe situata e femijeve me crregullime te spektrit autizem (9 raste te prinderve te pyetur) nga pergjigjet e te cileve shihet se situata eshte e njejte si te fëmijët e tjere. Pra edhe kjo kategori harxhon shume kohe ne kompjuter.

3. Sa jeni ne gjendje te kontrolloni lojrat kompjuterike qe luan femija fuaj?

Grafiku 9

Nga pergjigjet e prinderve del se ne shumicen e rasteve ata jane ne gjendje te kontrollojne lojrat elektronike qe luan femija (78% e rasteve Shume) dhe vetem ne 22% te rasteve pergjigjen se jane pak ne gjendje te kontrollojne lojrat.

Megjithate, edhe pse jane ne gjendje te kontrollojne lojrat, nuk kontrollojne dot kohen e lojes.

4. Sa jeni ne dijeni te demit qe sjellin lojrat kompjuterike?

Grafiku 10

Nga pergjigjet shohim se prinderit ne me te shumten e rasteve, rreth 90% te rasteve e njohin demin qe vjen nga lojera elektronike te femija I tyre, dhe vetem 10 % kane dyshime te ky fakt. Megjithate kjo bie ne kundërshtim me kohen qe fëmijët e tyre luajne me lojera elektronike.

V: Diskutimi i rezultateve

Për të realizuar këtë studim më kane ndihmuar shumë vëzhgimet, intervistat, pyetesoret në kopshtet “Sulo Didi” dhe “1 Maji” ku u grumbullua material nga ore mesimi per te pare rolin qe merr loja levizore dhe elektronike ne edukimin e kesaj moshe si dhe te dhenat e dala nga pyetesoret e prinderve.

Grafiku 1. Duke pasur parasysh grafikun 1, shikojme se 70 % e edukatoreve nuk parashikojne perfshirje në lojë te femijeve me crregullime te spektrit autizem ne programet mesimore. 30% e edukatoreve kane parashkuar dhe planifikuar loja ku integrohen edhe fëmijët me nevoja te vecanta.

Grafiku 2. Nga gjetjet e prezantuara ne grafikon 2, shikojme se 76 % e mesueseve edhe pse kane Plan Edukimi Individual nuk planifikojne loja specifike sipas llojit te crregullimit ne te nxene. Psh nje fëmijë hiperaktiv do loja levizore sa me shume per te shkarkuar energjite e teperta per tu perqendruar dhe nje fëmijë autik p.sh do loja per zhvillim te motorikes fine, apo dicka tjeter sepse ata jane unik dhe kane nevoja specifike zhvillimi apo fizik. Vetem 26% e edukatoreve njohin disa loja specifike sipas llojit te crregullimit, per femijet me crregullime te spektrit autizem dhe ata me ADHD.

Grafiku 3. Përsa i përket grafikut 3 mbi pyetjen se a deshiron femija juaj te luaje vetem del se 70 % thone qe femija luan vetem dhe nuk deshiron te bashkeveproje me te tjeret dhe kete karakteristike e kane fëmijët autike ne pergjithesi dhe 30% pergjigjen se luan edhe vetem por edhe ne grup dhe kta jane femijet hiperaktive qe mund te bashkeveprojne ne grup me shume se fëmijët autike edhe pce kace crregullim ne mosperqendrim dhe ndjekje te rregullitot te lojes.

Grafiku 4. Nga te dhenat shihet e grafikut 4 tregon se ne shumicen e rasteve (28 raste) fëmijët me Crregullime ne te Nxene mund te qendrojne duke luajtur vetem per shume kohe. Kuptohet shifrat tregojne se fëmijët autike kane shifren me te madhe qe qendrojne vetem per shume kohe dhe ata qe nuk qendrojne shume pa levizuar jane fëmijët me ADHD. Vetem ne 8 raste pohohet se ata qendrojne pak.

Grafiku 5. Ne grafikun 5 ga te dhenat e mesueseve del se

60% e femijeve i ndihmojnë fëmijët me Crregullime ne te nxene gjate lojes me njëri-tjetrin, kur luajnë e punojnë së bashku dhe 40% te rasteve i shmangin ata. Gjithmone shmangja e disa femijeve nga keta fëmijë vjen nga mosbindja e femijeve me crregullime te cilet ne shumicen e rasteve jane te dhunshem dhe te zhurshem.

Grafiku 6. Ne grafikun 6 del se 85% e prinderve nuk ndikojne ne perzgjedhjen e lojrave te fëmijës se tyre duke mos e ditur rendesine e lojes ne jeten e fëmijës sipsa fushave zhvillmore dhe 15% pohojne se perpiqen te ndikojne ne perzgjedhje. Perzgjedhja e lojes nga prindi eshte e veshtire per shume arsye sepse ne shume raste prindit thoshin se ne zgjedhim ti japim nje mjet elektronik qe te luaje se eshte shume terheqes per fëmijët qe smund ti gjesh ne realitet ne jeten e perditshme.

Grafiku 7. Ne grafikun 7 shikojme pergjigjet e prinderve se ne shumicen e rasteve fëmijët etyre harxhojne shume kohe ne loja elektronike, 13 raste nga 20 ose ne 67% te rasteve.

Vetem 5 raste (ose 22%) kemi qe fëmijët harxhojne pak kohe me loja elektronike dhe vetem 2 rast (11 %) aspak. Ne grafik jepet edhe situata e femijeve me crregullime ne te nxene (9 raste te prinderve te pyetur) nga pergjigjet e te cileve shihet se situata eshte e njejte si te fëmijët e tjere. Pra edhe kjo kategori harxhon shume kohe ne kompjuter.

Grafiku 8. Ne grafikun 8 jepen pergjigjet e prinderve se ne shumicen e rasteve ata jane ne gjendje te kontrollojne lojrat elektronike qe luan femija (78% e rasteve Shume) dhe vetem ne 22% te rasteve pergjigjen se jane pak ne gjendje te kontrollojne lojrat, per arsye te nagazhimit te tyre me pune..

Megjithate, edhe pse jane ne gjendje te kontrollojne loja elektronike, nuk kontrollojne dot kohen e harxhuar ne loje.

Grafiku 9. Ne grafikun 9 shikojme pergjigjet prinderve se ne te shumten e rasteve, rreth 90% te rasteve e njohin demin qe kane fëmijët nga qendrimi per nje kohe te gjate duke luajtur loja kompjuterike dhe vetem 10 % kane dyshime te ky fakt. Edhe pse e dine demin qe sjellin lojrat kompjuterike ata nuk e menaxhojne kohen e qendrimit te fëmijëve ne loje.

Grafiku 10. Nga pergjigjet shohim se prinderit ne me te shumten e rasteve, rreth 90% te rasteve e njohin demin qe vjen nga lojera elektronike te femija I tyre, dhe vetem 10 % kane dyshime te ky fakt. Megjithate kjo bie ne kundërshtim me kohen qe fëmijët e tyre luajne me lojera elektronike.

V: Rekomandime

- Të mësuarit nëpërmjete lojës levizore apo kompjuterike të jetë pjesë e cdo programi mësues dhe Planit të Edukimi Individual.
- Kualifikimi I edukatoreve dhe prindërve me njohuri për trajtimin dhe integrimin e fëmijëve me crregullime në të nxënë apo me nevoja të vecanta.
- Të sensibilizohet gjithë shoqëria për problemet që sjellin lojërat kompjuterike me anë të medias dhe masmedias, ne mundesine e te fituarit te nje autizmi

virtual.

- Loja levizore të bëhet pjesë e hartimit të programeve dhe të jetë në qendër të kurrikulës krahas lëndëve të tjera.
- Të sigurohen ambjente fizike të nxënësit në funksion të lojës dhe bazë materiale didaktike që bëhen pjesë e lojës.
- Të sigurohen paketa me lojra levizore didaktike, muzikore dhe fizike në ndihmë të mesuesve në mjediset e kopshteve.
- Qëllimi im nuk është që fëmijët të ndalen, ti përdorin këto lojëra por mendoj se do të ishte mirë që ata të shfrytëzojnë këto lojëra në mënyrë produktive dhe për të mbuluar dëshirat e tyre ata mund të plotësojnë edhe me lojëra të tjera të natyrave të ndryshme që do të kenë edhe një ndikim pozitiv, si p.sh. nëse ata do të merren me sporte të tjera, sigurisht do të ishte shumë me pozitive për shëndetin e tyre.
- Është e vështirë të japësh këshilla që nuk i përshtaten kohës dhe ritmeve të zhvillimit dhe zgjerimit të informacionit elektronik që vjen në familje dhe jashtë saj. Nuk mund të mësojmë fëmijët me stile të jetës tradicionale apo që të jenë në kundërsen me imperativat e kohës moderne. Por megjithatë nuk mund nga ana tjetër të pranojmë që të lëmë formimin e tyre të rrjedhë lirshëm dhe që varësia e tyre me mjetet elektronike të jetë jashtë çdo kontrolli hapësinor, kohor, sasi dhe cilësor. Kjo çon në autizem virtual.
- Çdo gjë duhet bërë me masë, duke vlerësuar nivelin moshor të fëmijës, gamën e interesave të tij dhe utilitetin e njohurive që grumbullohen apo kohën e duhur për argëtim si qëllim në vetvete.
- Besoj se rruga e bindjes, e komunikimit të hapur dhe e sqarimit për vlerën e dobishme që ka koha sasiore dhe cilësore, e cila jo domosdoshmërisht është e lidhur dhe duhet të “rrjedhë” pranë kompjuterit, internetit dhe lidhjes patologjike me celularin është ajo që duhet bërë.
- Aleanca dhe marrëveshja me fëmijët duhet të jetë e hapur, miqësore, e drejtpërdrejtë.

Bibliografia

- Allison J. Cris, J. Alan p, “Teorizzare L’Infanzia” Roma 2002, fq 10,12
- Wilhelm A. Hans Jurgen E. Rehard M. Dizionario di psicologia, San Paolo 1996, fq 1086-1087.
- Jael K. Il se e il altro, në revistën „ Scuola Materna“ nr 5, Brescia, 2006 fq 21.
- Kraja. M. (2012). Pedagogjia f. 179-201
- Krh, Sabrina F. Attuali Orientamenti, në revistën „ Scuola materna“ nr. 2 Brescia, 2004, fq 11-12.
- Krh. Anthony G., Sociologjia, Cabej, Tiranë, 1997 fq, 3-4
- Krh. Ercole B, “Psicologia dell’età evolutiva”, Modena fq 187.
- Krh. IKS. “Edukimi parashkollor,” Tiranë 2007, fq 82-83.
- Krh. Ross V, Marshall. H. Scott A. M, “Psikologjia e fëmijës”, Uegen, Tiranë 2007, fq 537.
- Krh. Sabina F. Imparare a convivere, në revistën “ Scuola maternal dell’infanzia” numer 11 Breshia, 2004 fq 6.
- Loja në mendimin pedagogjik. Tirane, Qershor, 2010.
- MASH. Nga cikli i Revistes “Mesuesi”;
- Maurosa B. Avere cura, prendersi cura, në revistën „ Scuola materna“, nr.2 Brescia, 2003, fq 15-16.
- Pranvera K. (1997). Loja – Femija – I rrituri. Infobotues, Tirane;
- Tamar M. “La gioia delle relazioni”, në revistën „ Scuola Materna“ nr.3 Brescia, 2002, fq 12-13,

Language and Gender: The Intersection of Communication and Identity

Dr. Anila HIMA

Dr. Bukuroshe Isufaj

University of Vlora “Ismail Qemali”

Faculty of Humanities

Department of Foreign Languages

E-mail: anilahima@gmail.com

E-mail: bukuroshe_isufaj@yahoo.it

Abstrakt

Marrëdhënia komplekse mes gjuhës dhe gjinisë vazhdon të magjeps studiuesit, sociolinguistët dhe teoricienët e kulturës, pasi luan një rol kryesor në formësimin e komunikimit dhe identitetit në shoqëri. Ky artikull shqyrton mënyrat e shumëanshme në të cilat gjuha vepron jo vetëm si një mjet komunikimi, por edhe si një mjet i fuqishëm, i cili pasqyron, përforcon si edhe sfidon normat gjinore në mjedise të ndryshme kulturore. Nëpërmjet ekzaminimit të strukturave gjuhësore, stileve të komunikimit, dinamikës së pushtetit dhe praktikave kulturore globale, ne zbulojmë se si gjuha mishëron dhe përjetëson ideologjitë gjinore. Një fokus të rëndësishëm në këtë artikull zë mënyra me të cilën gjuha, në thelb, pasqyron normat shoqërore dhe pritshmëritë gjinore. Si edhe anasjelltas, që përdorimi gjithnjë e më shumë i gjuhës neutrale ndaj gjinisë pasqyron një zhvendosje kulturore drejt gjithëpërfshirjes. Artikulli gjithashtu eksploron stilet e komunikimit gjinor dhe rrënjët e tyre në kushtëzimin social. Si përfundim, të kuptuarit e dinamikës ndërmjet gjuhës dhe gjinisë është thelbësor për adresimin e pabarazive sistematike dhe promovimin e përfshirjes. Artikulli nënvizon rëndësinë e eksplorimit dhe përshtatjes së vazhdueshme të gjuhës për të krijuar hapësira që afirmojnë dhe respektojnë identitete të ndryshme.

Fjalët kyç: *ndërlidhja, gjuha, gjinia, komunikimi, identiteti.*

Abstract

The complex relationship between language and gender continues to captivate scholars, sociolinguists and cultural theorists, as it plays a pivotal role in shaping communication and identity across societies. This article delves into the multifaceted ways in which language acts not just as a tool for communication, but also as an influential medium that reflects, reinforces and challenges gender norms in diverse cultural settings. Through examining linguistic structures, communication styles, power dynamics and global cultural practices, we reveal how language both embodies and

perpetuates gender ideologies. One critical focus in this article is the way in which language inherently mirrors societal norms and gender expectations. Conversely, the rise of gender-neutral language reflects broader cultural shifts towards inclusivity. The article also explores gendered communication styles and their roots in social conditioning. In conclusion, understanding the dynamic between language and gender is essential for addressing systemic inequalities and promoting inclusivity. The article underscores the importance of continuous exploration and adaptation of language to create spaces that affirm and respect diverse identities.

Keywords: *intersection, language, gender, communication, identity.*

Introduction

Language is a fundamental human tool that shapes how we understand ourselves and the world. It is not merely a means of communication, but a powerful mechanism through which culture, identity and social relationships are constructed and maintained. Among the many dimensions of identity influenced by language, gender stands out as a particularly intricate and dynamic intersection. The way we speak, the words we use and the structures of language itself can reinforce, challenge or reshape societal understandings of gender and the roles associated with it. This intersection has become a fertile ground for exploration in fields ranging from linguistics and sociology to psychology and feminist theory.

The relationship between language and gender is not a simple dichotomy but a multifaceted phenomenon that varies across cultures, contexts and individuals. Language reflects social norms about gender, often perpetuating traditional ideas of masculinity and femininity (Lakoff 1975; Cameron 1998). It encodes these norms in subtle ways, from gendered pronouns to the expectations tied to communication styles. For instance, women have historically been described as speaking more politely, tentatively or empathetically, while men are often associated with directness, assertiveness and dominance in speech (Tannen 1990). These

stereotypes are not universal truths but cultural constructions that reveal much about power dynamics and societal values. At the same time, language is a space of resistance and change. Individuals and communities use it to challenge entrenched norms and assert their identities. Non-binary and gender-diverse people, for instance, have spearheaded the use of inclusive pronouns and challenged binary language, highlighting the limitations of traditional linguistic categories (Baron 2020). Similarly, feminist linguists have critiqued androcentric language—terms and expressions that prioritize male perspectives—and advocated for more equitable alternatives, such as using “chairperson” instead of “chairman” or replacing generic “he” with gender-neutral language (Spender 1980; Cameron 2005).

The gendered nature of language extends beyond individual speech patterns and includes institutional and societal dimensions. In media, politics and workplaces, the language used to describe men and women often reflects and reinforces biases (Eagly & Karau 2002). Women are more likely to be characterized by their appearance, marital status or emotions, while men are often associated with action, authority and expertise (Mills 2008). These biases not only shape perceptions but also influence opportunities, access to resources and the visibility of voices in the public sphere.¹

Moreover, the intersection of language and gender cannot be understood in isolation from other aspects of identity, such as race, class and sexuality. Gendered communication is shaped by these overlapping identities, creating unique linguistic experiences and challenges for individuals in marginalized groups (Crenshaw 1989). The interplay of these factors reveals how language operates as both a mirror of social inequalities and a tool for negotiating and resisting them.

Understanding the relationship between language and gender is essential not only for linguistic research but also for broader societal progress. As our awareness of gender diversity grows, so must our examination of the ways language shapes—and is shaped by—our understanding of gender. This discussion invites us to reflect on how we communicate, question the norms embedded in our speech and consider how language can evolve to foster greater inclusivity and equality. In exploring these themes, we gain deeper insights into how communication serves as both a reflection of and a catalyst for the ongoing redefinition of gender in contemporary society.

One critical focus is the way in which language inherently mirrors societal norms and gender expectations. Conversely, the rise of gender-neutral language reflects broader cultural shifts towards inclusivity. Yet, the challenges of adapting language to encompass non-binary and diverse gender

identities are more pronounced in heavily gendered languages, sparking debates among linguists and activists.

The article also explores gendered communication styles and their roots in social conditioning. From childhood, individuals are often socialized into gender-specific speech patterns, leading to differences in adult communication styles that affect perceptions of leadership and authority. Additionally, language serves as both a mirror and an instrument of power, where terms of address and conversational dynamics can uphold or challenge social hierarchies.

Language as a mirror of gender norms

Language inherently reflects societal norms and, by extension, gender expectations.² For instance, in many languages, gendered terms and grammatical structures can reinforce traditional gender roles. Languages like German, French and Albanian use gendered nouns and adjectives, embedding gender distinctions in daily communication. This phenomenon has profound implications for how speakers perceive gender, shaping everything from professional identities to familial roles. The impact of gendered language is multifaceted. Research has shown that gendered languages can contribute to the reinforcement of gender stereotypes. For example, studies have indicated that children raised speaking languages with gendered grammatical structures may develop more stereotypical views of gender roles compared to children who speak more gender-neutral languages (Boroditsky 2009). This highlights how deeply embedded linguistic structures can subtly shape attitudes and beliefs.

However, the linguistic landscape is evolving. The push towards gender-neutral and inclusive language seeks to challenge entrenched binaries. English, for instance, has seen a significant rise in the use of singular ‘they’ and the adoption of gender-neutral job titles like ‘firefighter’ instead of ‘fireman’. These changes reflect broader cultural shifts towards recognizing non-binary and diverse gender identities (Baron 2020). In some languages, creating inclusive terms is more complex due to grammatical constraints. For example, in heavily gendered languages like German or Arabic, there is an ongoing debate among linguists and activists about how to adapt these languages to reflect gender diversity (Mills 2017). Solutions range from using asterisks or underscores (e.g., *Lehrer*innen* in German) to incorporating entirely new words. These innovations signify that language is an adaptable tool, capable of evolving to meet the social needs of its speakers.

Gendered communication styles

¹ For a detailed discussion on gender biases and women’s voice in politics cf. Hima (2014).

² For more about perceptions of gender differences in English conversations, cf. Hima (2013).

Another aspect of this discussion is the difference in communication styles attributed to gender. Research suggests that, on average, women and men may adopt distinct conversational strategies due to social conditioning. Women are often perceived as using more collaborative, empathetic, and rapport-building language, while men may be associated with more direct, competitive, and assertive communication (Tannen 1990). These differences are not innate but rather a product of cultural expectations and socialization. From an early age, children are often guided into gender-specific communication patterns through social cues and role modeling. Girls may be encouraged to prioritize politeness and emotional attunement, while boys might be taught to value assertiveness and problem-solving (Eckert & McConnell-Ginet 2003). These learned behaviors can have lasting impacts on adult communication styles and professional interactions. The implications of gendered communication styles are particularly significant in professional and public spheres where such differences can influence perceptions of leadership, competence, and authority. Studies have shown that women who use traditionally ‘feminine’ speech patterns may face challenges in being perceived as authoritative or confident, whereas men who adopt more empathetic or cooperative communication can face skepticism about their assertiveness (Holmes 2006). Addressing these biases is essential for fostering inclusive environments that value diverse forms of expression.

Power dynamics and language

Language not only reflects but can also reinforce power dynamics, including those related to gender. The way we frame speech and address individuals can imply hierarchies and reinforce existing structures of power. For instance, terms of address such as ‘Mr.’, ‘Mrs.’, or ‘Miss’ encode marital status and gender, while equivalent male terms do not carry the same connotations (Lakoff 1975). The asymmetry in such forms contributes to subtle yet persistent biases. Moreover, interruptions, overlaps and control of conversational topics have been studied as indicators of power dynamics in mixed-gender conversations. Research often finds that men are more likely to dominate discussions and interrupt others, reflecting broader societal norms of male assertiveness (Zimmerman & West 1975). Conversely, women may employ strategies to mitigate conflict and build consensus, which can be misinterpreted as passivity. Addressing these imbalances requires conscious efforts to recognize and challenge these norms. Workshops on inclusive communication and gender bias in language have become more common in workplaces, helping individuals develop an awareness of how their language use may perpetuate or disrupt power structures (Cameron 2006).

Global Perspectives and Linguistic Diversity

The interaction between language and gender varies significantly across cultures. In some Indigenous languages, for example, gender is expressed in ways that do not align with the binary gender norms prevalent in Western contexts (Driskill 2010). Many Indigenous languages feature a rich array of terms that describe gender identities beyond the male-female dichotomy, offering insight into how diverse worldviews influence linguistic structures. For instance, certain Native American languages include terms for Two-Spirit people, an identity that encapsulates a blend of masculine and feminine qualities and holds significant cultural and spiritual meaning (Driskill 2010).

Additionally, in cultures where gender-neutral pronouns or non-gendered languages already exist, the conversation around inclusive language takes on different dimensions. In Sweden, the adoption of the gender-neutral pronoun ‘hen’ has gained traction, facilitating discourse around non-binary and inclusive identity (Millar 2015). Similarly, languages such as Turkish and Chinese, which do not have gendered pronouns, present unique perspectives on how gender-neutral communication can be approached from a structural standpoint (Millar 2015).

International discourse on this topic highlights the importance of understanding language as a living, adaptive system. The rise of activist movements advocating for linguistic reform—such as feminist and LGBTQ+ language initiatives—demonstrates the power of language to be both a reflection of and a catalyst for social change. In countries where patriarchal norms have historically shaped language, efforts to adapt linguistic practices to be more gender-inclusive are met with varying levels of acceptance and resistance. The outcome often depends on social, political and cultural factors unique to each region (Spender 1980).

Technological impacts on language and gender

The advent of digital communication and social media has had profound effects on how gender is expressed and perceived through language. Online platforms provide spaces where new terms and language practices can quickly spread, influencing broader societal norms. Hashtags, memes and viral content contribute to the popularization of inclusive language, creating visibility for marginalized voices and identities (Seargeant & Tagg 2019).

However, the digital space is also a battleground for linguistic expression. Gendered harassment and discriminatory language are common challenges that highlight how digital communication can perpetuate gender biases. The way algorithms moderate content and the design of communication platforms can either reinforce or challenge gender norms. For example, initiatives to improve online moderation tools and incorporate more nuanced language recognition help foster safer and more

inclusive online environments (Noble 2018).

Conclusions

The relationship between language and gender is deeply rooted in societal structures, shaping and reflecting how we perceive identity, roles and power. Language acts as both a mirror and a mold-reinforcing cultural norms on one hand while offering a space for resistance and change on the other. The way people communicate, the words they choose, and the linguistic structures they adopt reveal much about the expectations and biases tied to gender, as well as the efforts to challenge these constructs.

This exploration has highlighted how gendered speech patterns, linguistic representations and institutional language practices not only perpetuate traditional ideas about masculinity and femininity but also provide opportunities for redefining these norms. The rise of inclusive language, the critique of androcentric terminology, and the assertion of non-binary identities through linguistic choices show that language evolves alongside society's growing recognition of gender diversity.

Ultimately, understanding the dynamic interplay between language and gender is a step toward fostering inclusivity and equity. As language evolves, so does its capacity to reflect the values of more equitable, respectful and diverse communities. The future of linguistic study in relation to gender promises to continue challenging norms and embracing complexity, encouraging us all to think more critically about how we use language and whom it serves.

References

Baron, D. (2020). *What's your pronoun? Beyond he and she*. Liveright Publishing. doi:10.1093/applin/amaa059

Boroditsky, L. (2009). How language shapes thought: The role of linguistic relativity. *Trends in Cognitive Sciences*, 13(9), 458-463.

Cameron, D. (1998). *Gender and Language: Ideological and Empirical Issues*. In *The Handbook of Language and Gender*.

Cameron, D. (2005). *Language, Gender, and Sexuality: Current Issues and New Directions*. *Language and Linguistics Compass*, 1(6), 519-536.

Cameron, D. (2006). *Language and Gender: A Critical Introduction*. New York: Routledge.

Crenshaw, K. (1989). *Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color*. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241-1299.

Eagly, A. H., & Karau, S. J. (2002). *Role congruity theory of prejudice toward female leaders*. *Psychological Review*, 109(3), 573.

Eckert, P., & McConnell-Ginet, S. (2003). *Language and Gender*. In *The Handbook of Sociolinguistics*.

Hima, A. (2013). *Albanian perceptions of gender differences in English conversations*. *Proceedings of the Conference of the International Journal of Arts and Sciences*. CD-ROM. ISSN: 1943-6114: 6(3): 481-488 (2013).

Hima, A. (2014). *Social and linguistic analysis of women's political discourse*, *The International Journal of Humanities and Social Studies*. ISSN: 2321 – 9203 Vol 2, Issue 11, November 2014. 113-118.

Holmes, J. (2006). *Gendered Talk at Work: Constructing Social Identity through Workplace Discourse*. In *Gender and Language*, Oxford: Blackwell.

Lakoff, R. (1975). *Language and Woman's Place*. In *Language in Society*, 2(1), 45-80.

Millar, H. (2015). *Analyzing the New Uses of Gender-Neutral Pronouns: The Case of 'Hen' in Swedish*. In *Journal of Language and Gender Studies*.

Mills, S. (2017). *Language and Gender: A Reader* (3rd ed.). London: Routledge.

Mills, S. (2008). *Language and Gender: A Student Guide*. Edinburgh: University Press.

Noble, S. U. (2018). *Algorithms of Oppression: How Search Engines Reinforce Racism*. New York: NYU Press.

Seargeant, P., & Tagg, C. (2019). *The Language of Social Media: Identity and Community on the Internet*. New York: Routledge.

Spender, D. (1980). *Man Made Language*. London: Routledge.

Tannen, D. (1990) *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*. New York: Bantam.

Zimmerman, D. H. and C. West (1975) 'Sex Roles, Interruptions and Silences in Conversation.' In Thorne and Henley (eds) (1975) *Language and Sex: Difference and Dominance*. Newbury House, Rowley, Massachusetts.

9th International Conference
“New Perspectives on Languages, Culture and Translation Studies”

CIP Katalogimi në botim BK Tiranë
Universiteti Ismail Qemali
New Perspectives on Languages, Culture and Translation
Studies : 9th International Conference : a collection of
research papers presented at the international academic
conference : conference proceedings : december 18, 2024
Vlore, Albania / University of Vlora “Ismail Qemali”, Faculty
of Humanities, Department of Foreign Languages. - Vlorë :
Tryptik, 2025.
184 f. ; 29 cm.
ISBN 9789928826497
1.Gjuhësia dhe gjuhët 2.Letërsia 3.Përkthimi dhe
interpretimi 4.Konferenca
81 (062)
82 (062)

9th International Conference
“New Perspectives on Languages, Culture and Translation Studies”

9th International Conference
“New Perspectives on Languages, Culture and Translation Studies”

